Digitized by Google

N 1 S 1
P C (2)

11.5.196

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

HISTORIÆ AUGUSTÆ

TOMUS II.

FLORENTIÆ. MDCCXXV.

Typis Regiæ Celsitudinis. Apud Tartinium & Franchium. *Superiorum licentia.*

FLORENTINAE BIBLIOTH. PVB.

Digitized by Google

Digitized by Google

VULCATIUS GALLICANUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

VULCATII GALLICANI

VITA ET SCRIPTA

EX

GERARDI JOANNIS VOSSII.

Lib. II. Cap. V. de Hiſtoricis Latinis.

VUlcatius Gallicanus V. Cl. [*eos autem clariſſimos dixere, qui dignitatis eſſent Senatoriæ*] *quid ſcribere propoſitum habuerit, & qua ætate vixerit, hæc ejus verba oſtendunt:* Propoſui, Diocletiane Auguſte, omnes qui Imperatorum nomen, ſive juſte, ſive injuſte habuerunt, in literas mittere, ut omnes purpuratos Auguſtos cognoſceres. *Sed hodie nihil ejus habemus, præter vitam Avidii Caſſii, unde verba iſta depromſi. Imo nec omnium tradidiſſe vitas, certum eſt: quandoquidem ante Vopiſcum vitam Aureliani prodidit nemo: ut initio illius Auguſti locuples ipſe teſtis eſt. Vopiſcum autem paulo poſt Vulcatium ſcripſiſſe, ex eo colligo, quod Trebelli Pollionis meminerit initio Au-*

Digitized by Google

reliani; Julii autem Capitolini, & Ælii Lampridii, initio Probi, æqui isti ætate Vulcatii vixere. Sed nec illud memoratu indignum, in optimis, & antiquissimis Spartiani excerptis, quæ fuere in bibliotheca Palatina, illam Avidii Cassii vitam tribui Spartiano: ut doctissimus Salmasius observavit. Qui & tandem eo inclinat, ut eum genuinum esse auctorem arbitretur: idque propter tam multa, quæ conveniunt; uti ætas, dictio, etiam propositum; quia, ut Lampridius ait, statuisse se omnes, qui post Julium Cæsarem vel Augusti, vel Cæsares, vocati essent, singulis explicare libris: ita & apud scriptorem vitæ Avidii Cassii legas, proposuisse eum, omnes qui Imperatorum nomen sive juste, sive injuste habuerunt, in literas mittere; *uti ante etiam audivimus. Adde quod, ut Lampridium constat non præstitisse, quod proposuerat: ita nec scriptor vitæ Cassianæ id fuit exsecutus. Nam Vopiscus negat quemquam ante se Aurelianii vitam literis fregisse. Atque idem Vopiscus plane præterit Vulcatii nomen etiam ubi occasio ejus memorandi optima: ut cum in tradendis principum vitis imitari se ait* Gargilium Martialem, Julium Capitolinum, Ælium Lampridium, ceteroſque, qui hæc, & talia, non tam diserte, quam vere, memoriæ prodiderunt. *Verum sic dicere possumus. Vulcatium hic inter* ceteros *illos comprehendi; nomen vero ejus non exprimi hoc loco, quod ersi propusuis-*

Digitized by Google

ſet de omnibus Imperatoribus ſcribere, idque fortaſſe æmulatione aliqua Spartiani compulſus, tamen paucorum admodum vitam, imo forſan non aliam, quam illam Avidii, in lucem edidiſſet. Et, ſi ea Avidii vita a Vulcatio ſcripta non eſt, unde factum dicemus, ut non tam Spartiani, Lampridii, aut Capitolini nomen, in quo proclivis fuiſſet error in miſcella iſtac hiſtoria, ubi nunc hoc, nunc illud, nunc iſtud nomen inſcribitur: quam nomen legatur Vulcatii Gallicani, quod non alibi occurrit, nec tamen a librariis temere præſcriptum videtur?

Digitized by Google

VULCATII GALLICANI V. C.

AVIDIUS CASSIUS.

AVidius Caſſius, ut quidam volunt, ex familia Caſſiorum fuiſſe dicitur, per matrem tamen avo genitus Avidio Severo, qui ordines duxerat, & poſt ad ſummas dignitates pervenerat. Cujus Quadratus in hiſtoriis meminit: & quidem graviter, quum illum ſummum virum & neceſſarium republicæ aſſerit, & apud ipſum Marcum Antoninum prævalidum; nam jam eo imperante periſſe fatali ſorte perhibetur. Hic ergo Caſſius ex familia, ut diximus, Caſſiorum, qui in Curia in Julium conſpirarunt, oderat tacite principatum, nec ferre poterat imperatorium nomen: dicebatque nihil eſſe gravius nomine imperii, quod non poſſet e republica tolli niſi per alterum imperatorem. Denique tentaſſe in pueritia dicitur extorquere etiam Pio principatum; ſed per patrem virum ſanctum & gravem, affectationem tyrannidis latuiſſe; habitum tamen ſemper a ducibus ſuſpectum. Vero autem illum paraſ-

ſe inſidias, ipſius Veri epiſtola indicat, quam inſerui. Ex epiſtola Veri: *Avidius Caſſius avidus eſt imperii, quantum & mihi videtur, & jam inde ſub avo meo patre tuo innotuit, quem velim obſervari jubeas. Omnia ei noſtra diſplicent, opes non mediocres parat, literas noſtras videt. Te philoſophum ineptum, me luxuriioſum morionem vocat. Vide quid agendum ſit: ego hominem non odi; ſed vide ne tibi, & liberis tuis non bene conſulas, quum tales inter precinctos habeas, quales milites libenter audiant, libenter videant.* Reſcriptum Marci de Avidio Caſſio: *Epiſtolam tuam legi, & ſollicitam potius quam imperatoriam, & non noſtri temporis. Nam ſi ei divinitus debetur imperium, non poterimus interficere, etiamſi velimus. Scis enim proavi tui dictum: Succeſſorem ſuum nullus occidit: ſu minus, ipſe ſponte ſine noſtra crudelitate fatales laqueos inciderit. Adde quod non poſſumus reum facere, quem & nullus accuſat, & (ut ipſe dicis) milites amant. Deinde in cauſis majeſtatis hæc natura eſt, ut videantur vim pati etiam quibus probatur. Scis enim ipſe, quid avus tuus Hadrianus dixerit: Miſera condicio imperatorum, quibus de affectata tyrannide niſi occiſis non poteſt credi. Ejus autem exemplum ponere, quam Domitiani, qui hoc primus dixiſſe fertur, malui. Tyrannorum enim etiam bona dicta non habent tantum auctoritatis quantum debent. Sibi ergo habeat ſuos mores, magis quam bonus dux ſit & ſeverus, & fortis, & Reipublica neceſſarius. Nam quod dicis, liberis meis cavendum eſſe mores illius: plane libe-*

liberi mei pereant, ſi magis amari merebitur Avidius, quam illi, & ſi Reipublica expediet Caſſium vivere quam liberos Marci. Hæc de Caſſio Verus, hæc Marcus. Sed nos hominis naturam & mores breviter explicabimus: neque enim plura de his ſciri poſſunt, quorum vitam illuſtrare nullus audet eorum cauſa, a quibus oppreſſi fuerunt. Ademus autem quemadmodum ad imperium venerit, & quemadmodum ſit occiſus, & ubi victus. Propoſui enim, Diocletiane Auguſte, omnes, qui Imperatorum nomen ſive juſte ſive injuſte habuerunt, in literas mittere, ut omnes purpuratos Auguſtos cognoſceres. Fuit his moribus, ut nonnumquam trux & aſper videretur, aliquando mitis & lenis, ſæpe religioſus, alias contemptor ſacrorum, avidus vini, interim abſtinens, cibi appetens & inediæ patiens, veneris cupidus & caſtitatis amator: nec defuere qui illum Catilinam vocarent; quum & ipſe ſe ita gauderet appellari, addens futurum ſe Sergium, ſi dialogiſtam occidiſſet, Antonínum hoc nomine ſignificans; qui tantum enituit in philoſophia, ut iturus ad bellum Marcomannicum, timentibus cunctis ne quid fatale proveniret, rogatus ſit non adulatione ſed ſerio, ut præcepta philoſophiæ ederet: nec ille timuit, ſed per ordinem paræneſeon, hoc eſt præceptionum, per triduum diſputavit. Fuit præterea diſciplinæ militaris Avidius Caſſius tenax, & qui ſe Marium dici vellet. Quoniam de ſeveritate illius dicere cœpimus, multa exſtant crudelitatis potius quam ſeverita-

ritatis ejus indicia. Nam primum milites, qui provincialibus aliquid tuliſſent per vim, in illis ipſis locis, in quibus peccaverunt, in crucem ſuſtulit. Primus etiam in ſupplicii genus invenit, ut ſtipitem grandem poneret pedum octoginta & centum, id eſt materiam, & a ſummo uſque ad imum damnatos ligaret: & ab imo focum apponeret, incenſiſque aliis, alios fumi cruciatu, timore etiam alios necaret. Idem denos catenatos in profluentem mergi jubebat, vel in mare. Idem multis deſertoribus manus excidit, aliis crura incidit ac poplites, dicens majus exemplum eſſe viventis miſerabiliter criminoſi quam occiſi. Quum exercitum duceret, & inſcio ipſo manus auxiliaria centurionibus ſuis auctoribus, tria millia Sarmatarum negligentius agentium in Danubii ripis occidiſſent, & cum præda ingenti ad eum rediſſent; ſperantibus centurionibus præmium, quod perparva manu tantum hoſtium, ſegnius agentibus tribunis & ignorantibus, occidiſſent, rapi eos juſſit & in crucem tolli, ſervilique ſupplicio affici, quod exemplum non exſtabat: dicens evenire potuiſſe ut eſſent inſidiæ, ac periret Romani imperii reverentia. Et quum ingens ſeditio in exercitu exorta eſſet, proceſſit nudus campeſtri ſolo tectus, & ait: *Percutite* [inquit] *me ſi audetis, & corruptæ diſciplinæ facinus addite*. Tunc conquieſcentibus cunctis meruit timeri, quia non timuit. Quæ res tantum diſciplinæ Romanis addidit, tantum terroris barbaris injecit, ut pacem annorum centum ab Antonino abſente pe-

te-

terent: ſiquidem viderant damnatos Romani ducis judicio etiam eos, qui contra fas vicerant. De hoc multa gravia contra militum licentiam facta inveniuntur apud Æmilium Parthenianum, qui affectatores tyrannidis jam inde a veteribus hiſtoriæ tradidit. Nam & virgis cæſos in foro, & in mediis caſtris ſecuri percuſſit, qui ita meruerunt: & manus multis amputavit. Et præter lardum ac buccellatum atque acetum, militem in expeditione portare prohibuit: & ſi aliud quippiam reperit, luxuriem non levi ſupplicio affecit. Extat de hoc epiſtola Divi Marci ad præfectum ſuum talis: *Avidio Caſſio legiones Syriacas dedi, diffluentes luxuria, & Daphnicis moribus agentes, quas totas excaldantes ſe repetiſſe Cæſonius Vectilianus ſcripſit: & puto me non erraſſe, ſiquidem & tu notum habeas Caſſium, hominem Caſſianæ ſeveritatis & diſciplinæ, neque enim milites regi poſſunt niſi in vetere diſciplina; ſcis enim verſum a bono poeta dictum & omnibus frequentatum:*

Moribus antiquis res ſtat Romana virisque:

Tu tantum fac adſint legionibus abunde commeatus: quos (ſi bene Avidium novi) ſcio non perituros. Reſponſio præfecti ad Marcum: *Recte conſulaiſti, mi domine, quod Caſſium præfeciſti Syriacis legionibus. Nihil enim tam expedit quam homo ſeverior Græcanicis militibus. Ille ſane omnes excaldationes, omnes flores de capite, collo & ſina militi excutiet. Annona militaris omnis parata eſt, neque quidquam deeſt ſub bono duce: non enim multum aut queritur aut impenditur.* Nec fefellit de ſe judicium ha-

habitum. Nam ſtatim ad ſigna edici juſſit, & programma in parietibus fixit, ut ſi quis cinctus inveniretur apud Daphnen, diſcinctus rediret. Arma militum ſeptima die ſemper reſpexit, veſtimenta etiam & calciamenta & ocreas: delicias omnes de caſtris ſubmovit, juſſitque eos hiemem ſub pellibus agere, niſi corrigerent ſuos mores & egiſſent, niſi honeſtius vixiſſent. Exercitium ſeptimi diei fuit omnium militum, ita ut ſagittas mitterent & armis luderent. Dicebat enim, miſerum eſſe, quum exercerentur athletæ, venatores, & gladiatores; non exerceri milites, quibus minor eſſet futurus labor ſi conſuetus eſſet. Ergo correcta diſciplina, & in Armenia & in Arabia & in Ægypto res optime geſſit: amatuſque eſt ab omnibus Orientalibus, & ſpeciatim ab Antiochenſibus: qui etiam imperio ejus conſenſerunt, ut docet Marius Maximus in vita Divi Marci. Nam quum Bucolici milites per Ægyptum gravia multa facerent, ab hoc retuſi ſunt, ut idem Marius Maximus refert in eo libro, quem ſecundum de vita Marci Antonini edidit. Hic Imperatorem ſe in Oriente appellavit, ut quidam dicunt, Fauſtina volente, quæ valetudini Marci jam diffidebat, & timebat ne infantes filios tueri ſola non poſſet, atque aliquis exſiſteret, qui, capta ſtatione regia, infantes de medio tolleret. Alii autem dicunt, hanc artem adhibuiſſe militibus & provincialibus Caſſium contra Marci amorem, ut ſibi poſſet conſentiri, quod diceret Marcum diem ſuum obiiſſe.

Nam

Nam & Divum eum appellaſſe dicitur, ut deſiderium illius leniret. Imperatorio nomine quum proceſſiſſet, eum, qui ſibi aptaverat ornamenta regia, ſtatim præfectum prætorii fecit, qui & ipſe occiſus eſt, Antonino invito, ab exercitu: qui & Mætianum, cui erat commiſſa Alexandria, quique conſenſerat ſpe participatus Caſſio, invito atque ignorante Antonino, interemit. Nec tamen Antoninus graviter eſt iratus, rebellione cognita, nec in ejus liberos aut affectus ſæviit. Senatus illum hoſtem appellavit bonaque ejus proſcripſit, quæ Antoninus in privatum ærarium congeri noluit. Quare Senatu præcipiente in ærarium publicum ſunt relata. Nec Romæ terror defuit, quum quidam Avidium Caſſium dicerent, abſente Antonino, qui niſi a voluptariis unice amabatur, Romam eſſe venturum, atque Urbem tyrannice direpturum, maxime Senatorum cauſſa, qui eum hoſtem judicaverant bonis proſcriptis. Et amor Antonini hoc maxime enituit, quod conſenſu omnium, præter Antiochenſes, Avidius interemptus eſt: quem quidem occidi non juſſit, ſed paſſus eſt; quum apud cunctos clarum eſſet, ſi poteſtatis ſuæ fuiſſet, parſurum illi fuiſſe. Caput ejus ad Antoninum quum delatum eſſet, ille non exſultavit, non elatus eſt, ſed etiam doluit ereptam ſibi eſſe occaſionem miſericordiæ, quum diceret ſe vivum illum voluiſſe capere, ut illi exprobraret beneficia ſua, eumque ſervaret. Denique quum quidam diceret, reprehendendum Antoni-

num

num, quod tam mitis esset in hostem suum ejusque liberos & affectus, atque omnes quos conscios tyrannidis reperisset, addente illo qui reprehendebat: *Quid si ille vicisset?* dixisse dicitur: *Non sic Deos colu-imus, nec sic vivimus, ut ille nos vinceret.* Enumeravit deinde, omnes Principes, qui occisi essent, habuisse causas quibus mererentur occidi: nec quemquam facile bonum vel victum a tyranno vel occisum: dicens, meruisse Neronem, debuisse Caligulam, Othonem & Vitellium nec imperare voluisse. Nam de Pertinace & Galba paria sentiebat, cum diceret: *In imperatore avaritiam esse acerbissimum malum.* Denique non Augustum, non Trajanum, non Hadrianum, non parentem suum Pium a rebellibus potuisse superari, quum & multi fuerint, & ipsis vel invitis vel insciis extincti. Ipse autem Antoninus a Senatu petiit, ne graviter in conscios defectionis animadverteretur, eo ipso tempore, quo rogavit ne quis Senator temporibus suis capitali supplicio afficeretur, quod illi maximum amorem conciliavit. Denique pauciſſimis centurionibus punitis, deportatos revocari jussit. Antiochensibus, qui Avidio Cassio consenserant, sed & aliis civitatibus, quæ illum juverant, ignovit: quum primo Antiochensibus graviter iratus esset, hisque spectacula, sustulisset & multa alia civitatis ornamenta, quæ postea reddidit. Filios vero Avidii Cassii, Antoninus Marcus parte media paterni patrimonii donavit, ita ut filias ejus auro,

ar-

argento; & gemmis honeſtaret. Nam & Alexandriæ filiæ Caſſii & genero Druentiano, liberam evagandi ubi vellent poteſtatem dedit: vixeruntque non quaſi tyranni pignora, ſed quaſi Senatorii ordinis in ſumma ſecuritate: quum illis etiam in lite obiici fortunam propriæ vetuiſſet domus, damnatis aliquibus injuriarum, quod in eos petulantes fuiſſent, quos quidem amitæ ſuæ marito commendavit. Si quis autem omnem hanc hiſtoriam ſcire deſiderat, legat Marii Maximi ſecundum librum de vita Marci, in quo ille ea dicit, quæ ſolum Marcus mortuo jam Vero egit; tunc enim Caſſius rebellavit, ut probat epiſtola miſſa ad Fauſtinam, cujus hoc exemplum eſt: *Verus mihi de Avidio verum ſcripſerat, quod cuperet imperare. Audiſſe enim te arbitror quod eruſcatores de eo nuntiarent. Veni igitur in Albanum, ut tractemus omnia Diis volentibus, nihil timens.* Hic autem apparet, Fauſtinam iſta neſciſſe, quum dicat Marius infamari eam cupiens, quod ea conſcia Caſſius imperium ſumpſiſſet. Nam & ipſius epiſtola exſtat ad Verum, qua urget Marcum ut in eum graviter vindicet. Exemplum epiſtolæ Fauſtinæ ad Marcum: *Ipſa in Albanum cras, ut jubes, mox veniam; tamen jam hortor, ut ſi amas liberos tuos, iſtos rebelliones acerrime perſequaris. Male enim aſſueverunt & duces & milites: qui niſi opprimantur, oppriment.* Item alia epiſtola ejuſdem Fauſtinæ ad Marcum: *Mater mea Fauſtina patrem tuum Pium ejuſdem in defectione Celſi ſic hortata eſt, ut pietatem*

pri-

primum circa ſuos ſervaret, ſic circa alienos. Non enim pius eſt Imperator, qui non cogitat uxorem & filios. Commodus noſter vides in qua etate ſit: Pompejanus gener & ſenior eſt & peregrinus. Vide quid agas de Avidio Caſſio & de ejus conſciis. Noli parcere hominibus, qui tibi non pepercerunt: & nec mihi nec filiis noſtris parcerent, ſi vicissent. Ipſe iter tuum mox conſequor: quia Padilla noſtra egrotabat, in Formianum venire non potui. Sed ſi te Formiis invenire non potero, aſſequar Capuam: quæ civitas & meam & filiorum noſtrorum egritudinem poterit adjuvare. Soteridam medicum in Formianum ut dimittas rogo: ego autem Piſitheo nihil credo, qui puellæ virgini curationem neſcit adhibere. Signatas mihi literas Calpharnius dedit, ad quas reſcribam ſi tardavero, per Cæcilium ſenem ſpadonem, hominem (ut ſcis) fidelem: cui verbo mandabo, quid uxor Avidii Caſſii, & filii, & gener, de te jactare dicantur. Ex his literis intelligitur Caſſio Fauſtinam conſciam non fuiſſe, quinetiam ſupplicium ejus graviter exegiſſe: ſiquidem Antoninum quieſcentem & clementiora cogitantem, ad vindictæ neceſſitatem impulit. Cui Antoninus quid reſcripſerit, ſubdita epiſtola perdocebit: *Tu quidem, mea Fauſtina, religioſe pro marito & pro noſtris liberis agis. Nam relegi epiſtolam tuam in Formiano, qua me hortaris ut in Avidii conſcios vindicem. Ego vero & ejus liberis parcam, & genero, & uxori, & ad Senatum, ſcribam ne aut proſcriptio gravior ſit, aut pœna crudelior. Non enim quidquam eſt, quod Imperatorem Romanum*

nam melius commendet gentibus quam clementia. Hæc Cæsarem Deum fecit, hæc Augustum consecravit, hæc patrem tuum in primis Pii nomine ornavit. Denique si ex mea sententia de bello judicatum esset, nec Avidius esset occisus. Esto igitur secura, Dii me tuentur, Diis pietas mea cordi est. Pompejanum nostrum in annum sequentem Consulem dixi: hæc Antoninus ad conjugem. Ad Senatum autem qualem orationem miserit, interest scire. Ex oratione Marci Antonini: *Habetis igitur, Patres Conscripti, pro gratulatione victoriæ generum meum Consulem, Pompejanum dico: cujus atas olim remaneranda fuerat Consulatu, nisi viri fortes intervenissent, quibus redditi debuit, quod a republica debebatur. Nunc quod ad defectionem Cassianam pertinet, vos oro atque obsecro, Patres Conscripti, ut censura vestra depositæ, meam pietatem clementiamque servetis, imo vestram: neque quemquam illum Senatus occidat. Nemo Senatorum puniatur, nullus fundatur viri nobilis sanguis: deportati redeant, proscripti bona recipiant. Utinam possem multos etiam ab inferis excitare. Non enim unquam placet in Imperatore vindicta sui doloris: quæ etsi justior fuerit, acrior videtur. Quare filiis Avidii Cassii & genero & uxori veniam dabitis. Et quid dico veniam? quum illi nihil fecerint. Vivant igitur securi, scientes sub Marco se vivere. Vivant in patrimonio parentum, prid patre donato: auro, argento, vestibus fruantur: sint divites, sint securi, sint vagi & liberi, & per ora omnium ubique populorum circumferant mea, circumferant vestræ pietatis exemplum. Nec magna hæc*

eſt, Patres Conſcripti, clementia, veniam proſcriptorum liberis & conjugibus dari. Ego vero a vobis peto, ut conſcios Senatorii ordinis & Equeſtris, a cæde, a proſcriptione, a timore, ab infamia, ab invidia, & poſtremo ab omni vindicetis injuria: detiſque hoc meis temporibus, ut in cauſa tyrannidis, qui in tumultu cecidit, probetur occiſus. Hanc ejus clementiam Senatus his acclamationibus proſequutus eſt: *Antonine pie, Dii te ſervent. Antonine clemens, Dii te ſervent. Antonine clemens, Dii te ſervent. Tu noluiſti, quod licebat: nos fecimus, quod decebat. Commodo imperium juſtum rogamus, progeniem tuam robora. Fac ſecuri ſint liberi tui: bonum imperium nulla vis ledit. Commodo Antonino tribuniciam poteſtatem rogamus: præſentiam tuam rogamus: philoſophiæ tuæ, patientiæ tuæ, doctrinæ tuæ, nobilitati tuæ, innocentiæ tuæ. Vincis inimicos, hoſtes exſuperas: Dii te tuentur*. Et reliqua. Vixerunt igitur poſteri Avidii Caſſii ſecuri, & ad honores admiſſi ſunt. Sed eos Commodus Antoninus poſt exceſſum Divi patris ſui, omnes vivos incendi juſſit, quaſi in factione deprehenſos. Hæc ſunt quæ de Caſſio Avidio comperimus: cujus ipſius mores (ut ſupra diximus) varii ſemper fuerunt, ſed ad cenſuram crudelitatemque propenſiores: qui ſi obtinuiſſet imperium, fuiſſet non modo clemens, ſed bonus, ſed utilis & optimus Imperator. Nam exſtat epiſtola ejus ad generum ſuum jam Imperatoris, hujuſmodi: *Miſera reſpublica, quæ iſtos divitiarum cupidos & divites patitur miſera. Mar-*

cus

cus homo ſane optimus: qui dum clemens dici cupit, eos patitur vivere, quorum ipſe non probat vitam. Ubi Lucius Caſſius, cujus nos fruſtra tenet nomen? Ubi Marcus ille Cato Cenſorius? Ubi omnis diſciplina majorum? quæ olim quidem intercidit, nunc vero nec quæritur. Marcus Antoninus philoſophatur, & quærit de clementia, & de animis, & de honeſto & juſto, nec ſentit pro republica. Vides multis opus eſſe gladiis, multis elogiis, ut antiquum ſtatum publica forma reddatur. Ego vero iſtis præſidibus provinciarum, an ego proconſules, an ego præſides putem, qui ob hoc ſibi a Senatu & ab Antonino provincias datas credunt, ut luxurientur, ut divites fiant? Audiſti præfectum prætorii noſtri Philoſophi, ante triduum quam fieret, mendicum & pauperem, ſed ſubito divitem factum. Unde quæſo, niſi de viſceribus reipublicæ provincialiumque fortunis? Sint ſane divites, ſint locupletes: ærarium publicum refercient. Tantum Dii faveant bonis partibus. Reddant Caſſiani republicæ principatum. Hæc epiſtola ejus indicat, quam ſeverus & quam triſtis futurus fuerit Imperator.

Digitized by Google

ÆLIUS LAMPRIDIUS.

ÆLII

Google

ÆLII LAMPRIDII

VITA ET SCRIPTA

EX

GERARDI JOANNIS VOSSII.

Lib. II. Cap. VII. de Hiſtoricis Latinis

ÆLius Lampridius inter eos eſt, quos, in vitis principum perſcribendis, imitari ſe dicit Vopiſcus in Probo ſuo. Scriptas ab eo habemus vitas quatuor iſtorum, Commodi Antonini, Antonini Diadumeni, Antonini Heliogabali, & Alexandri Severi: quarum duæ poſteriores dicatæ ſunt Conſtantino Auguſto. Dubitari tamen poſſit, utrum vita illa Alexandri Severi auctorem habeat Lampridium. Vulgo quidem ei, etiam in principe editione Mediolanenſi, adſcribitur Sed Spartiano adſignat optimus Palatinæ quondam bibliothecæ codex: uti & Robertus a Porta Bononienſis. Quin excerpta Spartiani, quibus ex eapſe bibliotheca Salmaſius uſus fuit, non ei hanc modo vitam tribuunt, ſed

etiam illas trium Antoninorum, quas ante referebam. Sed hoc ſi verum eſt, nihil amplius Lampridii ſuperſit. Verum non ego plus auſim fidei tribuere uvis illis excerptis quam, ipſis codicibus Spartiani, & MSSis, & excuſis. Aut ſi excerptis illis fidem derogari durius videtur: dixero eundem mihi Ælium Spartianum, atque Ælium Lampridium videri. Auſonii iſtoc notum:

..... Tria nomina nobiliorum.

Porro præter tres quatuorve iſtas, aliorum quoque vitas reliquerat Spartianus: eaſque inter Marci Antonini, cujus ipſe meminit initio vitæ Commodi. Non tamen pertexuiſſe omnium vitas uſque ad Conſtantinum, vel etiam Diocletianum: imo ne Aureliani quidem vitam edidiſſe, clare colligitur ex Auguſti ejus vita a Vopiſco ſcripta.

ÆLII

ÆLII LAMPRIDII

COMMOD. ANTONINUS

AD

DIOCLETIANUM AUG.

DE Commodi Antonini parentibus, in vita Marci Antonini fatis eſt diſputatum. Ipſe autem natus eſt apud Lanuvium cum fratre Antonino gemino, pridie Kalendas Septembres, patre patruoque Conſulibus, ubi & avus maternus dicitur natus. Fauſtina quum eſſet Commodo cum fratre prægnans, viſa eſt in ſomnis ſerpentes parere, ſed ex his unum ferociorem. Quum autem peperiſſet Commodum atque Antoninum, Antoninus quadrimus eſt elatus, quem parem aſtrorum curſu Commodo mathematici promittebant. Mortuo igitur fratre, Commodum Marcus & ſuis præceptis, & etiam magnorum atque optimorum virorum erudire conatus eſt. Habuit literatorem Græcum, Onesicritum: Latinum,

Ca-

Capellam Antiſtium: orator ei Attejus Sanctus fuit. Sed tot diſciplinarum magiſtri nihil ei profuerunt: *Tantum valet aut ingenii vis, aut eorum quî in aula inſtitutores habentur*. Nam a prima ſtatim pueritia, turpis, improbus, crudelis, libidinoſus, ore quoque pollutus & conſtupratus fuit: jam in his artifex quæ ſtationis imperatoriæ non erant, ut calices fingeret, ſaltaret, cantaret, ſibilaret, ſcurram denique & gladiatorem ſe perfectum oſtenderet. Auſpicium crudelitatis apud Centumcellas dedit anno ætatis duodecimo; nam quum tepidius forte lotus eſſet, balneatorem in fornacem coniici juſſit: quando a pædagogo, cui hoc juſſum fuerat, vervecina pellis in fornace conſumpta eſt, ut fidem pœnæ de fœtore nidoris impleret: Appellatus eſt autem Cæſar puer cum fratre ſuo Severo: decimoquarto ætatis anno in collegium Sacerdotum adſcitus eſt. Cooptatus inter tres ſolos principes juventutis quum togam ſumpſit: adhuc in prætexta puerili congiarium dedit, atque ipſe in baſilica Trajani præſedit. Indutus autem toga eſt Nonarum Juliarum die, quo in terris Romulus non apparuit, & eo tempore quo Caſſius a Marco deſcivit. Profectus eſt, commendatus militibus, cum patre in Syriam & Ægyptum, & cum eo Romam rediit. Poſt hæc venia legis Annariæ impetrata, Conſul eſt factus: & cum patre Imperator eſt appellatus quinto Kalendarum Decembrium die, Pollione & Apro Conſulibus, & triumphavit cum patre; nam & hoc patres decre-

ve-

verant. Profectus est cum patre & ad Germanicum bellum. Adhibitos custodes vitæ suæ honestiores ferre non potuit: pessimos quosque detinuit, & submotos usque ad ægritudinem desideravit: quibus per patris mollitiem restitutis, popinas & ganeas in Palatinis semper ædibus fecit: neque unquam pepercit vel pudori vel sumptui. In domo aleam exercuit. Mulierculas formæ scitioris, ut prostibula, mancipia lupanarium, ad ludibrium pudicitiæ contraxit. Imitatus etiam propolas circumforaneos, equos curules sibi comparavit. Aurigæ habitu currus rexit: gladiatoribus convixit: aquam gessit ut lenonum minister: ut probris natum magis quam ei loco eum crederes ad quem fortuna provexit. Patris ministeria seniora submovit, amicos senes abjecit. Filium Salvi Juliani, qui exercitibus præerat, ad impudicitiam frustra tentavit, atque exinde Juliano tetendit insidias. Honestissimos quosque aut per contumeliam aut per honorem indignissimum, abjecit. Appellatus est a mimis quasi obstupratus, eosdemque ita ut non apparerent, subito deportavit. Bellum etiam quod pater pæne confecerat, legibus hostium addictus, remisit, ac Romam reversus est. Romam ut rediit, sub actore suo Antero post se in curru locato, ita triumphavit, ut eum sæpius cervice reflexa publice oscularetur: etiam in orchestra hoc idem fecit. Et cum potaret in lucem, heluaretur que viribus Romani imperii, vesperi etiam per tabernas ac lupanaria volita-

litavit. Misit homines ad provincias regendas, vel criminum socios, vel a criminosis commendatos. In Senatus odium ita venit, ut & ipse crudeliter in tanti ordinis perniciem sæviret, fieretque contemptui. Crudelis vita Commodi Quadratum & Lucillam compulit ad ejus interfectionem consilia inire, non sine præfecti prætorio Tarrutini Paterni consilio. Datum autem est negotium peragendæ necis Claudio Pompejano propinquo, qui ingressus ad Commodum districto gladio, quum faciendi potestatem habuisset, in hæc verba prorumpens: *Hanc tibi pugionem Senatus mittit*; detexit facinus fatuus, nec implevit, multis cum eo participantibus caussam. Post hæc interfecti sunt Pompejanus primo & Quadratus: dein Narbana atque Norbanus & Paralius, & mater ejus Lucilla in exilium exacta. Cum præfecti prætorio vidissent Commodum in tantum odium incidisse, obtentu Anteri, cujus potentiam populus Romanus ferre non poterat, urbanc Anterum eductum a palatio sacrorum caussa, & redeuntem in hortos suos, per frumentarios occiderunt. Id vero gravius quam de se ipso Commodo fuit. Paternum autem & hujus cædis auctorem, & (quantum videbatur) paratæ necis Commodi conscium, & interventorem ne conjuratio latius puniretur, instigante Tigidio, per laticlavi honorem a præfecturæ administratione submovit. Post paucos dies insimulavit eum conjurationis, quum diceret ob hoc promissam Juliani filio filiam

Pa-

Paterni, ut in Julianum transferretur imperium. Quare & Paternum & Julianum & Vitruvium Secundum Paterni familiarissimum, qui epistolas imperatorias curabat, interfecit. Domus præterea Quintiliorum omnis exstincta, quod Sextus Concidiani filius specie mortis ad defectionem diceretur evasisse. Interfecta & Vitrasia Faustina, & Velius Rufus, & Egnatius Capito consulares. In exilium autem acti sunt Æmilius Junctus & Attilius Severus consules: & in multos alios varie sævitum. Post hæc Commodus numquam facile in publicum processit: neque quidquam sibi nuntiari passus, nisi quod Perennis ante tractasset. Perennis autem Commodi perspiciens, invenit quemadmodum ipse potens esset; nam persuasit Commodo, ut ipse deliciis vacaret, idem vero Perennis curis incumberet: quod Commodus lætanter accepit. Hac igitur lege vivens ipse cum trecentis concubinis, quas ex matronarum meretricumque delectu ad formæ speciem conciliaverat, trecentisque aliis puberibus exoletis, quos æque ex plebe ac nobilitate, nuptisque, forma disceptatrice collegerat, in palatio per convivia & balneas bacchabatur. Inter hæc habitu victimarii, victimas immolavit: in arena rudibus inter cubicularios gladiatores pugnavit, lucentibus aliquando mucronibus. Tunc tamen Perennis cuncta sibimet vindicavit: quos voluit, interemit, spoliavit plurimos, omnia jura subvertit, prædam omnem in sinum contulit. Ipse autem Commodus

Lu-

Lucillam ſororem, quum eam compreſſiſſet, occidit: ſororibus dein ſuis ceteris, ut dicitur, conſtupratis, conſobrina patris complexibus ſuis conjuncta, uni etiam ex concubinis matris nomen impoſuit & uxoris: quam deprehenſam in adulterio exegit, exactam relegavit, & poſtea occidit. Ipſas concubinas ſuas ſub oculis ſuis ſtuprari jubebat. Nec irruentium in ſe juvenum carebat infamia, omni parte corporis, atque ore in ſexum utrumque pollutus. Occiſus eſt eo tempore etiam Claudius quaſi a latronibus: cujus filius cum pugione quondam ad Commodum ingreſſus eſt, multique alii Senatores ſine judicio interempti, feminæ quoque divites. Et nonnulli per provincias a Perenni ob divitias inſimulati, ſpoliati ſunt, vel etiam interempti. His autem quibus deerat ficti criminis appoſitio, obiiciebatur, quod ſcribere voluiſſent Commodum heredem. Eo tempore in Sarmatia res bene geſtas per alios duces, in filium ſuum Perennis referebat. Hic tamen Perennis, qui tantum potuit, ſubito, quod bello Britannico militibus equeſtris loci viros præfecerat, amotis Senatoribus, prodita re per legatos, exercitus hoſtis appellatus laceranduſque militibus eſt deditus: in cujus potentiæ locum Cleandrum ex cubiculariis ſubrogavit. Multa ſane poſt interfectum Perennem ejuſque filium, quaſi a ſe non geſta reſcidit, velut in integrum reſtituens. Et hanc quidem pœnitentiam ſcelerum ultra triginta dies tenere non potuit, graviora per Cleandrum fa-

faciens quam fecerat per ſupra dictum Perennem. Et in potentia quidem Cleander Perenni ſucceſſerat: in præfectura vero Niger, qui ſex tantum horis præfectus prætorii fuiſſe perhibetur. Mutabantur enim præfecti prætorii per horas ac dies, Commodo pejora omnia quam fecerat ante, faciente. Fuit item Marcius Quartus præfectus prætorio diebus quinque. Horum ſucceſſores ad arbitrium Cleandri aut retenti ſunt, aut occiſi, ad cujus nutum etiam libertini in Senatum atque in patricios lecti ſunt: tuncque primum vigintiquinque Conſules in unum annum, venditæque omnes provinciæ. Omnia Cleander pecunia venditabat: revocatos de exilio dignitatibus ornabat, res judicatas reſcindebat: qui tantum per ſtultitiam Commodi potuit, ut Byrrum ſororis Commodi virum, reprehendentem nuntiantemque Commodo, quæ fiebant, in ſuſpicionem regni affectati traheret & occideret, multis aliis qui Byrrum defendebant, pariter interemptis. Præfectus etiam Ebutianus inter hos eſt interemptus; in cujus locum ipſe Cleander cum aliis duobus quos ipſe delegerat, præfectus eſt factus. Tuncque primum tres præfecti prætorio fuere, inter quos libertinus, qui a pugione appellatus eſt. Sed & Cleandro dignus tandem vitæ finis impoſitus. Nam cum inſidiis illius Arrius Antoninus fictis criminibus in Attali gratiam, quem in proconſolatu Aſiæ damnaverat, eſſet occiſus, nec eam tum invidiam populo ſæviente Commodus ferre potuiſſet, plebi ad pœ-

nam

nam donatus eſt; quum etiam Apolauſtus, aliique liberti aulici pariter interempti ſunt. Cleander inter cetera etiam concubinas ejus conſtupravit, de quibus filios ſuſcepit, qui poſt ejus interitum cum matribus interempti ſunt. In cujus locum Julianus & Regilius ſubrogati ſunt: quos & ipſos poſtea pœnis affecit. His occiſis, interemit Servilium & Dulium Silanos cum ſuis: mox Anicium Lupum, & Petronios Mamertinum & Suram, filiumque Mamertini Antoninum ex ſorore ſua genitum. Et poſt eos ſex ſimul ex conſularibus, Allium Fuſcum, Cœlium Felicem, Luceium Torquatum, Lartium Euripianum, Valerium Baſſianum, Pactulejum Magnum cum ſuis: atque in Aſia Sulpitium Craſſum proconſulem, & Julium Proculum cum ſuis, Claudiumque Lucanum conſularem, & conſobrinam patris ſui Fauſtinam Anniam in Achaia, & alios infinitos. Deſtinaverat & alios quatordecim occidere, quum ſumptus ejus, vires Romani imperii ſuſtinere non poſſent. Inter hæc Commodus, Senatu ſemet ridente, quum adulterum matris conſulem deſignaſſet, appellatus eſt *Pius*: quum occidiſſet Perennem, appellatus eſt *Felix*. Inter plurimas cædes multorum civium, quaſi quidam novus Sylla, idem Commodus ille Pius, ille Felix, finxiſſe etiam quandam contra ſe conjurationem dicitur, ut multos occideret. Nec alia ulla fuit defectio præter Alexandri, qui poſtea ſe & ſuos interemit, & ſororis Lucillæ. Appellatus eſt

Com-

Commodus etiam *Britannicus* ab adulatoribus, quum Britanni etiam Imperatorem contra eum deligere voluerint. Appellatus eſt etiam *Romanus Hercules*, quod feras Lanuvii in amphitheatro occidiſſet. Erat enim hæc illi conſuetudo, ut domi beſtias interficeret. Fuit præterea ea dementia, ut urbem Romam, coloniam Commodianam vocari voluerit: qui furor dicitur ei inter delinimenta Martiæ injectus. Voluit etiam in circo quadrigas agitare. Dalmaticatus in publico proceſſit, atque ita ſignum quadrigis emittendis dedit. Et eo quidem tempore, quo ad Senatum retulit de Commodiana facienda Roma, non ſolum Senatus hoc libenter accepit per irriſionem (quantum intelligitur) ſed etiam ſeipſum Commodianum vocavit, Commodum Herculem & Deum appellans. Simulavit ſe & in Africam iturum ut ſumptum itinerarium exigeret: & exegit, eumque in convivia & aleam convertit. Motilenum præfectum prætorio per ficus veneno interemit. Accepit ſtatuas in Herculis habitu, eſque immolatum eſt ut Deo. Multos præterea paraverat interimere, quod per parvulum quendam proditum eſt, qui tabulam e cubiculo ejecit, in qua occidendorum erant nomina ſcripta. Sacra Iſidis coluit, ut & caput raderet & Anubin portaret. Bellonæ ſervientes vere exſecare brachium præcepit, ſtudio crudelitatis. Iſiacos vero pineis uſque ad perniciem pectus tundere cogebat. Cum Anubin portaret, capita Iſiacorum graviter obtundebat ore

ſimulacri. Clava non ſolum leones in veſte muliebri & pelle leonina, ſed etiam multos homines afflixit. Debiles pedibus, & eos qui ambulare non poſſent, in gigantum modum formavit, ita ut a genibus de pannis & linteis quaſi dracones digererentur, eoſdemque ſagittis confecit. Sacra Mithriaca homicidio vero polluit, quum illic aliquid ad ſpeciem timoris vel dici vel fingi ſoleat. Etiam puer & guloſus & impudicus fuit. Adoleſcens omne genus infamavit hominum quod erat ſecum, & ab omnibus eſt infamatus. Irridentes ſe feris obiiciebat. Eum etiam, qui Tranquilli librum vitam Caligulæ continentem legerat, feris obiici juſſit; quia eundem diem natalis habuerat quem & Caligula. Si quis ſane ſe mori velle prædixiſſet, hunc invitum præcipitari jubebat. In jocis quoque pernicioſus; nam eum, quem vidiſſet albeſcentes inter nigros capillos quaſi vermiculos habere, ſturno appoſito, qui ſe vermes ſectari crederet, capite ſuppuratum reddebat. Obtunſi oneris pinguem hominem medio ventre diſſecuit, ut ejus inteſtina ſubito funderentur. Monopodios & luſcinios, eos quibus aut ſingulos tuliſſet oculos aut ſingulos pedes fregiſſet, appellabat. Multos præterea paſſim exſtinxit: alios quia barbarico habitu occurrerant: alios quia nobiles & ſpecioſi erant. Habuit in deliciis homines appellatos nominibus verendorum utriuſque ſexus, quos libentius ſuis oculis applicabat. Habuit & hominem pene prominente ultra

modum animalium, quem Onon appellabat, ſibi cariſſimum: quem & ditavit & ſacerdotio Herculis ruſtici præpoſuit. Dicitur ſæpe pretioſiſſimis cibis humana ſtercora miſcuiſſe, nec abſtinuiſſe guſtu, aliis (ut putabat) irriſis. Duos gibbos retortos in lance argentea ſibi ſinapi perfuſos exhibuit, eoſdemque ſtatim promovit ac ditavit. Præfectum prætorio ſuum Julianum togatum, præſente officio ſuo, in piſcinam detruſit: quem ſaltare etiam nudum ante concubinas ſuas juſſit, quatientem cymbala, deformato vultu. Genera leguminum coctorum ad convivium propter luxuriæ continuationem raro vocavit. Lavabat per diem ſepties atque octies, & in ipſis balneis edebat. Deorum templa polluit ſtupris & humano ſanguine. Imitatus eſt & medicum, ut ſanguinem hominibus emitteret ſcalpris feralibus. Menſes quoque in honorem ejus pro Auguſto *Commodum*, pro Septembri *Herculem*, pro Octobri *Invictum*, pro Novembri *Exuperatorium*, pro Decembri *Amazonium*, ex ſigno ipſius adulatores vocabant. *Amazonius* autem vocatus eſt ex amore concubinæ ſuæ Martiæ, quam pictam in Amazone diligebat: propter quam & ipſe Amazonico habitu in arenam Romanam procedere voluit. Gladiatorum etiam certamen ſubiit, & nomina gladiatorum recepit eo gaudio, quaſi acciperet triumphalia. Ludum ſemper ingreſſus eſt: & quoties ingrederetur, publicis monumentis indi juſſit. Pugnaſſe autem dicitur ſeptingenties tricies quinquies. Nominatus inter

Cæſares quarto Iduum Octobrium, quas Herculeas poſtea nominavit, Pudente & Pollonie conſulibus. Appellatus *Germanicus*, Idibus Herculeis, Maximo & Orphito conſulibus. Aſſumptus eſt in omnia collegia ſacerdotalia ſacerdos, XIII. Kalendas Invictas, Piſone & Juliano conſulibus. Profectus in Germaniam XIIII. Kalendas Ælias, ut poſtea nominavit, iiſdem conſulibus. Togam virilem accepit, cum patre appellatus *Imperator*, V. Kalendas Exuperatorias, Pollione iterum & Apro conſulibus. Triumphavit X. Kalendas Amazonias iiſdem conſulibus. Iterum profectus III. Nonas Commodias, Orphito & Ruffo conſulibus. Datus in perpetuum ab exercitu & Senatu in domo Palatina Commodiana conſervandus, XI. Kalendas Romanas, Præſente iterum conſule. Tertio meditans de profectione, a Senatu & populo ſuo retentus eſt. Vota pro eo facta ſunt Nonis Piis, Fuſciano iterum conſule. Inter hæc refertur in literas, pugnaſſe illum ſub patre trecenties ſexagies quinquies. Item poſtea tantum palmarum gladiatoriarum confeciſſe, vel victis retiariis vel occiſis, ut mille contingeret. Ferarum autem diverſarum manu occidit multa millia, ita ut elephantos occideret. Et hæc fecit ſæpe ſpectante populo Romano. Fuit autem validus ad hæc, alias debilis & infirmus, vitio etiam inter inguina prominenti, ita ut ejus tumorem per ſericas veſtes populus Romanus agnoſceret. Verſus in eum multi ſcripti ſunt, de quibus

bus etiam in opere ſuo Marius Maximus gloriatur. Virium ad conficiendas feras tantarum fuit, ut elephantum conto transfigeret: & orygis cornu haſta tranſmiſerit: & ſingulis ictibus multa millia ferarum ingentium conficeret. Impudentiæ tantæ fuit, ut quum muliebri veſte in amphitheatro vel theatro ſedens, publice ſæpiſſime biberit. Victi ſunt ſub eo tamen, quum ille ſic viveret, per legatos, Mauri: victi Daci: Pannoniæ quoque compoſitæ: in Britannia, in Germania & in Dacia imperium ejus recuſantibus provincialibus: quæ omnia iſta per duces ſedata ſunt. Ipſe Commodus in ſubſcribendo tardus & negligens, ita ut libellis una forma multis ſubſcriberet: in epiſtolis autem plurimis *Vale* tantum ſcriberet. Agebanturque omnia per alios, qui etiam condemnationes in ſinum vertiſſe dicuntur. Per hanc autem negligentiam, quum & annonam vaſtarent ii, qui tunc reipublicam gerebant, etiam inopia ingens Romæ exorta eſt, quum fruges non deeſſent, & eos quidem, qui omnia vaſtabant, poſtea Commodus occidit atque proſcripſit. Ipſe vero ſeculum aureum, *Commodianum* nomine aſſimulans, vilitatem propoſuit, ex qua majorem penuriam fecit. Multi ſub eo & alienam pœnam & ſuam ſalutem pecunia redemerunt. Vendidit etiam ſuppliciorum diverſitates & ſepulturas & imminutiones malorum, & alios pro aliis occidit. Vendidit etiam provincias & adminiſtrationes, quam hi, per quos venderet, partem acciperent, partem vero

Commodus. Vendidit nonnullis & inimicorum ſuorum cædes. Vendiderunt ſub eo etiam eventus litium liberti. Præfectos Paternum & Perennem non diu tulit, ita tamen, ut etiam de his præfectis, quos ipſe fecerat, triennium nullus impleret: quorum plurimos interfecit vel veneno vel gladio. Et præfectos Urbi eadem facilitate mutavit. Cubicularios ſuos libenter occidit, quum omnia ex nutu eorum ſemper feciſſet. Electus cubicalarius, quum videret eum tam facile cubicularios occidere, prævenit eum, & factioni mortis ejus interfuit. Spectator gladiatoria ſumpſit arma, panno purpureo nudos humeros advelans. Habuit præterea morem, ut omnia quæ turpiter, quæ impure, quæ crudeliter, quæ gladiatorie, quæ lenonice faceret, actis Urbis indi juberet, ut Marii Maximi ſcripta teſtantur. *Commodianum* etiam populum Romanum dixit, quo ſæpiſſime præſente, gladiator pugnavit. Sane quum illi ſæpe pugnanti, ut Deo, populus faviſſet, irriſum ſe credens, populum Romanum a militibus claſſiariis, qui vela ducebant, in amphitheatro interimi præceperat. Urbem incendi juſſerat, utpote coloniam ſuam: quod factum eſſet, niſi Lætus præfectus prætorio Commodum deterruiſſet. Appellatus eſt ſane inter cetera triumphalia nomina, etiam ſexcenties vicies *Paulas primus ſequutorum*. Prodigia ejus imperio & publice & privatim hæc facta ſunt. Crinita ſtella apparuit. Veſtigia Deorum in foro viſa ſunt exeuntia, & ante bellum deſer-

to-

torum, cælum arſit: & repentina caligo ac tenebra in circo Kalendis Januariis obortа: & ante lucem fuerant etiam incendiariæ aves, ac diræ. De Palatio ipſe ad Cælium montem in Vecilianas ædes migravit, negans ſe in Palatio poſſe dormire. Janus geminus ſua ſponte apertus eſt, & Anubis ſimulacrum marmoreum moveri viſum eſt. Herculis ſignum æneum ſudavit in Minutia per plures dies: bubo etiam ſupra cubiculum ejus deprehenſus eſt tam Romæ quam Lanuvii. Ipſe autem prodigium non leve ſibi fecit; nam quum in gladiatoris occiſi vulnus manum miſiſſet, ad caput ſibi deterſit: & contra conſuetudinem, pænulatos juſſit ſpectatores, non togatos, ad munus convenire, quod funebribus ſolebat, ipſe in pullis veſtimentis præſidens. Galea ejus bis per portam Libitinenſem elata eſt. Congiarium dedit populo, ſingulis denarios ſeptingenos vicenos quinos: circa alios omnes parciſſimus fuit, quod luxuriæ ſumptibus ærarium minuerat. Circenſes multos addidit ex libidine potius quam religione, & ut dominos factionum ditaret; His incitati, licet nimis ſero, Quintus Æmilius Lætus præfectus, & Martia concubina ejus, inierunt conjurationem ad occidendum eum. Primum ei venenum dederunt: quod quum minus operaretur, per athletam, cum quo exerceri ſolebat, eum ſtrangulaverunt. Fuit forma quidem corporis juſta, vultu inſubido, ut ebrioſi ſolent, & ſermone incondito, capillo ſemper fucato & auri ramentis illuminato, adurens co-

mam & barbam timore tonſoris. Corpus ejus, ut unco traheretur, atque in Tiberim mitteretur, Senatus & populus poſtulavit; ſed poſtea juſſu Pertinacis in monumentum Hadriani tranſlatum eſt. Opera ejus præter lavacrum, quod Cleander nomine ipſius fecerat, nulla extant; ſed nomen ejus, alienis operibus inciſum, Senatus eraſit. Nec patris autem ſui opera perfecit. Claſſem Africanam inſtituit: quæ ſubſidio eſſet ſi forte Alexandrina frumenta ceſſaſſent. Ridicule etiam Carthaginem, *Alexandriam Commodianam togatam* appellavit; quum claſſem quoque Africanam, *Commodianam Herculeam* appellaſſet. Ornamenta ſane quædam coloſſo addidit, quæ poſtea cuncta ſublata ſunt. Coloſſi autem caput dempſit, quod Neronis eſſet, ac ſuum impoſuit: & titulum more ſolito ſubſcripſit, ita ut illum gladiatorium, & effœminatum non præteremitteret. Hunc tamen Severus Imperator gravis, & vir nominis ſui, odio (ut videtur) Senatus, inter Deos retulit, flamine addito, quem ipſe vivus ſibi paraverat, Herculaneo Commodiano. Sorores tres ſuperſtites reliquit. Ut natalis ejus celebraretur, Severus inſtituit. Acclamationes Senatus poſt mortem Commodi graves fuerunt. Ut autem ſciretur, quod judicium Senatus de Commodo fuerit, ipſas acclamationes de Mario Maximo indidi, & ſententiam Senatuſconſulti: *Hoſti patriæ honores detrahantur, parricidæ honores detrahantur, parricida trahatur. Hoſtis patriæ, parricida, gladiator, in ſpoliario lanietur. Hoſtis*

Deo-

Deorum, carnifex Senatus. Hostis Deorum, parricida Senatus, hostis Deorum, hostis Senatus, gladiatorem in spoliario. Qui Senatum occidit, in spoliario ponatur. Qui Senatum occidit, unco trahatur. Qui innocentes occidit, unco trahatur: hostis, parricida, vere severe. Qui sanguini suo non pepercit, unco trahatur. Qui se occisurus fuit, unco trahatur. Nobiscum eimmuisti, nobiscum periclitatus es. Ut salvi simus, Jupiter optime maxime, serva nobis Pertinacem. Fidei praetorianorum feliciter: praetoriis cohortibus feliciter: exercitibus Romanis feliciter: pietati Senatus feliciter. Parricida trahatur. Rogamus, Auguste, parricida trahatur. Hoc rogamus, parricida trahatur. Exaudi Caesar. Delatores ad leonem, exaudi Caesar. Delatores ad leonem, exaudi Caesar. Speratum ad leonem. Victoria populi Romani feliciter: fidei militum feliciter: fidei praetorianorum feliciter: cohortibus praetoriis feliciter. Hostis statuas undique, parricida statuas undique: gladiatoris statuae undique: gladiatoris & parricidae statuae detrahantur: necatur civium trahatur, parricida civium trahatur, gladiatoriis statuae detrahantur. Te salvo, salvi & securi simus, vere, vere: modo vere, modo digne, modo vere, modo libere. Nunc securi simus, delatoribus metum. Ut securi simus, delatoribus metum: salvi simus, delatores de Senatu. Delatoribus fustem, de salvo, delatores ad leonem, de imperatore, delatoribus fustem. Parricidae gladiatoris mammonis chalcatur, parricidae gladiatoris statuae detrahantur. Impuri gladiatoris mammonis chalcatur: gladiatorem in spoliario. Exaudi Caesar, carnifex senatus, carnifex Senatus, vere perjurus Senatus

tra-

trabatur. Sævior Domitiano: impurior Nerone, ſicut fecit, ſic patiatur. Memoriæ innocentium ſerventur, honores innocentium reſtituas rogamus. Parricidæ cadaver unco trabatur, gladiatoris cadaver unco trabatur, gladiatoris cadaver in ſpoliario ponatur: Præroga, præroga: omnes cenſemus unco trabendum. Qui omnes occidit, unco trabatur. Qui omnem ætatem occidit, unco trabatur. Qui utramque ſexum occidit, unco trabatur. Qui ſanguini ſuo non pepercit, unco trabatur. Qui templa ſpoliavit, unco trabatur. Qui teſtamenta delevit, unco trabatur. Qui vivos ſpoliavit, unco trabatur. Servis ſervivimus. Qui pretia vitæ exegit, unco trabatur. Qui pretia vitæ exegit, & fidem non ſervavit, unco trabatur. Qui Senatum vendidit, unco trabatur. Qui filiis abſtulit hereditatem, unco trabatur. Indices de Senatu, delatores de Senatu: ſervorum ſubornatores de Senatu, & tu nobiſcum timuiſti, omnia ſcis, bonos & malos noſti: omnia ſcis, omnia emenda, pro te timuimus. O nos felices te viro imperante! De parricida refer, refer, perroga, præſentiam tuam rogamus. Innocentes ſepulti non ſunt. Parricidæ cadaver trabatur. Parricida ſepultos eruit: parricidæ cadaver trabatur. Et quum juſſu Pertinacis Livius Laurenſis procurator patrimonii, Fabio Chiloni conſuli deſignato dediſſet, per noctem Commodi cadaver ſepultum eſt. Senatus acclamavit: *Quo auctore ſepelierunt? Parricida ſepultus eruatur, trabatur.* Cingius Severus dixit: *Injuſte ſepultus eſt. Quia Pontifex dico, hoc collegium Pontificum dicit. Quoniam læta percenſui, nunc convertar ad neceſſaria, cenſeoque (quod is qui nonniſi*

ad

ad perniciem civium & ad dedecus ſuum vixit ob honorem ſuum decerni coëgit) abolendas ſtatuas: quæ undique ſunt abolendæ, nomenque ex omnibus privatis publiciſque monumentis eradendum: menſeſque bis nominibus nuncupandos quibus nuncupabantur, quum primum illud malum in rempublicam incubuit.

JULII CAPITOLINI

PERTINAX

IMPERATOR.

PUblio Helvio Pertinaci pater libertinus Helvius Succeſſus fuit, qui filio nomen ex continuatione lignariæ negotiationis, quod pertinaciter eam rem gereret, impoſuiſſe fertur. Natus eſt Pertinax in Apennino in villa Martis. Equus pullus ea hora, qua natus eſt, in tegulas aſcendit, atque ibi breviter commoratus, decidens expiravit. Hac re pater motus ad Chaldæum venit, qui quum illi futura ingentia prædixiſſet, ſtipem ſe perdidiſſe dixit. Puer literis elementariis & calculo imbutus, datus etiam Græco grammatico, atque inde Sulpicio Apollinari, poſt quem idem Pertinax grammaticen profeſſus eſt. Sed quum in ea minus quæſtus proficeret, per Lollianum Avitum Conſularem virum, patris patronum, ducendi ordinis dignitatem petiit. Dein præfectus cohortis in Syria profectus, Tito Aurelio imperatore a præſide Syriæ,

quod

quod ſine diplomatibus curſum uſurpaverat, pedibus ab Antiochia ad legationem ſuam iter facere coactus eſt. Bello Parthico induſtria ſua promeritus, in Britanniam tranſlatus eſt ac retentus. Poſt in Mœſia rexit alam, deinde alimentis dividendis in via Æmilia procuravit. Inde claſſem Germanicam rexit. Mater eum uſque in Germaniam proſequuta eſt, ibique obiit: cujus etiam ſepulcrum ſtare nunc dicitur. Inde ad ducenûm ſeſtertiûm ſtipendium tranſlatus in Daciam, ſuſpectuſque Marco quorundam relatu, a partibus remotus eſt: & poſtea per Claudium Pompejanum generum Marci, quaſi adjutor ei futurus, vexillis regendis adſcitus eſt: in quo munere approbatus, lectus eſt in Senatum. Poſtea iterum re bene geſta, prodita eſt factio, quæ illi concinnata fuerat: Marcuſque Imperator, ut compenſaret injuriam, prætorium eum fecit, & primæ legioni regendæ impoſuit: ſtatimque Rhætias & Noricum ab hoſtibus vindicavit. Ex quo eminente induſtria, ſtudio Marci Imperatoris Conſul eſt deſignatus. Exſtat oratio apud Marium Maximum laudes ejus continens, & omnia vel quæ fecit, vel quæ perpeſſus eſt, & præter illam orationem, quam longum fuerit connectere, ſæpiſſime Pertinax a Marco & in concione militari & in Senatu laudatus eſt: doluitque palam Marcus, quod quum Senator eſſet, præfectus prætorii fieri a ſe non poſſet. Caſſiano motu compoſito, e Syria ad Danubii tutelam profectus eſt, atque inde Mœſiæ utriuſque, mox

Da-

Daciæ regimen accepit. Bene geſtis his provinciis, Syriam meruit. Integre ſe uſque ad Syriæ regimen Pertinax tenuit: poſt exceſſum vero Marci, pecuniæ ſtuduit: quare etiam dictis popularibus eſt laceſſitus. Curiam Romanam poſt quatuor provincias Conſulares, quia Conſulatum abſens geſſerat, jam dives ingreſſus eſt, quum eam Senator antea non vidiſſet. Juſſus eſt præterea ſtatim a Perenne in Liguriam ſecedere in villam paternam. Nam pater ejus tabernam coctiliciam in Liguria exercuerat. Sed poſteaquam in Liguriam venit, multis agris coëmptis, tabernam paternam, manente forma priore, infinitis ædificiis circumdedit: fuitque illic per triennium & mercatus eſt per ſuos ſervos. Occiſo ſane Perenni, Commodus Pertinaci ſatisfecit, eumque petiit per literas, ut ad Britanniam proficiſceretur: profectuſque milites ab omni ſeditione deterruit, quum illi quemcumque imperatorem vellent habere & ipſum ſpecialiter Pertinacem. Tunc Pertinax malevolentiæ notam ſubiit, quod dictus eſt inſimulaſſe apud Commodum affectati imperii Antiſtium Burrum, & Arrium Antoninum. Et ſeditiones quidem contra ipſe compeſcuit in Britannia: verum ingens periculum adiit, ſeditione legionis pæne occiſus, certé inter occiſos relictus; quam quidem rem idem Pertinax acerrime vindicavit. Denique poſtea veniam legationis petiit, dicens ſibi ob defenſam diſciplinam infeſtas eſſe legiones. Accepto ſucceſſore, alimentorum ei cura man-

data est, deinde proconsul Africæ factus est. In quo proconsulatu multas seditiones perpessus dicitur, vaticinationibus earum quæ de templo Cælestis emergunt. Post hoc præfectus Urbi factus: in qua præfectura post Fuscianum hominem severum, Pertinax mitissimus & humanissimus fuit, & ipsi Commodo plurimum placuit, quia ille esset iterum, quum Pertinax factus est. Tunc Pertinax interficiendi Commodi conscientiam delatam sibi ab aliis non fugit. Commodo autem interempto, Lætus præfectus prætorii & Electus cubicularius ad eum venerunt, ut eum confirmarent, atque in castra duxerunt. Illic Pertinax milites alloquutus est, donativum promisit, ingeri sibi imperium a Læto & Electo dixit. Fictum est autem, quod morbo esset Commodus extinctus, quia & milites, ne tentarentur, pertimescebant. Denique a paucis primum est Pertinax Imperator appellatus. Factus est autem sexagenario major Imperator, pridie Kalendas Januarias. De castris nocte quum ad Senatum venisset, & cellam curiæ jussisset aperiri, neque inveniretur ædituus, in templo Concordiæ resedit. Et quum ad eum Claudius Pompejanus gener Marci, venisset, casumque Commodi lacrimasset, eum hortatus est Pertinax, ut imperium sumeret; sed ille recusavit, quia jam Imperatorem Pertinacem videbat. Statim ergo omnis magistratus cum Consule ad curiam venerunt, ingressumque Pertinacem nocte Imperatorem appellaverunt. Ipse autem Pertinax post lau-

laudes ſuas à Conſulibus dictas, & poſt vituperationem Commodi acclamationibus Senatus oſtenſam, egit gratias Senatui, & præcipue Læto præfecto prætorii, quo auctore & Commodus interemptus & ipſe Imperator eſt factus. Sed quum Læto gratias egiſſet Pertinax, Falco Conſul dixit: *Qualis Imperator es futurus, hinc intelligimus, quod Lætum & Marcium, miniſtros ſceleram Commodi, poſt te videmus*: cui Pertinax reſpondit: *Invenit es Conſul, nec parendi ſcis neceſſitatem. Paruerant inviti Commodo; ſed ubi habuerunt facultatem, quid ſemper voluerint, oſtenderunt*. Eadem die qua Auguſtus eſt appellatus, & Flavia Titiana uxor ejus Auguſta eſt appellata, his horis quibus ille in Capitolium vota ſolvebat, primus fane omnium ea die, qua Auguſtus eſt appellatus, etiam Patris patriæ nomen recepit; necnon ſimul etiam imperium proconſulare, necnon jus quartæ relationis: quod ominis loco fuit Pertinaci. Ad Palatium ergo Pertinax profectus, quod tunc vacuum erat, quia Commodus in Vecilianis occiſus eſt, perenti ſignum prima die tribuno dedit, *Militemus*, exprobrans utique ſegnitiem temporum ſuperiorum: quod quidem etiam ante in omnibus ducatibus dederat. Exprobrationem autem iſtam milites non tuletunt, ſtatimque de Imperatore mutando cogitarunt. Ea die etiam ad convivium magiſtratus & proceres Senatus rogavit, quam conſuetudinem Commodus prætermiſerat. Sane quum poſtero Kalendarum die ſtatuæ Commodi delicerentur,

tur, gemuerunt milites : ſimul quia iterum ſignum idem dederat Imperator. Timebatur autem militia ſub eue Imperatore. Denique tertium Nonarum diem Votis ipſis milites Triarium Maternum Laſcivium, Senatorem nobilem, ducere in caſtra voluerunt, ut eum rebus Romanis imponerent; ſed ille nudus fugit, atque ad Pertinacem in Palatium venit, & poſt ex Urbe diſceſſit. Timore ſane Pertinax coactus, omnia, quæ Commodus militibus & veteranis dederat, confirmavit. Suſcipere ſe etiam imperium a Senatu dixit, quod jam ſponte inierat. Quæſtionem majeſtatis penitus tulit cum jurejurando. Revocavit etiam eos qui deportati fuerant crimine majeſtatis; eorum memoria reſtituta qui occiſi fuerant. Filium ejus Pertinacem Senatus Cæſarem appellavit. Sed Pertinax nec uxoris Auguſtæ appellationem recepit, & de filio dixit: *Quum meruerit*. Et quum Commodus allectionibus innumeris prætorios miſcuiſſet, Senatuſconſultum Pertinax fecit, juſſitque eos, qui præturas non geſſiſſent, ſed allectione accepiſſent, poſt eos eſſe qui vere prætores fuiſſent. Sed hinc quoque grande odium ſibi multorum commovit. Cenſus retractari juſſit: delatores vinctos graviter puniri juſſit, & tamen mollius quam priores Imperatores; unicuique dignitati, ſi delationis crimen incurreret, pœnam ſtatuens. Legem ſane tulit, ut *teſtamenta* priora non prius eſſent irrita quam alia perfecta eſſent, neve ob hoc fiſcus aliquando ſuccederet. Ipſeque profeſſus eſt nul-

lius se aditurum hereditatem, quæ aut adulatione alicujus delata esset, aut lite perplexa, ut legitimi heredes & necessarii privarentur: addiditque Senatusconsulto hæc verba: *Sanctius est, Patres Conscripti, inopem rempublicam obtinere, quam ad divitiarum cumulum per discrimina atque dedecoris vestigia pervenire*. Donativa & congiaria, quæ Commodus promiserat, solvit. Annonæ consultissime providit. Et quum tantam pecuniam ærarii haberet, ut præter decies sestertium non se inveniisse fateretur, coactus est ea exigere, quæ Commodus indixerat, contra quam professus fuerat. Denique aggressus eum Lollianus Gentianus Consularis, quod contra promissum faceret, necessitatis rationem accepit. Auctionem rerum Commodi habuit, ita ut & pueros & concubinas vendi juberet, exceptis iis qui per vim Palatio videbantur inserti. Et de his quos vendi jussit, multi postea reducti ad ministerium, oblectaverunt senem, qui per alios Principes usque ad Senatoriam dignitatem pervenerunt. Scurras turpissimorum nominum dedecora perferentes, proscripsit ac vendidit: cujus nundinationis pecuniam, quæ ingens fuit, militibus donativo dedit. A libertis etiam ea exegit, quibus Commodo vendente ditati fuerant. Auctio sane rerum Commodi in his insignior fuit. Vestis subtegmine serico aureis filis insignior, per tunicas, penulasque, lacernas & chirodotas Dalmatarum & cirratas militares, purpureasque chlamydes Græcanicas atque castrenses,

& cuculli Bardaici, & toga armaque gladiatoria gemmis auroque compoſita, & machæras Herculaneas, & torques gladiatorias, vaſaque eluto auro, ebore, argento, citroque compoſita, atque etiam phallovitroboli ex materie eadem, & vaſa Samnitica, calefactandæ reſinæ ac pici divellendis hominibus ac lævigandis: nec non vehicula arte fabricæ nova, perplexis diverſiſque rotarum orbibus & exquiſitis ſedilibus, nunc ad ſolem declinandum, nunc ad ſpiritus opportunitatem per vertiginem: & alia iter metientia, horaſque monſtrantia, & cetera vitiis ejus convenientia. Reddidit præterea dominis eos qui ſe ex privatis domibus in aulam contulerant. Convivium imperatorium ex immenſo ad certum revocavit modum: ſumptus etiam omnes Commodi reddidit. Exemplo autem Imperatoris, quum ille parcius ſe ageret, ex omnium continentia vilitas nata eſt; nam Imperatorium ſumtum, pulſis non neceſſariis, ad ſoliti dimidium detraxit. Præmia militantibus poſuit. Æs alienum quod primo imperii tempore contraxerat, ſolvit. Ærarium in ſuum ſtatum reſtituit. Ad opera publica certum ſumtum conſtituit. Reformandis ſuis pecuniam contulit: ſtipendia plurimis retro debita exſolvit. Obeundis poſtremo cunctis muneribus fiſcum parem fecit. Alimentaria etiam compendia, quæ novem annorum ex inſtituto Trajani debebantur, obdurata verecundia ſuſtulit. Avaritiæ ſuſpicione privatus non caruit, quum apud vada Sabatia

oppreſſis fœnore poſſeſſoribus, latius ſuos teneret fines. Denique ex verſu Luciliano *agrarius mergus* eſt appellatus. Multi autem eum etiam in provinciis, quas Conſularis geſſit, ſordide ſe egiſſe in literas retulere. Nam vacationes & legationes militares dicitur vendidiſſe. Denique quum parentum minimum eſſet patrimonium, & nulla hereditas obveniſſet, ſubito dives eſt factus. Omnibus ſane poſſeſſiones ſuas reddidit, quibus Commodus ademerat, ſed non ſine pretio. Senatui legitimo ſemper interfuit, ac ſemper aliquid retulit. Civilem ſe ſalutantibus & interpellantibus ſemper exhibuit. Eos qui calumniis appetiti per ſervos fuerant, damnatis ſervis delatoribus liberavit, in crucem ſublatis talibus ſervis: aliquos etiam mortuos vindicavit. Inſidias paravit ei Falco, volens imperare, de quo conqueſtus eſt in Senatu: quod quidem Senatus credidit. Dum ſibi quidam ſervus, quaſi Fabiæ eſſet filius ex Cejonii Commodi familia, Palatinam domum ridicule vindicaſſet, cognitus, juſſus eſt flagellis cæſus domino reſtitui. In cujus vindicta hi, qui oderant Pertinacem, occaſionem ſeditionis inveniſſe dicuntur. Falconi tamen pepercit, & a Senatu impunitatem ejus petiit. Denique Falco in rebus ſuis ſecurus vixit, & herede filio periit: quamvis multi Falconem neſciſſe dixerint imperium ſibi parari. Alii etiam a ſervis, qui rationes interverterant, falſis teſtimoniis appetitum eum eſſe dixerunt. Sed Pertinaci factio præparata eſt per Lætum præfe-

fectum prætorii, & eos quos Pertinacis ſanctimonia offenderat. Lætum enim pœnituerat, quod Imperatorem fecerat Pertinacem, idcirco quia eum velut ſtultum intimatorem nonnullarum rerum reprehendebat. Grave præterea militibus viſum, quod in cauſa Falconis multos milites ad unius ſervi teſtimonium occidi præceperat. Trecenti igitur de caſtris armati ad imperatorias ædes cuneo facto milites venere. Eadem tamen die immolante Pertinace, negatur in hoſtia cor repertum: & quum id vellet procurare, caput extorum non deprehendit. Et tunc quidem omnes milites in caſtris manebant. Qui quum de caſtris ad obſequium principis conveniſſent, & Pertinax eo die proceſſionem, quam ad Athenæum paraverat, ut audiret poetam, ob ſacrificii præſagium diſtuliſſet, hi qui ad obſequium venerant, redire in caſtra cœperunt. Sed ſubito globus ille in Palatium pervenit: neque aut arceri potuit, aut Imperatori nunciari. Enim vero tantum odium in Pertinacem omnium aulicorum fuit, ut ad facinus milites hortarentur. Supervenerunt autem Pertinaci, quum ille aulicum famulitium ordinaret, ingreſſique porticus Palatii uſque ad locum, qui appellatur *Sicilia* & *Jovis cœnatio*. Hoc cognito, Pertinax Lætum præfectum prætorii ad eos miſit. Sed ille declinatis militibus per porticus egreſſus, adoperto capite, domum ſe contulit. Verum quum ad interiora prorumperent, Pertinax ad eos proceſſit, eoſque longa & gravi oratione pla-

cavit. Sed quum Tauſius quidam, unus e Tungris, in iram & timorem milites loquendo adduxiſſet, haſtam in pectus Pertinacis objecit. Tunc ille precatus Jovem Ultorem, toga caput operuit, atque a ceteris confoſſus eſt: & Electus quidem confoſſis duobus cum eodem periit; reliqui autem cubicularii palatini (nam ſuos ſtatim, ut Imperator factus eſt filius emancipatos dederat) diffugerunt. Multi ſane dicunt etiam cubiculum milites irrupiſſe, atque illic circa lectum fugientem Pertinacem occidiſſe. Fuit autem ſenex venerabilis, immiſſa barba, reflexo capillo, habitudine corporis pinguiore, ventre prominulo, ſtatura Imperatoria, eloquentia mediocri, & magis blandus quam benignus, nec unquam creditus ſimplex. Et quum verbis eſſet affabilis, re erat illiberalis ac prope ſordidus, ut dimidiatas lactucas & carduos in privata vita convivis apponeret: & niſi quod miſſum eſſet edulium, quotquot eſſent amici novem libras carnis per tres miſſus ponebat: ſi autem plus aliquid miſſum eſſet, etiam in alium diem differebat, quum ſemper ad convivium multos vocaret. Imperator etiam, ſi ſine convivis eſſet, eadem conſuetudine cœnitabat. Amicis ſi quando de prandio ſuo mittere voluit, miſit offulas binas, aut omaſi partem, aliquando lumbos gallinaceos. Faſianum nunquam privato convivio comedit, aut alicui miſit. Quum ſine amicis cœnaret, adhibebat uxorem ſuam & Valerianum, ut cum eodem, qui docuerat, fabu-

las

las literatas haberet. Sane nullum ex iis quos Commodus rebus agendis impoſuerat, mutavit, expectans Urbis natalem, quod eum diem, rerum principium volebat eſſe: atque ideo etiam in balneis ei Commodiani miniſtri necem paraſſe dicuntur. Imperium & omnia imperialia ſic horruit, ut ſibi ſemper oſtenderet diſplicere: denique non alium ſe quam fuerat videri volebat. Fuit in Curia honorificentiſſimus, ita ut Senatum faventem adoraret, & quaſi præfectus Urbi cum omnibus ſermonem participaret. Voluit etiam imperium deponere atque ad privatam vitam redire. Filios ſuos in Palatio nutriri noluit. Tam parcus autem & tam lucri cupidus fuit, ut apud vada Sabatia mercaturas exercuerit Imperator per homines ſuos, non aliter quam privatus ſolebat; nec multum tamen amatus eſt. Siquidem omnes qui libere fabulas conferebant, male Pertinaci loquebantur, *chreſtologum* eum appellantes, qui bene loqueretur, & male faceret. Nam & cives ſui, qui ad eum confluxerant jam Imperatorem, & nihil de eo meruerant, ſic eum appellabant. Munera quoque lucri libidine libenter accepit. Reliquit filium & filiam ſuperſtites, & uxorem Flavii Sulpiciani filiam, quem præfectum Urbi loco ſuo fecerat. Circa uxoris pudicitiam minus curioſus fuit, quum palam çitharœdum illa diligeret: ipſe præterea Cornificiæ infamiſſime dicitur adhæſiſſe. Libertos aulicos vehementiſſime compreſſit: unde grande quoque odium con-

traxit. Signa interitus hæc fuerunt: Ipſe ante triduum quam occideretur, in piſcina ſibi viſus eſt videre hominem cum gladio infeſtantem. Et ea die qua occiſus eſt, negabant in oculis ejus pupillas cum imaginibus quas reddunt ſpectantibus, viſas. Et quum apud Lares ſacrificaret, carbones vivaciſſimi exſtincti ſunt, quum inflammari ſoleant: &, ut ſupra dictum eſt, cor & caput in hoſtiis non eſt repertum. Stellæ etiam juxta Solem per diem viſæ ſunt clariſſimæ ante diem quam obiret. Et ipſe omen de Juliano ſucceſſore dediſſe dicitur; nam quum ei Didius Julianus fratris filium obtuliſſet, cui deſpondebat filiam ſuam, adhortatus juvenem ad patrui obſervationem, adjecit: *Obſerva collegam & ſucceſſorem meum*: nam ante Julianus ei & in conſulatu collega fuerat, & in proconſulatu ſucceſſerat. Milites eum & aulici odio habuerunt: populus mortem ejus indigniſſime tulit, quia videbat omnia per eum antiqua poſſe reſtitui. Caput ejus conto fixum, milites qui eum occiderant, per Urbem in Caſtra pertulerunt. Reliquiæ ejus recuperato capite, in ſepulcro avi uxoris locatæ ſunt. Et Julianus ſucceſſor illius, corpus ejus quanto potuit honore funeratus eſt, quum id in Palatio reperiſſet: qui nunquam ejus ullam mentionem vel apud populum vel apud Senatum publice fecit; ſed quum ipſe quoque a militibus deſertus jam eſſet, per Senatum & populum Pertinax in Deos relatus eſt. Sub Severo autem Imperatore, quum Senatus ingens teſtimonium

nium habuiſſet Pertinax, funus imaginarium ei & cenſorium ductum eſt, & ab ipſo Severo funebri laudatione ornatus eſt. Ipſe autem Severus amore boni principis, a Senatu Pertinacis nomen accepit. Filius Pertinacis patris flamen eſt factus. Marciani ſodales, qui Divi Marci ſacra curabant, Helviani ſunt dicti propter Helvium Pertinacem. Circenſes, & imperii natalis additi (qui a Severo poſtea ſublati ſunt) & Genithliaci, qui manent. Natus autem Kalendis Auguſtis, Vero & Bibulo conſulibus. Interfectus autem eſt quinto Kalendas Aprilis, Falcone & Claro Conſulibus. Vixit annis LX. menſibus VII., diebus XXVI. Jmperavit menſibus duobus, diebus vigintiquinque. Congiarium dedit populo denarios centenos. Prætorianis promiſit duodena millia nummum; ſed dedit ſena. Quod exercitibus promiſſum eſt, datum non eſt; quia mors eum prævenit. Horruiſſe autem illum imperium, epiſtola docet quæ vitæ illius a Mario Maximo appoſita eſt: quam ego inſeri, ob nimiam longitudinem nolui.

ÆLII SPARTIANI
DIDIUS JULIANUS
AD
DIOCLETIANUM AUG.

DIdio Juliano, qui poſt Pertinacem imperium adeptus eſt, proavus fuit Salvius Julianus, bis Conſul, præfectus Urbi, & juriſconſultus: quod magis eum nobilem fecit. Mater Clara Æmilia: pater Petronius Didius Severus: fratres Didius Proculus, & Nummius Albinus: avunculus Salvius Julianus: avus paternus, Inſuber Mediolanenſis: maternus ex Adrumentina colonia. Educatus eſt apud Domitiam Lucillam, matrem Marci Imperatoris. Inter viginti viros electus eſt, ſuffragio matris Marci. Quæſtor ante annum quam legitima ætas ſinebat, deſignatus eſt. Ædilitatem ſuffragio Marci conſequutus eſt. Prætor ejuſdem fuffragio fuit. Poſt prætoram legioni præfuit in Germania viceſimæ ſecundæ Primigeniæ. Inde Belgicam

ſancte ac diu rexit. Ibi Cauchis, Germaniæ populis, qui Albim fluvium accolebant, erumpentibus reſtitit, tumultuariis auxiliis provincialium: ob quæ Conſulatum meruit teſtimonio Imperatoris. Cattos etiam debellavit. Inde Dalmatiam regendam accepit, eamque a conſinibus hoſtibus vindicavit. Poſt Germaniam inferiorem rexit. Poſt hoc curam alimentorum in Italia meruit. Tunc factus eſt reus per quendam Severum Clariſſimum militem, conjurationis cum Salvio contra Commodum; ſed a Commodo, quia multos jam Senatores occiderat, & quidem nobiles ac potentes, in cauſſis majeſtatis, ne triſtius gravaretur, Didius liberatus eſt, accuſatore damnato. Abſolutus, iterum ad regendam provinciam miſſus eſt. Bithyniam deinde rexit: ſed non ea fama qua ceteras. Fuit conſul cum Pertinace, & in proconſulatu Africæ eidem ſucceſſit, & ſemper ab eo collega eſt & ſucceſſor appellatus: maxime eo die, quum filiam ſuam Julianus deſpondens affini ſuo, ad Pertinacem veniſſet, idque intimaſſet; dixitque debita reverentia, *quia collega, & ſucceſſor meus eſt.* Statim enim mors Pertinacis ſequuta eſt. Quo interfecto, quum Sulpicianus, Imperator in caſtris appellari vellet, & Julianus cum genero ad Senatum veniſſet, quem indictum acceperat, quumque clauſas valuas inveniſſet, atque illic duos tribunos reperiſſet, Publium Florianum & Vectium Aprum, cœperunt eum hortari tribuni, ut locum arriperet: quibus quum diceret,

jam

jam alium Imperatorem appellatum, retinentes eum ad prætoria caſtra duxerunt. Sed poſteaquam in caſtra ventum eſt, quum Sulpiciano præfecto Urbi, ſocero Pertinacis, concionante ſibique imperium vindicante, Julianum e muro ingentia pollicentem nullus admitteret; primum Julianus monuit prætorianos ne eum facerent Imperatorem, qui Pertinacem vindicaret: deinde ſcripſit in tabulis ſe Commodi memoriam reſtituturum: atque ita & admiſſus eſt, & Imperator appellatus, rogantibus prætorianis, ne Sulpiciano aliquid noceret, quod Imperator eſſe voluiſſet. Tunc Julianus Flavium Genialem & Tullium Criſpinum ſuffragiis prætorianorum præfectos prætorii fecit, ſtipatuſque eſt caterva imperatoria per Maurentium, qui ſe antea Sulpiciano conjunxerat. Sane quum vicena quina millia militibus promiſiſſet, tricena dedit. Inde habita concione militari, veſpera in Senatum venit, totumque ſe Senatui permiſit: factoque Senatuſconſulto, Imperator eſt appellatus, & tribuniciam poteſtatem, jus proconſulare, in patricias familias relatus, emeruit. Uxor etiam Mallia Scantilla, & filia ejus Didia Clara, Auguſtæ ſunt appellatæ. Inde ſe ad Palatium recepit, uxore ac filia illuc vocatis, trepidis & invitis eo tranſeuntibus, quaſi jam imminens exitium præſagirent. Præfectum Urbi Cornelium Repentinum, generum ſuum, fecit in locum Sulpiciani. Erat interea in odio populi Didius Julianus ob hoc, quod creditum fuerat, emendationem

temporum Commodi Pertinacis auctoritate reparandam: habebaturque ita quasi Juliani consilio esset interemptus. Et jam hi primum, qui Julianum odisse cœperant, disseminarunt, prima statim die Pertinacis cœna despecta, luxuriosum parasse convivium ostreis & altilibus & piscibus adornatum: quod falsum fuisse constat. Nam Julianus tantæ parsimoniæ fuisse perhibetur, ut per triduum porcellum, per triduum leporem divideret, si quis ei forte misisset: sæpe autem, nulla existente religione, oleribus leguminibusque contentus, sine carne cœnaverit. Deinde neque cœnavit priusquam sepultus esset Pertinax, & tristissimus cibum ob ejus necem sumsit, & primam noctem vigiliis continuavit, de tanta necessitate solicitus. Ubi vero primum illuxit, Senatum & Equestrem ordinem in Palatium venientem admisit, atque unumquemque ut erat ætas, vel patrem, vel filium, vel parentem affatus blandissime est. Sed populus in Rostris atque ante curiam, ingentibus eum convitiis lacessebat, sperans deponi ab eo posse imperium, quod milites dederant. Lapidationem quoque fecere: descendenti cum militibus & Senatu in Curiam diras imprecati sunt: rem divinam facienti ne litaret optarunt. Lapides etiam in eum jecerunt, quum Julianus manu eos semper placare cuperet. Ingressus autem Curiam, placide & prudenter verba fecit. Egit gratias quod esset adscitus, quod & ipse & uxor & filia ejus Augustorum nomen acceperunt. Patris pa-

triæ

triæ quoque nomen recepit: argenteam ſtatuam reſpuit. E Senatu in Capitolium pergenti popu us obſtitit, ſed ferro & vulneribus & pollicitationibus aureorum, quos digitis oſtendebat ipſe Julianus, ut fidem faceret, ſummotus atque depulſus eſt: inde ad Circenſe ſpectaculum itum eſt. Sed occupatis indifferenter omnium ſubſelliis, populus geminavit convitia in Julianum: Peſcennium Nigrum qui jam imperare dicebatur, ad Urbis præſidium vocavit. Hæc omnia Julianus placide tulit, totoque imperii ſui tempore mitiſſimus fuit: populus autem in milites vehementiſſime inveheba-tur, qui ob pecuniam Pertinacem occidiſſent. Multa igitur, quæ Commodus ſtatuerat, Pertinax tulerat, ad conciliandum favorem populi, reſtituit. De ipſo Pertinace, neque male neque bene quidquam egit: quod graviſſimum plurimis viſum eſt. Conſtituit, propter metum militum, de honore Pertinacis tacitum eſſe. Et Julianus quidem neque Britannicos exercitus, neque Illyricos timebat: Nigrum vero miſſo primipilario occidi præceperat, timens præcipue Syriacos exercitus. Ergo Peſcennius Niger in Syria, Septimius Severus in Illyrico cum exercitibus, quibus præſidebant a Juliano deſcivere. Sed quum ei nunciatum eſſet Severum deſciviſſe, quem ſuſpectum non habuerat, perturbatus ad Senatum venit: impetravitque ut hoſtis Severus renuntiaretur, militibus etiam, qui Severum ſequuti fuerant, dies præſtitutus, ultra quem ſi cum Severo fuiſſent, hoſtium

nu-

numero haberentur. Miſſi ſunt præterea legati Conſulares a Senatu ad milites, qui ſuaderent, ut Severus repudiaretur, & is eſſet Imperator, quem Senatus eligeret. Inter ceteros legatus eſt Veſpronius Candidus, vetus conſularis, olim militibus inviſus ob durum & ſordidum imperium. Miſſus eſt ſucceſſor Severo Valerius Catulinus: quaſi poſſet ei ſuccedi, qui militem jam ſibi tenebat. Miſſus præterea Aquilius centurio, notus cædibus Senatoriis, qui Severum occideret. Ipſe autem Julianus prætorianos in Campum deduci jubet, muniri turres; ſed milites deſides & urbana luxuria diſſolutos, invitiſſimos ad exercitium militare produxit, ita ut vicarios operis quod unicuique præſcribebatur, mercede conducerent. Et Severus quidem ad Urbem infeſto agmine veniebat: ſed Didius Julianus nihil cum exercitu prætoriano proficiebat, quem quotidie populus & magis oderat, & ridebat. Sed Julianus ſperans Lætum fautorem Severi, quum per eum Commodi manus evaſiſſet, ingratus tanto beneficio, juſſit eum occidi; juſſit etiam Marciam interfici. Sed dum hæc agit Julianus, Severus claſſem Ravennatem occupat: legati Senatus, qui Juliano promiſerant operam ſuam, ad Severum tranſierunt. Tullius Criſpinus præfectus prætorio, contra Severum miſſus ut claſſem produceret, repulſus Romam rediit. Hæc quum Julianus videret, Senatum rogavit ut virgines Veſtales & ceteri ſacerdotes cum Senatu obviam exercitui Severi prodi-

dirent, & prætentis infulis rogarent, inane contra barbaros milites præſidium parans. Hæc tamen agenti Juliano Fauſtus Quintillus conſularis augur contradixit, aſſerens, non debere imperare eum, qui armis adverſario non poſſet reſiſtere. Cui multi Senatores conſenſerunt. Quare iratus Didius, milites e caſtris petiit, qui Senatum ad obſequium cogerent aut obtruncarent. Sed id conſilium diſplicuit; neque enim decebat, ut quum Senatus hoſtem Severum Juliani cauſa judicaſſet, eundem Julianum pateretur infeſtum. Quare meliore conſilio ad Senatum venit, petiitque ut fieret Senatuſconſultum de participatione imperii. Quod ſtatim factum eſt. Tunc omen quod ſibi Julianus, quum imperium acciperet, fecerat, omnibus venit in mentem. Nam quum Conſul deſignatus de eo ſententiam dicens, ita pronuntiaſſet, *Didium Julianum Imperatorem appellandum eſſe cenſeo*, Julianus ſuggeſſit: *Adde & Severum*: quod cognomentum avi & proavi ſibi Julianus adſciverat. Sunt tamen qui dicant nullum fuiſſe Juliani conſilium de obtruncando Senatu, quum tanta in eum Senatus contuliſſet. Poſt Senatuſconſultum ſtatim Didius Julianus unum ex præfectis Tullium Criſpinum miſit. Ipſe autem tertium fecit præfectum Veturium Macrinum, ad quem Severus literas miſerat, ut eſſet præfectus. Sed pacem ſimulatam, tentatamque cædem Severi Tullio Criſpino præfecto prætorii & populus loquutus eſt, & Severus ſuſpicatus. Denique hoſtem ſe Julia-

liano. Severus esse maluit quam participem, consensu militum. Severus autem statim & ad plurimos Romam scripsit, & occulte misit edicta; quæ proposita sunt. Fuit præterea in Juliano hæc amentia, ut per magos pleraque faceret quibus putaret vel odium populi deliniri, vel militum arma compesci. Nam & quasdam non convenientes Romanis sacris hostias immolaverunt, & carmina profana incantaverunt, & ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis incantato vertice respicere dicuntur, Julianus fecit. Tuncque puer vidisse dicitur & adventum Severi, & Juliani decessionem. Et Crispinus quidem, quum occurrisset præcursoribus Severi, Julio Læto auctore a Severo interemptus est. Dejecta sunt etiam ea consulta e Senatu. Julianus convocato Senatu, quæsitisque sententiis quid facto opus esset, certi nihil comperit a Senatu; sed postea sponte sua gladiatores Capuæ jussit armari per Lollianum Titianum; & Claudium Pompejanum e Tarracinensi ad principatum evocavit, quod & gener Imperatoris fuisset & diu militibus præfuisset. Sed hoc ille recusavit, senem se, & debilem luminibus respondens. Transierant & ex Umbria milites ad Severum: & præmiserat quidem literas Severus, quibus jubebat interfectores Pertinacis servari. Brevi autem desertus est ab omnibus Julianus, & remansit in Palatio cum uno de præfectis suis Geniali & genero Repentino. Actum est denique ut Juliano Senatus auctoritate abro-

garetur imperium, & abrogatum eſt, appellatuſque ſtatim Severus Imperator, quum fingeretur quod veneno ſe abtumpſiſſet Julianus: miſſi tamen a Senatu, quorum cura per militem gregarium in Palatio idem Julianus occiſus eſt, fidem Cæſaris implorans, hoc eſt Severi. Filiam ſuam potitus imperio, dato patrimonio emancipaverat, quod ei cum Auguſtæ nomine ſtatim ſublatum eſt. Corpus ejus a Severo uxori Manliæ Scantillæ ac filiæ ad ſepulturam eſt redditum, & in proavi monumento tranſlatum, milliario quinto, via Lavicana. Objecta ſane ſunt Juliano hæc, quod guloſus fuiſſet, quod aleator, quod armis gladiatoriis exercitus eſſet: eaque omnia ſenex fecerit, quum antea nunquam adoleſcens his eſſet vitiis infamatus. Objecta eſt etiam ſuperbia, quum ille etiam in imperio fuiſſet humillimus. Fuit autem contra humaniſſimus ad convivia, benigniſſimus ad ſubſcriptiones, moderatiſſimus ad libertatem. Vixit annis quinquaginta ſex, menſibus quatuor: imperavit menſibus duobus, diebus quinque. Reprehenſum in eo præcipue, quod eos, quos regere auctoritate ſua debuerat, regendæ reipublicæ ſibi præſules ipſe feciſſet.

ÆLII SPARTIANI

SEVERUS

AD

DIOCLETIANUM AUG.

INterfecto Didio Juliano, Severus Africa oriundus imperium obtinuit, cui civitas Leptis: pater Geta: majores, Equites Romani ante civitatem omnibus datam: mater, Fulvia Pia: patrui, Marcus Agrippa & Severus consulares: avus maternus, Macer, paternus, Fulvius Pius fuere. Ipse natus est Erucio Claro bis & Severo Consulibus, sexto Idus Apriles. In prima pueritia priusquam Latinis Græcisque literis imbueretur, quibus eruditissimus fuit, nullum alium inter pueros ludum nisi ad judices exercuit, quum ipse prælatis fascibus ac securibus, ordine puerorum circumstante, sederet ac judicaret. Octavo decimo anno publice declamavit. Postea studiorum causa Romam venit, latum cla-

vùm á divo Marco petiit, & accepit, favente ſibi Septimio Severo affine ſuo, bis jam conſulari. Quum Romam veniſſet, hoſpitem nactus, qui Hadriani vitam imperatoriam eadem hora legeret, ſibi omen futuræ felicitatis arripuit. Habuit etiam aliud omen imperii: quum rogatus ad cœnam Imperatoriam palliatus veniſſet, qui togatus venire debuerat, togam præſidiariam ipſius Imperatoris accepit. Eadem nocte ſomniavit, lupæ ſe uberibus ut Remum inhærere vel Romulum: ſedit & in ſella Imperatoria, temere á miniſtro poſita, ignarus quod non liceret. Dormienti etiam in ſtabulo ſerpens caput cinxit; & ſine noxa, expergefactis & acclamantibus familiaribus, abiit. Juventam plenam furorum, nonnunquam & criminum, habuit. Adulterii cauſam dixit, abſolutuſque eſt á Juliano proconſule, cui & in proconſulatu ſucceſſit, & in Conſulatu collega fuit, & in Imperio item ſucceſſit. Quæſturam diligenter egit: omnibus ſortibus natus, militari poſt quæſturam ſorte Beticam accepit: atque inde Africam petiit, ut mortuo patre rem domeſticam componeret. Sed dum in Africa eſt, pro Betica Sardinia ei attributa eſt, quòd Beticam Mauri populabantur. Acta igitur quæſtura Sardinienſi, legationem proconſulis Africæ accepit. In qua legatione, quum eum quidam municipum ſuorum Leptitanus, præcedentibus faſcibus, ut antiquum contubernalem ipſe plebejus amplexus eſſet, fuſtibus eum ſub elogio ejuſdem præconis cæcidit: *Legatum po-*

populi Romani homo plebejus temere amplecti noli. Ex quo factum eſt, ut in vehiculo etiam legati ſederent, qui ante pedibus ambulabant. Tunc in quadam civitate Africana, quum ſolicitus mathematicum conſuluiſſet, poſitaque hora, ingentia vidiſſet aſtrologus, dixit ei: *Tuam non alienam pone genituram*. Cumque Severus juraſſet ſuam eſſe, omnia ei dixit, quæ poſtea facta ſunt. Tribunatum plebis, Marco Imperatore decernente promeruit, eumque ſeveriſſime exertiſſimeque egit. Uxorem tunc Marciam duxit, de qua tacuit in hiſtoria vitæ privatæ; cui poſtea in Imperio ſtatuas collocavit. Prætor deſignatus a Marco eſt, non in candida, ſed in competitorum grege, anno ætatis triceſimo ſecundo. Tunc ad Hiſpaniam miſſus, ſomniavit primo ſibi dici, ut templum Tarraconenſe Auguſti, quod jam labebatur, reſtitueret; deinde ex altiſſimi montis vertice orbem terrarum Romamque deſpexit, concinentibus provinciis lyra, voce, vel tibia. Ludos abſens edidit. Legioni quartæ Scythicæ deinde præpoſitus eſt circa Maſſiliam. Poſt hoc Athenas petiit ſtudiorum ſacrorumque cauſa, & operum ac vetuſtatum: ubi quum injurias quaſdam ab Athenienſibus pertuliſſet, inimicus his factus, minuendo eorum privilegia jam Imperator ſe ultus eſt. Deinde Lugduneuſem provinciam legatus accepit. Quum amiſſa uxore aliam vellet ducere, genituras ſponſarum requirebat, ipſe quoque matheſeos peritiſſimus: & quum audiſſet eſſe in Syria quandam, quæ

id genituræ haberet, ut regi jungeretur, eandem uxorem petiit, Juliam ſcilicet, & accepit interventu amicorum, ex qua ſtatim pater factus eſt. A Gallis ob ſeveritatem & honorificentiam & abſtinentiam tantum, quantum nemo, dilectus eſt. Deinde Pannonias proconſulari imperio rexit. Poſt hoc Siciliam proconſularem ſorte meruit, ſuſcepitque Romæ alterum filium. In Sicilia, quaſi de Imperio vel vates vel Chaldæos conſuluiſſet, reus factus apud præfectos prætorio, quibus audiendus datus fuerat, jam Commodo in odium veniente abſolutus eſt, calumniatore in crucem acto. Conſulatum cum Apuleio Rufino primum egit, Commodo ſe inter plurimos deſignante. Poſt Conſulatum, anno ferme fuit Romæ otioſus: deinde Læto ſuffragante, exercitui Germanico præponitur. Proficiſcens ad Germanicos exercitus, hortos ſpatioſos comparavit, quum antea ædes breviſſimas Romæ habuiſſet, & unum fundum. In his hortis quum humi jacens epularetur cum filiis parca cœna, pomaque appoſita major filius, qui tunc quinquennis erat, cum colluſoribus puerulis manu largiore divideret; paterque illum reprehendens dixiſſet: *Parcius divide; non enim regias opes poſſides*: quinquennis puer reſpondit: *Sed poſſidebo*. In Germaniam profectus, ita ſe in ea legatione egit, ut famam nobilitatam jam ante cumularet. Et hactenus rem militarem privatus egit. Dehinc a Germanicis legionibus ubi auditum eſt Commodum occiſum, Julianum autem cum odio cunctorum impera-

perare, multis hortantibus repugnans Imperator eſt appellatus apud Carnutum Idibus Auguſtis : quingena ſeſtertia, quod nemo unquam principum, militibus dedit. Deinde firmatis quas poſt tergum relinquebat provinciis, Romam iter contendit, cedentibus ſibi cunctis, quacumque iter fecit, quum jam Illyriciani exercitus & Gallicani cogentibus ducibus in ejus verba juraſſent; excipiebatur enim ab omnibus quaſi ultor Pertinacis. Per idem tempus auctore Juliano Septimius Severus a Senatu hoſtis eſt appellatus, legatis ad exercitum Senatus verbis miſſis, qui juberent, ut ab eo milites Senatu præcipiente diſcederent. Et Severus quidem, quum audiſſet Senatus conſentientis auctoritate miſſos legatos, primo pertimuit : poſtea id egit, corruptis legatis, ut apud exercitum pro ſe loquerentur, tranſirentque in ejus partes. His compertis Julianus Senatuſconſultum fecit fieri de participando imperio cum Severo. Incertum vere id an dolo fecerit, quum jam ante miſiſſet notos ducum interfectores quoſdam, qui Severum occiderent, ita ut ad Peſcennium Nigrum interficiendum miſerat: qui & ipſe imperium contra eum ſuſceperat, auctoribus Syriacis exercitibus. Verum Severus evitatis eorum manibus, quos ad ſe interficiendum Julianus miſerat, miſſis ad prætorianos literis, ſignum vel deſerendi vel occidendi Juliani dedit; ſtatimque auditus eſt. Nam & Julianus occiſus eſt in Palatio, & Severus Romam invitatus : ita, quod nulli umquam contigit, nu-

tu tantum Severus victor est factus, armatusque Romam contendit. Occiso Juliano, quum Severus in castris & tentoriis, quasi per hosticum veniens, adhuc maneret; centum Senatores legatos ad eum Senatus misit ad gratulandum rogandumque: qui ei occurrerunt Interamnæ, armatumque circumstantibus armatis salutarunt, excussi ne quid ferri haberent. Et postera die occurrente omni famulitio aulico, septuagenos vicenos aureos legatis dedit: eosdem præmisit, facta potestate si qui vellent remanere, ac secum Romam redire. Fecit etiam statim præfectum prætorio Flavium Juvenalem; quem etiam Julianus tertium præfectum prætorii sibi assumpserat. Interim Romæ ingens trepidatio militum civiumque, quod armatus contra eos Severus veniret, qui se hostem judicassent. His accessit quod comperit Pescennium Nigrum a Syriacis legionibus Imperatorem appellatum: cujus edicta & literas ad Populum vel Senatum intercepit per eos, qui missi fuerant, ne vel proponerentur populo, vel legerentur in Curia. Eodem tempore etiam de Clodio Albino sibi substituendo cogitavit, cui Cæsarianum decretum aut Commodianum videbatur imperium. Sed eos ipsos pertimescens, de quibus recte judicabat, Heraclitum ad obtinendas Britannias, Plautianum ad occupandos Nigri liberos misit. Quum Romam Severus venisset, prætorianos cum subarmalibus inermes sibi jussit occurrere, eosdem sic ad tribunal vocavit, armatis undique circumdatis. Ingressus deinde Romam armatus cum armatis militibus Capito-

pitolium ascendit. Inde in Palatium eodem habitu perrexit, prælatis signis quæ prætorianis ademerat, supinis, non erectis. Tota deinde Urbe milites in templis, in porticibus, in ædibus Palatinis, quasi in stabulis manserunt: fuitque ingressus Severi odiosus atque terribilis, quum milites inempta diriperent, vastationem Urbi minantes. Alia die, armatis stipatus non solum militibus, sed etiam amicis, in Senatum venit. In Curia reddidit rationem suscepti Imperii: causatusque est quod ad se occidendum Julianus notos ducum cædibus misisset. Fieri etiam Senatusconsultum coëgit, ne liceret Imperatori inconsulto Senatu occidere Senatorem. Sed quum in Senatu esset, milites per seditionem dena millia poposcerunt a Senatu, exemplo eorum qui Augustum Octavium Romam deduxerant, tantumque acceperant. Et quum eos voluisset comprimere Severus, nec potuisset, tamen mitigatos, addita liberalitate, dimisit. Funus deinde censorium Pertinacis imagini duxit, eumque inter Divos sacravit, addito flamine, & sodalibus Helvianis, qui Marciani fuerant: se quoque Pertinacem vocari jussit; quamvis postea id nomen aboleri voluerit, querimonia amicorum. Dehinc æs alienum dissolvit. Filias suas dotatas, maritis Probo & Ætio dedit. Et quum Probo genero suo præfecturam Urbis obtulisset, ille recusavit, dixitque, minus sibi videri præfectum esse quam principis generum. Utrumque autem generum suum statim Consulem fecit,

utrum-

utrumque ditavit. Alia die ad Senatum venit, & amicos Juliani incuſatos, proſcriptioni ac neci dedit. Cauſas plurimas audivit. Accuſatos a provincialibns judices, probatis rebus graviter punivit. Rei frumentariæ, quam minimam repererat, ita conſuluit, ut excedens ipſe vita, ſeptem annorum canonem populo Romano relinqueret. Ad Orientis ſtatum confirmandum profectus eſt, nihil adhuc de Nigro palam dicens. Ad Africam tamen legiones miſit, ne per Libyam & Ægyptum Niger Africam occuparet, ac populum Romanum penuria rei frumentariæ perurgeret. Domitium Dextrum in locum Baſſi præfecti Urbi reliquit, atque intra triginta dies, quam Romam venerat, eſt profectus. Egreſſus ab Urbe ad Saxa rubra, ſeditionem ingentem ob locum caſtrorum metandorum ab exercitu paſſus eſt. Occurrit ei & ſtatim Geta frater ſuus, quem provinciam ſibi creditam regere præcepit, aliud ſperantem. Nigri liberos ad ſe adductos in eo habuit honore quo ſuos. Miſerat ſane legionem, quæ Græciam Thraciamque præriperet, ne eas Peſcennius occuparet; ſed jam Byzantium Niger tenebat. Perinthum etiam Niger volens occupare, plurimos de exercitu interfecit: atque ideo hoſtis cum Æmiliano eſt appellatus. Quumque Severum ad participatum vocaret, contemptus eſt. Promiſit ſane Nigro tutum exilium, ſi vellet: Æmiliano autem non ignovit. Æmilianus dehinc victus in Helleſponto a Severi ducibus, Cyzicum primum confugit,

atque

atque inde in aliam civitatem: in quâ eorum jussu occisus est. Fusæ sunt item copiæ ab iisdem ducibus etiam Nigri. His auditis, ad Senatum Severus Pertinax, quasi confectis rebus, literas misit: deinde conflixit cum Nigro, eumque apud Cyzicum interemit, caputque ejus pilo circumtulit. Filios Nigri post hoc, quos suorum liberorum cultu habuerat, in exilium cum matre misit. Literas ad Senatum de victoria dedit. Neque quemquam Senatorum, qui Nigri partium fuerant, præter unum, supplicio affecit. Antiochensibus iratior fuit, quod & administrantem se in Oriente riserant, & Nigrum etiam victu juverant, denique multa his ademit. Neapolitanis etiam Palæstinensibus jus civitatis tulit, quod pro Nigro diu in armis fuerant. In multos animadvertit præter ordinem Senatorium, qui Nigrum fuerant sequuti. Multas etiam civitates ejusdem partis injuriis affecit & damnis. Eos Senatores occidit, qui cum Nigro militaverant ducum vel tribunorum nomine: deinde circa Arabiam plura gessit, Parthis etiam in ditionem redactis, necnon etiam Adiabenis: qui quidem omnes cum Pescennio senserant. Atque ob hoc reversus, triumpho delato, appellatus est *Arabicus*, *Adiabenicus*, *Parthicus*. Sed triumphum respuit, ne videretur de civili triumphare victoria. Recusavit & Parthicum nomen, ne Parthos lacesseret. Redeunti sane Romam post bellum civile Nigri, aliud bellum civile Clodii Albini nunciatum est, qui rebellavit in

Gal-

Gallia: quare poſtea occiſi ſunt filii Nigri cum matre. Albinum igitur ſtatim hoſtem judicavit, & eos qui ad illum mollius vel ſcripſerunt vel reſcripſerunt. Et quum iret contra Albinum, in itinere apud Viminatium filium ſuum majorem Baſſianum, appoſito *Aurelii Antonini* nomine, Cæſarem appellavit, ut fratrem ſuum Getam ab ſpe imperii, quam ille conceperat, ſubmoveret. Et nomen quidem Antonini idcirco filio appoſuit, quod ſomniaverat, Antoninum ſibi ſucceſſurum. Unde Getam etiam quidam Antoninum putant dictum, ut & ipſe ſuccederet in imperio. Aliqui putant idcirco illum Antoninum appellatum, quod Severus ipſe in Marci familiam tranſire voluerit. Et primo quidem ab Albinianis Severi duces victi ſunt. Tunc ſolicitus quum conſuleret a Pannoniacis auguribus, comperit ſe victorem futurum, adverſarium vero nec in poteſtatem venturum, nec evaſurum, ſed juxta aquam eſſe periturum. Multi ſtatim amici Albinum deſerentes venere, multi duces capti ſunt, in quos Severus animadvertit. Multis interim varie geſtis in Gallia, primo apud Triburtium contra Albinum feliciſſime pugnavit Severus. Quum quidem ingens periculum equi caſu adiit, ita ut mortuus ictu plumbeæ crederetur, ita ut alius jam pæne Imperator ab exercitu deligeretur. Eo tempore lectis actis, quæ de Clodio Celſino laudando, qui Adrumetinus & affinis Albini erat, facta ſunt, iratus Senatui Severus quaſi hoc Albino Senatus præſtitiſſet, Commodum inter

ter Divos referendum esse censuit, quasi hoc genere se de Senatu posset ulciscì: primusque inter milites Divum Commodum pronunciavit, idque ad Senatum scripsit, addita oratione victoriæ. Senatorum deinde qui in bello erant intetempti, cadavera dissipari jussit. Deinde Albini corpore allato, pæne seminecis caput abscindi jussit, Romamque deferri: idque literis prosequutus est. Victus est Albinus die XI. Kalendas Martii. Reliquum autem cadaver ejus ante domum propriam exponi ac dividi jussit. Equum præterea ipse residens supra cadaver Albini egit, expavescentemque admonuit, ut effrœnatus audacter protereret. Addunt alii quod idem cadaver in Rhodanum abiici præcepit, simul etiam uxoris liberorumque ejus. Interfectis innumeris Albini partium viris, inter quos multi principes civitatis, multæ fœminæ illustres fuerunt, omnium bona publicata sunt, ærariumque auxerunt: tum Hispanorum & Gallorum proceres multi occisi sunt. Denique militibus tantum stipendiorum, quantum nemo principum, dedit. Filiis etiam suis ex hac proscriptione tantum reliquit, quantum nullus Imperatorum, quum magnam partem auri per Gallias, per Hispanias, per Italiam Imperator jam fecisset: tuncque primum privatarum rerum procuratio constituta est. Multi sane post Albinum, fidem ei servantes, bello a Severo superati sunt. Eodem tempore etiam legio Arabica defecisse ad Albinum nunciata est. Ultus igitur graviter

Al-

Albinianam defectionem interfectis plurimis, genere quoque ejus exstincto, iratus populo & Senatoribus Romam venit. Commodum in Senatu & concione laudavit, Deum appellavit, infamibus displicuisse dixit; ut appareret eum apertissime furere. Post hæc de sua clementia disseruit, quum crudelissimus fuerit: & Senatores infra scriptos occiderit. Occidit autem sine causæ dictione hos nobiles: Mummium Secundinum, Asellium Claudianum, Claudium Rufum, Vitalium Victorem, Papium Faustum, Ælium Celsum, Julium Rufum, Lollium Professum, Arunculeium Cornelianum, Antoninum Balbum, Postumium Severum, Sergium Lustralem, Fabium Paulinum, Nonium Gracchum, Mustium Fabianum, Casperium Agrippinum, Cejonum Albinum, Claudium Sulpicianum, Memmium Rufinum, Casperium Æmilianum, Coccejum Verum, Erucium Clarum, Lucium Stilonem, Clodium Rufum, Egnatulejum Honoratum, Petronium Juniorem: Pescennios, Festum & Neratianum & Aurelianum, & Materianum & Julianum, & Albinum: Cerellios, Macrinum & Faustinianum & Julianum: Herennium Nepotem, Sulpitium Canum, Valerium Catusinum, Novium Rufum, Claudium Arabianum, Marcum Asellionem. Horum igitur tantorum ac tam illustrium virorum (nam multi in his consulares, multi prætorii, omnes certe summi viri fuere) interfector, ab Afris ut Deus habetur. Cincium Severum calumniatus est, quod se veneno appetisset,

atque

atque ita interfecit. Narciſſum deinde, Commodi ſtrangulatorem, leonibus objecit. Multos præterea obſcuri loci homines interemit, præter eos quos jus prœlii abſumpſit. Poſt hæc quum ſe vellet commendare hominibus, vehicularium munus a privatis ad fiſcum traduxit. Cæſarem deinde Baſſianum filium ſuum Antoninum a Senatu appellari juſſit, decretis Imperatoriis inſignibus. Rumore deinde belli Parthici extincto, patri, matri, avo, & uxori priori per ſe ſtatuas collocavit. Plautianum ex amiciſſimo, cognita ejus vita, ita odio habuit, ut & hoſtem publicum appellaret, & depoſitis ſtatuis ejus per orbem terræ gravi eum inſigniret injuria, iratus præcipue quod inter propinquorum & affinium Severi ſimulacra ſuam ſtatuam ille poſuiſſet. Palæſtinis pœnam remiſit, quam ob cauſam Nigri meruerant. Poſtea iterum cum Plautiano in gratiam rediit, & veluti ovans Urbem ingreſſus Capitolium petiit: quamvis & ipſum procedenti tempore occiderit. Getæ minori filio togam virilem dedit, majori Plautiani filiam uxorem junxit. Hi qui hoſtem publicum Plautianum dixerant, deportati ſunt. Ita omnium rerum ſemper quaſi naturali lege mutatio eſt. Filios deinde Conſules deſignavit. Getam fratrem extulit. Profectus deinde ad bellum Parthicum eſt, edito gladiatorio munere, & congiario populo dato. Multos inter hæc, cauſis vel veris vel ſimulatis occidit. Damnabantur autem plerique cur jocati eſſent, alii cur tacuiſſent, alii cur pleraque figu-

figurata dixiſſent: *Ut eſſet Imperator vere nominis ſui, vere Pertinax, vere Severus*. Erat ſane in ſermone vulgari, Parthicum bellum affectare Septimium Severum, gloriæ cupiditate non aliqua neceſſitate deductum. Trajecto denique exercitu a Brunduſio continuato itinere venit in Syriam; Parthoſque ſubmovit. Sed poſtea in Syriam rediit, ita ut ſe pararet, ac bellum Parthis inferret. Inter hæc Peſcennianas reliquias Plautiano auctore perſequebatur, ita ut nonnullos etiam ex amicis ſuis quaſi vitæ ſuæ inſidiatores appeteret. Multos etiam quaſi Chaldæos aut vates de ſua ſalute conſuluiſſent, interemit: præcipue ſuſpectos unumquemque idoneum Imperio, quum ipſe parvulos adhuc filios haberet: idque dici ab his vel crederet vel audiret qui ſibi augurabantur Imperium. Denique quum occiſi eſſent nonnulli, Severus ſe excuſabat: & poſt eorum mortem negabat fieri ſe juſſiſſe, quod factum eſt: quod de Læto præcipue Marius Maximus dicit. Quum ſoror ſua Leptitana ad eum veniſſet, vix Latine loquens, ac de illa multum Imperator erubeſceret, dato filio ejus lato clavo, atque ipſi multis muneribus, redire mulierem in patriam præcepit: & quidem cum filio, qui brevi vita defunctus eſt. Æſtate igitur jam exeunte, Parthiam ingreſſus, Cteſiphontem pulſo rege pervenit, & cœpit hiemali prope tempore (quod in illis regionibus melius per hiemem bella tractantur) quum herbarum radicibus milites viverent, atque inde morbos ægritudineſque contraherent:

qua-

quare quum obsistentibus Parthis, fluente quoque per insuetudinem cibi alvo militum, longius ire non posset, tamen perstitit, & oppidum cepit, & regem fugavit, ac plurimos interemit, & Parthicum nomen meruit. Ob hoc etiam filium ejus Bassianum Antoninum, qui Cæsar appellatus jam fuerat, annum decimumtertium agentem, participem imperii dixerunt milites. Getam quoque minorem filium Cæsarem dixerunt: eundem Antoninum, ut plerique in literas tradunt, appellantes. Harum appellationum causa donativum militibus largissimum dedit, concessa omni præda oppidi Parthici, quod milites quærebant. Inde in Syriam redlit victor, & Parthicum deferentibus sibi patribus triumphum, idcirco recusavit, quòd consistere in curru affectus articulari morbo non posset: filio sane concessit ut triumpharet: cui Senatus Judaicum triumphum decreverat, idcirco quod & in Syria res bene gestæ fuerant a Severo. Deinde quum Antiochiam transisset, data virili toga filio majori, secum eum Consulem designavit, & statim in Syria Consulatum inierunt. Post hoc dato stipendio cumulatiore militibus, Alexandriam petiit. In itinere Palæstinis plurima jura fundavit. Judæos fieri sub gravi pœna vetuit. Idem etiam de Christianis sanxit. Deinde Alexandrinis jus buleutarum dedit, qui sine publico consilio, ita ut sub regibus, ante vivebant, uno judice contenti quem Cæsar dedisset. Multa præterea his jura mutavit. Jucundam sibi peregri-

nationem hanc propter religionem dei Serapidis, & propter novitatem animalium vel locorum fuiſſe, Severus ipſe poſtea ſemper oſtendit. Nam & Memphin & Memnonem & pyramides & labyrinthum, diligenter inſpexit. Et quoniam longum eſt minora perſequi, hujus magnifica illa, quod victo & occiſo Juliano, prætorianas cohortes exauctoravit: Pertinacem contra militum voluntatem in Deos retulit: Salvii Juliani decreta juſſit aboleri: quod non obtinuit. Denique cognomentum Pertinacis non tam ex ſua voluntate quam ex morum parſimonia videtur habuiſſe. Nam & infinita multorum cæde crudelior habitus & quum quidam ex hoſtibus eidem ſe ſuppliciter obtuliſſet, dixiſſetque ille: *Quid tu facturus es?* non mollitus tam prudente dicto interfici eum juſſit. Fuit præterea delendarum cupidus factionum: prope a nullo congreſſu niſi victor. Perſarum regem Abgarum ſubegit. Arabas in deditionem accepit. Adiabenos in tributarios coegit. Britanniam (quod maximum ejus imperii decus eſt) muro per tranſverſam inſulam ducto, utrimque ad finem Oceani munivit: unde etiam *Britannici* nomen accepit. Tripolin, unde oriundus erat, contuſis bellicoſiſſimis gentibus, ſecuriſſimam reddidit: ac populo Romano diurnum oleum gratuitum, & fœcundiſſimum agrum donavit. Idem cum implacabilis delictis fuit, tum ad eligendos induſtrios quoſque judicii ſingularis. Philoſophiæ ac dicendi ſtudiis ſatis deditus, doctrinæ quoque nimis

mis cupidus: latronum ubique hoſtis, vitam ſuam privatam publicamque ipſe compoſuit ad fidem, ſolum tamen vitium crudelitatis excuſans. De hoc Senatus ita judicavit, illum aut naſci non debuiſſe, aut non mori; quod & nimis crudelis & nimis utilis reipublicæ videretur. Domi tamen minus cautus, qui uxorem Juliam famoſam adulteriis tenuit, etiam conjurationis conſciam. Idem quum pedibus æger bellum moraretur, idque milites anxie ferrent, ejuſque filium Baſſianum, qui una erat, Auguſtum feciſſent, tolli ſe atque in tribunal ferri juſſit: adeſſe deinde omnes tribunos, centuriones, duces, & cohortes, quibus auctoribus id acciderat: ſiſti deinde filium qui Auguſti nomen acceperat. Quumque animadverti in omnes auctores facti, præter filium, juberet, rogareturque omnibus ante tribunal proſtratis, caput manu contingens ait: *Tandem ſentitis caput imperare non pedes*. Hujus dictum eſt, quum eum ex humili per literarum & militiæ officia ad imperium plurimis gradibus fortuna duxiſſet: *Omnia* (inquit) *fui*, *& nihil expedit*. Periit Eboraci in Britannia: ſubactis gentibus quæ Britanniæ videbantur infeſtæ, anno imperii decimo octavo, morbo graviſſimo extinctus jam ſenex. Reliquit filios duos, Antoninum Baſſianum & Getam, cui & ipſi in honorem Marci, Antonini nomen impoſuit. Illatus ſepulchro Marci Antonini, quem ex omnibus Imperatoribus tantum coluit, ut & Commodum in Divos referret, & Antonini nomen o-

nnibus deinceps quaſi Auguſti adſcribendum putaret. Ipſi a Senatu, a gentilibus liberiſque ejus funus ampliſſimum exhibitum fuit, atque inter Divos eſt relatus. Opera publica ejus, præcipue Romæ, exſtant Septizonium & thermæ Severianæ. Ejus denique etiam Jani in Tranſtiberina regione ad portam nominis ſui, quorum forma intercidens ſtatim uſum publicum invidit. Judicium de eo poſt mortem magnum omnium fuit, maxime quod diu nec a filiis ejus boni aliquid reipublicæ venit: & poſtea invadentibus multis rempublicam res Romana prædonibus direptui fuit. Hic tam exiguis veſtibus uſus eſt, ut vix tunica ejus aliquid purpuræ haberet, & cum hirta chlamyde humeros velaret: cibi parciſſimus, leguminis patrii avidus, vini aliquando cupidus, carnis frequenter ignarus. Ipſe decorus, ipſe ingens, promiſſa barba, cano capite & criſpo, vultu reverendus, canorus voce, ſed Afrum quiddam uſque ad ſenectutem ſonans: ac poſt mortem multum amatus, vel invidia depoſita, vel crudelitatis metu. Legiſſe me apud Ælium Maurum Phlegontis Trallia-ni libertum memini, Septimium Severum immoderatiſſime quum moreretur lætatum, quod duos Antonihos pari imperio reipublicæ relinqueret, exemplo Pii, qui Verum & Marcum Antoninos per adoptionem filios reipublicæ reliquit: hoc melius, quod ille filios per adoptionem, hic per ſe genitos, rectores Romanæ reipublicæ daret, Antoninum ſcilicet Baſſianum, quem ex

priore matrimonio ſuſceperat, & Getam, quem de Julia genuerat. Sed illum multum ſpes fefellit; nam unum parricidium, alterum ſui mores reipublicæ inviderunt: ſanctumque illud nomen in nullo diu bene manſit. Et reputanti mihi, Diocletiane Auguſte, neminem prope magnorum virorum optimum & utilem filium reliquiſſe ſatis claret. Denique aut ſine liberis viri interierunt, aut tales habuerunt plerique, ut melius fuerit de rebus humanis ſine poſteritate diſcedere. Et ut ordiamur a Romulo: hic nihil liberorum reliquit: nihil Numa Pompilius, quod utile poſſet eſſe reipublicæ. Quid Camillus? num ſui ſimiles liberos habuit? Quid Scipio? Quid Catones, qui magni fuerunt? Jam vero quid de Homero, Demoſthene, Virgilio, Criſpo, & Terentio, Plauto, ceteriſque aliis loquar? Quid de Cæſare? Quid de Tullio, cui ſoli melius fuerat liberos non habere? Quid de Auguſto, qui nec adoptivum bonum filium habuit, quum illi eligendi poteſtas fuiſſet ex omnibus? Falſus eſt etiam ipſe Trajanus in ſuo municipe ac nepote deligendo. Sed ut omittamus adoptivos, ne nobis Antonini Pius & Marcus, numina Reipublicæ, occurrant, veniamus ad genitos. Quid Marco felicius fuiſſet, ſi Commodum non reliquiſſet heredem? Quid Severo Septimio, ſi Baſſianum non genuiſſet? Qui ſtatim inſimulatum fratrem inſidiarum contra ſe cogitatarum, parricidiali etiam figmento interemit: qui novercam, ma-

trem quinimo, in cujus ſinu Getam filium ejus occiderat, uxorem duxit; qui Papinianum juris aſylum & doctrinæ legalis theſaurum, quod parricidium excuſare noluiſſet, occidit: & præfectum quidem ſuum, ne homini per ſe & per ſcientiam ſuam magno deeſſet & dignitas. Denique, ut alia omittam, ex hujus moribus factum puto, ut Severus triſtior vir ad omnia, immo etiam crudelior, pius & dignus Deorum altaribus duceretur: qui quidem divinam Salluſtii orationem, qua Micipſa filios ad pacem hortatur, ingravatus morbo miſiſſe filio dicitur majori, idque fruſtra, * & hominem tantum valetudine. Vixit denique in odio populi diu Antoninus, nomenque illud ſanctum ac venerabile diu, minus amatum eſt: quamvis & veſtimenta populo dederit, (unde *Caracallus* eſt dictus) & thermas magnificentiſſimas fecerit. Exſtat ſane Romæ Severi porticus, geſta ejus exprimens, a filio, quantum plurimi docent, ſtructa. Signa mortis ejus hæc fuerunt. Ipſe ſomniavit quatuor aquilis & gemmato curru, prævolante neſcio qua ingenti humana ſpecie, ad cælum ſe raptum, quumque raperetur, octoginta & novem numeros explicuiſſe: ultra quot annos ne unum quidem annum vixit; nam ad imperium ſenex venit, quumque poſitus eſſet in circulo ingenti æreo, diu ſolus & deſtitutus ſtetit. Quum vereretur autem ne præceps rueret, a Jove ſe vocatum vidit, atque inter Antoninos locatum. Die Circenſium

quum

quum tres Victoriæ more ſolito eſſent locatæ gypſeæ cum palmis, media quæ ipſius nomine adſcriptum orbem palmis tenebat, vento icta, de podio ſtans decidit, & humi conſtitit: eaque quæ Getæ nomine inſcripta erat, corruit, & omnis comminuta eſt: illa vero quæ Baſſiani titulum præferebat, amiſſa palma venti turbine vix conſtitit. Poſt murum aut vallum miſſum in Britannia, quum ad proximam manſionem rediret, non ſolum victor, ſed etiam in æternum pace fundata, volvens animo quid ominis ſibi occurreret, Æthiops quidam e numero militari, claræ inter ſcurras famæ, & celebratorum ſemper jocorum, cum corona e cupreſſu facta eidem occurrit. Quem quum ille iratus removeri ab oculis præcepiſſet, & coloris ejus tam us omine & coronæ, dixiſſe ille dicitur joci cauſa: *Totum faiſti, totum viciſti: jam Deus eſto victor.* Et in civitatem veniens, quum rem divinam vellet facere, primum ad Bellonæ templum ductus eſt, errore aruſpicis ruſtici: deinde hoſtiæ furvæ ſunt applicitæ. Quod quum eſſet aſpernatus, atque ad Palatium ſe reciperet, negligentia miniſtrorum nigræ hoſtiæ uſque ad limen domus Palatinæ Imperatorem ſequutæ ſunt. Sunt per plurimas civitates opera ejus inſignia. Magnum vero illud in civitate ejus, quod Romæ omnes ædes publicas, quæ vitio temporum labebantur, inſtauravit, nuſquam prope ſuo nomine adſcripto, ſervatis tamen ubique

titulis conditorum. Moriens ſeptenn. annorum canonem, ita ut quotidiana ſeptuagena quinque millia modiorum expendi poſſent, reliquit: olei vero tantum, ut per quinquennium non ſolum Urbis uſibus, ſed & totius Italiæ, quæ oleo egeret, ſufficeret. Ultima verba ejus dicuntur hæc fuiſſe: *Turbatam Reipublicam ubique accepi: pacatam etiam Britannis relinquo: ſenex & pedibus ager, firmum imperium Antoninis meis relinquens, ſi boni erunt: imbecillum, ſi mali.* Juſſit deinde ſignum tribuno dari, *Laborem*: quia Pertinax quando in imperium adſcitus eſt, ſignum dederat, *Militem*. Fortunam deinde regiam, quæ comitari principes & in cubiculis poni ſolebat, geminare ſtatuerat, ut ſacratiſſimum ſimulacrum utrique relinqueret filiorum. Sed quum videret ſe perurgeri ſub horam mortis, juſſiſſe fertur, ut alternis diebus apud filios Imperatores in cubiculis Fortuna poneretur. Quod Baſſianus prius contempſit quam faceret parricidium. Corpus ejus a Britannia Romam uſque cum magna provincialium reverentia ſuſceptum eſt: quamvis alii tumulam auream tantum fuiſſe dicant, Severi reliquias continentem, eamque Antoninorum ſepulcro illatam, quum Septimius Pertinax Severus illic ubi vita functus eſt, eſſet incenſus. Quum Septizonium faceret, nihil aliud cogitavit, quam ut ex Africa venientibus ſuum opus occurreret: & niſi abſente eo per præfectum Urbis medium ſimulacrum ejus eſſet locatum, aditum

Palatinis ædibus, id est regium atrium, ab ea parte facere voluisse perhibetur: quod etiam post Alexander, quum vellet facere, ab auspicibus dicitur esse prohibitus, quum hoc scisciatus non sustinuisset.

ÆLII

ÆLII SPARTIANI

PESCENNIUS NIGER

AD

DIOCLETIANUM AUG.

RArum atque difficile eſt, ut quos tyrannos aliorum victoria fecerit, bene mittantur in literas: atque ideo vix omnia de his plene in monumentis atque annalibus habentur. Primum enim, quæ magna ſunt, in eorum honorem ab ſcriptoribus depravantur, deinde alia ſupprimuntur: poſtremo non magna diligentia in eorum genere ac vita requiritur: quum ſatis ſit audaciam eorum & bellum, in quo victi fuerint, ac pœnam, proferre. Peſcennius ergo Niger, ut alii tradunt, modicis parentibus: ut alii, nobilibus fuiſſe dicitur, patre Annio Fuſco, matre Lampridia, avo curatore Aquini, ex qua familia originem ducebat: quod quidem dubium etiam nunc habetur. Hic eruditus mediocribus literis, moribus ferox,

divitiis etiam modicus, vita parcus, libidinis effrenatæ ad omne genus cupiditatum, ordines diu duxit, multisque ducatibus pervenit ut exercitus Syriacos jussu Commodi regeret, suffragio maxime athletæ qui Commodum strangulavit, ut omnia tunc fiebant. Is posteaquam comperit occisum Commodum, Julianum Imperatorem appellatum, eundemque jussu Severi & Senatus occisum, Albinum etiam in Gallia sumsisse nomen Imperatoris, ab exercitibus Syriacis, quos regebat, appellatus est Imperator, ut quidam dicunt, magis in Juliani odium, quam in æmulationem Severi. Huic ob detestationem Juliani primis imperii diebus ita Romæ fautum est a Senatoribus dumtaxat, qui & Severum oderant, ut inter lapidationes exsecrationesque omnium illi feliciter optarent, illum principem insuper, & illum Augustum populus acclamaret. Julianum autem oderant populares, quod Pertinacem milites occidissent, & illum Imperatorem adversa populi voluntate appellassent. Denique ingentes ob hoc seditiones fuerunt. Ad occidendum autem Nigrum, primipilarem Julianus miserat, stulte ad eum qui haberet exercitus, & se tueri posset: perinde quasi quilibet Imperator a primipilario posset occidi. Eadem autem dementia etiam Severo jam principi Julianus successorem miserat. Denique etiam Aquilium centurionem, notum cædibus ducum, miserat, quasi Imperator tantus a centurione posset occidi. Par denique insania fuit, quod cum

Se-

Severo ex interdicto de imperio egiſſe fertur, ut jure videretur ad principatum perveniſſe. Et de Peſcennio Nigro judicium populi ex eo apparuit, quod quum ludos Circenſes Julianus Romæ daret, & indiſcrete ſubſellia Circi maximi repleta eſſent, ingentique injuria populus affectus eſſet, per omnes uno conſenſu Peſcennius Niger ad tutelam Urbis eſt expetitus, odio (ut diximus) Juliani & amore occiſi Pertinacis; quum quidem Julianus dixiſſe ferrur: *Nec ſibi neque Peſcennio longum imperium deberi, ſed Severo, qui magis eſſet odio habendus a Senatoribus, militibus, provincialibus, popularibus:* quod probavit rei eventus. Et Peſcennius quidem Severo eo tempore, quo Lugdunenſem provinciam regebat, amiciſſimus fuit; nam ipſe miſſus erat ad comprehendendos deſertores, qui innumeri Gallias tunc vexabant. In quo officio, quod ſe honeſte geſſit, jucundiſſimum fuit Severo, ita ut de eo ad Commodum Septimius referret, aſſerens neceſſarium reipublicæ virum. Et re vera in re militari vehemens fuit. Numquam ſub eo miles provinciali lignum, oleum, operam extorſit: ipſe a milite nihil accepit: quum tribunatus ageret, nihil accipi paſſus eſt. Nam & Imperator, tribunos duos, quos conſtitit ſtellaturas accepiſſe, lapidibus obrui ab auxiliaribus juſſit. Exſtat epiſtola Severi quam ſcribit ad Ragonium Celſum Gallias regentem: *Miſerum eſt, ut imitari ejus diſciplinam militarem non poſſimus, quem bello vicimus. Milites tui vagan-*

gantur: tribuni medio die lavant: pro triclinîis popinas habent: pro cubiculis, meritoria: ſaltant, bibunt, cantant, & menſuris convivio-rum vacant, quam ſine menſura potent. Hæc ſi ulla vena paternæ diſcipline in nobis viveret ferent? Emenda igitur primum tribunos, deinde militem: quem quamdiu timueris, tamdiu non timeberis. Sed ſcias id de Nigro, militem timere non poſſe, niſi integre fuerint tribuni & duces militum. Hæc de Peſcennio Severus Auguſtus, adhuc milite. Marcus etiam Antoninus ad Cornelium Balbum: *Peſcennium mihi laudas, agnoſco; nam & deceſſor tuus eum manu ſtrenuum, vita gravem, & jam tam pluſquam militem dixit. Itaque niſi literas recitandas ad ſigna, quibus eam trecentis Armenicis, & centum Sarmatis, & mille noſtris præeſſe juſſi. Tuum eſt oſtendere, beninem non ambitione (quod noſtris non convenit moribus) ſed virtute veniſſe ad eum locum, quem avus meus Hadrianus, quem Trajanus proavus non niſi exploratiſſimis dabat.* De hoc eodem Commodus: *Peſcenniuin fortem virum novi, & ei tribunatus jam dudi dedi: ducatum nox dabo, ubi per ſenectutem Ælius Cordaenus rempublicam retaſaverit.* Hæc de eo judicia omnium fuerunt. Sed & Severus ipſe ſæpe dixit, ignoturum ſe Peſcennio niſi perſeveraret. A Commodo denique Peſcennius Conſul declaratus, Severo præpoſitus eſt: & quidem iraco quod primipilaribus commendantibus, Conſulatum Niger mereretur. In vita ſua Severus dicit, ſe priuſquam filii ſui ill ætatis haberent, ut imperare poſſent, ægrotantem id in animo ha-

habuiſſe ut, ſi quid forte ſibi accidiſſet, Niger Peſcennius eidem & Clodius Albinus ſuccederent, qui ambo Severo graviſſimi hoſtes extiterunt. Unde apparet quod etiam Severi de Peſcennio judicium fuerit. Si Severo credimus, fuit gloriæ cupidus Niger, vita fictus, moribus turpis, ætatis provectæ quum imperium invaſit: ex quo cupiditates ejus incuſat, perinde quaſi Severus minor ad imperium venerit, qui annos ſuos contrahit, quum decem & octo annis imperarit, & octogeſimonono perierit. Sane Severus Heraclium ad obtinendam Bithyniam miſit: Fulvium autem ad occupandos adultos Nigri filios: nec tamen in Senatu quidquam de Nigro Severus dixit, quum jam audiſſet de ejus imperio, ipſe autem proficiſceretur ad componendum Orientis ſtatum. Tantum ſane illud fecit proficiſcens, ut legiones ad Africam mitteret, ne eam Peſcennius occuparet, & fame populum Romanum perurgeret. Et videbatur id facere poſſe per Libyam Ægyptumque vicinas Africæ, difficili licet itinere ac navigatione. Et Peſcennius quidem veniente ad Orientem Severo, Græciam, Thracias, & Macedoniam, interfectis multis illuſtribus viris, tenebat, ad participatum imperii Severum vocans: a quo, cauſa eorum quos occiderat, cum Æmiliano hoſtis eſt appellatus: deinde a ducibus Severi per Æmilianum pugnans victus eſt. Et quum illi tutum exilium promitteret, ſi ab armis recederet, perſiſtens iterum pugnavit, & victus eſt,

atque

atque apud Cyzicum circa paludem fugiens ſauciatus, & ſic ad Severum deductus atque ſtatim mortuus. Hujus caput circumlatum pilo Romam miſſum, filii occiſi; necata uxor, patrimonium publicatum, familia omnis exſtincta. Sed hæc omnia, poſteaquam de Albini rebellione cognitum eſt, facta ſunt; nam prius & filios Nigri & matrem in exilium miſerat. Sed exarſit ſecundo civili bello, immo etiam tertio, & factus eſt durior. Tunc enim innumeros Senatores interemit Severus, & ab aliis *Sylla Punici*, ab aliis *Marii* nomen accepit. Fuit ſtatura Peſcennius prolixa, forma decorus, capillo in verticem ad gratiam reflexo, vocis canoræ, ita ut in campo loquens per mille paſſus audiretur, niſi ventus adverſaretur: oris verecundi & ſemper rubidi: cervice adeo nigra, ut quemadmodum multi dicunt, ab ea *Nigri* nomen acceperit. Cetera corporis parte candidus & magis pinguis: vini avidus, cibi parcus, rei venereæ niſi ad procreandos liberos prorſus ignarus. Denique etiam ſacra quædam in Gallia, quæ caſtiſſimis decernuntur, conſenſu publico celebranda ſuſcepit. Hunc in Commodianis hortis, in porticu curva, pictum de muſivo inter Commodi amiciſſimos videmus ſacra Iſidis ferentem, quibus Commodus adeo deditus fuit, ut & caput raderet, & Anubim portaret, & omnes pauſas expleret. Fuit ergo Niger miles optimus, tribunus ſingularis, dux præcipuus, legatus ſeveriſſimus, Conſul inſignis, vir domi foriſque conſpicuus,

Im-

Imperator infelix: uſui denique reipublicæ ſub Severo homine tetrico eſſe potuiſſet, ſi cum eo eſſe voluiſſet. Sed deceptus eſt conſiliis Severi Aureliani, qui filias ſuas ejus filiis deſpondens, perſiſtere eum fecit in imperio. Hic tantæ fuit auctoritatis ut ad Marcum Antoninum primum, deinde ad Commodum ſcriberet, quum videret provincias facili adminiſtrationum mutatione ſubverti: Primum ut nulli ante quinquennium ſuccederetur provinciæ præſidi, vel legato, vel proconſuli, quod prius deponerent poteſtatem quam ſcirent adminiſtrare: deinde ne novi ad regendam Rempublicam accederent. Præter militares adminiſtraciones, intimavit etiam, ut aſſeſſores in quibus provinciis aſſediſſent, in his adminiſtrarent; quod poſtea Severus, & deinceps multi tenuerunt, ut probant Pauli & Ulpiani præfecturæ, qui Papiniano in conſilio fuerunt: ac poſtea quum unus ad memoriam, alter ad libellos pariiſſet, ſtatim præfecti facti ſunt. Hujus etiam illud fuit, ut nemo aſſideret in ſua provincia, ut nemo adminiſtraret Romæ, niſi Romanus, hoc eſt oriundus Urbem. Addidit præterea conſiliariis ſalaria, ne eos gravarent quibus aſſidebant, dicens, Judicem nec debere dare nec accipere. Hic erga milites tanta fuit cenſura, ut quum apud Ægyptum ab eo limitanei milites vinum peterent, reſponderit: *Nilum habetis, & vinum quæritis?* ſiquidem tanta illius fluminis dulcedo, ut accolæ vina non quærant. Idem tumultuantibus iis qui a Sarra-

ce-

cenis victi fuerant, & dicentibus: *Vinum non accepimus, pugnare non possumus. Erubescite*, inquit, *illi qui vos vincunt, aquam bibunt*. Idem Palæstinis rogantibus, *ut eorum censitio levaretur* idcirco quod esset gravata, respondit: *Vos terras vestras levari censitione vultis: ego vero etiam aerem vestrum censere vellem*. Denique Delphici Apollinis vates in motu reipublicæ maximo, quum nuntiaretur tres esse imperatores, Severum Septimium, Pescennium Nigrum, Clodium Albinum, consultus quem expediret reipublicæ imperare, versum Græcum hujusmodi fudisse dicitur:

Optimus est Fuscus, bonus Afer, pessimus Albus.

Ex quo intellectum *Fuscum*, Nigrum appellatum vaticinatione: Severum, *Afrum*: *Album* vero, Albinum dictum. Nec defuit alia curiositas. Requisitum est qui esset obtenturus rempublicam. Ad quod ille respondit alium versum talem:

Fundetur sanguis Albi, Nigrique minantis:
Imperium mundi Pœna reget urbe profectus.

Item quum quæsitum esset, quis illi successurus esset, respondisse itidem Græco versu dicitur:

Cui dederint superi, nomen habere Pii.

quod omnino intellectum non est, nisi quum Bassianus Antonini, quod verum signum Pii fuit, nomen accepit. Item quum quæreretur, quamdiu imperaturus esset, respondisse Græce dicitur:

Bis denis Italum conscendet navibus æquor,
Si tamen una ratis transiliet pelagus;

ex quo intellectum, Severum viginti annos expleturum. Hæc sunt, Diocletiane maxime Augustorum, quæ de Pescennio didicimus ex pluribus libris. Non enim facile (ut in principio libri diximus) quisquam vitas eorum mittit in libros, qui aut principes in Republica non fuerunt, aut a Senatu appellati non sunt Imperatores, aut occisi citius, ad famam venire nequiverunt. Inde, quod latet Vindex, quod Piso nescitur, quod omnes illi, qui aut tantum adoptati sunt, aut a militibus Imperatores appellati, ut sub Domitiano Antonius: aut cito interempti, vitam cum imperii usurpatione posuerunt. Ac ne quid ex iis, quæ ad Pescennium pertinent, præteriisse videamur (licet aliis libris cognosci possint) de hoc Pescennio vates dixerunt, quod neque vivus neque mortuus in potestatem Severi venturus esset, sed juxta aquas illi pereundum esset: quod quidam dicunt ipsum Severum de mathesi, quam callebat, dixisse. Nec abfuit responsis veritas, quum ille inventus sit juxta paludem semivivus. Hic tantæ fuit severitatis, ut quum milites quosdam in castris argenteo expeditionis tempore bibere vidisset, jusserit omne argentum submoveri de usu expeditionali, addito eo ut ligneis vasis uterentur: quod quidem illi odium militare concitavit. Dicebat enim posse fieri, ut sarcinæ militares in potestatem hostium venirent, ne se barbaræ nationes argento nostro glorioſiores facerent, quum alia minus apta hosticam viderentur ad glo-

gloriam. Idem juſſit vinum in expeditione neminem bibere, ſed aceto univerſos eſſe contentos. Idem piſtores ſequi expeditionem prohibuit, buccellato jubens milites & omnes contentos eſſe. Idem ob unius gallinacei direptionem, decem commanipulones, qui raptum ab uno comederant, ſecuri percuti juſſit: & feciſſet, niſi ab omni exercitu prope uſque ad metum ſeditionis eſſet rogatus: & quum peperciſſet, juſſit ut denorum gallinaceorum pretia provinciali redderent decem qui ſimul furto convixerant, addito eo ut tota in expeditione in commanipulatione nemo focum faceret, ne unquam recens coctum cibum ſumerent, ſed pane ac frigidis veſcerentur, appoſitis ſpeculatoribus qui id curarent. Idem juſſit ne in zonis milites ad bellum aureos vel argenteos nummos portarent; ſed publice commendarent, recepturi poſt prœlia quod dederant, addens; liberis eorum & uxoribus & heredibus certe reddendum qui veniſſent, ne ad hoſtes aliquid prædæ perveniret, ſi quid forte adverſi fortuna feciſſet. Sed hæc omnia, ut ſe habuerat Commodi temporum diſſolutio, adverſa eidem fuere. Denique etſi nemo fuit, qui ſuis temporibus dux ſeverior videretur, ad perniciem illi magis iſta fuere, quo jam mortuo ubi & invidia & odium depoſita erant, talia exempla valuerunt. Idem in omni expeditione ante omnes militarem cibum ſumpſit ante papilionem: nec ſibi unquam vel contra ſolem, vel contra imbres quæſivit tecti ſuf-

fragium, ſi miles non habuit. Tantum denique belli tempore ratione militibus demonſtrata, ſibi & ſervis ſuis vel contubernalibus portavit, quantum a militibus ferebatur: quum ſervos ſuos oneraret annona, ne illi ſecuri ambularent, & onuſti milites, idque ab exercitu cum ſuſpirio videretur. Idem in concione juravit ſe, quamdiu in expeditionibus fuiſſet, eſſetque adhuc futurus, non aliter eſſe acturum ſe quam militem, Marium ante oculos habentem & duces tales, nec alias fabulas unquam habuit niſi de Hannibale, ceteriſque talibus. Denique quum Imperatori facto quidam panegyricum recitare vellet, dixit ei: *Scribe laudes Marii vel Hannibalis, vel alicujus ducis optimi vita functi, & dic quid ille fecerit, ut eum nos imitemur; nam viventes laudare irriſio eſt, maxime Imperatores, a quibus ſperatur, qui timentur, qui præſtare publice poſſunt, qui poſſunt necare, qui proſcribere: ſe autem vivum placere velle, mortuum etiam laudari.* Amavit de principibus Auguſtum, Veſpaſianum, Titum, Trajanum, Pium, Marcum, reliquos fœmineos vel venenatos vocans: maxime tamen in hiſtoriis Marium & Camillum & Quintum Martium Coriolanum dilexit. Interrogatus autem quid de Scipionibus ſentiret, dixiſſe fertur: *Felices illos fuiſſe magis quam fortes*: idque probare domeſticam vitam & juventutem, quæ in utroque nimis ſpecioſa domi fuiſſet. Apud omnes conſtat, quod ſi rerum potitus fuiſſet, omnia correcturus fuerat, quæ Severus vel non potuit emendare, vel noluit: &

quidem ſine crudelitate, immo etiam cum lenitate, ſed militari, non remiſſa & inepta atque ridicula. Domus ejus hodie Romæ viſitur in campo Jovis, quæ appellatur *Peſcenniana*: in qua ſimulacrum ejus in Trichoro conſtituit, ſtatim poſt annum ex Thebaico marmore, quod illi ad ſimilitudinem ſui factum a rege Thebæorum acceperat. Exſtat etiam epigramma Græcum, quod Latine hanc habet ſententiam:

Terror Ægyptiaci Niger adſtat militis ingens,
Thebaidos ſocius, aurea ſecla volens.
Hunc reges, hunc gentes amant, hunc aurea Roma:
Hic Antoninus carus & imperio,
Nigrum nomen habet, nigrum formavimus ipſi,
Ut conſentirent forma metalla tibi.

Quos quidem verſus Severus eradi noluit, quum hoc ei & præfecti ſuggererent, & officiorum magiſtri, addens: *Si talis fuit, ſciant omnes, qualem viceritmus: ſi talis non fuit, putent omnes nos talem viciſſe, immo ſic ſit, quia fuit talis*. Sequitur nunc ut de Clodio Albino dicam, qui quaſi ſocius hujus habetur, quod & pariter contra Severum rebellaverunt, & ab eodem victi atque occiſi ſunt. De quo ipſo neque ſatis clara exſtant, quia eadem fortuna illius fuit quæ Peſcennii, etiamſi vita ſatis diſpar.

JULII CAPITOLINI

CLODIUS ALBINUS

A D

CONSTANTINUM AUG.

UNo eodemque tempore poſt Pertinacem, qui auctore Albino interemptus eſt, Julianus a Senatu Romæ, Septimius Severus ab exercitu in Illiyrico, Peſcennius Niger in Oriente, Clodius Albinus in Gallia, Imperatores appellati ſunt. Et Clodium quidem Herodianus dicit Severi Cæſarem fuiſſe. Sed quum alter alterum indignaretur imperare, nec Galli ferre poſſent aut Germaniani exercitus (quod & ipſi ſuum ſpecialem principem haberent) undique cuncta turbata ſunt. Fuit autem Clodius Albinus familia nobili. Adrumentinus tamen ex Africa. Quare ſortem illam, qua Severum laudatum in Peſcennii vita diximus, ad ſe trahebat, nolens intelligi peſſimus Albus, quod eodem verſu continebatur,

quo

quo & Severi laus, & approbatio Nigri Peſcennii. Sed priuſquam vel de vita ejus, vel de morte diſſeram, etiam hoc dicendum eſt, quod eum nobilem fecit. Nam ad hunc eundem quondam Commodus, quum ſucceſſorem Albino daret, literas dederat, quibus juſſerat, ut Cæſar eſſet. Exemplum indidi: *Imperator Commodus Clodio Albino. Alias ad te publice de ſucceſſore atque honore tuo miſi; ſed hanc familiarem & domeſticam, omnem, ut vides, manu mea ſcriptam epiſtolam dirigo, qua tibi do facultatem, ut, ſi neceſſitas fuerit, ad milites prodeas, & tibi Cæſareum nomen aſſumas. Audio enim & Septimium Severum & Nonium Murcum male de me apud milites loqui, ut ſibi parent ſtationis Auguſtæ procurationem. Habebis praterea, quum id feceris, dandi ſtipendii uſque ad tres aureos liberam poteſtatem: quin & ſuper hoc ad Procuratores meos literas miſi, quas ipſe ſignatas excipies ſigno Amazoniæ: & quum opus fuerit, rationalibus dabis, ne te non audiant, quum de ærario volueris imperare. Sane ut tibi inſigne aliquod imperialis majeſtatis accedat, habebis utendi coccinei pallii facultatem me præſente & ad me; & quum mecum fueris, habiturus & purpuram, ſed ſine auro: quia ita & proavus meus Verus, qui puer vita functus eſt, ab Hadriano, qui eum adoptavit, accepit.* His literis acceptis, omnino id quod jubebat facere noluit, timens odioſum Commodum propter mores ſuos, quibus Rempublicam perdiderat & ſe dedecoraverat, quandocumque feriendum, ne ipſe pariter occideretur. Exſtat denique illius concio,

quæ quum accepit imperium, & quidem Severi (ut quidam) voluntate firmatum, hujus rei memoriam facit, cujus hoc exemplum eſt: *Invitum me, commilitones, ductum ad imperium etiam illud probat quod Commodum donantem me Cæſariano nomine, contempſi; ſed & veſtræ voluntati, & Severi Auguſti parendum eſt: quia credo ſub homine optimo & viro fieri poſſe bene Rempublicam regi.* Nec negari poteſt, quod etiam Marius Maximus dicit, hunc animum Severo primum fuiſſe, ut ſi quid ei contingeret, Peſcennium Nigrum, & Clodium Albinum ſibi ſubſtitueret. Sed poſtea & filiis jam majuſculis ſtudentem, & Albini amori invidentem, ſententiam mutaſſe, atque illos utroſque bello oppreſſiſſe, maxime precibus uxoris adductum. Denique Severus eum Conſulem deſignavit, quod utique niſi de optimo viro non feciſſet, homo in legendis magiſtratibus diligens. Sed ut ad eum redeam, fuit (ut dixi) Albinus Adrumento oriundus, ſed nobilis apud ſuos, & originem a Romanis familiis trahens, Poſtumiorum ſcilicet & Albinorum Cejoniorum. Quæ familia hodie quoque, Conſtantine maxime, nobiliſſima eſt, & per te aucta & augenda, quæ per Gallienum & Gordianos plurimum crevit. Hic tamen natus Lare modico, patrimonio pertenui, parentibus ſanctis, patre Cejonio Poſtumio, matre Aurelia Meſſallina, primus ſuis parentibus fuit: quum exceptus utero, quod contra conſuetudinem puerorum, qui naſcuntur, & ſolent rubere, eſſet candidiſſimus,

mus, Albinus est dictus. Quod verum esse, patris epistola ad Ælium Bassianum tunc proconsulem Africæ data designat, affinem (quantum videtur) eorum ipsorum. Epistola Cejonii Postumii ad Ælium Bassianum: *Filius mihi natus est VII. Kalendas Decembres, ita candidus statim toto corpore ut linteamen quo exceptus est, vinceret. Quare susceptum eum Albinorum familiæ, quæ mihi tecum communis est, dedi, Albini nomine imposito. Fac ut rempublicam & te & nos, ut facis, diligas.* Hic ergo omnem pueritiam in Africa transegit, eruditus literis Græcis ac Latinis mediocriter, quod esset animi jam militaris & superbi. Fertur in scholis sæpissime cantasse inter puerulos:

Arma amens capio, nec sat rationis in armis,

repetens

Arma amens capio.

Huic multa imperii signa, quum esset natus, facta dicuntur; nam & bos albus purpureis ad plenum colorem cornibus natus est, quod mirandum fuit: quæ tamen cornua, in templo Apollinis Cumani ab eodem posita jam tribuno, diu fuisse dicuntur, quod, quum ille sortem de fato suo tolleret, his versibus eidem dicitur esse responsum:

Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Sistet eques, sternet Pœnos, Gallumque rebellem.

Et in Gallia quidem eum multas gentes domuisse constat. Ipse autem suspicabatur de Severo sibi prædictum *Sternet Pœnos*, quod Septimius Afer esset. Fuit & aliud signum futuri imperii. Nam quum Cæsariana familia hoc speciale habuerit, ut parvuli

vuli domus ejus in teſtudineis alveis lavarentur, nato infantulo teſtudo ingens patri ejus munere piſcatoris allata eſt: quod ille homo literatus omen accipiens, & teſtudinem libenter accepit & eam curari juſſit, atque infantulo ad excaldationes pueriles dicari, nobilitandum etiam hinc ſperans. Quum rarum eſſet *aquilas in his locis videri* in quibus natus eſt Albinus; ſeptima ejus diei hora convivio, quod celebritati pueri deputabatur, quum ei fierent nomina, ſeptem aquilæ parvulæ de nido allatæ ſunt, & quaſi ad jocum circa cunas pueri conſtitutæ: nec hoc omen pater abnuit, qui juſſit aquilas ali, & diligenter curari. Acceſſit omen, quod quum pueri ejus familiæ ruſſulis faſciolis illigarentur, quod forte lotæ atque udæ eſſent ruſſulæ faſciolæ, quas mater prægnans paraverat, purpurea matris illigatus eſt faſcia: unde illi joco nutricis etiam *Porphyrii* nomen inditum eſt. Hæc atque alia ſigna imperii futuri fuere: quæ qui volet noſſe, Ælium Cordum legat, qui frivola ſuper hujuſmodi ominibus cuncta perſequitur. Adoleſcens igitur ſtatim ſe ad militiam contulit, atque Antoninis per Lollium Serenum, & Bæbium Mæcianum, & Cejonium Poſtumianum ſuos affines innotuit. Egit tribunus equites Dalmatas: egit & legionem Quartanorum & Primanorum: Bithynicos exercitus eo tempore, quo Avidius rebellabat, fideliter tenuit. Deinde per Commodum ad Gallias tranſlatus, in qua fuſis Friſiis Tranſrhenanis, celebre nomen

men ſuum & apud Romanos & apud Barbaros fecit. Quibus rebus accenſus Commodus, Cæſarianum ei nomen obtulit, & dandi ſtipendii facultatem, & pallii cocciui utendi. Quibus omnibus ille prudenter abſtinuit, dicens: *Commodum quærere qui aut cum eo perirent, aut quos cum cauſa ipſe poſſet occidere.* Quæſturæ gratia illi facta eſt: qua conceſſa, ædilis non amplius quam decem diebus fuit, quod ad exercitum feſtinanter mitteretur. Deinde prætoram egit ſub Commodo famoſiſſimam. Nam ejuſdem ludis Commodus & in foro & in theatro pugnas exhibuiſſe perhibetur. Conſul a Severo declaratus eſt eo tempore quo Albinum ſibi cum Peſcennio paraverat ſubrogare. Ad imperium venit natu jam grandior, & major Peſcennio Nigro, ut Severus ipſe in vita ſua teſtatur. Sed victo Peſcennio, & quum & filiis ſuis imperium ſervare cuperet, & voluntatem Senatus majorem circa Clodium Albinum videret, quod eſſet vir antiquæ familiæ, literas ad eum per quoſdam ſummi honoris ac ſummæ affectionis miſit, quibus hortabatur, ut quoniam occiſus eſſet Peſcennius Niger, ipſe cum eo fideliter Rempublicam regeret. Quarum exemplum hoc eſſe Cordus oſtendit: *Imperator Severus Auguſtus, Clodio Albino Cæſari, fratri amantiſſimo & deſideratiſſimo ſalutem. Victo Peſcennio, literas Romam dedimus, quas Senatus tui amantiſſimus libenter accepit. Te quæſo, ut eo animo Rempublicam regas, quo dilectus es frater animæ mei, frater imperii. Baſſianus & Geta te ſa-*
lutant.

lutaut. Julia noſtra & te & ſororem ſalutat. Infantulo tuo Peſcennio Prineo munera digna ſuo loco tuoque mittemus. Tu velim exercitus Reipublicæ ac nobis retentes, mi unanime, mi cariſſime, mi amantiſſime. Et ha quidem literas miſſis ſtipatoribus fideliſſimis dedit, quibus præcepit, ut epiſtolam publice darent: poſtea vero dicerent ſe velle pleraque occulte ſuggerere, quæ ad res bellicas pertinerent, & ad ſecreta caſtrorum atque aulicam fidem: ubi vero in ſecretum veniſſent, quaſi mandata dicturi, quinque validiſſimi eum interimerent gladiolis intra veſtem latentibus. Nec illorum quidem fides defuit. Nam quum ad Albinum veniſſent, & epiſtolam dediſſent, qua lecta, quum dicerent quædam ſecretius ſuggerenda, & locum ſemotum ab omnibus arbitris poſtularent, & quum omnino neminem paterentur ad porticum longiſſimam cum Albino progredi, ea ſpecie ne mandata proderentur: Albinus intellexit inſidias. Denique indulgens ſuſpicionibus, eos tormentis dedit, qui diu primo pernegarunt, ſed poſtea victi neceſſitate, confeſſi ſunt ea quæ Severus iiſdem præceperat. Tunc jam proditis rebus & apertis inſidiis, ea quæ ſuſpicabatur Albinus clara eſſe intelligens, exercitu ingenti collecto contra Severum atque eius duces venit. Et primo quidem conflictu habito contra duces Severi, potior fuit: poſt autem Severus ipſe quum id egiſſet apud Senatum, ut hoſtis judicaretur Albinus, contra eum profectus, acerrime fortiſſimeque pugnavit in Gallia,

non

non ſine varietate fortunæ. Denique quum ſolicitus augures conſuleret, reſponſum illi eſt (ut dicit Marius Maximus) venturum quidem in poteſtatem ejus Albinum, ſed non vivum nec mortuum: quod & factum eſt. Nam quum ultimum prœlium commiſſum eſſet, immumeris ſuorum cæſis, plurimis fugatis, multis etiam deditis, Albinus fugit: &, ut multi dicunt, ſe ipſe percuſſit: ut alii, a ſervo ſuo percuſſus, ſemivivus ad Severum deductus eſt. Unde confirmatum eſt augurium, quod fuerat ante prædictum. Multi præterea dicunt, a militibus, cujus nece a Severo gratiam requirebant. Fuit Albino unus (ut aliqui dicunt) filius: Maximus dicit duos, quibus primum veniam dedit, poſtea vero eos cum matre percuſſit, & in profluentem abiici juſſit. Caput ejus exciſum pilo circumtulit, Romamque miſit, literis ad Senatum datis, quibus inſultabat, quod Albinum tantopere dilexiſſent, ut ejus affines & fratrem præcipue ingenti honore cumularent. Jacuiſſe ante prætorium Severi Albini corpus per dies plurimos dicitur uſque ad fortorem, laniatumque a canibus in profluentem abjectum eſſe. De moribus ejus varia dicuntur. Et Severus quidem ipſe hæc de eodem loquitur, ut eum dicat turpem, malitioſum, improbum, inhoneſtum, cupidum, luxurioſum; ſed hæc belli tempore vel poſt bellum, quando ei jam velut de hoſte credi non poterat: quum & ipſe ad eum quaſi ad amiciſſimum frequentes miſerit literas: &

mul-

multi de Albino bene ſenſerint: & Severus ipſe Cæſarem ſuum eundem appellari voluerit: & quum de ſucceſſore cogitaret, hunc primum habuerit ante oculos. Exſtant præterea Marci epiſtolæ de hoc eodem, quæ teſtimonium & virtutum ejus ferant & morum: quarum unam inſerere ad præfectos datam ſuper ejus nomine, abſurdum non fuit: *Marcus Aurelius Antoninus præfectis ſuis ſalutem. Albino ex familia Cejoniorum, Afro quidem homini, ſed non multa ex Afris habenti, Plautilli genero, duas cohortes alares regendas dedi. Eſt homo exercitatus, vita triſtis, gravis moribus; puto eum rebus caſtrenſibus profuturum: certe obfuturum non eſſe, ſatis novi. Huic ſalarium duplex decrevi, veſtem militarem ſimplicem, ſed loci ſui ſtipendium quadruplum. Hunc vos adhortamini ut ſe reipublicæ oſtentet, habiturus præmium quod merebitur.* Eſt & alia epiſtola, qua idem Marci Avidii Caſſii temporibus de hoc eodem ſcripſit, cujus exemplum hoc eſt: *Laudanda eſt Albini conſtantia, qui graviter deficientes exercitus tenuit, quum ad Avidium Caſſium confugerent, & niſi hic fuiſſet, omnes defeciſſent. Habemus igitur virum dignum Conſulatu, quem ſufficiam in locum Caſſii Papirii, qui mihi exanimis prope jam nunciatus eſt; quod interim a te publicari nolo, ne aut ad ipſum Papirium, aut ad ejus affectus perveniat: noſque videamur in locum viventis Conſulis ſubrogaſſe.* Iltæ igitur epiſtolæ teſtantur, Albinum virum utilem fuiſſe. Indicat & illud præcipue, quod ad eas civitates inſtaurandas, quas Niger attri-

triverat, pecuniam miſit, quo facilius ſibi earum accolas conciliaret. Guloſum eum Cordus, qui talia perſequitur in ſuis voluminibus, fuiſſe dicit: & ita quidem, ut pomorum tantum hauſerit, quantum ratio humana non patitur; nam & quingentas ficus paſſarias, quas Græci calliſtruthias vocant, jejunium comediſſe dicit, & centum perſica Campana, & melones Oſtienſes decem, & vuarum Lavicanarum pondo viginti, & ficedulas centum, & oſtrea quadringenta. Vini ſane parcum fuiſſe dicit, quod Severus negat, qui eum aſſerit ebrium etiam in bello fuiſſe. Cum ſuis etiam nunquam cœnavit, vel propter vinolentiam, (ut dicit Severus) vel propter morum acrimoniam. Uxori odioſiſſimus fuit, ſervis injuſtus, atrox circa militem. Nam ſæpe & ordinarios centuriones, ubi cauſæ qualitas non poſtulabat, in crucem ſuſtulit. Verberavit certe virgis ſæpiſſime: neque unquam delictis pepercit. In veſtitu nitidiſſimus fuit, in convivio ſordidiſſimus, & ſoli ſtudens copiæ: mulierarius inter primos amatores, averſæ Veneris ſemper ignarus, & talium perſequutor: agricolandi peritiſſimus, ita ut etiam Georgica ſcripſerit. Mileſias nonnulli ejuſdem eſſe dicunt, quarum fama non ignobilis habetur, quamvis mediocriter ſcriptæ ſint. A Senatu tantum amatus eſt, quantum nemo Principum, in odium ſpeciatim Severi, quem vehementer ob crudelitatem oderant Senatores. Denique victo eo plurimi Senatores a Severo interfecti ſunt, qui ejus par-

partium vel vere fuerant vel esse videbantur. Denique quum apud Lugdunum eundem interfeciſſet, ſtatim literas inquiri juſſit, ita ut inveniret vel ad quos ipſe ſcripſiſſet, vel qui ad eum re cripſiſſent: omneſque illos quorum epiſtolas reperit, hoſtes judicari a Senatu fecit: nec his peperçit, ſed & ipſos interemit, & bona eorum proſcripſit, atque in ærarium publicum retulit. Exſtat epiſtola Severi, quæ oſtendit animum ſuum, miſſa ad Senatum, cujus hoc exemplum eſt: *Nihil mihi gratius poteſt evenire, Patres Conſcripti, quam ut veſtrum judicium Albinus haberet potius quam Severus. Ego frumenta Reipublicæ detuli, ego multa bella pro Republica geſſi, ego populo Romano tantum olei detuli, quantum rerum natura vix habuit. Ego interfecto Peſcennio Nigro vos a malis tyrannicis liberavi. Magnam ſane mihi reddidiſtis vicem, magnam gratiam. Unum ex Afris, & quidem Adrumetinis, fingentem quod de Cejoniorum ſtemmate ſanguinem duceret, uſque adeo extuliſtis, ut eum Principem habere velitis, me Principe, ſalvis liberis meis. Defuit, ne quæſo tanto Senatui quem amare deberetis, qui vos amaret? Hujus fratrem honoribus extuliſtis, ab hoc Conſulatus, ab hoc Praturas, ab hoc ſperatis cujuſvis magiſtratus inſignia. Non eam gratiam mihi redditis, quam majores veſtri contra Piſonianam factionem, quam item pro Trajano, quam nuper contra Avidium Caſſium præſtiterunt: ficlum illum & ad omnia mendaciorum genera paratum, qui nobilitatem quoque mentitus eſt, mihi præpoſuiſtis. Quinctiam audiendus in Senatu fuit Statilius* Cor-

Corfulenus, qui honores Albino & ejus fratri decernendos ducebat: cui hoc ſuperfuit, ut de me ille deceruneret homo nobilis ad triumphum. Major fuit dolor, quod illum pro literato laudandum plerique duxiſtis, quum ille nenis quibuſdam anilibus occupatus inter Mileſias Punicas Apuleii ſuī, & ludicra literaria conſeneſceret. Hinc apparet quanta ſeveritate factionem vel Peſcenniauam vel Clodianam vindicaverit. Quæ quidem omnia in vita ejus poſita ſunt: quæ qui diligentius ſcire velit, legat Marium Maximum, de Latinis ſcriptoribus; de Græcis, Herodianum, qui ad fidem pleraque dixerunt. Fuit ſtatura procerus, capillo renodi & criſpo, fronte lata, & candore mirabili: & ut plerique putant, ex eo nomen accepit: voce muliebri & prope ad eunuchorum ſonum, motu facili, iracundia gravi, furore triſtiſſimo: in luxuria varius; nam ſæpe appetens vini, frequenter abſtinens. Armorum ſtrenuus prorſus, ut non male ſui temporis Catilina diceretur. Non ab re eſſe credimus, cauſas oſtendere, quibus amorem Senatus Clodius Albinus meruit. Quum Britannicos exercitus regeret juſſu Commodi, atque illum interemptum adhuc falſo comperiſſet, quum ſibi ab ipſo Commodo Cæſarianum nomen eſſet delatum, proceſſit ad milites, & hac concione uſus eſt: *Si Senatus populi Romani ſuum illud vetus haberet imperium, nec in unius poteſtate res tanta conſiſteret, non ad Vitellios, neque ad Neroues, neque ad Domitianos publica fata veniſſent: in imperio Conſulari noſtræ illæ gentes Cejoniorum, Albino-*

rum, Poſtumiorum : de quibus patres veſtri, qui & ipſi ab avis ſuis audierant, multa didicerunt. Et certe Africam Romano imperio Senatus adjunxit : Galliam Senatus ſubegit, & Hiſpanias : Orientalibus populis Senatus dedit leges. Parthos tentavit Senatus : & ſubegiſſet, niſi tam avarum principem Romano exercitui fortuna Reipublicæ tunc dediſſet. Britannias Cæſar ſubegit, certe Senator, nondum tamen Dictator. Hic ipſe Commodus quanto melior fuiſſet, ſi timuiſſet Senatum? Et uſque ad Neronem quidem Senatus auctoritas valuit, qui ſordidum & impurum principem damnare non timuit, quum ſententiæ in eum dictæ ſunt qui vitæ necisque poteſtatem atque imperium tunc tenebat. Quare commilitones, ego Cæſareum nomen quod mihi Commodus detulit, nolo : Dii faxint ut ne alii quidem velint. Senatus imperet, provincias dividat : Senatus nos Conſules faciat, & quid dico Senatus? vos ipſi & patres veſtri, eritis enim ipſi Senatores. Hæc concio, vivo adhuc Commodo, Romam delata eſt : quæ Commodum in Albinum exaſperavit, ſtatimque ſucceſſorem miſit Junium Severum unum ex contubernalibus ſuis. Senatui autem tantum placuit, ut miris acclamationibus abſentem eum ornaret, & vivo Commodo, & deinceps interempto ; ita ut nonnulli etiam Pertinaci auctores fuerint, ut eum ſibi ſocium adſciſceret, apud Julianum, de occidendo Pertinace, ipſius plurimum auctoritas valuerit. Ut autem hoc verum intelligatur, epiſtolam Commodi ad Præfectos prætorii ſuos datam inſerui, qua de occidendo Albino ſignificavit ſuam mentem

tem: *Aurelius Commodus Severus præfectis ſalutem. Audiſſe vos credo primum fictum eſſe quod ego meorum conſilio interfectus eſſem: deinde concionem Clodii Albini apud milites meos habitam, qui ſe multum Senatui commendat, idque, quantum videmus, non fruſtra. Nam qui principem unum in Republica negat eſſe debere, quique aſſerit a Senatu oportere totam Rempublicam regi, is per Senatum ſibi petit imperium. Cavete igitur diligentiſſime; jam enim hominem ſcitis vobis militibus populoque vitandum.* Has literas quum Pertinax inveniſſet, in Albini odium publicavit; quare Albinus occidendi Pertinacis Juliano auctor fuit.

ÆLII SPARTIANI ANTONINUS CARACALLUS.

EX duobus liberis quos Septimius Severus reliquit, Getam & Baſſianum, quorum unum exercitus, alterum pater dixit, Geta hoſtis eſt judicatus: Baſſianum autem obtinuiſſe imperium conſtat: de cujus majoribus fruſtra putamus iterandum, quum omnia in Severi vita ſatis dicta ſint. Hujus igitur pueritia blanda, ingenioſa, parentibus affabilis, amicis parentum jucunda, populo accepta, grata Senatui, ipſi etiam ad amorem conciliandum ſalutaris fuit. Non ille in literis tardus, non in benevolentiis ſegnis, non tenax in largitate, non lentus in clementia, ſed ſub parentibus, viſus. Denique, ſi quando feris objectos damnatos vidit, flevit aut oculos avertit: quod populo pluſquam amabile fuit. Septennis puer, quum colluſorem ſuum puerum,

rum, ob Judaicam religionem gravius verberatum audiſſet; neque patrem ſuum, neque patrem pueri, vel auctores verberum, diu reſpexit. Antiochenſibus & Byzantiis interventu ſuo jura vetuſta reſtituit: quibus iratus fuit Severus, quod Nigrum juverant. Plautiani odium, crudelitatis cauſa concepit. Quæ a parentibus gratia ſigillariorum acceperat, vel clientibus vel magiſtris ſponte donavit. Sed hæc puer. Egreſſus vero pueritiam, ſeu patris monitis, ſeu calliditate ingenii, ſive quod ſe Alexandro Magno Macedoni æquandum putabat, reſtrictior, gravior, vultu etiam truculentior factus eſt, prorſus ut eum quem puerum ſcierant multi eſſe non crederent. Alexandrum Magnum ejuſque geſta, in ore ſemper habuit. Tiberium & Sullam in conventu plerumque laudavit. Patre ſuperbior fuit: fratrem magna ejus humilitate deſpexit. Poſt patris mortem in caſtra prætoria pergens, apud milites conqueſtus eſt, circumveniri ſe fratris inſidiis: atque ita fratrem in Palatio fecit occidi: ejus corpus ſtatim cremari præcepit. Dixit præterea in caſtris, fratrem ſibi venenum paraſſe, matri eum irreverentem fuiſſe: egitque publice iis gratias, qui eum occiderunt. Addidit denique iis, qui fideliores erga ſe fuerant, ſtipendium. Pars militum apud Albam, Getam occiſum ægerrime accepit, dicentibus cunctis, duobus ſe fidem promiſiſſe liberis Severi, duobus ſervare debere: clauſiſque portis diu Imperator non admiſſus, niſi delinitis animis,

mis, non ſolum querelis de Geta & criminationibus editis, ſed enormitate ſtipendii militibus (ut ſolet) placatis: atque inde Romam rediit. Tunc ſub veſte Senatoria loricam habens, cum armatis militibus curiam ingreſſus eſt. Hos in medio inter ſubſellia duplici ordine collocavit, & ſic verba fecit. Queſtus eſt de fratris inſidiis involute & incondite, ad illius accuſationem, ſui vero excuſationem: quod quidem nec Senatus libenter accepit, quum ille dixiſſet, fratri ſe omnia permiſiſſe, fratrem ab inſidiis liberaſſe: & illum tamen ſibi graviſſimas inſidias feciſſe, nec vicem amori reddidiſſe fraterno. Poſt hoc relegatis deportatiſque reditum in patriam reſtituit: inde ad prætorianos proceſſit, & in caſtris manſit. Altera die Capitolium petiit: & eos quos occidere parabat, affabiliter eſt alloquutus, innitenſque Papiniano & Chiloni, ad Palatium rediit. Quum flentem matrem Getæ vidiſſet, aliaſque mulieres poſt necem fratris, mulieres occidere conatus eſt; ſed ob hoc retentus, ne augeretur fratris occiſi crudelitas. Lætum ad mortem coëgit, miſſo a ſe veneno: ipſe enim inter ſuaſores Getæ mortis primus fuerat, qui & primus interemptus eſt. Ipſe mortem ejus ſæpiſſime flevit. Multos qui cædis ejus conſcii fuerant, interemit, eumque & imaginem ejus honoravit. Poſt hoc fratrem patruelem Afrum, cui pridie partes de cœna miſerat, juſſit occidi. Qui quum ſe præcipitaſſet percuſſorum timore, & ad uxorem cruce fra-

fracto erepſiſſet, tamen per ludibrium a percuſſoribus deprehenſus eſt, & occiſus. Occidit etiam Pompejanum Marci nepotem ex filia natum & ex Pompejano, cui nupta fuerat Lucilla poſt mortem Veri Imperatoris: quem & Conſulem bis fecerat, & omnibus bellis præpoſuerat, quæ graviſſima tunc fuerunt: & ita quidem, ut videretur a latronibus interemptus. Deinde in conſpectu ejus Papinianus ſecuri percuſſus eſt, & a militibus occiſus: quo facto percuſſori dixit: *Gladio te exequi oportuit meum juſſum*. Occiſus eſt etiam ejus juſſu Petronius ante templum Divi Pii, tractaque ſunt eorum per plateam cadavera, ſine aliqua humanitatis reverentia. Filium autem Papiniani, qui ante triduum quæſtor opulentum munus ediderat, interemit. Iiſdem diebus occiſi ſunt innumeri, qui fratris ejus partibus faverant. Occiſi etiam liberti, qui Getæ adminiſtraverant. Cædes deinde in omnibus locis & in balneis factæ. Occiſique nonnulli etiam cœnantes, inter quos etiam Sammonicus Serenus, cujus libri plurimi ad doctrinam exſtant. In ſummum diſcrimen etiam Chilo iterum præfectus & Conſul venit, ob hoc quod concordiam inter fratres ſuaſerat. Et quum idem Chilo ſublata veſte Senatoria, nudis pedibus, ab urbanicianis raptus eſſet, Antoninus ſeditionem compreſſit. Multas præterea poſtea cædes in Urbe fecit, paſſim raptis a militibus nonnullis hominibus & occiſis, quaſi ſeditionem vindicans. Helvium Pertinacem ſuffectum Conſulem, ob

hoc ſolum quod filius eſſet Imperatoris, occidit. Neque ceſſavit unquam ſub diverſis occaſionibus eos interficere qui fratris amici fuiſſent. Sæpe in Senatum, ſæpe in populum ſuperbe invectus eſt, aut edictis propoſitis aut orationibus editis, Sullam ſe etiam oſtendens futurum. His geſtis Galliam petiit: atque ut primum in eam venit, Narbonenſem proconſulem occidit. Cunctis deinde turbatis, qui in Gallia res gerebant, odium tyrannicum meruit, quamvis aliquando ſingeret ſe benignum, quum eſſet natura truculentus. Et quum multa contra homines & contra jura civitatum feciſſet, morbo implicitus graviter laboravit. Circa eos qui eum curabant, crudeliſſimus fuit. Deinde ad Orientem profectionem parans, omiſſo itenere in Dacia reſedit. Circa Rhætiam non paucos Barbaros interemit, militeſque ſuos quaſi Sullæ milites & cohortatus eſt & donavit. Deorum ſane ſe nominibus appellari vetuit, quod Commodus fecerat; quum illi eum, quod leonem aliaſque feras occidiſſet, Herculem dicerent. Et quum Germanos ſubegiſſet, *Germanicum* ſe appellavit: vel joco vel ſerio, ut erat ſtultus & demens; aſſerens ſi Lucanos viciſſet, *Lucanicum* ſe appellandum. Damnati ſunt eo tempore, qui urinam in eo loco fecerunt, in quo ſtatuæ aut imagines erant principis: & qui coronas imaginibus ejus detraxerant, ut alias ponerent. Damnati ſunt & qui remedia quartanis tertianiſque collo annexa geſtarent. Per Thracias cum præfecto præto-

torii iter fecit, inde quum in Asiam traiiceret, naufragii periculum adiit, antemna fracta, ita ut in scapham cum protectoribus descenderet. Unde in triremem a præfecto classis receptus, evasit. Excepit apros frequenter, contra leonem etiam stetit: quo etiam missis ad amicos literis gloriatus est: seque ad Herculis virtutem accessisse jactavit. Post hoc ad bellum Armeniacum Parthicumque conversus, ducem bellicum, qui suis competebat moribus, fecit. Inde Alexandriam petiit: in gymnasium populum convocavit, eumque objurgavit: legi etiam validos ad militiam præcepit. Eos autem, quos legerat, occidit exemplo Ptolemæi Evergetis, qui octavus hoc nomine appellatus est. Dato præterea signo militibus, ut hospites suos occiderent, magnam cædem Alexandriæ fecit. Dehinc per Cadusios fines & Babylonios ingressus, tumultuarie cum Parthorum satrapis manum contulit, feris etiam bestiis in hostes immissis. Datis ad Senatum, quasi post victoriam literis, *Parthicus* appellatus est; nam Germanici nomen patre vivo fuerat consequutus. Deinde quum iterum vellet Parthis bellum inferre, atque hibernare Edessæ, atque inde Carras Luni dei gratia veniisset, die natalis sui, octavo Idus Aprilis, ipsis Megalensibus, quum ad requisita naturæ discessisset, insidiis a Macrino præfecto prætorii positis, qui post eum invasit imperium, interemptus est. Conscii cædis fuerunt Nemesianus, & frater ejus Apollinaris, Retianusque qui præfectus

ctus legionis ſecundæ Parthicæ militabat, & qui equitibus extraordinariis præerat, non ignorantibus Marcio Agrippa qui claſſi præerat, & præterea pleriſque officialium impulſu Martialis. Occiſus eſt autem in medio itinere inter Carras & Edeſſam, quum levandæ veſicæ gratia ex equo deſcendiſſet, atque inter protectores ſuos, conjuratos cædis, ageret. Denique quum illum in equum ſtrator ejus levaret, pugione latus ejus confodit: conclamatumque ab omnibus eſt, id Martialem feciſſe. Et quoniam dei Luni fecimus mentionem, ſciendum doctiſſimis, quibuſque id memoriæ traditum, atque ita nunc quoque a Carrenis præcipue haberi, ut qui Lunam femineo nomine ac ſexu putaverit nuncupandam, is addictus mulieribus ſemper inſerviat: at vero qui marem deum eſſe crediderit, is dominetur uxori, neque ullas muliebres patiatur inſidias. Unde quamvis Græci vel Ægyptii eo genere, quo feminam hominem, etiam Lunam Deam dicant, myſtice tamen Deum dicunt. Scio de Papiniani nece multos ita in literas retuliſſe, ut cædis non ſciverint cauſam, aliis alia referentibus; ſed ego malui veritatem opinionum edere, quam de tanti viri cæde reticere. Papinianum amiciſſimum fuiſſe Imperatori Severo, & ut aliqui loquuntur, affinem etiam per ſecundam uxorem, memoriæ traditur: & huic præcipue utrumque filium a Severo commendatum, eumque cum Severo profeſſum ſub Scævola; & Severo in advocatione fiſci ſucceſſiſſe,

atque

atque ad hoc concordiam fratrum Antoninorum foviſſe: egiſſe quinetiam ne occideretur, quum jam de inſidiis ejus Baſſianus quereretur: atque ideo una cum iis, qui fautores fuerant Getæ a militibus, non ſolum permittente, verum etiam ſuadente Antonino, occiſum. Multi dicunt Baſſianum, occiſo fratre, illi mandaſſe, ut & in Senatu per ſe & apud populum facinus dilueret: illum autem reſpondiſſe: *Non tam facile parricidium excuſari poſſe, quam fieri.* Eſt etiam hæc fabella, quod dictare noluerit orationem, qua invehendum erat in fratrem, ut cauſa ejus melior fieret qui occiderat: illum autem negantem reſpondiſſe: *Aliud eſt parricidium, accuſare innocentem occiſum.* Sed hoc omnino non convenit, nam neque præfectus poterat dictare orationem: & conſtat eum quaſi fautorem Getæ occiſum. Et fertur quidem, Papinianum, quum raptus a militibus ad Palatium traheretur occidendus, prædivinaſſe, dicentem, ſtultiſſimum fore qui in ſuum ſubrogaretur locum, niſi appetitam crudeliter præfecturam vindicaret. Quod factum eſt; nam Macrinus Antoninum occidit, ut ſupra expoſuimus: qui cum filio factus in caſtris Imperator, filium ſuum qui Diadumenus vocabatur, Antoninum vocavit, idcirco quod a prætorianis multum Antoninus deſideratus eſt. Vixit autem Baſſianus annis quadraginta tribus. Imperavit annis ſex. Publico funere elatus eſt. Filium reliquit qui poſtea & ipſe Marcus Antoninus Heliogabalus eſt dictus: ita enim nomen Antoni-

toninorum inoleverat, ut velli ex animis hominum non posset: quod omnium pectora, velut Augusti nomen, obsederat. Fuit male moratus, & patre duro crudelior. Avidus cibi, vini etiam appetens, suis odiosus, & præter milites prætorianos, omnibus castris exosus: prorsus nihil inter fratres simile. Opera Romæ reliquit, thermas nominis sui eximias: quarum cellam solearem architecti negant posse ulla imitatione, qua facta est, fieri; nam & ex ære vel cupro cancelli superpositi esse dicuntur, quibus cameratio tota concredita est: & tantum est spatium ut idipsum fieri negent potuisse docti mechanici. Reliquit & porticum patris nomine, quæ gesta illius contineret, & triumphos & bella. Ipse *Caracalli* nomen accepit a vestimento quod populo dederat, demisso usque ad talos, quod ante non fuerat: unde hodieque *Antoniniane* dicuntur caracallæ hujusmodi, in usu maxime Romanæ plebis frequentatæ. Idem viam novam munivit, quæ est sub ejus thermis, Antoninianis scilicet, qua pulchrius inter Romanas plateas non facile quidquam invenias. Sacra Isidis Romam deportavit, & templa ubique magnifica eidem Deæ fecit. Sacra etiam majore reverentia celebravit, quam ante celebrabantur. In quo quidem mihi mirum videtur, quem ad modum sacra Isidis primum per hunc Romam venisse dicantur; quum Antoninus Commodus ita ea celebraverit, ut & Anubin portaret, & pausas ederet: nisi forte iste addidit celebritati, non eam pri-

primus invexit. Corpus ejus Antoninorum ſepulchro illatum eſt, ut ea ſedes reliquias ejus acciperet quæ nomen addiderat. Intereſt ſcire quemadmodum novercam ſuam Juliam uxorem duxiſſe dicatur. Quæquum eſſet pulcherrima, & quaſi per negligentiam ſe maxima corporis parte nudaſſet, dixiſſetque Antoninus: *Vellem ſi liceret*; reſpondiſſe fertur: *Si libet, licet. An neſcis te Imperatorem eſſe & leges dare, non accipere?* Quo audito, furor inconditus ad effectum criminis roboratus eſt: nuptiaſque eas celebravit, quas ſi ſciret ſe leges dare vere, ſolus prohibere debuiſſet. Matrem enim (non alio dicenda erat nomine) duxit uxorem, ad parricidium junxit inceſtum: ſiquidem eam matrimonio ſociavit cujus filium nuper occiderat. Non ab re eſt etiam diaſyrticum quiddam in eum dictum addere. Nam quum *Germanici & Parthici & Arabici & Alemannici* nomen adſcriberet (nam Alemannorum gentem devicerat) Helvius Pertinax filius Pertinacis dicitur joco dixiſſe: *Adde ſi placet etiam Geticus Maximus*, quod Getam occiderat fratrem, & Gothi *Getæ* dicerentur: quos ille dum ad Orientem tranſiit, tumultuariis præliis devicerat. Occidendi Getæ multa prodigia exſtiterunt, ut in vita ejus exponemus. Nam quamvis prior ille e vita exceſſerit, nos tamen ordinem ſequuti ſumus, ut qui & prior natus eſt & prior imperare cœperat, prior ſcriberetur. Eo ſane tempore, quo ab exercitu appellatus eſt Auguſtus vivo patre, quod ille pedibus æger gubernare

non

non poſſe videretur imperium, contuſis animis militum & tribunornm, Severus dicitur animo volutaſſe, ut & hunc occideret, niſi repugnaſſent præfecti ejus, graves viri. Aliqui contra dicunt, præfectos voluiſſe id fieri; ſed Septimium noluiſſe, ne & ſeveritas illius crudelitatis nomine inquinaretur: & quum auctores criminis milites fuerint, adoleſcens ſtultæ temeritatis pœnas lueret tam gravis ſupplicii titulo, ut a patre videretur occiſus. Hic tamen omnium duriſſimus, & ut uno complectamur verbo, parricida, & inceſtus, patris & matris & fratris inimicus, a Macrino, qui eum occiderat, timore militum, ac maxime prætorianorum, inter Deos relatus eſt. Habet templum, habet Salios, habet ſodales Antoninianos, qui Fauſtinæ templum & divale nomen eripuit: certe templum quod ei ſub Tauri radicibus fundaverat olim maritus Antoninus, in quo poſtea filius hujus Baſſiani Heliogabalus Antoninus ſibi vel Jovi Syrio, vel Soli (incertum enim id eſt) templum fecit.

ÆLII SPARTIANI ANTONINUS GETA AD CONSTANTINUM AUG.

SCio, Conſtantine Auguſte, & multos, & clementiam tuam quæſtionem movere poſſe, cur etiam Geta Antoninus a me tradatur: de cujus priuſquam vel vita vel nece dicam, diſſeram cur & ipſi *Antonini* a Severo patre ſit nomen appoſitum. Neque enim multa in ejus vita dici poſſunt, qui prius rebus humanis exemptus eſt quam quum fratre teneret imperium. Septimius Severus quodam tempore quum conſuluiſſet ac petiiſſet, ut ſibi indicaretur, quo eſſet ſucceſſore moriturus, in ſomnis vidit Antoninum ſibi ſucceſſurum. Quare ſtatim ad milites proceſſit, & Baſſianum filium majorem natu, *Marcum Aurelium Antoninum* appellavit. Quod quum feciſſet, paterna cogitatione, vel ut quidam dicunt, a Julia uxore commonitus, quæ gnara erat ſo-

ſomnii, quod minori filio hoc facto ipſe intercluſiſſet aditum imperandi, etiam Getam minorem filium, *Antoninum* vocari juſſit. Itaque ſemper ab eo in epiſtolis familiaribus dictus eſt Antoninus, quum, ſi forte abeſſet, ſcriberet: *Salutate Antoninos filios & ſucceſſores meos*. Sed nihil valuit patris matriſve cautio; nam ſolus ille ſucceſſit, qui primus Antonini nomen accepit. Et hæc de Antonini nomine. *Geta* autem dictus eſt, vel a patrui nomine, vel avi paterni: de cujus vita & moribus in vita Severi Marius Maximus primo ſeptenario ſatis copioſe retulit. Fuit autem Antoninus Geta etiam ob hoc ita dictus, quod in animo habuit Severus, ut omnes deinceps principes quemadmodum Auguſti, ita etiam *Antonini* dicerentur: atque amore Marci, quem fuiſſe vel fratrem ſuum dicebat, & cujus philoſophiam literarumque inſtitutionem ſemper imitatus eſt. Dicunt aliqui, non in Marci honorem tantum Antonini nomini delatum, quum id Marcus hoc nomen adoptivum habuerit, ſed in ejus qui Pius cognominatus eſt, Hadriani ſcilicet ſucceſſoris: & quidem ob hoc, quod Severum ille ad fiſci advocationem delegerat ex formulario forenſi, quum ad tantos proceſſus ei patuiſſet dati ab Antonino primi gradus vel honoris auſpicium: ſimul quod nemo ei videretur felicior Imperator ad commodandum nomen, eo principe cujus proprium nomen jam per quatuor principes cucurriſſet. De hoc eodem Severus, gnarus genituræ illius, cujus, ut plerique Afro-

Afrorum, peritiſſimus fuit, dixiſſe fertur: *Mirum mihi videtur, Juvenalis amantiſſime, Geta noſter Divus futurus, cujus nihil Imperiale in genitura video*; erat enim Juvenalis præfectus ejus prætorio. Nec eum fefellit; nam Baſſianus quum eum occidiſſet, ac vereretur tyrannicam ex parricidio notam, audiretque poſſe mitigari facinus ſi Divum fratrem appellaret, dixiſſe fertur: *Sit Divus, dum non ſit vivus*. Denique eum inter Divos retulit, atque ideo utcumque rediit cum fama in gratiam parricida. Natus eſt Geta, Severo & Vitellio Conſulibus, Mediolani, etſi aliter alii prodiderunt, VI. Kalendas Junias, ex Julia, quam idcirco Severus uxorem duxerat, quod eam in genitura habere compererat, ut regis uxor eſſet, iſque privatus, ſed jam optimi in Republica loci. Statim ut natus eſt, nuntiatum eſt, ovum gallinam in aula peperiſſe purpureum. Quod quum allatum Baſſianus frater ejus accepiſſet, & quaſi parvulus applosum ad terram fregiſſet, Julia dixiſſe fertur joco: *Maledicte parricida, fratrem tuum occidiſti*. Idque joco dictum, Severus altius quam quiſquam præſentium accepit: a circumſtantibus autem poſtea velut divinitus effuſum, approbatum eſt. Fuit etiam aliud omen; nam quum in villa cujuſdam Antonini plebei hominis, agnus natus eſſet, qui vellus in fronte purpureum haberet, eadem die atque hora qua Geta natus eſt, audiſſetque ille ab aruſpice, poſt Severum Antoninum imperaturum, ac de ſe ille auguraretur, ſed tamen male

fati timeret indicium, ferro eum adegit: quod & ipſum ſigno fuit, Getam ab Antonino interimendum, ut poſtea ſatis claruit. Fuit etiam aliud omen ingens poſtea, ut exitus docuit, hujus facinoris quod evenit. Nam quum infantis Getæ natalem Severus commendare vellet, hoſtiam popa nomine Antoninus percuſſit: quod tunc nec quæſitum nec animadverſum, poſt vero intellectum eſt. Fuit adoleſcens moribus aſperis, ſed non impiis, a natura decorus, tractator, guloſus, cupidus ciborum & vini varie conditi. Hujus illud pueri fertur inſigne, quod quum vellet partium diverſarum viros Severus occidere, & inter ſuos diceret: *Hoſtes vobis eripio*: conſentiretque adeo uſque Baſſianus, ut eorum etiam liberos, ſi ſibi conſuleret, diceret occidendos, Geta interrogaſſe fertur, quantus eſſet interficiendorum numerus: quumque dixiſſet pater, ille interrogavit: *Iſti habent parentes, habent propinquos*? quum reſponſum eſſet, habere complures: *Ergo in civitate*, ait, *plureis erunt triſtes quam læti quod vicimus*. Et obtinuiſſet ejus ſententia, niſi Plautianus præfectus vel Juvenalis inſtitiſſent ſpe proſcriptionum, ex quibus ditati ſunt. His accedebat Baſſiani fratris nimia crudelitas: qui quum contenderet & diceret quaſi joco quaſi ſerio, omnes cum liberis occidendos partium diverſarum, Geta ei dixiſſe dicitur: *Tu qui nulli parcis, potes etiam fratrem occidere*: quod dictum ejus tunc nihil, poſt vero præſagio fuit. Fuit in literis aſſequendis & tenax veterum ſcriptorum,

rum, & paternarum etiam ſententiarum memor, fratri ſemper inviſus, matri amabilior quam frater; ſubbalbe tamen canorus. Veſtitus nitidi cupidiſſimus ita ut patri doleret: ſi quid acciperet a præſentibus, id ad ſuum contulit cultum, neque quidquam cuipiam dedit. Poſt Parthicum bellum pater quum ingenti gloria floreret, Baſſiano participe imperii appellato, Geta quoque Cæſaris & Antonini, ut quidam dicunt, nomen accepit. Familiare illi fuit has quæſtiones Grammaticis proponere, ut dicerent, ſingula animalia quomodo vocem emitterent, velut: *Agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minurriunt, urſi ſaviunt, leones rugiunt, leopardi ringlant, elephanti barriunt; ranæ coaxant, equi hinniunt, aſini rudunt, tauri mugiunt*, eaſque de veteribus approbare. Sereni Sammonici libros familiariſſimos habuit, quos ille ad Antoninum ſcripſit. Habebat etiam iſtam conſuetudinem, ut convivia & maxime prandia, per ſingulas literas juberet ſcientibus ſervis, velut in quo erat anſer, aprugna, anas: item pullus, perdix, pavus, porcellus, piſcis, perna, & quæ in eam literam genera edulium caderent: & item faſianus, farta, ficus, & talia. Quare comis etiam habebatur in adoleſcentia. Occiſo eo pars militum, quæ incorrupta erat, parricidium ægerrime accepit, dicentibus cunctis, duobus ſe liberis fidem promiſiſſe, duobus ſervare debere: clauſiſque portis diu non eſt Imperator admiſſus. Denique niſi querelis de Geta editis, & animis militum delinitis,

enormibus etiam ſtipendiis datis, Romam Baſſianus redire non potuit. Poſt hæc denique & Papinianus, & multi alii interempti ſunt, qui vel concordia faverant, vel qui partium Getæ fuerant: ita ut utriuſque ordinis viri & in balneo cœnantes, & in publico percuterentur: Papinianus ipſe ſecuri percuſſus ſit, improbante Baſſiano quod non gladiores peracta ſit. Ventum denique eſt uſque ad ſeditionem urbanicianorum militum: quos quidem non levi auctoritate Baſſianus compreſſit, tribuno eorum, ut alii dicunt, interfecto; ut alii, relegato. Ipſe autem tantum timuit, ut loricam ſub lato habens clavo, etiam Curiam ſit ingreſſus, atque ita rationem facti ſui & necis Geticæ reddiderit. Quo quidem tempore Helvius Pertinax, filius Pertinacis, qui poſtea eſt ab eodem Baſſiano interemptus, recitanti Fauſtino prætori & dicenti, *Sarmaticus maximus & Parthicus maximus*, dixiſſe dicitur, adde & *Geticus maximus*, quaſi Gothicus: quod dictum altius in pectus Baſſiani deſcendit, ut poſtea nece Pertinacis eſt approbatum: nec ſolum Pertinacis, ſed & aliorum, ut ſupra dictum eſt, paſſim & inique. Helvium autem etiam ſuſpectum habuit affectatæ tyrannidis, quod eſſet in amore omnium, & filius Pertinacis Imperatoris: quæ res nulli facile privato ſatis tuta eſt. Funus Getæ accuratius fuiſſe dicitur quam ejus qui a fratre videretur occiſus: illatuſque eſt majorum ſepulchro, hoc eſt Severi, quod eſt in Appia via euntibus ad portam dextrum, ſpecie Septi-

tizonii exſtructum, quod ſibi ille vivus ornaverat. Occidere voluit & matrem Getæ, novercam ſuam, quod fratrem lugeret, & mulieres quas poſt reditum de Curia flentes reperit. Fuit præterea ejus immanitatis Antoninus, ut iis præcipue blandiretur, quos ad necem deſtinabat, ut ejus magis blandimentum timeretur quam iracundia. Mirum ſane omnibus videbatur, quod mortem Getæ toties ipſe etiam fleret, quoties nominis ejus mentio fieret, quoties imago videretur aut ſtatua. Varietas autem tanta fuit Antonini Baſſiani, imo tanta ſitis cædis, ut modo fautores Getæ, modo inimicos occideret, quos fors obtuliſſet, quo facto magis Geta deſiderabatur.

JULII CAPITOLINI

OPILIUS MACRINUS

AD

DIOCLETIANUM AUG.

Vitæ illorum principum, ſeu tyrannorum, ſive Cæſarum, qui non diu imperaverunt, in obſcuro latent, idcirco quod neque de privata eorum vita digna ſunt quæ dicantur, quum omnino neſcirentur quidem, niſi aſpiraſſent ad imperium: & de imperio, quod non diu tenuerunt, non multa dici poſſunt: nos tamen ex diverſis hiſtoriis eruta in lucem proferemus, & ea quidem quæ memoratu digna erunt; non enim eſt quiſquam in vita, qui non ad diem quodcumque fecerit. Sed ejus, qui vitas aliorum ſcribere orditur, officium eſt digna cognitione perſcribere. Et Junio quidem Cordo ſtudium fuit eorum Imperatorum vitas edere, quos obſcuriores videbat: qui non multum proecit; nam & pauca reperit, & indigna me-

memoratu, aſſerens ſe minima quæque perſequuturum: quaſi vel de Trajano, aut Pio, aut Marco ſciendum ſit, quoties proceſſerit, quando cibos variaverit, & quando veſtem mutaverit, & quos quando promoverit, quæ ille omnia exſequendo libros mythiſtoriis replevit talia ſcribendo: quum omnino rerum vilium aut nulla ſcribenda ſint, aut nimis pauca, ſi tamen ex his mores poſſint animadverti, qui revera ſciendi ſunt: ſed ex parte, ut ex ea cetera colligantur. Occiſo ergo Antonino Baſſiano, Opilius Macrinus præfectus prætorio ejus, qui antea privatas curabat, imperium arripuit, humili natus loco, & animi atque oris inverecundi: ſeque nunc *Severum*, nunc *Antoninum*, quum in odio eſſet omnium & hominum & militum, nuncupavit. Statimque ad bellum Parthicum profectus, & vendicandi de ſe militibus, & rumoribus quibus premebatur adoleſcendi, poteſtatem dempſit: quamvis Senatus eum Imperatorem odio Antonini Baſſiani libenter acceperit, quum in Senatu omnibus una vox eſſet: *quemvis magis quam parricidam*, *quemvis magis quam inceſtum*, *quemvis magis quam impurum*, *quemvis magis quam interfectorem & Senatus & populi*. Et mirum omnibus fortaſſe videatur cur *Diadumenus* filius Macrini, *Antoninus* voluerit nuncupari, quum auctor necis Antoninianæ fuiſſe dicatur. De ipſo quæ in annales relata ſunt, proferam. Vates Cæleſtis apud Carthaginem, quæ Deo repleta ſolet vera canere, ſub Antonino Pio, quum ſciſcitante

proconſule de ſtatu, ut ſolebat, publico, & de ſuo imperio, futura prædiceret; ubi ad principes ventum eſt, clara voce numerari juſſit, quoties diceret *Antoninum*: tuncque attentis omnibus, *Antonini* nomen *Auguſti* octavo edidit. Sed credentibus cunctis quod octo annis Antoninus Pius imperaturus eſſet, & ille tranſcendit hunc annorum numerum: & conſtitit apud credentes vel tunc, vel poſtea, per vatem aliud deſignatum. Denique adnumeratis omnibus, qui Antonini appellati ſunt, is Antoninorum numerus invenitur. Enimvero Pius primus, Marcus ſecundus, Verus tertius, Commodus quartus, quintus Caracallus, ſextus Geta, ſeptimus Diadumenus, octavus Heliogabalus, Antonini fuere. Nec inter Antoninos referendi ſunt duo Gordiani: qui aut prænomen tantum Antoninorum habuerunt, aut etiam Antonii dicti ſunt, non Antonini. Inde eſt quod ſe & Severus Antoninum vocavit, & plurimi fuerunt, & Pertinax & Julianus, & idem Macrinus. Et ab ipſis Antoninis, qui veri ſucceſſores Antonini fuerunt, hoc nomen magis quam proprium retentum eſt. Hæc alii. Sed alii idcirco Antoninum Diadumenum a Macrino patre appellatum ferunt, ut ſuſpicio a Macrino interfecti Antonini Baſſiani militibus tolleretur. Alii vero tantum deſiderium nominis hujus fuiſſe dicunt, ut niſi populus & milites Antonini nomen audirent, imperatorium non putarent. Et de Macrino quidem in Senatu a multis quando nuntiatum eſt Varium Helio-

liogabalum Imperatorem, quum jam Cæsarem Alexandrum Senatus dixisset, ea dicta sunt, ut appareat ignobilem, sordidum, spurcum fuisse. Verba denique Aurelii Victoris, qui Primo cognomen erat, hæc fuerunt: *Macrinum libertinum hominem, proflibulum, servilibus officiis occupatum in domo imperatoria, venali fide, vita sordida sub Commodo, a Severo remotum etiam a miserrimis officiis, relegatumque in Africam: ubi ut infamiam damnationis tegeret, lectioni operam dedisse, egisse causulas, declamasse, jus postremo dixisse. Donatum autem anulis aureis, patrocinante sibi liberto suo Festo, advocatum fisci factum sub Vero Antonino.* Sed & hæc dubia ponuntur, & alia dicuntur ab aliis, quæ ipsa quoque non tacebimus. Nam plerique gladiatoriam pugnam eum exhibuisse dixerunt: & accepta rudi, ad Africam isse: venatorem primo, post etiam tabellionem fuisse, deinceps advocatum fuisse fisci: ex quo officio ad amplissima quæque pervenit. Deinde quum esset præfectus prætorio, collega ablegato, Antoninum Caracallum Imperatorem suum interemit, tanta fictione, ut ab eo non videretur occisus; nam stratore ejus redempto, & spe ingenti proposita, id egit ut quasi militaribus insidiis, quod vel ob parricidium vel incestum displiceret, interemptus diceretur: Statim denique arripuit imperium, filio Diadumeno in participatum adscito, quem continuo, ut diximus, Antoninum appellari a militibus jussit. Deinde corpus Antonini Romam remisit sepulcris

cris majorum inferendum. Mandavit collegæ dudum ſuo præfecto prætorii, ut munus ſuum curaret, ac præcipue Antoninum honorabiliter ſepeliret ducto funere regio: quod ſciebat ob veſtimenta populo & congiaria data, multum Antoninum a plebe dilectum. Accedebat etiam illud, quod militarem motum timebat, ne eo interveniente, ſuum impediretur imperium quod raptum ierat, ſed quaſi invitus acceperat: *ut ſunt homines, qui ad ea ſe cogi dicunt, quæ vel ſceleribus comparant*. Timuit autem etiam collegam ne & ipſe imperare cuperet, ſperantibus cunctis, quod ſi unius numeri conſenſus accederet, neque ille recuſaret, & omnes cupidiſſime id facerent odio Macrini, vel propter vitam improbam, vel propter ignobilitatem, quum omnes ſuperiores, nobiles fuiſſent Imperatores. Infulſit præterea nomen Severi, quum illius nulla cognatione tangeretur: unde jocus exſtitit: *Sic Macrinus eſt Severus, quomodo Diadumenus Antoninus*. Statim tamen ad delendum militum motum, ſtipendium & legionariis & prætorianis dedit ſolito uberius, utpote qui extenuare cuperet Imperatoris occiſi crimen: *profuitque pecunia, ut ſolet, cui innocentia prodeſſe non poterat*. Retentus eſt enim aliquanto tempore in imperio homo vitiorum omnium. Ad Senatum deinde literas miſit de morte Antonini, Divum illum appellans, excuſanſque ſe, & jurans quod de cæde illius neſcierit. Ita ſceleri ſuo, more hominum perditorum, junxit perjurium, a quo incipere decuit hominem

nem improbum, quum ad Senatum ſcriberet. Intereſt ſcire cujuſmodi oratio fuerit, qua ſe excuſavit, ut & impudentia hominis noſcatur & ſacrilegium, a quo initium ſumpſit improbus Imperator. Capita ex oratione Macrini & Diadumeni Imperatorum: *Vellemus, Patres Conſcripti, & incolumi Antonino noſtro, & revecto cum triumpho, veſtram clementiam videre; tunc demum enim florente Republica & omnes felices eſſemus, & ſub eo principe viveremus, quem nobis Antoninorum loco Dii dederant. Verum quia id evenire per tumultum militarem non potuit; nunc tiamus primum quid de nobis exercitus fecerit: deinde honores divinos (quod primum faciendum eſt) decernimus ei viro, in cujus verba juravimus; quum exercitus ultorem cedis Baſſiani neminem digniorem prefecto ejus putavit, cui & ipſe utique vindicandam factionem mandaſſet, & vivus deprendere potuiſſet.* Et infra: *Detulerunt ad me imperium, cujus ego, Patres Conſcripti, interim tutelam recepi, tenebo regimen, ſi & vobis placuerit quod militibus placuit: quibus & ſtipendium dedi, & omnia imperatorio more juſſi.* Item infra: *Diadumenum filium meum vobis notum, & imperio miles donavit, & nomine Antoninum videlicet appellans, ut coboneſtaretur prius nomine, ſic etiam regni honore: quod vos, Patres Conſcripti, bono fauſtoque animo approbetis petimus, ne vobis deſit Antoninorum nomen, quod maxime diligitis.* Item infra: *Antonino autem divinos honores & miles decrevit, & nos decrevimus: & vos Patres Conſcripti, ut decernatis, quam poſſimus imperatorio jure præcipere, tamen rogamus;*

dican-

dicantes & duas ſtatuas equeſtres, pedeſtres duas habitu militari, ſedentes civili habitu duas; item divo Severo duas triumphales. Quæ omnia, Patres Conſcripti, vos impleri jubebitis nobis religioſe pro prioribus ambientibus. Lectis igitur in Senatu literis, contra opinionem omnium & mortem Antonini Senatus gratanter accepit, & Opilium Macrinum libertatem publicam curaturum ſperans; primum in patricios allegit, novum hominem, & qui paullo ante procurator privatæ rei fuiſſet. Eundem, quum ſcriba pontificum eſſet (quos hodie *pontifices minores* vocant) Pontificem Maximum appellavit, Pii nomine decreto. Diu tamen lectis literis, quum omnino nemo crederet de Antonini morte, ſilentium fuit. Sed poſteaquam conſtitit occiſum, Senatus in eum velut in tyrannum invectus eſt. Denique ſtatim Macrino & proconſulare imperium, & poteſtatem tribuniciam detulerunt. Filium ſane ſuum quum ipſe Felicis nomen recepiſſet, ut ſuſpicionem occiſi a ſe Antonini Baſſiani removeret, *Antoninum vocavit*, *Diadumenum* antea dictum; quod quidem etiam Varius Heliogabalus, qui ſe Baſſiani filium diceret, homo ſordidiſſimus, & ex meretrice conceptus, idem poſtea nomen accepit. Denique verſus exſtant cujuſdam poëtæ, quibus oſtenditur, Antonini nomen cœpiſſe a Pio, & paulatim per Antoninos uſque ad ſordes ultimas perveniſſe; ſiquidem ſolus Marcus nomen illud ſanctum vitæ genere auxiſſe videtur, Verus autem degeneraſſe, Commodus vero etiam

etiam polluiſſe ſacrati nominis reverentiam. Jam quid de Caracallo Antonino, quidve de hoc poteſt dici? Poſtremo etiam quid de Heliogabalo, qui Antoninorum ultimus in ſumma impuritate vixiſſe memoratur? Appellatus igitur Imperator ſuſcepto bello contra Parthos, profectus eſt magno apparatu, ſtudens ſordes generis & prioris vitæ infamiam victoriæ magnitudine abolere. Sed conflictu habito contra Parthos, defectu legionum quæ ad Varium Heliogabalum confugerant, interemptus eſt. Sed anno amplius imperavit. Sane quum eſſet inferior in eo bello, quod Antoninus geſſerat, Artabane graviter necem ſuorum civium vindicante, primo Macrinus repugnavit: poſtea vero miſſis legatis petiit pacem, quam libenti animo interfecto Antonino Parthus conceſſit. Inde quum ſe Antiochiam recepiſſet ac luxuriæ operam daret, juſtam cauſam interficiendi ſui præbuit exercitui, ac Baſſiani (ut putabatur) filium ſequendi, id eſt: *Heliogabalum Baſſianum Varium*, qui poſtea & *Baſſianus* & *Antoninus* appellatus eſt. Fuit quædam mulier Mæſa, ſive Varia, ex Emiſſena urbe, ſoror Juliæ uxoris Severi Pertinacis Afri, quæ poſt mortem Antonini Baſſiani ex aulica domo fuerat expulſa per Macrini ſuperbiam: cui quidem omnia conceſſit Macrinus, quæ diu illa collegerat. Huic erant duæ filiæ, Semiamira & Mammæa, quarum majori filius erat Heliogabalus, qui & Baſſiani, & Antonini nomen accepit; nam Heliogabalum Phœnices vocant Solem. Sed

He-

Heliogabalus pulchritudine ac ſtatura & ſacerdotio conſpicuus erat, ac notus omnibus hominibus qui ad templum veniebant, militibus præcipue. His Mæſa, ſive Varia, dixit, Baſſianum filium eſſe Antonini, quod paulatim omnibus militibus innotuit. Erat præterea Mæſa ipſa ditiſſima, ex quo etiam Heliogabalus luxurioſiſſimus: qua promittente militibus, legiones abductæ ſunt a Macrino. Suſcepta enim illa nocte in oppidum cum ſuis, nepos ejus *Antoninus* eſt appellatus, imperii delatis inſignibus. Hæc ubi ſunt Macrino apud Antiochiam poſito nuntiata, miratus audaciam muliebrem, ſimul etiam contemnens, Julianum præfectum ad obſidendos eos cum legionibus miſit. Quibus quum Antoninus oſtenderetur, miro amore in eum omnibus inclinatis, occiſo Juliano præfecto ad eum omnes tranſierunt. Deinde parte exercitus conjuncta, venit contra Macrinum Antoninus contra ſe feſtinantem: commiſſoque prœlio, Macrinus eſt victus proditione militum ejus, & amore Antonini: fugiens ſane Macrinus cum paucis & filio, in vico quodam Bithyniæ occiſus eſt cum Diadumeno: ablatumque ejus caput eſt, & ad Antoninum perlatum. Sciendum præterea quod Cæſar fuiſſe dicatur, non Auguſtus Diadumenus puer, quem plerique pari fuiſſe cum patre imperio tradiderunt. Occiſus eſt etiam filius, cui hoc ſolum attulit imperium, ut interficeretur a milite; non enim aliquid dignum in ejus vita erat quod dicatur, præter hoc quod Antoninorum nomini eſt

ve-

velut nothus appoſitus. Fuit Macrinus tamen in vita Imperatoria paulo rigidior & auſterior, ſperans ſe anteacta omnia poſſe oblivioni dare quum ipſa ſeveritas illius occaſionem reprehendendi & lacerandi ejus aperiret. Nam & *Severum* ſe & *Pertinacem* voluerat nuncupari: quæ duo illi aſperitatis nomina videbantur. Et quum illum Senatus *Pium* ac *Felicem* nuncupaſſet, Felicis nomen recepit, Pii habere noluit. Unde in eum epigramma illatum Græci cujuſdam poëtæ videtur exſtare, quod Latine hac ſententia continetur:

Hiſtrio jam ſenior turpis, gravis, aſper, iniquus,
Impius & felix ſic ſimul eſſe cupit,
Ut nolit Pius *eſſe, velit tamen eſſe* Beatus:
Quod natura negat, nec recipit ratio.
Nam pius & felix poterat dici atque videri,
Cui imperium infelix eſt, erit ille ſibi.

Hos verſus neſcio quis de Latinis, juxta eos qui Græci erant propoſiti, in foro poſuit: quibus acceptis Macrinus his verſibus reſpondiſſe fertur:

Si talem Grajum retuliſſent fata poëtam,
Qualis Latinus Gabalus iſte fuit,
Nil populus noſſet, nil noſſet curia, magno
Nullus ſcripſiſſet carmina tetra mihi.

His verſibus Macrinus, longe pejoribus quam illi Latini ſunt, reſpondiſſe ſe credidit; ſed non minus eſt riſui habitus quam poëta ille qui de Græco Latine coactus eſt ſcribere. Fuit igitur ſuperbus & ſanguinarius, & volens militariter imperare, incuſans quinetiam ſuperiorum temporum diſciplinam, ac ſolum Severum præ ceteris

ris laudans. Nam & in crucem milites tulit, & servilibus suppliciis semper affecit: & quum seditiones militares pateretur, milites sæpius decumavit: aliquando etiam centesimavit: quod verbum proprium ipsius est, quum se clementem diceret, quando eos centesimaret, qui digni essent decumatione atque vicesimatione. Longum est ejus crudelitates omnes aperire: attamen unam ostendam non magnam, ut ipse credebat, sed omnibus tyrannicis immanitatibus tristiorem. Quum quidam milites ancillæ hospitis pudorem depravasse suspecti essent, atque per quendam frumentarium ille didicisset, adduci eos jussit, interrogavitque utrum esset factum: quod quum constitisset, duos boves miræ magnitudinis vivos subito aperiri jussit, atque his singulos milites inseri, capitibus, ut secum colloqui possent, exsertis; itaque pœna hos affecit, cum ne adulteris quidem talia apud majores sui temporis essent constituta supplicia. Pugnavit tamen & contra Parthos, & contra Armenios, & contra Arabas quod Eudæmonas vocant, non minus fortiter quam feliciter. Tribunum qui excubias deseri passus est, carpento rotali subteradnexum per totum iter vivum atque exanimem traxit. Reddidit etiam Mezentii supplicium, quod ille vivos mortuis illigabat, & ad mortem cogebat longa tabe confectos. Unde etiam in Circo, quum favor publicus in Diadumenum semper fuisset acclamatum:

Egre-

Egregius forma juvenis, cui pater haud Mezentius esset.

Vivos etiam homines parietibus incluſit, & ſtruxit. Adulterii reos ſemper vivos ſimul incendit, junctis corporibus. Servos, qui a dominis fugiſſent, repertos ad gladium ludi deputabat. Delatores, ſi non probarent, capite affecit: ſi probarent, delato pecuniæ præmio, infames dimiſit. Fuit in jure non incallidus, adeo ut ſtatuiſſet omnia reſcripta veterum principum tollere, ut jure, non reſcriptis ageretur, nefas eſſe dicens, leges videri Commodi & Caracalli & hominum imperitorum voluntates, quum Trajanus numquam libellis reſponderit, ne ad alias cauſas facta præferrentur, quæ ad gratiam compoſita viderentur. In annonis tribuendis largiſſimus fuit: in auro parciſſimus. In vernaculis vel aulicis tam impius, tam pertinax, tam aſper, ut ſervi illum ſui non Macrinum dicerent, ſed *macellinum*, quod macelli ſpecie domus ejus cruentaretur ſanguine vernularum. Vini cibique avidiſſimus, nonnumquam uſque ad ebrietatem: ſed veſpertinis horis. Nam ſi prandiſſet vel privatim parciſſimus, in cœna effuſiſſimus. Adhibuit convivio literatos, ut loquens de ſtudiis liberalibus neceſſario abſtineret. Sed quum ejus vilitatem homines antiquam cogitarent, crudelitatem nimiam viderent, hominem putidulum in imperio ferre non poſſent, & maxime milites, qui multa ejus meminerant funeſtiſſima, & aliquando turpiſſima, inita factione illum occiderunt cum puero ſuo Diadumeno, ſci-

licet Antonino cognomine, de quo dictum eſt quod in ſomnis Antoninus fuiſſet. Unde etiam verſus exſtant hujuſmodi:

Vidimus in ſomnis cives (niſi fallor) & iſtud:
Antoninorum nomen puer ille gerebat,
Qui patre venali genitus, ſed matre pudica:
Centum nam mœchos paſſa eſt centumque rogavit.
Ipſe etiam calvus mœchus fuit, inde maritus:
En Pius, en Marcus: Verus nam non fuit ille.

Et iſti verſus ex Græco tranſlati ſunt in Latinum; nam Græce ſunt diſertiſſimi: videntur autem mihi ab aliquo poëta vulgari tranſlati eſſe. Quod quum Macrinus audiſſet, fecit jambos qui non exſtant: jucundiſſimi autem fuiſſe dicuntur, qui quidem perierunt in eo tumultu in quo ipſe occiſus eſt, quando & omnia ejus a militibus pervaſtata ſunt. Genus mortis, ut diximus, tale fuit. Quum in Antoninum Heliogabalum exercitus inclinaſſet, ille fugit, belloque victus eſt & occiſus in ſuburbano Bithyniæ, ſuis partim deditis, partim occiſis, partim fugatis. Ita Heliogabalus clarus redditus eſt, quod videretur patris vindicaſſe mortem: atque inde imperium venit, quod dedecoravit vitiis ingentibus, luxuria, turpitudine, abliguritione, ſuperbia, immanitate: qui & ipſe ſimilem exitum vitæ ſuæ ſortitus eſt. Hæc de Macrino nobis ſunt cognita, multis aliqua variantibus, ut ſe habet omnis hiſtoria: quæ de plurimis collecta, ſerenitati tuæ, Diocletiane Auguſte, detulimus, quia te cupidum veterum Imperatorum eſſe perſpeximus.

ÆLII

ÆLII LAMPRIDII ANTONINUS DIADUMENUS.

ANtonini Diadumeni pueri, quem cum patre Opilio Macrino Imperatorem dixit exercitus, occiſo Baſſiano factione Macriniana, nihil habet vita memorabile, niſi quod Antoninus eſt dictus, & quod ei ſtupenda omina ſunt facta imperii non diuturni: ut evenit. Nam quum primum innotuit per legiones, occiſum eſſe Baſſianum, ingens mœror obſedit omnium pectora quod Antoninum in Republica non haberent, exiſtimantium quod cum eo Romanum eſſet imperium periturum. Id ubi Macrino jam Imperatori nuntiatum eſt, veritus ne in aliquem Antoninorum, qui multi ex affinibus Antonini Pii erant inter duces, exercitus inclinaret, ſtatim concionem parari juſſit, filiumque ſuum hunc puerum Antoninum appellavit. Concionis verba ejuſdem: *Videtis commilitones & me ætatis*

provecta, & Diadumenum puerum: quem diu principem, ſi Dii faveant, habebitis. Intelligo præterea deſiderium ingens Antonini nominis apud vos manere; quare quoniam mihi per conditionem fragilitatis humanæ non multum ſupereſſe videtur ad vitam, hunc puerum Antoninum vobis auctoribus nuncupo, diu vobis Antoninum repreſentaturum. Acclamatum: *Macrine Imperator, Dii te ſervent. Antonine Diadumene, Dii te ſervent. Antoninum Divum omnes rogamus, Juppiter optime maxime Macrino & Antonino vitam. Tu ſcis Juppiter, Macrinus vinci non poteſt: tu ſcis Juppiter, Macrinus vinci non poteſt. Antoninum habemus, omnia habemus. Antoninum nobis Dii dederunt patrem. Antoninus dignus imperio.* Macrinus Imperator dixit: *Habete igitur commilitones pro imperio aureos ternos, pro Antonini nomine aureos quinos, & ſolitas promotiones, ſed geminatas: Dii faciant ut hæc ſæpius fiant. Dabimus autem per cuncta quinquennia id quod hodie deputavimus.* Poſt hoc ipſe puerulus Diadumenus Antoninus Imperator dixit: *Gratias ago vobis commilitones, quod me imperio donaſtis & nomine, ſiquidem dignos & me & patrem meum duxiſtis, quos Imperatores Romanos diceretis, & quibus committeretis Rempublicam. Et pater quidem meus curabit ne deſit imperio: ego autem elaborabo ne deſim nomini Antoninorum. Scio enim me Pii, me Marci, me Veri ſuſcepiſſe nomen, quibus ſatisfacere perdifficile eſt. Interim tamen cauſa imperii, cauſa nominis id omne quod pater, & tantumdem promitto; honoribus, ut venerandus Macrinus pater præſens promiſit, duplicatis.* Herodianus Græcus

cus ſcriptor hæc præteriens, Diadumenum tantum Cæſarem dicit puerum a militibus nuncupatum & cum patre occiſum. Hac habita concione, ſtatim apud Antiochiam moneta Antonini Diadumeni nomine percuſſa eſt: Macrini uſque ad juſſum Senatus dilata eſt. Miſſæ etiam ad Senatum literæ quibus nomen Antonini indicatum eſt. Quare etiam Senatus imperium id libenter dicitur recepiſſe, quamvis alii Antonini Caracalli odio id factum putent. Paraverat ſane penulas populo coloris roſei dare Macrinus Imperator in honorem Antonini filii ſui, quæ vocarentur Antoninianæ, ut Caracallæ Baſſiani dictæ ſunt, aſſerens melius filium ſuum *Penuleum* vel *Penularium* dicendum, quam *Caracallus* eſſet dictus Baſſianus. Congiarium etiam per edictum Antoninianum promiſit, ut ipſum edictum poterit indicare. Verba edicti: *Vellem, Quirites, jam præſentes eſſemus! Antoninus veſter vobis congiarium ſui nominis daret, daret præterea & pueros Antoninianos & puellas Antoninianas, quæ tam grati nominis gloriam propagarent*, & reliqua. His ita geſtis ſigna in caſtris & vexilla fieri Antoniniana juſſit. Fecitque Baſſiani ſimulacra ex auro atque argento, atque dies ſeptem ſupplicatio pro Antonini nomine celebrata eſt. Puer fuit omnium ſpecioſiſſimus, ſtatura longiuſcula, crine flavo, nigris oculis, naſo deducto ad omnem decorem, mento compoſito, ore ad oſcula parato, fortis naturaliter, exercitio delicatior. Hic ubi primum indumenta coccea & pur-

purea ceteraque caſtrenſia imperii inſignia accepit, quaſi ſidereus & cæleſtis emicuit, ut amaretur ab omnibus gratia venuſtatis. Hæc ſunt, quæ de imperio pueri dicenda putavi. Nunc veniamus ad omina imperii, quæ cum in aliis, tum in hoc præcipue ſunt ſtupenda. Die qua natus eſt, pater ejus purpuras tum forte procurator jam ærarii majoris inſpexit, & quas claras probavit, in id conclave redigi præcepit, in quo poſt duas horas Diadumenus natus eſt. Solent deinde pueri pileo inſigniri naturali, quod obſtetrices rapiunt, & advocatis credulis vendunt, ſiquidem cauſſidici hoc juvari dicuntur: at iſte puer pileum non habuit, ſed diadema tenue, ſed ita forte ut rumpi non potuerit, venis intercedentibus ſpecie nervi ſagittarii. Ferunt denique *Diadematum* puerum appellatum; ſed ubi adolevit, avi ſui nomine materni, *Diadumenum* vocatum: quamvis non multum abhorruerit ab illo ſigno diadematis nomen Diadumeni. In agro patris ejus oves purpureas duodecim ferunt natas, quarum una tantum varia fuerit. Eadem die qua hic natus eſt, aquilam ei conſtat ſenſim palumbum regium parvulum attuliſſe, & poſuiſſe in cunis dormienti, ac receſſiſſe ſine noxa. Pantagathi in domo patris ejus nidum poſuerunt. His diebus quibus ille natus eſt, mathematici accepta genitura ejus exclamaverunt & ipſum filium Imperatoris eſſe & ipſum Imperatorem: quaſi mater ejus adulterata eſſet, quod fama retinebat. Huic eidem aquila pileum in agro ambulanti tulit:

& quum comitum infantis clamor eſſet factus, in monumento regio quod juxta villam eſſet, in qua tunc pater agebat, ſupra ſtatuam regis poſuit, ita ut capiti ejus aptaret, quod multi ominoſum putarunt & morti accommodum: clarum autem eventus oſtendit. Natus eſt præterea natali Antonini, & ea hora & ſignis prope concinentibus quibus & Antoninus Pius: quare dixerunt mathematici, & Imperatoris illum filium futurum, & Imperatorem, ſed non diu. Die qua natus eſt (quod Antonini eſſet natalis) mulier quædam propinqua dicitur exclamaſſe : *Antoninus vocetur* ; ſed Macrinum timuiſſe, quod nullus ex ejus genere hoc nomine cenſeretur, abſtinuiſſeque nomine imperatorio, ſimul quod jam rumor de vi genituræ illius emanaſſet. Hæc atque alia omina fuiſſe multi in literas retulerunt: ſed illud præcipue, quod quum in cunis eſſet Diadumenus, & leo ruptis vinculis, & quidem ferus, effugiſſet, atque ad incunabula ejus veniſſet, puerum delinxit, & inviolatum reliquit, quum nutrix ſe in leonem miſiſſet, atque ejus morſu affecta periiſſet, quæ ſola forte in areola inventa erat, in qua infans jacebat. Hæc ſunt quæ digna memoratu in Antonino Diadumeno eſſe videantur : cujus vitam junxiſſem patris geſtis, niſi Antoninorum nomen me ad edendam puerilis ſpecialem expoſitionem vitæ coëgiſſet. Et fuit quidem tam amabile illis temporibus nomen Antoninorum, ut qui eo nomine non niteretur, mereri

non videretur imperium. Unde etiam quidam & Severum & Pertinacem & Julianum, Antoninorum prænominibus honorandos putant: unde poſtea duos Gordianos, patrem & filium, Antoninos cognominatos putent. Sed aliud eſt quum prænomen adſciſcitur, aliud quum ipſum nomen imponitur. Nam Pius verum nomen Antonini habuit, cognomen Pii: Marcus verum nomen Veriſſimi habuit; ſed hoc ſublato atque abolito, non prænomen Antonini, ſed nomen accepit. Verus autem Commodi nomen habuit, quo abolito, Antonini non prænomen, ſed nomen accepit. Commodum autem Marcus Antoninum appellavit, atque ita in publicum edidit diem natalis ſui. Jam Caracallum Baſſianum ſatis conſtat vel ſomnii cauſa, quod Severus viderat quum ſibi Antoninum ſucceſſorem prædictum ſenſiſſet, anno demum decimotertio Antoninum dixiſſe, quando ei etiam imperatoriam addidiſſe dicitur poteſtatem. Getam vero, quem multi Antoninum negant dictum, eadem ratione qua Baſſianum appellatum, ſatis conſtat, ut patri Severo ſuccederet, quod minime factum eſt. Poſt hoc ipſe Diadumenus, ut commendaretur exercitui, Senatui populoque Romano, quum eſſet ingens deſiderium Baſſiani Caracallæ, Antoninum appellatum, ſatis conſtat. Exſtat epiſtola Opilii Macrini patris Diadumeni, qua gloriatur non tam ſe ad imperium perveniſſe, qui eſſet ſecundus imperii, quam quod Antoniniani nominis eſſet pater factus, quo clarius illis temporibus

ribus non fuerat vel Deorum. Quam epiſtolam priuſquam interſeram, libet verſus inſerere in Commodum dictos, qui ſe Herculem appellaverat, ut intelligant omnes tam clarum fuiſſe Antoninorum nomen, ut illi nec Deorum nomen commode videretur adjungi. Verſus in Commodum Antoninum dicti:

Commodus Herculeum nomen habere cupit;
Antoninorum non putat eſſe bonum:
Expers humani juris & imperii:
Sperans quinetiam clarius eſſe Deum,
Quam ſi ſit princeps nominis egregii.
Non erit iſte Deus, nec tamen ullus homo.

Hi verſus a Græco neſcio quo compoſiti, a malo poëta in Latinum tranſlati ſunt: quos ego idcirco inſerendos putavi, ut ſcirent omnes, Antoninos pluris fuiſſe quam Deos: ac trium principum amorem, quo ſapientia, bonitas, pietas, conſecrata ſit; in Antonino pietas, in Vero bonitas, in Marco ſapientia. Redeo nunc ad epiſtolam Opilii Macrini: *Opilius Macrinus Nonie Celſæ conjugi. Quid boni adepti ſumus, mea uxor, caret æſtimatione, & fortaſſis de imperio me putes dicere; non magnum iſtud, quod etiam indignis fortuna conceſſit. Antonini pater factus ſum. Antonini mater es facta. O nos beatos, o fortunatam domum, præclaram laudem nunc demum felicis imperii! Dii faxint & bona Juno quam colis, ut & ille Antonini meritum effingat: & ego qui ſum pater Antonini, dignus omnibus videar.* Hæc epiſtola indicat, quantum gloriæ adeptus ſibi videretur, quod vocatus eſt filius Antoni-

toninus. Hic tamen quartodecimo menſe imperii ob incivilem patris atque aſperum principatum interfectus eſt cum patre, non ſuo nomine. Quamvis etiam iſtum ultra ætatem ſæviſſe in pleroſque reperiam, ut docent literæ ab hoc eodem ad patrem miſſæ. Nam quum quidam defectionis ſuſpicionem incurriſſent, & eos Macrinus ſæviſſime puniſſet, filio forte abſente, atque hic audiſſet auctores quidem defectionis occiſos, quorum tamen unus, dux Armeniæ erat, & item legatos Aſiæ atque Arabiæ, ob antiquam familiaritatem dimiſſos, his literis conveniſſe patrem dicitur, paribus miſſis etiam ad matrem, quarum exemplum hiſtoriæ cauſa inſerendum putavi: *Patri Auguſto Filius Auguſtus. Non ſatis, mi pater, videris in amore noſtro tenuiſſe tuos mores, qui tyrannidis affectatæ conſcios reſervaſti, ſperans eos vel amiciores tibi futuros ſi iis parceres, vel ob antiquam familiaritatem dimittendos: quod nec debuit fieri, nec potuit. Nam primum omnium jam exulcerati ſuſpicionibus, amare non poſſunt: deinque crudeliores inimici ſunt, qui obliti veteris familiaritatis ſe inimiciſſimis tuis junxerunt. Adde quod exercitus adhuc habent:*

Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Aſcanium ſurgentem, & ſpes heredis Juli
Reſpice, cui regnum Italiæ Romanaque tellus
Debetur.

Feriendi ſunt iſti, ſi vis eſſe ſecurus. Nam vitio generis humani alii non ſunt defuturi quum iſti ſervantur. Hanc epiſtolam quidam ipſius, quidam magiſtri ejus Cælia-

liani ferunt, Afri quondam rhetoris, ex qua apparet, quam aſper futurus juvenis, ſi vixiſſet, Exſtat alia epiſtola ad matrem ab eodem deſtinata talis: *Dominus noſter & Auguſtus nec te amat, nec ipſum ſe, qui inimicos ſuos ſervat. Age igitur ut Arabianus, & Tuſcus, & Gellius, ad palum deligentur, ne, ſi occaſio fuerit, nos interimant.* Et, quantum Lollius Urbicus in hiſtoria ſui temporis dicit, iſtæ literæ per notarium proditæ, illi puero multum apud milites obfuiſſe dicuntur. Nam, quum patrem occidiſſent, quidam hunc ſervare voluerunt: ſed extitit cubicularius, qui has epiſtolas concioni militum legit. Interfectis igitur ambobus, & capitibus pilo circumlatis, in Marcum Aurelium Antoninum, caritate nominis, inclinavit exercitus. Is filius Baſſiani Caracalli ferebatur. Erat autem templi Heliogabali ſacerdos, homo omnium impuriſſimus, & qui fato quodam Romanum deformaverit imperium. De quo quidem, quia multa ſunt dicenda, loco ſuo diſſeram.

ÆLII LAMPRIDII

ANTONINUS

HELIOGABALUS

AD

CONSTANTINUM AUG.

VItam Heliogabali Antonini, qui impuriſſimam Varius etiam dictus eſt, nunquam in literas miſiſſem, ne quis fuiſſe Romanorum Principem ſciret, niſi ante Caligulas, & Nerones, & Vitellios hoc idem habuiſſet imperium. Sed quum eadem terra & venena ferat & frumentum, atque alia ſalutaria, alia contraria, eadem ſerpentes & ciconias; compenſationem ſibi lector diligens faciet, quum legerit Auguſtum, Veſpaſianum, Titum, Trajanum, Hadrianum, Pium, Marcum, contra hos prodigioſos tyrannos: ſimul intelliget Romanorum judicia, quod illi & diu imperarunt, & exitu naturali functi ſunt; hi vero interfecti, tracti, tyranni

ni etiam appellati, quorum nec nomina libet dicere. Igitur occiſo Macrino, ejuſque filio Diadumeno, qui, pari poteſtate imperii, Antonini etiam nomen acceperat, in Varium Heliogabalum imperium collatum eſt, idcirco quod Baſſiani filius diceretur. Fuit autem Heliogabali, vel Jovis, vel Solis ſacerdos, atque Antonini ſibi nomen adſciverat, vel in argumentum generis, vel quod id nomen uſqueadeo carum eſſe cognoverat gentibus, ut etiam parricida Baſſianus cauſa nominis amaretur. Et hic quidem prius dictus eſt *Varius*, poſt *Heliogabalus* a ſacerdotio dei Heliogabali, cui templum Romæ in eo loco conſtituit in quo prius ædes Horci fuit, quem e Syria ſecum advexit. Poſtremo quum accepit imperium, *Antoninus* appellatus eſt: atque ipſe in Romano imperio ultimus Antoninorum fuit. Hic tantum Semiamiræ matri deditus fuit, ut ſine illius voluntate nihil in Republica faceret, quum ipſa meretricio more vivens, in aula omnia turpia exerceret: Antonino autem Caracallo ſtupro cognita, ita ut hinc vel Varius vel Heliogabalus, vulgo conceptus putaretur. Et ajunt quidam, Varii etiam nomen idcirco eidem inditum a condiſcipulis, quod vario ſemine, de meretrice utpote, conceptus videretur. Hic fertur, occiſo Macrini factione patre, ut dicebatur, Antonino, in templum Dei Heliogabali confugiſſe velut in aſylum, ne interficeretur a Macrino, qui ſæviſſime cum filio luxurioſo & crudeli exercuit imperium.

rium. Sed de nomine hactenus, quamvis ſanctum illud Antoninorum nomen polluerit: quod tu, Conſtantine ſacratiſſime, ita veneraris, ut Marcum & Pium inter Conſtantios Claudioſque, velut majores tuos, aureos formaveris, adoptans virtutes veterum tuis moribus congruentes, & tibi amicas caraſque. Sed ut ad Antoninum Varium revertamur, nactus imperium Romam nuntios miſit: excitatiſque omnibus ordinibus, omni etiam populo ad nomen Antoninum, quod non ſolum titulo, ut in Diadumeno fuerat, ſed etiam in ſanguine redditum videbatur, quum ſe Antoninum Baſſiani filium ſcripſiſſet, ingens ejus deſiderium factum eſt. Erat præterea etiam rumor, qui novis poſt tyrannos ſolet donari principibus: qui niſi ex ſummis virtutibus, non permanet, & quem multi mediocres principes amiſerunt. Denique ubi in Senatu lectæ ſunt literæ Heliogabali, ſtatim fauſta in Antoninum, & dira in Macrinum ejuſque filium dicta ſunt, appellatuſque Antoninus princeps, volentibus cunctis, & ſtudioſe credentibus, ut ſe ſe habent vota hominum ad credulitatem feſtinantium, quum quod optant, verum eſſe deſiderant. Sed ubi primum ingreſſus eſt urbem, omiſſis iis quæ in provincia gerebantur, Heliogabalum in Palatino monte juxta ædes imperatorias conſecravit, eique templum fecit, ſtudens & Matris typum, & Veſtæ ignem, & Palladium, & ancilia, & omnia Romanis veneranda in illud transferre templum, & id agens ne quis Romæ

Deus

Deus niſi Heliogabalus coleretur. Dicebat præterea, Judæorum & Samaritanorum religiones, & Chriſtianam devotionem illuc transferendam, ut omnium culturarum ſecretum Heliogabali ſacerdotium teneret. Deinde ubi primum diem Senatus habuit, matrem ſuam in Senatum rogari juſſit. Quæ quum veniſſet vocata ad Conſulum ſubſellia, ſcribendo affuit, id eſt, Senatuſconſulti conficiendi teſtis: ſoluſque omnium Imperatorum fuit, ſub quo mulier quaſi clariſſima, loco viri Senatum ingreſſa eſt. Fecit & in colle Quirinali Senaculum, id eſt mulierum Senatum, in quo ante fuerat conventus matronalis, ſolemnibus dumtaxat diebus, & ſi unquam aliqua matrona Conſularis, conjugii ornamentis eſſet donata: quod veteres Imperatores affinibus detulerunt, & his maxime quæ nobilitatos maritos non habuerant, ne innobilitatæ remanerent. Sed Semiamirica facta ſunt Senatuſconſulta ridicula de legibus matronalibus: quæ quo veſtitu incederent: quæ cui cederet: quæ ad cujus oſculum veniret: quæ pilento: quæ equo ſagmario: quæ aſino veheretur: quæ carpento mulari, quæ boum: quæ ſella veheretur: & utrum pellicea, an oſſea, an eborata, an argentata: & quæ aurum vel gemmas in calciamentis haberent. Ergo quum hibernaſſet Nicomediæ, atque omnia ſordide ageret, inireturque a viris & ſubaret, ſtatim milites facti ſui pœnituit, quod in Macrinum conſpiraverant, ut hunc principem facerent: atque in conſobrinum

ejuſdem

ejuſdem Heliogabali Alexandrum, quem Cæſarem Seratus Macrino interempto appellaverat, inclinavere animos. Quis enim ferre poſſet principem per cuncta cava corporis libidinem recipientem, quum ne belluam quidem talem quiſquam ferat? Romæ denique nihil egit aliud, niſi ut emiſſarios haberet, qui ei bene vaſatos perquirerent, eoſque ad aulam perduicerent, ut eorum conditionibus frui poſſet. Agebat præterea domi fabulam Paridis, ipſe Veneris perſonam ſubiens, ita ut ſubito veſtes ad pedes defluerent: nuduſque, una manu ad mammam, altera pudendis adhibita, ingenicularet, poſterioribus eminentibus in ſubactorem rejectis & oppoſitis. Vultum præterea eodem quo Venus pingitur, ſchemate figurabat, corpore toto expolitus: eum fructum vitæ præcipuum exiſtimans, ſi dignus atque aptus libidini plurimorum videretur. Vendidit & honores & dignitates & poteſtatem, tam per ſe quam per omnes ſervos ac libidinum miniſtros. In Senatum legit ſine diſcrimine ætatis, cenſus, generis, pecuniæ merito, militaribus etiam præpoſituris & tribunatibus, & legationibus & ducatibus venditis, etiam procurationibus & Palatinis officiis. Aurigas Protogenem & Gordium, primo in certamine curuli ſocios, poſt in omni vita & actu participes habuit. Multos, quorum corpora placuerant, de ſcæna & circo & arena in aulam traduxit. Hieroclem vero ſic amavit ut eidem inguina oſcularetur, quod dictu etiam verecundum

dum eſt, Floralia ſacra ſe aſſerens celebrare. In virginem Veſtalem inceſtum admiſit. Sacra populi Romani ſublatis penetralibus profanavit. Ignem perpetuum exſtinguere voluit. Nec Romanas tantum exſtinguere voluit religiones, ſed per orbem terræ unum ſtudens, ut Heliogabalus Deus unus ubique coleretur: & in penum Veſtæ, quod ſolæ Virgines ſolique Pontifices adeunt, irrupit pollutus ipſe omni contagione morum, cum iis qui ſe polluerant. Et penetrale ſacrum eſt auferre conatus: quumque feriam quaſi veram rapuiſſet (quamvis Virgo maxima falſam monſtraverat) atque in ea nihil reperiſſet, apploſam fregit: nec tamen quidquam religioni dempſit, quia plures ſimiles factæ dicuntur eſſe, ne quis veram unquam poſſit aufetre. Hæc quum ita eſſent, ſignum tamen quod Palladium eſſe credebat, abſtulit: & auro fictum, in ſuo Dei templo locavit. Matris etiam Deum ſacra accepit, & tauroboliatus eſt, ut typum eriperet & alia ſacra quæ penitus habentur condita. Jactavit autem caput inter præciſos fanaticos, & genitalia ſibi devinxit, & omnia fecit quæ Galli facere ſolent: ablatumque ſanctum in penetrale Dei ſui tranſtulit. Salambonem etiam omni planctu & jactatione Syriaci cultus exhibuit, omen ſibi faciens imminentis exitii. Omnes ſane Deos ſui Dei miniſtros eſſe ajebat, quum alios cubicularios appellaret, alios ſervos, alios diverſarum rerum miniſtros. Lapides qui Divi dicuntur, ex proprio

templo Dianæ Laodiceæ, ex adyto ſuo, in id Oreſtes poſuerat, afferre voluit. Et Oreſtem quidem ferunt non unum ſimulacrum Dianæ, nec uno in loco poſuiſſe, ſed multa in multis. Poſteaquam ſe apud tria flumina circa Hebrum ex reſponſo purificavit, etiam Oreſtam condidit civitatem, quam ſæpe cruentari hominum ſanguine neceſſe eſt. Et Oreſtam quidem urbem Hadrianus ſuo nomine vindicari juſſit, eo tempore, quo furore cœperat laborare, ut ex reſponſo quum ei dictum eſſet ut in furioſi alicujus domum vel nomen irreperet; nam ex eo emollitam inſaniam ferunt, per quam multos Senatores occidi juſſerat: quibus ſervatis, Antoninus Pii nomen meruit, quod eos poſt ad Senatum adduxit, quos omnes juſſu principis interfectos credebant. Cædit & humanas hoſtias lectis ad hoc pueris nobilibus & decoris per omnem Italiam patrimis & matrimis, credo ut major eſſet utrique parenti dolor. Omne denique magorum genus aderat illi, operabaturque quotidie, hortante illo & gratias Diis agente, quod amicos eorum inveniſſet, quum inſpiceret exta puerilia, & excuteret hoſtias ad ritum gentilem ſuum. Quum collatum miſiſſet in populum, non nummos vel argenteos vel aureos, vel bellaria, vel minuta animalia, ſed boves opimos & camelos, & aſinos, & ſervos populo diripiendos objecit, imperatorium id eſſe dictitans. Inſectatus eſt famam Macrini crudeliter; ſed multo magis Diadumeni, quod Antoninus dictus eſt, Pſeudoantoni-

ninum & Pſeudophilippum eum appellans, ſimul quod quum luxurioſiſſimus exſtitiſſet, vir fortiſſimus, optimus, gravissimus, ſeveriſſimus diceretur. Coëgit denique ſcriptores nonnullos nefanda, immo potius non ferenda ejus dicta de luxuria diſputare, in vita ejus. Lavacrum publicum in ædibus aulicis fecit, ſimul & palam populo exhibuit, ut ex eo conditiones bene vaſatorum hominum colligeret. Idque diligenter curatum eſt, ut ex tota penitus Urbe atque ex nauticis monobelos quærerent: ſic eos appellabant qui viriliores videbantur. Quum Marcomannis bellum inferre vellet, quod Antoninus pulcherrime profligaverat, dictum eſt a quibuſdam, per Chaldæos & magos Antoninum Marcum id egiſſe, ut Marcomanni populo Romano ſemper devoti eſſent atque amici, idque factis carminibus: & conſecrationem quum quæreret quæ illa eſſet, vel ubi eſſet, ſuppreſſum eſt. Conſtabat enim illum ob hoc conſecrationem quærere, ut eam diſſiparet ſpe belli concitandi: & idcirco maxime quod audierat reſponſum fuiſſe, ab Antonino bellum Marcomannicum finiendum; quum hic Varius, & Heliogabalus, & ludibrium publicum diceretur, nomen autem Antonini pollueret, in quod invaſerat. Prodebatur autem per eos maxime, qui dolebant ſibi homines ad exercendas libidines bene vaſatos & majoris peculii opponi. Unde etiam de nece ejus cogitari cœpit. Et hæc quidem domi. Sed milites peſtem illam velari Imperatoris nomine pati nequiverunt, ac

primum inter ſeſe, deinde per coronas jecere ſermones in Alexandrum omnes inclinantes, qui jam Cæſar erat a Senatu dictus eo tempore quo Macrinus, conſobrinus hujus Autonini; nam Varia una his erat avia: unde Heliogabalus *Varius* dicebatur. Zoticus ſub eo tantum valuit, ut ab omnibus officiorum principibus ſic haberetur quaſi domini maritus eſſet. Erat præterea idem Zoticus, qui hoc familiaritatis nomine abutens, omnia Heliogabali dicta & facta venderet fumis, quam maxime divitias enormes ſperans: quum aliis minaretur, aliis polliceretur, omnes falleret: egredienſque ab illo, ſingulos adiret, dicens: *De te hoc loquutus ſum: de te hoc audivi; de te hoc futurum eſt*: ut ſunt homines hujuſmodi, qui ſi admiſſi fuerint ad nimiam familiaritatem Principum, famam non ſolum malorum, ſed & bonorum Principum vendunt, & qui, ſtultitia vel innocentia Imperatorum, qui hoc non perſpiciunt, infami rumigerationę paſcuntur. Nupſit & coiit, ut & pronubum haberet, clamaretque, *Concide Magire*, & eo quidem tempore quo Zoticus ægrotabat. Quærebat deinde a philoſophis & graviſſimis viris, an & ipſi in adoleſcentia perpeſſi eſſent quæ ipſe pateretur, & quidem impudentiſſime: neque enim unquam verbis pepercit infamibus, quum & digitis impudicitiam oſtentaret, nec ullus in conventu & audiente populo eſſet pudor. Fecit libertos præſides, legatos, conſules, duces, omneſque dignitates polluit ignobilitate ho-

hominum perditorum. Quum ad vindemias vocaſſet amicos nobiles & ad corbes ſediſſet, graviſſimum quemque percunctari cœpit, an promptus eſſet in Venerem, erubeſcentibuſque ſenibus exclamabat: *Erubuit, ſalva res eſt*, ſilentium ac ruborem pro conſenſu ducens. Addidit præterea ipſe quæ faceret, ſine ullius pudoris velamento. Poſteaquam ſenes vidit erubeſcere ac tacere, vel quia ætas vel quia dignitas talia refutabat, contulit ſe ad juvenes, & ab his cœpit omnia exquirere; a quibus quum audiret ætati congrua, gaudere cœpit & dicere, vere liberam vindemiam eſſe quam ſic celebrarent. Ferunt multi ab ipſo primum repertum, ut in vindemiarum feſtivo multa in dominos jocularia & audientibus dominis dicerentur, quæ ipſe compoſuerat & Græca maxime. Horum pleraque Marius Maximus dicit in vita ipſius Heliogabali. Erant amici improbi, & ſenes quidam & ſpecie philoſophi, qui caput reticulo componerent, qui improba quædam pati ſe dicerent, qui maritos ſe habere jactarent: quos quidam finxiſſe dicunt, ut illi fierent vitiorum imitatione cariores. Ad præfecturam prætorii ſaltatorem, qui hiſtrionicam Romæ fecerat, adſcivit: præfectum vigilum Gordium aurigam fecit: præfectum annonæ Claudium Cenſorem; ad honores reliquos promovit commendatos ſibi pudibilium enormitate membrorum: ad vigeſimam hereditarium mulionem curare juſſit: juſſit & curſorem, juſſit & cocum, & clauſtrarium artificem.

Quum ingreſſus eſt vel caſtra vel curiam, aviam ſuam Variam nomine, de qua ſuperius dictum eſt, ſecum induxit, ut ejus auctoritate honeſtior fieret, quia per ſe non poterat: nec ante eum (quod jam diximus) Senatum mulier ingreſſa eſt, ita ut ad ſcribendum rogaretur & ſententiam diceret. In conviviis exoletos maxime juxta ſe ponebat, eorumque attrectatione & tactu præcipue gaudebat: nec quiſquam ei magis poculum, quum bibiſſet, dabat. Inter hæc mala vitæ impudiciſſimæ, Alexandrum quem ſibi adoptaverat, a ſe moveri juſſit, dicens ſe pœnitere adoptionis: mandavitque ad Senatum ut Cæſaris ei nomen abrogaretur; ſed in Senatu, hoc prodito, ingens ſilentium fuit. Siquidem erat optimus juvenis Alexander, poſtea comprobatus genere imperii ejus, quum ideo diſpliceret patri quod impudicus non eſſet. Erat autem idem conſobrinus, & ut quidam dicunt, a militibus etiam amabatur, & Senatui acceptus erat & equeſtri ordini. Nec defuit tamen furor uſque ad exitum voti peſſimi; nam ei percuſſores immiſit. Et hoc quidem modo: ipſe receſſit ad hortos Spei veteris, quaſi contra novum juvenem vota concipiens, relicta in Palatio matre & avia & conſobrino ſuo: juſſitque ut trucidaretur juvenis optimus & Reipublicæ neceſſarius. Miſit & ad milites literas, quibus juſſit, ut abrogaretur nomen Cæſaris Alexandro. Miſit qui in caſtris ſtatuarum ejus titulos luto tegerent, ut fieri ſolet de tyrannis. Miſit & ad nutritores ejus, qui-

quibus imperavit ſub præmiorum ſpe atque honorum, ut eum occiderent quo vellent modo, vel in balneis, vel veneno, vel ferro. *Sed nihil agunt improbi contra innocentes*; nam nulla vi quis adduci potuit, ut tantum facinus impleret, quum in ipſum magis converſa ſint tela quæ parabat aliis, ab iiſque ſit interfectus quibus alios appetebat. Sed ubi primum lutati ſunt tituli ſtatuarum, milites omnes exarſerunt: & pars in Palatium, pars in hortos in quibus erat Varius, ire tendunt, ut Alexandrum vindicarent, hominemque impurum eundemque parricidialis animi tandem a Republica depellerent. Et quum in Palatium veniſſent, Alexandrum cum matre atque avia cuſtoditum diligentiſſime poſtea in caſtra duxerunt. Sequuta autem erat illos Semiamira mater Heliogabali pedibus, ſollicita filio. Inde itum eſt in hortos: ubi Varius invenitur certamen aurigandi parans, expectans tamen intentiſſime quando eidem nuntiaretur conſobrinus occiſus. Qui ſubito militum ſtrepitu exterritus in angulum ſe condidit: objectuque veli cubicularis, quod in introitu erat cubiculi, ſe texit. Miſit ex præfectis, alios ad compeſcendos milites in caſtra: alios vero ad eos placandos qui jam in hortos veniſſent. Antiochianus igitur ex præfectis unus, milites qui in hortos venerant, ſacramenti admonitione exoravit ne illum occiderent, quia nec multi venerant, & plerique cum vexillo quod Ariſtomachus tribunus retinuerat, remanſerant. Hæc in hortis

In caſtris vero milites, precanti præfecto dixerunt ſe parſuros eſſe Heliogabalo, ſi & impuros homines & aurigas & hiſtriones a ſe dimoveret, atque ad bonam frugem rediret: his maxime ſubmotis qui cum omnium dolore apud eum plurimum poterant, & qui omnia ejus vendebant, vel vanitate, vel fumis. Remoti ſunt denique ab eo Hierocles, Gordius, & Muriſſimus, & duo improbi familiares qui eum ex ſtulto ſtultiorem faciebant. Mandatum prætorea a militibus præfectis, ne paterentur illum ita diutius vivere: & ut Alexander cuſtodiretur, ne vel illi aliqua vis afferretur, ſimul ne Cæſar quempiam amicum Auguſti videret, ne ulla fieret imitatio turpitudinis. Sed Heliogabalus & ingenti preca Hieroclem repoſcebat impudiciſſimum hominem, & inſidias in dies Cæſari propagabat. Denique Kalendis Januariis, quum ſimul tum deſignati eſſent Conſules, noluit cum conſobrino procedere. Ad extremum quum ei avia & mater dicerent, imminere milites ad ejus exitium, niſi concordiam viderent inter ſe conſobrinorum, ſumpta prætexta hora diei ſexta proceſſit ad Senatum, avia ſua ad Senatum vocata, & ad ſellam producta. Deinde in Capitolium ad vota concipienda & perficienda ſolemnia ireluit: omnia per præfectum urbanum facta ſunt, quaſi Conſules illic non eſſent. Nec diſtulit cædem conſobrini, ſed timens ne Senatus ad aliquem ſe inclinaret ſi ille conſobrinum occidiſſet, juſſit ſubito Senatum Urbe decedere: omneſque etiam quibus aut vehicula

cula aut ſervi deerant, ſubito proficiſci juſſi ſunt: quum alii per bajulos, alii per fortuita animalia & mercede conducta veherentur. Sabinum Conſularem virum, ad quem libros Ulpianus ſcripſit, quod in Urbe remanſiſſet, vocato centurione, mollioribus verbis juſſit occidi. Sed centurio, aure ſurdior, imperari ſibi credidit, ut Urbe pelleretur: itaque fecit: ſic vitium centurionis Sabino ſaluti fuit. Removit & Ulpianum juriſconſultum, ut bonum virum: & Silvinum rhetorem, quem magiſtrum Cæſaris fecerat. Et Silvinus quidem occiſus eſt, Ulpianus vero reſervatus. Sed milites, & maxime prætoriani, vel ſcientes quæ mala in Heliogabalum pararent, vel, quod ſibi viderent, invidiam, facta conſpiratione ad liberandam Rempublicam, primum in conſcios vario genere mortis, quum alios vitalibus exemptis necarent, alios ab ima parte perfoderent, ut mors eſſet vitæ conſentiens. Poſt hæc in eum impetus factus eſt, atque in latrina, ad quam confugerat, occiſus. Tractus deinde per publicum, additaque injuria cadaveri eſt, ut id in cloacam milites mitterent; ſed quum non capiſſet cloacula fortuito, per pontem Æmilium, annexo pondere ne fluitaret, in Tiberim abjectum eſt, ne unquam ſepeliri poſſet. Tractum eſt cadaver ejus etiam per Circi ſpatia, priuſquam in Tiberim præcipitaretur. Nomen ejus, id eſt Antonini, eraſum eſt Senatu jubente, remanſitque Varii Heliogabali: ſiquidem illud affecta-

to

to retinuerat, quum vult videri filius Antonini. Appellatus eſt poſt mortem *Tiberinus*, & *Tractitius*, & *Impurus*, & multa, ſi quando ea erant deſignanda quæ ſub eo facta videbantur: ſoluſque omnium principum tractus eſt, & in cloacam miſſus, & in Tiberim præcipitatus: quod odio communi omnium contigit, a quo ſpeciatim cavere debent imperatores; ſiquidem nec ſepulcra mereantur, qui amorem Senatus, populi, ac militum non merentur. Opera publica ipſius præter ædem Heliogabali Dei, quem Solem alii, alii Jovem dicunt; & Amphitheatri inſtauratio poſt exuſtionem, & lavacrum in vico Sulpicio, quod Antoninus Severi filius cœperat, nulla exſtant: & lavacrum, quod Antoninus Caracallus dedicaverat, & lavando & populum admittendo. Sed porticus defuerant, quæ poſtea ob hoc ſub dicto Antonino exſtructæ ſunt: & ab Alexandro perfectæ. Hic ultimus Antoninorum fuit, quamvis cognomine poſtea Gordianos multi Antoninos putent, qui Antonii dicti ſunt, non Antonini. Vita, moribus, improbitate ita odibilis, ut ejus nomen Senatus eraſerit: quem nec ego Antoninum vocaſſem, niſi cauſa cognitionis, quæ cogit plerumque dici ea etiam nomina quæ ſunt abolita. Occiſa eſt cum eo & mater Semiamira probroſiſſima mulier & digna filio: cautumque ante omnia poſt Antoninum Heliogabalum, ne unquam mulier Senatum ingrederetur, utque inferis ejus caput dicaretur devovereturque per quem id eſſet factum. De hujus vita multa in literas miſſa ſunt obſcœna: quæ quia di-

digna memoratu non ſunt, ea ſolum prodenda cenſui quæ ad luxuriam pertinebant: quorum aliqua privatus, aliqua jam Imperator feciſſe perhibetur: quum ipſe privatus diceret ſe Apicium, Imperator vero, Neronem, Othonem, & Vitellium imitari. Nam primus omnium privatorum, toros aureis toralibus texit, quia tunc ex Antonini Marci auctoritate id fieri licebat, qui omnem apparatum imperatorium publice vendiderat. Deinde æſtiva convivia coloribus exhibuit, ut hodie praſinum, vitreum, alia die venetum, & ſic deinceps exhiberet, ſemper varie, per dies omnes æſtivos. Primus deinde menſas & capſas argenteas habuit: primus etiam cacabos. Vaſa deinde centenaria argentea ſculpta, & nonnulla ſchematibus libidinoſiſſimis inquinata. Et maſticatum, & pulejatum, & omnia hæc quæ nunc luxuria retinet, primus iuvenit. Nam roſatum ab aliis acceptum, pinearum etiam attritione odoratius reddidit. Denique hæc genera poculorum ante Heliogabalum non leguntur: nec erat ei ulla vita niſi exquirere novas voluptates. Primus fecit de piſcibus iſitia, primus de oſtreis, & leioſtreis, & aliis hujuſmodi marinis conchis, & locuſtis, & cammaris, & ſcillis. Stravit & triclinia de roſa, & lectos & porticus, ac ſic per ea deambulavit, idque omni florum genere, liliis, violis, hyacinthis & narciſſis. Hic non niſi unguento nobili aut croco piſcinis infectis natavit. Nec cubuit in accubitis facile, niſi iis quæ pilum

lepo-

leporinum haberent, aut plumas perdicum, ſubalares ſæpe culcitas mutans. Senatum nonnunquam ita contempſit, ut mancipia togata appellaret: populum vero Romanum unius fundi cultorem: equeſtrem ordinem in nullo loco habens. Præfectum urbicum ſæpe poſt cœnam ad potandum vocabat, adhibitis & præfectis prætorio, ita ut ſi recuſarent, magiſtri horum eos cogerent. Voluit & per ſingulas urbes lenones præfectos urbi facere, & ut eſſent in urbe quatuordecim, & feciſſet, ſi vixiſſet; promoturus omnes turpiſſimos & ultimæ profeſſionis homines. Hic ſolido argenteo factos habuit lectos, & tricliniares & cubiculares. Comedit ſæpius, ad imitationem Apicii, calcanea camelorum, & criſtas vivis gallinaceis demptas, linguas pavonum & luſciniarum: quod qui ederet ab epilepſia tutus diceretur. Exhibuit & Palatinis ingentes dapes extis mullorum refertas, & cerebellis phœnicopterum, & perdicum ovis, & cerebellis turdorum, & capitibus pſittacorum & faſianorum & pavorum. Barbas ſane mullorum tantas jubebat exhiberi, ut pro naſturtiis, apiaſtris, & facelaribus, & fœnogræco exhiberet plenis ſabatariis & diſcis: quod præcipue ſtupendum eſt. Canes jecinoribus anſerum pavit. Habuit leones & leopardos exarmatos in delicciis: quos edoctos per manſuetarios ſubito ad ſecundam & tertiam menſam jubebat accumbere, ignorantibus cunctis quod exarmati eſſent, ad pavorem & ridiculum excitandum. Miſit & uvas

Apa-

Apamenas in præſepia equis ſuis: & pſittacis atque faſianis leones pavit & alia animalia: exhibuit & ſumina aprugna per dies decem tricena quotidie cum ſuis bulbis: piſum cum aureis, lentem cum cerauniis, fabam cum electris, & orizam cum albis exhibens. Albas præterea in vicem piperis piſcibus & tuberibus conſperſit. Oppreſſit in triclinliis verſatilibus paraſitos ſuos violis & floribus, ſic ut animam aliqui efflaverint, quum eripi ad ſummum non poſſent: condito piſcinas & ſolia temperavit, & roſato atque abſinthiato. Vulgus ad bibendum invitavit: & ipſe cum populo tantum bibit, ut in piſcina eum bibiſſe intelligeretur, viſo quod unus bibiſſet. Eunuchos pro apophoretis dedit: dedit quadrigas, equos ſtratos, mulos, baſternas & rhedas: dedit & aureos millenos, & centena pondo argenti. Sortes ſane convivales ſcriptas in cochlearibus habuit tales, ut alius exhiberet decem camelos: alius decem muſcas: alius decem libras auri: alius decem plumbi: alius decem ſtruthiones: alius decem ova pullina, ut vere ſortes eſſent, & fata ventrarentur quod quidem & ludis ſuis exhibuit; quum & urſos decem, & decem grillos, & decem lactucas, & decem auri libras in ſorte habuit: primuſque hunc morem ſortis inſtituit quem nunc videmus. Sed vere ad ſortem ſcænicos vocavit, quum & canes mortuos, & libram bubulæ carnis haberet in ſorte: & item centum aureos, & millo argenteos, & centum folles: uris, & alia ta-

talia: quæ populus tam libenter accepit, ut eum poſtea imperare gratularentur. Fertur in euripis vino plenis navales Circenſes exhibuiſſe, pallia de œnanthio fudiſſe, & elephantorum quatuor quadrigas in Vaticano agitaſſe, dirutis ſepulchris quæ obſiſtebant: junxiſſe etiam camelos quaternos ad currus in Circo privato ſpectaculo. Serpentes per Marſicæ gentis ſacerdotes collegiſſe fertur: eo que ſubito ante lucem, ut ſolet populus ad ludos celebres convenire, effudiſſe, multoſque afflictos morſu & fuga. Uſus eſt aurea omni tunica, uſus & purpurea, uſus & de gemmis Perſica, quum gravari ſe diceret onere voluptatis. Habuit & in calciamentis gemmas, & quidem ſculptas; quod riſum omnibus movit: quaſi poſſent ſculpturæ nobilium artificum videri in gemmis quæ pedibus adhærebant. Voluit uti & diademate gemmato, qu a pulchrior fieret, & magis ad fœminarum vultum aptus: quo & uſus eſt domi. Fertur & promiſiſſe phœnicem convivis, vel pro ea libras auri mille, ut in prætorio eas dimitteret. Marinæ aquæ colymbos exhibuit, in mediterraneis locis maxime, eoſdem & ſingulis amicis natantibus dimiſit, & iterum piſcibus implevit. Montem nivium in viridario domus æſtate fecit, advectis nivibus. Ad mare piſcem numquam comedit: in longiſſimis a mari locis omnia marina ſemper exhibuit: murenarum lactibus & luporum in locis mediterraneis ruſticos pavit. Piſces ſemper quaſi in marina aqua cum co-

colore ſuo coctos conditura veneta comedit: momentarias de roſato, & roſis piſcinas exhibuit: & bibit cum omnibus ſuis caldaria de nardo exhibens. Idem in lucernis balſamum exhibuit. Idem mulieres nunquam iteravit, præter uxorem. Lupanaria domi amicis, clientibus & ſervis exhibuit. Idem nunquam minus centum ſeſtertium cœnavit, hoc eſt argenti libris triginta. Aliquando autem tribus millibus ſeſtertium cœnavit, omnibus ſupputatis quæ impendit. Cœnas vero & Vitellii & Apicii vicit. Piſces ex vivariis ſuis bubus traxit: per macellum tranſiens mendicitatem publicam flevit. Paraſitos ad rotam aquariam ligabat, & cum vertigine ſub aquas mittebat, rurſuſque in ſummum revolvebat: eoſque *Ixionios amicos* vocavit. Stravit & ſaxis Lacedæmoniis ac Porphyreticis plateas in Palatio, quas Antonianas vocavit: quæ ſaxa uſque ad noſtram memoriam manſerunt, ſed nuper eruta & exſecta ſunt. Conſtituerat & columnam unam dare ingentem, ad quam adſcenderetur intrinſecus, ita ut in ſummo Heliogabalum Deum collocaret: ſed tantum ſaxum non invenit, quum id de Thebaide afferre cogitaret. Ebrios amicos plerumque claudebat, & ſubito nocte leones, & leopardos, & urſos exarmatos immittebat, ita ut expergefacti in cubiculo eodem, leones, urſos, pardos, cum luce, vel quod eſt gravius, nocte invenirent, ex quo plerique exanimati ſunt. Multis vilioribus amicis folles pro accubitis ſterne-

nebat, eosque reflabat prandentibus illis, ita ut plerumque subito sub mensis invenirentur prandentes. Primus denique invenit sigma in terra sternere, non in lectulis, ut a pedibus utres per pueros ad reflandum spiritum solverentur. Mimicis adulteris ea quæ solent simulato fieri, effici ad verum jussit. Meretrices a lenonibus cunctis redemit sæpe, & manumisit. Quum inter fabulas privatas sermo esset ortus quanti hernioſi esse possent in Urbe Roma, jussit omnes notari, eosque ad balneas suas exhibere, & cum iisdem lavit, nonnullis etiam honestis. Gladiatores ante convivium pugnantes sibi frequenter exhibuit. Stravit sibi triclinium in summo lusorio. Et dum pranderet, noxios & venationes sibi exhibuit. Parasitis in secunda mensa sæpe ceream cœnam, sæpe eburneam, aliquando fictilem, nonnumquam vel marmoream vel lapideam exhibuit: ita ut omnia illis exhiberentur videnda de diversa materia, quæ ipse cœnabat, quum tantum biberent per singula forcula, & manus, quasi comedissent, lavarent. Primus Romanorum holoserica veste usus fertur, quum jam subserica in usu essent. Linteamen lotum numquam attigit, mendicos dicens qui linteis lotis uterentur. Dalmaticatus in publico post cœnam sæpe visus est, Gurgitem Fabium & Scipionem se appellans; quod cum ea veste esset cum qua Fabius & Cornelius a parentibus, ad corrigendos mores adolescentis in publicum essent producti.

Omnes

Omnes de Circo, de theatro, de ſtadio & omnibus locis, & balneis meretrices cellegit in ædes publicas, & apud eas concionem habuit quaſi militarem, dicens eas *commilitones*: diſputavitque de generibus ſchematum & voluptatum. Adhibuit in tali concione poſtea lenones exoletos undique collectos, & luxurioſiſſimos puerulos & juvenes. Et quum ad meretrices muliebri ornatu proceſſiſſet papilla ejecta, ad exoletos habitu puerorum qui proſtituuntur, poſt concionem pronuntiavit iis quaſi militibus ternos aureos donativum. Petiitque ab his ut a Diis peterent, ut alios haberet ipſis commendandos. Jocabatur ſane ita cum ſervis, ut eos juberet millena pondo ſibi aranearum deferre propoſito præmio; collegiſſeque dicitur decem millia pondo aranearum, dicens, & hinc intelligendum quam magna eſſet Roma. Mittebat paraſitis per cellarios ſalaria annua, vaſa cum ranis & ſcorpiis, & cum ſerpentibus, & hujuſmodi monſtris. Claudebat in ejuſcemodi vaſis infinitum muſcarum, *apes manſuetas* eas appellans. Quadrigas Circenſium in tricliniis & in porticibus ſibi ſemper exhibuit pranſitans & cœnitans, convivas ſenes agitare cogens, nonnullos honoratos jam Imperatori. Jubebat ſibi & decem millia murium exhiberi, mille muſtellas, mille ſorices. Dulciarios & lactarios tales habuit, ut quæcumque coqui de diverſis edulibus exhibuiſſent, vel ſtructores vel pomarii, illi modo de dulciis, modo de lactariis exhiberent. Exhibuit paraſitis cœ-

nas & de vitreis, & nonnumquam tot picta mantilia in menſam mittebat his edulibus picta quæ apponerentur, quot miſſus eſſet habiturus; ita ut de acu aut de textili pictura exhiberentur. Nonnumquam tamen & tabulæ illis pictæ exhibebantur, ita ut quaſi omnia illis exhiberentur, & tamen fame macerarentur. Miſcuit gemmas pomis ac floribus: jecit & per feneſtram cibos totidem quot exhibuit amicis. Juſſerat & canonem populi Romani unius anni meretricibus, lenonibus, exoletis intramuranis dari, extramuranis alio promiſſo: quum eo tempore juxta proviſionem Severi & Trajani ſeptem annorum canon frumentarius Romæ eſſet. Canes quaternos ingentes junxit ad currum, & ſic eſt vectatus intra domum regiam: idque privatus in agris ſuis fecit. Proceſſit in publicum & quatuor cervis junctis ingentibus. Junxit ſibi & leones, Matrem magnam ſe appellans. junxit & tigres, Liberum ſeſe vocans, eodemque habitu agens quo Dii pinguntur, quos imitabatur. Ægyptios draconculos Romæ habuit quos illi *agathodæmonas* vocant. Habuit & hyppopotamos & crocodilum & rhinocerotem, & omnia Ægyptia, quæ per naturam ſui exhiberi poterant. Struthiones & camelos exhibuit in cœnis aliquoties, dicens præceptum Judæis ut ederent. Illud ſane mirum videtur, quod dicitur ab eo factum, ut de croco ſigma ſtraverit, quum ſummos viros rogaſſet ad prandium, pro eorum dignitate dicens ſe fœnum exhibere. Trajecit & die-

rum actus noctibus & nocturnos diebus; æstimans hoc inter instrumenta luxuriæ: ita ut sero de somno surgeret & salutari inciperet, mane autem dormire inceptaret. Amicis quotidie nec quemquam facile indonatum relinquebat, nisi quem frugi, quasi perditum, reperisset. Habuit gemmata vehicula & aurata, contemptis argentatis & eboratis & æratis. Junxit & quaternas mulieres pulcherrimas, & binas ad papillam, vel ternas & amplius, & sic vectatus est: sed plerumque nudus quum illum nudæ traherent. Habuit & hanc consuetudinem ut octo calvos rogaret ad cœnam, item octo luscos, & item octo podagrosos, octo surdos, octo nigros, octo longos, & octo pingues, quum capi non possent uno figmate, ut de his omnibus risus citaret. Donavit & argentum omne convivis, quod habuit in convivio, & omnem apparatum poculorum, idque sæpius. Hydrogarum Romanorum ducum primus publice exhibuit, quum antea militaris mensa esset, quam postea statim Alexander reddidit. Proponebat præterea his quasi themata, ut jura nova dapibus condiendis invenirent: cujus placuisset commentum, ei dabat maximum præmium, ita ut sericam vestem donaret, quæ tunc & in raritate videbatur, & in honore. Si aliquis autem displicuisset, jubebat ut semper id comesset, quandiu tamen melius inveniset. Semper sane aut inter flores sedit, aut inter odores pretiosos. Amabat sibi pretia majora dici earum rerum,

quæ menſæ parabantur, orexin convivio hanc eſſe aſſerens. Pinxit ſe ut cupediarium, ut ſeplaſiarium, ut popinarium, ut tabernarium, ut lenonem: idque totum domi ſemper exercuit. Sexcentorum ſtruthionum capita una cœna multis exhibuit, ad edenda cerebella. Exhibuit aliquando & tale convivium, ut haberet viginti & duo fercula ingentium epularum, ſed per ſingula lavarent, & mulieribus uterentur & ipſe & amici, cum jurejurando quod efficerent voluptatem. Celebravit item tale convivium, ut apud amicos ſingulos ſinguli miſſus apparārentur, & quum alter maneret in Capitolio, alter in Palatio, alter ſuper Aggerem, alter in Cœlio, alter trans Tiberim, & ut quiſque manſiſſet, tamen per ordinem in eorum domibus ſingula fercula ederentur, ireturque ad omnium domos: ſic unum convivium vix toto die finitum eſt, quum & lavarent per ſingula fercula, & mulieribus uterentur. Sybariticum miſſum ſemper exhibuit ex oleo & garo; quem quo anno Sybaritæ repererunt, perierunt. Dicitur & balneas feciſſe multis locis ac ſemel laviſſe, atque ſtatim deſtruxiſſe, ne ex uſu balneas haberet. Hoc idem de domibus, de prætoriis, de zetis feciſſe dicitur. Sed & hæc nonnulla fidem tranſeuntia, credo eſſe ficta ab iis qui in gratiam Alexandri Heliogabalum deformare voluerunt. Fertur & meretricem notiſſimam & pulcherrimam redemiſſe centum ſeſtertium, eam-

que

que intactam, velut virginem coluiſſe. Huic eidem privato quum quidam diceret: *Non times pauper fieri?* dixiſſe dicitur: *Quid melius quam ut ipſe mihi heres ſim & uxori meæ?* Habuerat præterea facultates, a multis dimiſſas gratia partis. Idem filios ſe nolle dicebat, ne quis ei frugi contingeret. Odores Indicos ſine carbonibus ad vaporandas zetas jubebat incendi. Iter privatus numquam minus ſexaginta vehiculis fecit, avia ſua Varia reclamante quod omnia perditurus eſſet. Imperator vero etiam ſexcenta vehicula dicitur duxiſſe, aſſerens decem millibus camelorum Perſarum regem iter facere; & Neronem quingentis carrucis iter iniiſſe. Cauſa vehiculorum erat lenonum, lenarum, meretricum, exoletorum, ſubactorum etiam bene vaſatorum multitudo. In balneis ſemper cum mulieribus fuit, ita ut eas ipſe pſilothro curaret: ipſe quoque barbam pſilothro accurans: quodque pudendum dictu eſt, eodem quo mulieres accurabantur, & eadem hora: rafit & virilia ſubactoribus ſuis, novacula manu ſua, qua poſtea barbam fecit. Scobe auri porticum ſtravit & argenti, dolens quod non poſſet & electri: idque frequenter, quacumque fecit iter pedibus uſque ad equum vel carpentum, ut ſit hodie de auroſa arena. Calciamentum nunquam iteravit, anulos etiam negatur iteraſſe. Pretioſas veſtes ſæpe conſcidit, vel lanam cepit & appendit, atque ad ejus æſtimationem ponderis, piſces a-

micis exhibuit. Naves onuſtas merſit in portu, magnanimitatis hoc eſſe dicens. Onus ventris auro excepit: in myrrhinis & onychinis minxit. Idem dixiſſe fertur: *Si habuero heredem, dabo illi tutorem qui illum hæc facere cogat, quæ ipſe feci, faciturusque ſum.* Habuit etiam iſtam conſuetudinem, ut cœnas ſibi exhiberet tales: una die nonniſi de faſianis tantum ederet, omne que miſſus ſola faſianorum carne ſtrueret: item alia die de pullis, alia de piſce illo, & item illo: alia de porcis, alia de ſtruthionibus, alia de holeribus, alia de pomis, alia de dulciis, alia de opere lactario. Sæpe amicos ſuos cum Æthiopibus aniculis incluſit nocturnis manſionibus, & uſque ad lucem detinuit, quum pulcherrimas his diceret apparatas. Fecit hoc idem etiam de pueris: & tunc, utpote ante Philippum, licebat. Ridebat autem ſic nonnumquam, ut publice in theatro ſolus audiretur: ipſe cantavit, ſaltavit; ad tibias dixit, tuba cecinit, pandurizavit, organo modulatus eſt. Fertur & una die ad omnes Circi & theatri & amphitheatri, & omnium Urbis locorum meretrices, tectus cuculione muliebrico, ne agnoſceretur, ingreſſus; quum tamen omnibus meretricibus ſine effectu libidinis aureos donaret, addens, *Nemo ſciat: Antoninus hæc donat.* Libidinum genera quædam invenit, ut ſpinthrias veterum malorum vinceret: & omnes apparatus Tiberii & Caligulæ & Neronis norat. Et prædictum eidem erat a ſacerdotibus Syris, bio-

biothanatum ſe futurum. Paraverat igitur funes blatta & ſerico & cocco intortos, quibus, ſi neceſſe eſſet, laqueo vitam finiret. Paraverat & gladios aureos, quibus ſe occideret, ſi aliqua vis urgeret. Paraverat & in cerauneis & hyacinthis & in ſmaragdis venena, quibus ſe interimeret, ſi quid gravius immineret. Fecerat & altiſſimam turrim, ſubſtratis aureis gemmatiſque ante tabulis, ex qua ſe præcipitaret, dicens, etiam mortem ſuam prætioſam eſſe debere & ad ſpeciem luxuriæ ut diceretur nemo ſic periſſe. Sed nihil iſta valuerunt; nam, ut diximus, & occiſus eſt per ſcurras, & per plateas tractus eſt ſordidiſſime, per cloacas ductus, & in Tiberim ſubmiſſus eſt. Hic finis Antoninorum nomini in republica fuit, ſcientibus cunctis iſtum Antoninum tam vita falſum fuiſſe quam nomine. Mirum fortaſſe cuipiam videatur, Conſtantine venerabilis, quod hæc clades quam retuli, loco principum fuerit, & quidem propè triennio, ita, ut nemo inventus fuerit, qui iſtum a gubernaculis Romanæ majeſtatis abduceret, quum Neroni, Vitellio, Caligulæ, ceteriſque hujuſmodi nunquam tyrannicida defuerit. Sed primum omnium ipſe veniam peto, quod hæc quæ apud diverſos reperi, literis tradidi; quum multa improba reticuerim, & quæ ne dici quidem ſine maximo pudore poſſunt. Ea vero quæ dixi, prætextu verborum adhibito, quantum potui, texi. Deinde illud quod clementia tua ſolet dicere, cre-

didiſſe reſiciendum, *Imperatorem eſſe fortunæ eſt*. Nam & minus boni reges fuerunt, & peſſimi. Agendum vero quod pietas tua ſolet dicere: *Ut ſint imperio digni, quos ad regendi neceſſitatem vis fatalis adduxerit*. Et quoniam hic ultimus Antoninorum fuit, neque poſtea hoc nomen in Republica loco principum frequentatum eſt, etiam illud addendum eſt, ne quis error oriatur, quum duos Gordianos narrare cœpero; patrem ac filium, qui ſe de Antoninorum genere dici volebant, non nomen in illis primum fuit, ſed prænomen; deinde, ut pleriſque in libris invenio, Antonii dicti ſunt non Antonini. Hæc ſunt de Heliogabalo, cujus vitam me invitum & reluctantem, ex Græcis Latiniſque collectam, ſcribere ac tibi offerre voluiſti, quum jam aliorum ante tulerimus. Scribere autem ordiar qui poſt ſequentur: quorum Alexander optimus, & cum vera dicendus aſſertione, & annorum tredecim princeps: ſemeſtres alii, & vix annui & bimi. Aurelianus præcipuus, & horum homnium decus, auctor tui generis Claudius: de quo vereor ad clementiam tuam ſcribens vera dicere, ne malevolis adulatus videar eſſe. Sed abſolvar contra livorem improborum, quum & apud alios clarum eſſe perſpexerim. His jungendi ſunt Diocletianus, aurei parens ſæculi, & Maximianus (ut vulgo dicitur) ferrei, ceteriique ad pietatem tuam. Te vero, Auguſte venerabilis, multis paginis, iiſdem-

que

que diſertioribus, illi proſequentur, quibus id felicior natura detulerit. His addendi ſunt Licinius, Severus Alexander atque Maxentius: quorum omnium jus in ditionem tuam devenit; ſed ita ut nihil eorum virtuti derogetur. Non enim ego id faciam, quod plerique ſcriptores ſolent, ut de his detraham, qui victi ſunt; quum intelligam gloriæ tuæ accedere, ſi omnia de illis, quæ bona in ſe habuerunt, vera prædicaro.

ÆLII LAMPRIDII ALEXANDER SEVERUS

AD

CONSTANTINUM AUG.

INterfecto Vario Heliogabalo (ſic enim maluimus dicere quam Antoninum: quia & nihil Antoninorum peſtis illa oſtendit, & hoc nomen ex annalibus Senatus auctoritate eraſum eſt) ad remedium generis humani Aurelius Alexander, urbe Arcena genitus, Varii filius, Variæ nepos, & conſobrinus ipſius Heliogabali, accepit imperium; quum ante Cæſar a Senatu eſſet appellatus, mortuo ſcilicet Macrino Auguſtumque nomen idem recepit: additio eo, ut & patris patriæ nomen & jus proconſulare & tribuniciam poteſtatem & jus quintæ relationis, deferente Senatu, uno die aſſumeret. Et ne præceps iſta honorum continuatio videatur, exponam cauſas quibus

bus id & Senatus coactus est facere & ille perpeti; non enim aut gravitati Senatus congruebat omnia simul deferre, aut bono principi raptum ire tot simul dignitates. Milites jam insueverant sibi Imperatores tumultuario judicio facere, & item facile mutare, afferentes nonnumquam ad defensionem se idcirco feciſſe, quod nescissent Senatum Principem appellasse; nam & Pescennium Nigrum, & Clodium Albinum, & Avidium Cassium, & antea Lucium Vindicem, & Lucium Antonium, & ipsum Severum, quum Senatus jam Julianum dixisset Principem, Imperatores fecerant: atque ista res bella civilia severat, quibus necesse fuit militem contra hostem paratum parricidialiter perire. Hac igitur causa festinatum est, ut omnia simul Alexander, quasi verus jam Imperator, acciperet. Huc accessit nimia & Senatus & populi inclinatio post illam cladem, quæ non solum Antoninorum nomen decoloravit, sed etiam Romanum dehonestavit imperium. Certatim denique omnia decreta sunt & nominum genera, & potestatum. Primus denique omnium cuncta insignia, & honorificentiæ genera simul recepit, suffragante sibimet Cæsaris nomine, quod jam ante aliquot annos meruerat: & magis suffragante vita & moribus, quum illi magnum conciliasset favorem, quod eum Heliogabalus occidere conatus est, nec potuit & militibus repugnantibus & Senatu refragante. Atque hæc parva nisi quod dignum se exhibuit, quem Senatus servaret, quem sal-

ſalvum milites cuperent, quem omnium bonorum ſententia Principem diceret. Alexander igitur cui Mammæa mater fuit (nam & ita dicitur a pleriſque) a prima pueritia artibus bonis imbutus, tam civilibus quam militaribus, ne unum quidem diem ſponte ſua tranſire paſſus eſt, quo ſe non & ad literas & ad militiam exerceret. Nam in prima pueritia literatores habuit Valerium Cordum & Titum Veturium, & Aurelium Philippum libertum patris, qui vitam ejus poſtea in literas miſit. Grammaticum in patria Græcum Nebonem, rhetorem Serapionem, philoſophum Stilionem: Romæ grammaticos, Scaurinum Scaurini filium doctorem celeberrimum: rhetores, Julium Frontinum, & Bæbium Macrinum, & Julium Granianum, cujus hodieque orationes declamatæ feruntur. Sed in Latinis non multum profecit, ut ex ejuſdem orationibus apparet, quas in Senatu habuit, vel in concionibus, quas apud milites, vel apud populum: nec valde amavit Latinam facundiam, ſed amavit literatos homines, vehementer eos etiam reformidans, ne quid de ſe aſperum ſcriberent. Denique eos dignos adeſſe jubebat: ſingula quæque quæ publice privatimque agebat, ſe ipſo docente, volebat addiſcere, ſi forte ipſi non affuiſſent: eaque petebat, ut ſi vera eſſent, in literas mitterent. Dominum ſe appellari vetuit. Epiſtolas ad ſe quaſi ad privatum ſcribi juſſit, ſervato tantum nomine Imperatoris. Gemmas de calciamentis & veſtibus tulit, quibus uſus fuerat Helio-

ga-

gabalus: veſte (ut & pingitur) alba uſus eſt, nec aurata, penulis togiſque communibus. Cum amicis tam familiariter vixit, ut communis eſſet ei ſæpe conſeſſus, iret & ad convivia eorum: aliquos autem haberet quotidianos etiam non vocatos: ſalutaretur vero quaſi unus de Senatoribus, patente velo, admiſſionalibus remotis, aut ſolis iis qui miniſtri ad fores fuerant: quum antea ſalutare Principem non liceret, quod eos videre non poterat. Et erat corporis venuſtate decorus, ut hodieque in picturis & in ſtatuis videmus. Fuit & ſtaturæ militaris: robur militis, valetudo ejus qui vim ſui corporis ſciret ac ſemper curaret. Erat præterea cunctis hominibus amabilis: & ab aliis pius appellabatur, ab omnibus certe ſanctus & utilis Reipublicæ. Huic ſors in templo Prænestinæ talis exſtitit, quum illi Heliogabalus inſidiaretur:

—— Si qua fata aſpera rumpas,
Tu Marcellus eris.

Alexandri nomen accepit, quod in templo dicato, apud Arcenam urbem, Alexandro Magno natus eſſet, quum caſu illuc, die feſto Alexandri, pater cum uxore patriæ ſolemnitatis implendæ cauſa veniſſet: cui rei argumentum eſt, quod eadem die natalem habet hic Mammææ Alexander, qua ille Magnus exceſſit e vita. Delatum ſibi *Antonini* nomen a Senatu recuſavit, quum hic magis affinitate Caracalli jungeretur, quam ille Heliogabalus ſubditicius. Siquidem (ut Marius Maximus dixit in vita Severi) nobilem Orientis mulierem Severus, cujus hanc geni-

genituram esse compererat, ut uxor Imperatoris esset, adhuc privatus & non magni satis loci, duxit uxorem: ex qua affinitate hic Alexander fuit, cui vere per matrem suam consobrinus Varius Heliogabalus fuit. Recusavit & *Magni* nomen, quod ei, quasi Alexandro, est oblatum Senatus judicio. Interest retexere orationem, qua nomen Antonini & Magni delatum sibi a Senatu recusavit: quam priusquam referam, addam acclamationes Senatus, quibus id decretum est. Ex actis Urbis ante diem pridie nonas Martias: *Quum Senatus frequens in Curiam, hoc est in ædem Concordiæ, templumque inauguratum convenisset, rogatusque esset Aurelius Alexander Cæsar Augustus, ut concineret, ac primo recusasset, quod sciret de honoribus suis agendum, deinde postea venisset, acclamatum: Auguste innocens, Dii te servent. Alexander Imperator, Dii te servent. Dii te nobis dederunt, Dii conservent. Dii te ex manibus impuri eripuerunt, Dii te perpetuent. Impurum tyrannum & tu perpessus es: impurum & obscœnum & tu vivere doluisti. Dii illum eraduerunt: Dii te servent. Infamis Imperator rite damnatus. Felices nos imperio tuo, felicem rempublicam. Infamis unco tractus est, ad exemplum timoris: luxuriosus Imperator jure punitus est. Contaminator bonorum jure punitus est. Dii immortales Alexandro vitam: judicia Deorum hinc apparent.* Et quum egisset gratias Alexander acclamatum est: *Antonine Alexander, Dii te servent. Antonine Aureli, Dii te servent. Antonine Pie, Dii te servent. Antonini nomen suscipias rogamus:*

Præ-

Præſta bonis Imperatoribus, ut Antoninus dicaris. Nomen Antoninorum tu purifica. Quod ille infamavit, tu purifica. Redde integrum nomen Antoninorum. Sanguis Antoninorum ſe cognoſcat. Injuriam Marci tu vindica. Injuriam Veri tu vindica. Injuriam Baſſiani tu vindica. Pejor Commodo ſolus Heliogabalus, nec Imperator, nec Antoninus, nec civis, nec Senator nec nobilis, nec Romanus. In te ſalus, in te vita, ut vivere delectet: Antoninorum Alexandro vitam, ut vivere delectet, & Antoninus vocetur. Antoninorum templa Antoninus dedicet. Parthos & Perſas Antoninus vincat. Sacrum nomen ſacratus accipiat. Sacrum *nomen caſtus accipiat. Antonini nomen, Antoninorum nomen, Dii conſervent. In te omnia, per te omnia, Antonine, habemus.* Et poſt acclamationes Aurelius Alexander Cæſar Auguſtus: *Gratias vobis, Patres Conſcripti, non nunc primum, ſed & de Cæſareo nomine, & de vita ſervata & Auguſti nomine addito, & de pontificatu maximo, & de tribunicia poteſtate & proconſulari imperio: qua omnia novo exemplo uno die in me contuliſtis.* Et quum diceret, acclamatum: *Hæc ſuſcepiſti, Antonini nomen tu ſuſcipe: mereatur Senatus; mereantur Antonini. Antonine Auguſte, Dii te ſervent, Dii te Antoninum conſervent. Moneta nomen Antonini reddatur. Templa Antoninorum Antoninas conſecret:* Aurelius Alexander Auguſtus: *Ne quæſo, Patres Conſcripti, ne me ad hanc certaminis neceſſitatem vocetis, ut ego cogar tanto nomini ſatisfacere, quum etiam hoc ipſum nomen, licet peregrinum, tamen gravare videatur. Hæc enim nomina inſignia*

gnia onerosa sunt. Quis enim Ciceronem diceret mutum? quis indoctum Varronem? quis impium Metellum? Et (ut hoc Dii avertant) quis, non æquantem nomina, ferat digerentem in clarissima specie dignitatem? Item acclamata quæ supra. Item Imperator dixit: *Antoninorum nomen, vel jam numen potius, quale fuerit meminit vestra clementia: si pietatem, quid Pio sanctius? si doctrinam, quid Marco prudentius? si innocentiam, quid Vero simplicius? si fortitudinem, quid Bassiano fortius? Nam nunc Commodi meminisse nolo, qui hoc ipso deterior fuit, quod cum illis moribus Antonini nomen obtinuit. Diadumenus autem nec tempus habuit, nec ætatem, & arte hoc patris nomen incurrit.* Item acclamatum ut supra. Item Imperator dixit: *Nuper certe, Patres Conscripti, meministis, quum ille omnium non solum bipedum, sed etiam quadrupedum spurcissimus, Antonini nomen præferret, & in turpitudine atque luxuria Nerones, Vitellios, & Commodos vinceret, qui gemitus omnium fuerint, quum per populi & honestorum coronas una vox esset, hunc non rite Antoninum dici, & per hanc pestem tantum violari nomen:* & quum, diceret acclamatum est: *Dii mala prohibebant: hac te imperante non timemus: de his te duce securi sumus. Vicisti vitia, vicisti crimina, vicisti dedecora. Antonini nomen ornavisti: certi sumus, bene præsumimus, nos te & a pueritia probavimus & nunc probamus.* Item Imperator: *Neque ego, Patres Conscripti, idcirco timeo istud venerabile omnibus nomen accipere, quod verear ne in hæc vitia delabatur vita, aut quod nominis pudeat; sed pri-*

primum diſplicet alienæ familiæ nomen aſſumere; deinde quod gravari me credo. Et quum hæc diceret, acclamatum eſt ut ſupra. Item dixit: *Si enim Antonini nomen accipio, poſſum & Trajani, poſſum & Titi, poſſum & Veſpaſiani:* Et quum diceret, acclamatum eſt: *Quomodo Auguſtus, ſic & Antoninus.* Tunc Imperator: *Video, Patres Conſcripti, quid vos moveat ad hoc nobis addendum. Auguſtus primus, primus eſt auctor imperii, & in ejus nomen omnes, velut quadam adoptione, aut jure hereditario, ſuccedimus, Antonini ipſi Auguſti dicti ſunt. Antoninus idem Pius Marcum & item Verum jure adoptionis vocavit: Commodo autem hereditarium fuit, ſuſceptum Diadumeno, affectatum in Baſſiano, ridiculum in Aurelio.* Et quum diceret, acclamatum eſt: *Alexander Auguſte, Dii te ſervent verecundiæ tuæ, prudentiæ tuæ, innocentiæ tuæ, caſtitati tuæ: hinc intelligimus qualis futurus ſis: hinc probamus. Tu facies, ut Senatus bene Principes eligat: tu facies optimum eſſe judicium Senatus. Alexander Auguſte, Dii te ſervent. Templa Antoninorum Alexander Auguſtus dedicet. Cæſar noſter, Auguſtus noſter, Imperator noſter, Dii te ſervent. Vincas, valeas, multis annis imperes.* Alexander Imperator dixit: *Intelligo, Patres Conſcripti, me obtinuiſſe quod volui, & id acceptum refero, plurimas gratias & agens & habens, eniſurus ut & hoc nomen quod in Imperium detulimus, tale ſit, ut & ab aliis deſideretur, & bonis veſtræ pietatis judiciis offeratur.* Poſt hæc acclamatum eſt: *Magne Alexander, Dii te ſervent. Si Antonini nomen repudiaſti, Magni prænomen ſuſcipe.*

Magne Alexander, Dii te ſervent. Et quum ſæpius dicerent, Alexander Auguſtus ait: *Facilius fuit, Patres Conſcripti, ut Antoninorum nomen acciperem; aliquid enim vel affinitati deferrem, vel conſortio nominis imperialis. Magni vero nomen cur accipitur? quid enim jam magnum feci? quum id Alexander poſt magna geſta, Pompeius vero poſt magnos triumphos acceperit. Quieſcite igitur, venerandi Patres, & vos ipſi magnifici unum me de vobis eſſe cenſete, potius quam Magni nomen ingerite.* Poſt hæc acclamatum eſt: *Aurelii Alexander Auguſte, Dii te ſervent*, & reliqua ex more. Dimiſſo Senatu, quum & alia multa eo die eſſent acta, quaſi triumphans domum ſe recepit. Multo clarior viſus eſt alienis nominibus non receptis, quam ſi recepiſſet: atque ex eo conſtantiæ ac plenæ gravitatis famam obtinuit; ſiquidem uni adoleſcenti Senatus totus perſuadere non potuit. Sed quamvis Senatu rogante non potuerit perſuaderi, ut vel Antonini vel Magni nomina ſuſciperet, tamen ob ingentem vigorem animi & mirandam ſingularemque conſtantiam contra militum inſolentiam, Severi nomen a militibus eidem inditum eſt: quod illi ingentem in præſentia reverentiam, magnam apud poſteros gloriam peperit; quum eo acceſſiſſet, ut de animi virtute nomen acceperit: ſiquidem ſolus inventus ſit qui tumultuantes legiones exauctoraverit, ut ſuo loco oſtendetur: in milites autem graviſſime animadverterit, qui forte incurrerunt aliquid, quod videretur injuſtum, ut & ipſum locis ſuis declara-

clarabimus. Omina imperii hæc habuit: primum, quod ea die natus eſt qua defunctus vita Magnus Alexander dicitur: deinde, quod in templo ejus mater enixa eſt: tertio, quod ipſius nomen accepit: tum præterea quod ovum purpurei coloris, eadem die natum qua ille natus eſt, palumbinum, anicula quædam matri ejus obtulit: ex quo quidem aruſpices dixerunt Imperatorem quidem illum, ſed non diu futurum, & cito ad imperium perventurum: tum præterea quod tabula Trajani Imperatoris, quæ geniali lecto patris imminebat, dum mater eum in templo pareret, in lectum ejus decidit. His acceſſit quod nutrix ei Olympias data eſt, quo nomine mater Alexandri appellata eſt. Nutritor Philippus provenit caſu unus ex ruſticis, quod nomen patri Alexandri Magni fuit. Fertur die prima natalis ejus toto die apud Arcam Cæſaream ſtella primæ magnitudinis viſa, &, ſol circa domum patris ejus fulgido ambitu coronatus. Quum ejus natalem aruſpices commendarent, dixerunt eum ſummam rerum tenturum, idcirco quod hoſtiæ de ea villa, quæ eſſet Severi Imperatoris, adductæ eſſent & quas in illius honorem coloni paraſſent. Nata in domo laurus juxta perſici arborem, intra unum annum perſici arborem vicit: unde etiam conjectores dixerunt, Perſas ab eo eſſe vincendos. Mater ejus pridie quam pareret, ſomniavit ſe purpureum draculum parere. Pater eadem nocte in ſomniis vidit alis ſe Romanæ Victoriæ, quæ in

Senatu, ad cœlum vehi. Ipſe, quum vatem conſuleret de futuris, hos accepiſſe dicitur verſus adhuc parvulus: & primis quidem ſortibus:

Te manet imperium cæli terræque mariſque:

intellectum eſt, quod inter Divos etiam referretur.

Te manet imperium, quod tenet imperium.

ex quo intellectum eſt, Romani illum imperii principem futurum; nam ubi eſt imperium niſi apud Romanos, quod tenet imperium? Et hæc quidem de Græcis verſibus ſunt prodita. Ipſe autem quum parentis hortatu, animum a philoſophia & muſica ad alias artes traduceret, Virgilii ſortibus hujuſmodi illuſtratus eſt:

Excudent alii ſpirantia mollius æra,
Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus,
Orabunt cauſas melius, cælique meatus
Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera ducent:
Tu regere imperio populos, Romane, memento.
Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem,
Parcere ſubjectis & debellare ſuperbos.

Fuerunt multa alia ſigna, quibus Principem humani generis eſſe conſtaret. Nimius ardor oculorum, & diutius intuentibus gravis: & divinatio mentis frequentiſſima: rerum memoria ſingularis, quam nemo niſi Acholius ferebat adjuram. Et quum puer ad imperium perveniſſet, fecit cuncta cum matre, ut & illa videretur pariter imperare, mulier ſancta, ſed avara & auri atque argenti cupida. Ubi ergo Auguſtus agere cœpit imperium, primum removit judices omnes a Republica & a miniſteriis atque mu-

muneribus, quos impurus ille Heliogabalus ex genere hominum turpiſſimo provexerat: deinde Senatum & Equeſtrem ordinem purgavit. Ipſas deinde tribus, & eos qui militaribus nituntur prærogativis, purgavit, & Palatium ſuum comitatumque omnem, abjectis ex aulico miniſterio cunctis obſcœnis & infamibus: nec quemquam paſſus eſt eſſe in Palatinis niſi neceſſarium hominem. Jurejurando deinde ſe conſtrinxit, ne quem adſcriptum, id eſt vacantium haberet, ne annonis rempublicam gravaret: dicens, malum pupillum eſſe Imperatorem, qui ex viſceribus provincialium homines non neceſſarios nec reipublicæ utiles paſceret. Fures judicare juſſit in civitatibus ullis numquam videri: & ſi eſſent viſi, juſſit deportari per rectores provinciarum. Annonam militum diligenter inſpexit. Tribunos qui per ſtellaturas militibus aliquid tuliſſent, capitali pœna affecit. Negotia & cauſas prius a ſcriniorum principibus, & doctiſſimis juriſperitis & ſibi fidelibus, quorum primus tunc Ulpianus fuit, tractari ordinarique atque ita referri ad ſe præcepit. Leges de jure populi & fiſci moderatas & infinitas ſanxit: neque ullam conſtitutionem ſacravit ſine viginti juriſperitis, & doctiſſimis ac ſapientibus viris iiſdemque diſertiſſimis, non minus quinquaginta: ut non minus in conſilio eſſent ſententiæ quam Senatuſconſultum conficerent: & id quidem ita: ut iretur per ſententias ſingulorum, ac ſcriberetur quid quiſque dixiſſet, dato tamen ſpatio ad diſ-

quirendum cogitandumque priuſquam dicerent, ne incogitati dicere cogerentur de rebus ingentibus. Fuit præterea illi conſuetudo, ut ſi de jure aut de negotiis tractaret, ſolos doctos & diſertos adhiberet: ſi vero de re militari, milites veteres & ſenes ac benemeritos, & locorum peritos ac bellorum & caſtrorum, & omnes literatos: & maxime eos qui hiſtoriam norant: requirens quid in talibus cauſis, quales in diſceptatione verſabantur, veteres Imperatores vel Romani vel exterarum gentium feciſſent. Referebat Encolpius, quo ille familiariſſimo uſus eſt, illum ſi unquam furem judicem vidiſſet, paratum habuiſſe digitum, ut illi oculum erueret: tantum odium eum tenebat eorum, de quibus apud ſe probatum eſſet, quod fures fuiſſent. Addit Septimius, qui vitam ejus non mediocriter exſequutus eſt, tanti ſtomachi fuiſſe Alexandrum in eos judices qui furtorum fama laboraſſent, etiamſi damnati non eſſent, ut ſi eos caſu aliquo videret, commotione animi ſtomachi choleram evomeret, toto vultu inardeſcente, ita ut nihil poſſet loqui. Nam quum quidam Septimius Arabinus, famoſus crimine furtorum, & ſub Heliogabalo jam liberatus, inter Senatores Principem ſalutatum veniſſet, exclamavit: *O Numina, o Jupiter, o Dii immortales! Arabinus non ſolum vivit, verumetiam in Senatum venit? fortaſſis etiam de me ſperat? tam fatuum, tam ſtultum eſſe me judicat?* Salutabatur autem nomine, hoc eſt, *Ave Alexander*. Si quis caput flexiſſet, aut blandius

aliquid dixiſſet, uti adulator vel abiiciebatur, ſi loci ejus qualitas pateretur, vel ridebatur ingenti cachinno, ſi ejus dignitas graviori ſubjacere non poſſet injuriæ. Salutatus conſeſſum obtulit omnibus Senatoribus: atque adeo niſi honeſtos & bonæ famæ homines ad ſalutationem non admiſit: juſſitque (quemadmodum in Eleuſiniis ſacris dicitur: *ut nemo ingrediatur, niſi qui ſe innocentem novit*) per præconem edici, ut nemo ſalutaret Principem qui ſe furem eſſe noſſet, ne aliquando detectus, capitali ſupplicio ſubderetur. Ipſe adorari ſe vetuit, quum jam cœpiſſet Heliogabalus adorari regum more Perſarum. Erat præterea hæc illius ſententia, *Solos fures de paupertate conqueri, dum volunt ſcelera vitæ ſuæ tegere*. Idem addebat ſententiam de furibus notam, & Græce quidem, quæ Latine hoc ſignificat: *Qui multa rapuerit, pauca ſuffragatoribus dederit, ſalvus erit:* quæ Græce talis eſt: Ὁ πολλὰ κλέψας, ὀλίγα δοὺς, ἐκφεύξεται. Præfectum prætorii ſibi ex Senatus auctoritate conſtituit. Præfectum Urbis a Senatu accepit, alterum præfectum prætorii fecit: qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: *Invitos non ambientes in Rempublicam collocandos*. Senatorem numquam ſine omnium Senatorum qui aderant conſilio fecit, ita ut per ſententias omnium crearetur, teſtimonia dicerent ſummi viri ac ſi fefelliſſent vel teſtes vel ii qui ſententias dicebant, poſtea in ultimum reiicerentur locum civium, condemnatione adhibita quaſi falſi rei approbati, ſine ul-

lius indulgentiæ propoſito. Idem Senatores nonniſi ad ſummorum in Palatio virorum ſuffragium fecit, dicens magnum virum eſſe oportere qui faceret Senatorem. Idem libertinos nunquam in equeſtrem locum redegit aſſerens ſeminarium Senatorum equeſtrem locum eſſe. Moderationis tantæ fuit, ut nemo unquam ab eius latere ſubmoveretur: ut omnibus ſe blandum affabilemque præberet: ut amicos non ſolum primi ac ſecundi loci, ſed etiam inferiores, ægrotantes viſeret: ut ſibi ab omnibus libere, quæ ſentiebant, dici cuperet: & quum dictum eſſet, audiret: & quum audiſſet, ita ut res poſcebat, emendaret atque corrigeret: ſi minus bene factum eſſet aliquid, etiam ipſe convinceret, idque ſine faſtu & ſine amaritudine animi, conſenſum omnibus ſemper offerret, præter eos quos furtorum denſior fama perſtrinxerat, de abſentibus ſemper requirens. Denique quum ei obiiceret nimiam civilitatem & Mammæa mater, & uxor Memmia, Sulpicii Conſularis viri filia, Catuli neptis, & ſæpe dicerent: *Molliorem tibi poteſtatem & contemptibiliorem imperii feciſti:* ille reſpondit: *Sed ſecuriorem atque diuturniorem.* Dies denique nunquam tranſiit, quin aliquid manſuetum, civile, pium faceret: ſed ita ut ærarium non everteret. Condemnationes & raras eſſe juſſit: & quæ factæ fuerant, non indulſit. Vectigalia civitatibus ad proprias fabricas deputavit. Fœnus publicum trientarium exercuit, ita ut pauperibus pleriſque ſine uſuris pecunias dederit ad agros emendos, reddendas de fructibus.

Præ-

Præfectis prætorio ſuis Senatoriam addidit dignitatem, ut viri clariſſimi & eſſent & dicerentur: quod antea vel raro fuerat, vel omnino non fuerat: eouſque, ut ſi quis Imperatorum ſucceſſorem præfecto prætorii dare vellet, laticlaviam eidem per libertum ſubmitteret, ut in multorum vita Marius Maximus dixit. Alexander autem idcirco Senatores eſſe voluit præfectos prætorii, ne quis non Senator de Romano Senatore judicaret. Milites ſuos ſic ubique ſcivit, ut in cubiculo haberet breves, & numerum, & tempora militantium: ſemperque quum ſolus eſſet, & rationes eorum, & numerum, & dignitates, & ſtipendia recenſeret, ut eſſet ad omnia inſtructiſſimus. Denique quum inter militares aliquid ageretur, multorum dicebat & nomina. De promovendis etiam ſibi annotabat, & perlegebat cuncta pittacia, & ſic faciebat diebus etiam pariter annotatis, & quis, & qualis eſſet, & quo inſinuante promotus. Commeatum populi Romani ſic adjuvit, ut quum frumenta Heliogabalus evertiſſet, vicem de propria pecunia loco ſuo reponeret. Negotiatoribus, ut Romam volentes concurrerent, maximam immunitatem dedit. Oleum quod Severus populo dederat, quodque Heliogabalus imminuerat, turpiſſimis hominibus præfecturam annonæ tribuendo, integrum reſtituit. Jus conferendi rationes, quod impurus ille ſuſtulerat, hic omnibus reddidit. Mechanica opera Romæ plurima inſtituit. Judæis privilegia reſervavit.

Chri-

Chriſtianos eſſe paſſus eſt. Pontificibus tantum detulit & Quindecim viris atque auguribus, ut quaſdam cauſas ſacrorum a ſe finitas, iterari & aliter diſtingui pateretur. Præſides provinciarum, quos vere non factionibus laudari comperit, & in itineribus ſecum ſemper in vehiculo habuit & muneribus adjuvit, dicens, & fures a Republica pellendos ac pauperandos, & integros eſſe redimendos atque ditandos. Quum vilitatem populus Romanus ab eo peteret, interrogavit per curionem, quam ſpeciem caram putarent. Illi continuo exclamaverunt, carnem bubulam atque porcinam. Tunc ille, non quidem vilitatem propoſuit: ſed juſſit, ne quis ſuminatam occideret, ne quis lactantem, ne quis vaccam, ne quis damalionem: tantumque intra biennium vel prope annum, porcinæ carnis fuit & bubulæ, ut quum fuiſſet octominutalis libra, ad duos unumque utriuſque carnis libra redigeretur. Cauſas militum contra tribunos ſic audivit, ut ſi aliquem reperiſſet tribunorum in crimine, pro facti qualitate ſine indulgentiæ propoſito puniret. De omnibus hominibus per fideles homines ſuos ſemper quæſivit: & per eos quos nemo noſſet hoc agere; quum diceret, omnes præda corrumpi poſſe. Servos ſuos ſemper cum ſervili veſte habuit, libertos cum ingenuorum. Eunuchos de miniſterio ſuo abjecit, & uxori ut ſervos ſervire juſſit. Et quum Heliogabalus mancipium eunuchorum fuiſſet, ad certum numerum eos redegit: nec quidquam in Palatio curare vo-

voluit niſi balneas fœminarum: quùm pleroſque eunuchos rationibus & procurationibus præpoſuiſſet Heliogabalus: hic illis & veteres ſuſtulit dignitates. Idem tertium genus hominum eunuchos eſſe dicebat: nec videndum, nec in uſu habendum a viris, ſed vix a fœminis nobilibus. Qui de eo fumum vendiderat, & a quodam militari centum aureos acceperat, in crucem tolli juſſit per eam viam qua eſſet ſervis ſuis ad ſuburbana Imperatoria iter frequentiſſimum. Provincias prætorias, præſidiales plurimas fecit: proconſulares ex Senatus voluntate ordinavit. Balnea mixta Romæ exhiberi prohibuit: quod quidem jam ante prohibitum, Heliogabalus fieri permiſerat. Lenonum vectigal & meretricum & exoletorum in ſacrum ærarium inferri vetuit, ſed ſumtibus publicis ad inſtaurationem theatri, Circi, amphitheatri, & ærarii deputavit. Habuit in animo, ut exoletos vetaret, quod poſtea Philippus fecit: ſed veritus eſt, ne prohibens, publicum dedecus in privatas cupiditates converteret, quum homines illicita magis poſcant, prohibitaque furore perſequantur. Braccariorum, linteonum, vitreariorum, pellionum, plauſtrariorum, argentariorum, auriſicum, & ceterarum artium vectigal pulcherrimum inſtituit: ex eoque juſſit thermas, & quas ipſe fundaverat, & ſuperiores, populi uſibus exhiberi: ſilvas etiam thermis publicis deputavit. Addidit & oleum luminibus thermarum, quum antea non ante auroram paterent, & ante ſolis occa-

occaſum clauderentur. Hujus imperium incruentum quidam literis tradiderunt, quod contra eſt; nam & Severus eſt appellatus a militibus ob auſteritatem, & in animadverſionibus aſperior in quibuſdam fuit. Opera veterum Principum inſtauravit: ipſe nova multa conſtituit: in his thermas nominis ſui, juxta eas quæ Neronianæ fuerunt, aqua inducta, quæ *Alexandrina* nunc dicitur. Nemus thermis ſuis de privatis ædibus ſuis quas emerat, dirutis ædificiis, fecit. *Oceani ſolium* primus inter Principes appellavit, quum Trajanus id non feciſſet, ſed diebus ſolia deputaſſet. Antonini Caracalli thermas additis ſortionibus perfecit & ornavit. Alexandrinum opus marmoris, de duobus marmoribus, hoc eſt porphyretico & Lacedæmonio, primus inſtituit, Palatio exornato hoc genere marmorandi. Statuas coloſſas in Urbe multas locavit, artificibus undique conquiſitis. Alexandri habitu nummos plurimos figuravit: & quidem electreos aliquantos, ſed plurimos tamen aureos. A mulieribus famoſis matrem & uxorem ſuam ſalutari vetuit. Conciones in Urbe multas habuit more veterum tribunorum & Conſulum. Congiarium populo ter dedit, donativum militibus ter: carnem populo addidit. Uſuras fœneratorum contraxit ad trientes penſiones, etiam pauperibus conſulens. Senatores ſi fœnerarentur, uſuras accipere primo vetuit, niſi aliquid muneris cauſa acciperent: poſtea tamen juſſit in ſemiſſes acciperent donum, munus tamen ſuſtulit.

Sta-

Statuas ſummorum virorum in foro Trajani collocavit undique tranſlatas. Paulum & Ulpianum in magno honore habuit, quos præfectos ab Heliogabalo alii dicunt factos, alii ab ipſo; nam & conſiliarius Alexandri, & magiſter ſcrinii Ulpianus fuiſſe perhibetur: qui tamen ambo aſſeſſores Papiniani fuiſſe dicuntur. Baſilicam Alexandrinam inſtituerat inter campum Martium & ſepta Agrippiana, in latum pedum centum, in longum pedum mille, ita ut tota columnis penderet: quam efficere non potuit morte præventus. Iſium & Serapium decenter ornavit, additis ſignis & deliacis & omnibus myſticis. In matrem Mammæam unice pius fuit, ita ut Romæ in Palatio faceret diætas nominis Mammææ, quas imperitum vulgus hodie ad Mammam vocant. Et in Bajano palatium cum ſtagno, quod Mammææ nomine hodieque cenſetur. Fecit & alia in Bajano opera magnifica in honorem affinium ſuorum, & ſtagna ſtupenda, admiſſo mari. Pontes, quos Trajanus fecerat; inſtauravit pæne in omnibus locis: aliquos etiam novos fecit, ſed inſtauratis nomen Trajani reſervavit. In animo habuit omnibus officiis genus veſtium proprium dare, & omnibus dignitatibus, ut a veſtitu dignoſcerentur: & omnibus ſervis, ut in populo poſſent agnoſci, ne quis ſeditioſus eſſet, ſimul ne ſervi ingenuis miſcerentur. Sed hoc Ulpiano Pauloque diſplicuit, dicentibus, plurimum rixarum fore, ſi faciles eſſent homines ad injurias. Tum ſatis eſſe conſtituit, ut Equi-

tes Romani a Senatoribus clavi qualitate diſcernerentur. Pænulis intra Urbem frigoris cauſa, ut ſenes uterentur permiſit, quum id veſtimenti genus ſemper itinerarium aut pluviæ fuiſſet. Matronas tamen intra Urbem pænulis uti vetuit, in itinere permiſit. Facundiæ fuit Græcæ magis quam Latinæ, nec verſu invenuſtus. Et ad muſicam pronus, matheſeos peritus: ita quidem ut ex ejus juſſu mathematici publice propoſuerint Romæ, ac ſint profeſſi ut docerent. Aruſpicinæ quoque peritiſſimus fuit, ὀρνεοσκόπος magnus, ut & Vaſcones & Hiſpanorum & Pannoniorum augures vicerit. Geometriam fecit, pinxit mire, cantavit nobiliter: ſed nunquam alio conſcio, niſi pueris ſuis teſtibus. Vitas principum bonorum verſibus ſcripſit. Lyra, tibia, organo cecinit: tuba etiam, quod quidem Imperator nunquam oſtendit. Palæſtes primus fuit, in armis magnus, adeo ut multa bella & glorioſe geſſerit. Conſulatum ter iniit tantum ordinarium: ac primo nundino ſibi alios ſemper ſuffecit. Severiſſimus judex contra fures, appellans eoſdem quotidianorum ſcelerum reos, & damnans acerrime, ac ſolos hoſtes inimicoſque Reipublicæ vocans. Eum notarium qui falſum cauſæ brevem in conſilio imperatorio retuliſſet, inciſis digitorum nervis, ita ut nunquam poſſet ſcribere, deportavit. Quum quidam ex honoratis, vitæ ſordidæ, & aliquando furtorum reus, per ambitionem nimiam ad militiam aſpiraſſet, idcirco quod per reges amicos ambierat,

ad-

admiſſus, ſtatim in furto præſentibus patronis detectus eſt: juſſuſque a regibus audiri, damnatus eſt re probata. Et quum quæreretur a regibus, quid apud eos paterentur fures, illi reſponderunt, Crucem: ad eorum reſponſum, in crucem ſublatus eſt. ita & patronis auctoribus damnatus ambitor eſt: & Alexandri, quam præcipue tuebatur, ſervata clementia eſt. Statuas coloſſas, vel pedeſtres nudas, vel equeſtres, divis Imperatoribus in foro divi Nervæ, quod *Tranſitorium* dicitur, locavit, omnibus cum titulis, & columnis æreis, quæ geſtorum ordinem continerent, exemplo Auguſti, qui ſummorum virorum ſtatuas in foro ſuo e marmore collocavit, additis geſtis. Volebat videri originem de Romanorum gente trahere, quia eum pudebat Syrum dici: maxime quod quodam tempore feſto, ut ſolent, Antiochenſes, Ægyptii, Alexandrini, laceſſiverant eum convitiolis, *Syrum archiſynagogum* eum vocantes & *archiereα*. Antequam de bellis ejus & expeditionibus & victoriis loquar, de vita quotidiana & domeſtica pauca diſſeram. Uſus vivendi eidem hic fuit: primum ut, ſi facultas eſſet, id eſt ſi non cum uxore cubuiſſet, matutinis horis in larario ſuo (in quo & divos Principes, ſed optimos, electos, & animas ſanctiores, in queis & Apollonium, & quantum ſcriptor ſuorum temporum dicit, Chriſtum, Abraham, & Orpheum, & hujuſmodi ceteros habebat, ac majorum effigies) rem divinam faciebat. Si id non poterat; pro lo-

loci qualitate, vel vectabatur, vel piſcabatur, vel deambulabat, vel venabatur. Dehinc ſi hora permitteret, actibus publicis poſt multam horam operam dabat, idcirco quod & res bellicæ & res civiles (ut ſuperius dictum eſt) per amicos tractabantur, ſed ſanctos & fideles, & nunquam venales: & tractatæ firmabantur, niſi quid novi etiam ipſi placeret. Sane ſi neceſſitas cogeret, ante lucem actibus operam dabat, & in longam horam producebat: neque unquam tædiavit, aut morioſus aut iratus reſedit, fronte ſemper pari, & lætus ad omnia; erat enim ingentis prudentiæ: & cui nemo poſſet imponere: & quem ſi aliquis urbane tentare voluit, intellectus tulit pœnas. Poſt actus publicos ſeu bellicos ſeu civiles, lectioni Græcæ operam majorem dabat, *De republica* libros Platonis legens. Latina quum legeret, non alia magis legebat quam *De officiis* Ciceronis & *De republica*. Nonnumquam & oratores & poëtas, in queis Serenum Sammonicum, quem ipſe noverat & dilexerat, & Horatium. Legit & vitam Alexandri quem præcipue imitatus eſt: etſi in eo condemnabat ebrietatem & crudelitatem in amicos; quamvis utrumque defendatur a bonis ſcriptoribus, quibus ſæpius ille credebat. Poſt lectionem, operam palæſtræ, aut ſphæriſterio, aut curſui, aut luctaminibus mollioribus dabat, atque inde unctus lavabatur, ita ut caldariis vel nunquam vel raro, piſcina ſemper uteretur, in eaque una hora prope maneret: biberet etiam frigidam Claudiam je-

junus

junus, ad unum prope ſextarium. Egreſſus balucas multum lactis & panis ſumebat, ova, deinde mulſum: atque his refectus aliquando prandium inibat, aliquando cibum uſque ad cœnam differebat, prandit tamen ſæpius. Uſuſque eſt Hadriani tetrapharmaco frequenter, de quo in libris ſuis Marius Maximus loquitur, quum Hadriani diſſerit vitam. Poſt meridianas horas, ſubſcriptioni & lectioni epiſtolarum ſemper dedit operam, ita ut ab epiſtolis & libelſis & a memoria ſemper aſſiſterent: nonnumquam etiam, ſi ſtare per valetudinem non poſſent, ſederent, relegentibus cuncta librariis & iis qui ſcrinium gerebant, ita ut Alexander ſua manu adderet ſi quid eſſet addendum; ſed ex ejus ſententia qui diſertior habebatur. Poſt epiſtolas, omnes amicos ſimul admiſit, cum omnibus pariter eſt loquutus: neque umquam ſolum quemquam, niſi præfectum ſuum, vidit, & quidem Ulpianum, ex aſſeſſore ſemper ſuo, cauſa, juſtitiæ ſingularis. Quum autem alterum adhibuit, & Ulpianum rogari juſſit. Virgilium autem Platonem poetarum vocabat, ejuſque imaginem cum Ciceronis ſimulacro in ſecundo larario habuit, ubi & Achillis & magnorum virorum. Alexandrum vero Magnum inter Divos & optimos in larario majore conſecravit. Injuriam nulli unquam amicorum comitumve fecit, nec magiſtris quidem, aut principibus officiorum. Præfectis autem ſemper detulit, aſſerens eum qui mereatur injuriam pati, ab Imperatore damnandum eſſe,

non dimittendum. Si unquam alicui præsentium successorem dedit, semper illud addidit: *Gratias tibi agit respublica*: eumque muneratus est, ita ut privatus pro loco suo posset honeste vivere: his quidem muneribus, agris, bobus, equis, frumento, ferro, impendiis ad faciendam domum, marmoribus ad ornandum, & operis, quas ratio fabricæ requirebat. Aurum & argentum raro cuiquam, nisi militi divisit; nefas esse dicens, ut dispensator publicus in delectationes suas & suorum converteret id quod provinciales dedissent. Aurum negotiatorium & coronarium Romæ remisit. Fecit Romæ curatores Urbis quatuordecim, sed ex Consularibus viris, quos audire negotia urbana cum præfecto Urbis jussit, ita ut omnes, aut magna pars adesset, quum acta fierent. Corpora omnium constituit, vinariorum, lupinariorum, caligariorum, & omnino omnium artium: hisque ex sese defensores dedit, & jussit quid ad quos judices pertineret. Scænicis nunquam aurum, nunquam argentum, vix pecuniam donavit: pretiosas vestes quas Heliogabalus dederat, etiam sustulit. Milites quos *ostensionales* vocant, non pretiosis, sed speciosis clarisque vestibus ornabat: nec multum in signa, aut ad apparatum regium auri & serici deputabat, dicens: *Imperium in virtute esse, non in decore*. Chlamydes hirtas Severi, & tunicas asemas vel macrocheras, ex purpura non magna ad usum revocavit suum. In convivio aurum nescit: pocula mediocria, sed nitida

tida ſemper habuit: Ducentarum librarum argenti pondus miniſterium ejus nunquam tranſiit. Nanos & nanas, & moriones, & vocales exoletos, & omnia acroamata, & pantomimos, populo donavit: qui autem uſui non erant, ſingulis civitatibus deputavit alendos ſingulos, ne gravarentur ſpecie mendicorum. Eunuchos, quos Heliogabalus, & in conſiliis turpibus habebat & promovebat, donavit amicis, addito elogio, ut ſi non rediiſſent ad bonos mores, eoſdem liceret occidi ſine autoritate judicii. Mulieres infames, quarum infinitum numerum deprehenderat, publicari juſſit, exoletis omnibus deportatis, aliquibus etiam naufragio merſis, cum quibus illa clades conſuetudinem habuerat funeſtiſſimam. Auratam veſtem miniſtrorum vel in publico convivio nullus habuit. Quum inter ſuos convivaretur, aut Ulpianum aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas literatas, quibus ſe recreari dicebat & paſci. Habebat, quum privatim convivaretur, & librum in menſa, & legebat, ſed Græca magis. Latinos autem poëtas lectitabat. Publico convivio ea ſimplicitate egit qua privato, niſi quod numerus accubantium creſcebat & multitudo convivarum, qua ille offendebatur, dicens ſe in theatro & Circo manducare. Oratores & poëtas non ſibi panegyricos dicentes (quod exemplo Nigri Peſcennii ſtultum dicebat) ſed aut orationes recitantes, aut facta veterum quos ante retuli, libenter audivit: libentius tamen, ſi

quis ei recitavit Alexandri Magni laudes, aut meliorum retro principum, aut magnorum urbis Romæ virorum. Ad Athenæum, audiendorum & Græcorum & Latinorum rhetorum vel poëtarum causa, frequenter proceſſit. Audivit autem etiam forenſes oratores cauſas recitantes, quas vel apud ipſum, vel apud præfectos Urbis egerant, Agoni præſedit, & maxime Herculeo, in honorem Magni Alexandri, Sólus poſt meridiem, vel matutinis horis idcirco nunquam aliquos videbat, quod ementitos de ſe multa cognoverat; ſpeciatim Vetronium Turinum: quem quum familiarem habuiſſet, ille omnia vel fingendo ſic vendiderat, ut Alexandri quaſi ſtulti hominis & quem ille in poteſtate haberet & cui multa perſuaderet, infamaret imperium: ſicque omnibus perſuaſerat quod ad nutum ſuum omnia faceret. Denique hac illum arte deprehendit, ut quendam immitteret qui a ſe quiddam publice peteret, ab illo autem occulte quaſi præſidium poſtularet, ut pro eo Alexandro ſecreto ſuggereret. Quod quum factum eſſet, & Turinus ſuffragium promiſiſſet, dixiſſetque ſe quædam Imperatori dixiſſe, quum nihil dixiſſet, ſed in eo pendere, ut adhuc impetraret, eventum vendens: quumque iterum juſſiſſet Alexander interpellari, & Turinus quaſi aliud agens nutibus annuiſſet, neque tamen interim quidquam dixiſſet, impetratum autem eſſet quod petebatur, Turinuſque ab illo qui meruerat, fumi venditor, ingentia

tia præmia percepiſſet, accuſari eum Alexander juſſit, probanſque per teſtes omnibus, & quibus præſentibus quid accepiſſet, & quibus audientibus quid promiſiſſet, in foro Tranſitorio ad ſtipitem illum ligari præcepit, & fumo appoſito, quem ex ſtipulis atque humidis lignis fieri juſſerat, necavit, præcone dicente: *Fumo punitur, qui vendidit fumum*. Ac ne in una tantum cauſa videretur crudelior fuiſſe, quæſivit diligentiſſime antequam eum damnaret: & invenit Turinum ſæpe & in cauſis ab utraque parte accepiſſe, quum eventus venderet, & ab omnibus qui aut præpoſituras aut provincias acceperant. Spectacula frequentavit cum ſumma donandi parſimonia, dicens, & venatores & ſcænicos & aurigas ſic alendos, quaſi ſervos noſtros, aut venatores, aut muliones, aut voluptarios. Conviviuni neque opimum, neque nimis parcum, ſed nitoris ſummi fuit: ita tamen, ut pura mantilia mitterentur: ſæpius cocco clavata, aurata vero nunquam; quum hæc Heliogabalus jam recepiſſet, & ante (ut quidam prædicant) Hadrianus habuiſſet. Uſus convivii diurnus hic fuit: Vini ad totum diem ſextarii triginta, panis mundi pondo triginta, panis ſequentis ad donandum pondo quinquaginta. Nam ſemper de manu ſua miniſtris convivii & panem & partes, aut olerum, aut carnis, aut leguminum dabat, ſenili prorſus maturitate patrem familias agens. Erant decreta & carnis diverſæ pondo triginta: erant & gallinacei duo:

adhibebatur & anſer diebus feſtis. Kalendis autem Januariis, & hilariis Matris Deum, & ludis Apollinaribus, & Jovis epulo, & Saturnalibus, & hujuſmodi feſtis diebus, faſianus: ita ut aliquando & duo ponerentur, additis gallinaceis duobus. Leporem quotidie habuit, venationem frequentem; ſed eam cum amicis dividebat, & his maxime quos ſciebat per ſe non habere: nec divitibus quidquam talium munerum miſit, ſed ab his ſemper accepit. Habuit quotidie milii ſine pipere ſextarios quatuor, cum pipere duo; & ne ſit longum omnia inſerere, quæ Gargilius Martialis ejus temporis ſcriptor ſingulatim perſequutus eſt, omnia & ad modum & rationem illi ſunt præbita. Pomis vehementer indulſit, ita ut ſecunda menſa illius ſæpius poneretur, unde etiam jocus exſtitit: *Non ſecundam menſam Alexandrum habere, ſed ſecundum*. Ipſe cibo plurimo reficiebatur: vino neque parce, neque copioſe, affatim tamen. Frigida ſemper pura uſus, æſtate vino cum roſa condito: quod quidem ſolum ex diverſo genere Heliogabali tenuerat. Et quoniam de lepuſculis facta eſt mentio, quod ille leporem quotidie haberet, jocus poëticus emerſit, idcirco quod multi ſeptem diebus pulchros eſſe dicunt eos qui leporem comederint, ut Martialis coci etiam epigramma ſignificat, quod contra quandam Galliam ſcripſit hujuſmodi:

Quum leporem mittis, ſemper mihi Gellia mandas,
Septem formoſus, Marce, diebus eris.

Si

Si verum dicis, ſi verum Gellia mandas,
Edifti nunquam Gellia tu leporem.

Sed hos verſus Martialis in eam, quæ deformis eſſet, compoſuit: poëta vero temporum Alexandri hæc in eum dixit:

Pulcbrum quod vides eſſe noſtrum regem,
Quem Syrum ſua detulit propago,
Venatus facit, & lepus comeſus,
Ex quo continuum capit leporem.

Hos verſus quum ad eum quidam ex amicis detuliſſet, reſpondiſſe ille dicitur Græcis verſibus in hanc ſententiam:

Pulcbrum quod putas eſſe veſtrum regem
Vulgari miſerande de fabella;
Si verum putas eſſe, non iraſcor.
Tantum tu comedas velim lepuſculos,
Ut fias, animi malis repulſis,
Pulcber, ne invideas livore mentis.

Quum amicos militares habuiſſet, ut uſum Trajani, quem ille poſt ſecundam menſam, potandi uſque ad quinque pocula inſtituerat, reſervaret, unum tantum poculum amicis exhibebat, in honorem Alexandri Magni: id autem brevius, niſi ſi quis quod licebat, majus habere poſtulaſſet. Uſus Veneris in eo moderatus fuit, exoletorum ita expers, ut (quemadmodum ſupra diximus) legem de his auferendis ferre voluerit. Horrea in omnibus regionibus publica fecit, ad quæ conferrent bona ii qui privatas cuſtodias non haberent. Balnea omnibus regionibus addidit quæ forte non habebant; nam hodieque multa dicuntur Alexandri. Fecit & domos pulcherrimas, eaſdemque amicis ſuis maxime

integris viris donavit: Vectigalia publica in id contraxit, ut qui decem aureos ſub Heliogabalo præſtiterant, tertiam partem aurei præſtarent, hoc eſt triceſimam partem: tuncque primum ſemiſſes aureorum formati ſunt: tunc etiam, quum ad tertiam aurei partem vectigal decidiſſet, tremiſſes; dicente Alexandro, etiam quartarios futuros quod minus non poſſet: quos quidem jam formatos in moneta detinuit, expectans ut ſi vectigal contrahere potuiſſet, & eoſdem ederet. Sed quum non potuiſſet per publicas neceſſitates, conflari eos juſſit, & tremiſſes tantum ſolidoſque formari. Formas binarias, ternarias & quaternarias, & denarias etiam, atque amplius uſque ad bilibres quoque & centenarias, quas Heliogabalus invenerat, reſolui præcepit, neque in uſu cujuſquam verſari, atque ex eo his materiæ nomen inditum eſt, quum diceret plus largiendi hanc eſſe Imperatori cauſam, ſi quum multos ſolidos minores dare poſſit, dans decem vel amplius una forma, triginta & quinquaginta & centum dare cogeretur. Veſtes ſericas ipſe raras habuit: holoſericas nunquam induit: ſubſericam nunquam donavit. Divitiis nullius invidit: pauperes juvit honoratos, quos pauperes vere, non per luxuriam aut ſimulationem vidit, ſemper multis commodis auxit, agris, ſervis, animalibus, gregibus, ferramentis, ruſticis. In theſauris veſtem nunquam niſi annum eſſe paſſus eſt, eamque ſtatim expendi juſſit. Omnem veſtem quam donavit, ipſe per-

ſpe-

ſpexit: omne aurum, omne argentum, idque frequenter, appendit. Donavit & ocreas & braccas, & calceamenta iutet veſtimenta militaria. Purpuræ clariſſimæ non ad uſum ſuum, ſed ad matronarum, ſi quæ aut poſſent, aut vellent, certe ad vendendum, graviſſimus exactor fuit: ita ut *Alexandrina* purpura hodieque dicatur, quæ vulgo *Probiana* dicitur, idcirco quod Aurelius Probus baphiis præpoſitus, id genus muricis reperiſſet. Uſus eſt ipſe chlamyde coccinea ſæpe. In urbe tamen ſemper togatus fuit, & in Italiæ urbibus. Prætextam & pictam togam nunquam niſi Conſul accepit: & eam quidem, quam de Jovis templo ſumptam alii quoque accipiebant, aut prætores aut Conſules. Accepit prætextam etiam quum ſacra faceret, ſed loco Pontificis maximi non Imperatoris. Boni linteaminis appetitor fuit, & quidem puri, dicens: *Si lintei eâcirco ſunt, ut nihil aſperum habeant, quid opus eſt purpura?* In linea autem aurum mitti, etiam dementiam judicabat, quum aſperitati adderetur rigor. Faſciis ſemper uſus eſt. Braccas albas habuit, non coccineas ut prius ſolebant. Gemmarum quod fuit, vendidit, & aurum in ærarium contulit, dicens gemmas viris uſui non eſſe: matronas autem regias contentas eſſe debere uno reticulo, atque mauribus, & baccato monili, & corona cum qua ſacrificium facerent, & unico pallio auro ſparſo, & cyclade quæ ſex uncias auri plus non haberet. Prorſus cenſuram ſuis temporibus de propriis moribus geſ-

geſſit. Imitati ſunt eum magni viri, & uxorem ejus matronæ pernobiles. Aulicum miniſterium in id contraxit, ut eſſent tot homines in ſingulis officiis, quot neceſſitas poſtularet: ita ut annonas, non dignitatem, acciperent fullones & veſtitores, & pictores & pincernæ, omnes caſtrenſes miniſtri (quemadmodum peſtis illa inſtituerat) ſed annonas ſingulas, vix binas. Et quum argentum in miniſterio plus ducentis libris non haberet, nec plures miniſtros, argentum & miniſtros ante quando poſcebat, accipiebat ab amicis: quod hodieque fit, ſi præſtatur a præfectis abſente Imperatore. Voluptates ſcænicas in convivio nunquam habuit, ſed ſumma illa oblectatio fuit, ut catuli cum porcellis luderent, aut perdices inter ſe pugnarent, aut aves parvulæ ſurſum & deorſum volitarent. Habuit ſane in Palatio unum genus voluptatis, quo maxime delectatus eſt, & quo ſollicitudines publicas ſublevaret. Nam aviaria inſtituerat pavonum, faſianorum, gallinaceorum, anatum, perdicum etiam: hiſque vehementer oblectabatur, maxime palumborum, quos habuiſſe ad viginti millia dicitur: & ne eorum paſtus gravaret annonam, ſervos habuit vectigales, qui eos ex ovis ac pullicenis ac pipionibus alerent. Thermis & ſuis & veterum frequenter cum populo uſus eſt, & æſtate maxime balneari veſte ad Palatium revertens: hoc ſolum Imperatorium habens, quod lacernam coccineam accipiebat. Curſorem nunquam niſi ſervum ſuum, dicens ingenuum cur-

re-

rere niſi in ſacro certamine non debere. Cocos, piſcatores, fullones & balneatores, nonniſi ſervos ſuos habuit: ita ut ſi quis deeſſet, emeret. Medicus ſub eo unus Palatinus ſalarium accepit: ceteri omnes qui uſque ad ſex fuerunt, annonas binas aut ternas accipiebant, ita ut mundas ſingulas conſequeretur, alias aliter. Judices quum promoveret, exemplo veterum, ut & Cicero docet, & argento & neceſſariis inſtruebat; ita ut præſides provinciarum acciperent argenti pondo vicena, phialas ſenas, mulos binos, equos binos, veſtes forenſes binas, domeſticas ſingulas, balneares ſingulas, aureos centenos, cocos ſingulos, muliones ſingulos: & ſi uxores non haberent, ſingulas concubinas, quod ſine his eſſe non poſſent: reddituri depoſita adminiſtratione, mulas, mulos, equos, muliones, & cocos: cetera ſibi habituri, ſi bene egiſſent: in quadruplum reddituri, ſi male, præter condemnationem, aut peculatus, aut repetundarum. Leges innumeras ſanxit. Carrucas Romæ & rhedas Senatoribus omnibus ut argentatas haberent, permiſit: intereſſe Romanæ dignitatis putans, ut his tantæ Urbis Senatores vectarentur. Conſules quoſcumque vel ordinarios, vel ſuffectos creavit, ex Senatus ſententia nominavit, ſumptum eorum contrahens: & nundina vetera ex ordine inſtituit, vel dies vel tempora. Quæſtores candidatos ex ſua pecunia juſſit munera populo dare, ſed ut poſt quæſturam prætoras acciperent, & inde provincias regerent:

rent: arcarios vero instituit, qui de arca fisci ederent munera, eademque parciora. Habuit in animo ut munera per totum annum dispergeret, ut per triginta dies munus populo daretur: sed cur id non fecerit in occulto habetur. Capitolium septimo die quum in Urbe esset ascendit, templa frequentavit. Christo templum facere voluit, eumque inter Deos recipere, quod & Hadrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus civitatibus sine simulacris jusserat fieri: quæ hodie idcirco quia non habent Numina, dicuntur *Hadriani*, quæ ille ad hoc parasse dicebatur: sed prohibitus est, ab iis qui consulentes sacra, repererant omnes Christianos futuros, si id optato evenisset, & templa reliqua deserenda. In jocis Alexander dulcissimus fuit, in fabulis amabilis, in conviviis comis, ita ut quisque poscceret quod vellet. Ad aurum colligendum attentus, ad servandum cautus, ad inveniendum sollicitus, sed sine cujusquam excidio. Syrum se dici noluit, sed a majoribus Romanum. Et stemma generis depinxerat, quo ostendebatur genus ejus a Metellis descendere. Rhetoribus, grammaticis, medicis, aruspicibus, mathematicis, mechanicis, architectis salaria instituit, & auditoria decrevit, & discipulos cum annonis pauperum filios, modo ingenuos, dari jussit. Etiam in provinciis, oratoribus forensibus multum detulit, plerisque etiam annonas dedit, quos constitisset gratis agere. Leges in annos firmavit, easque etiam ipse diligentissime ser-

ſervavit. Theatralia ſpectacula ſæpe obiit. Theatrum Marcelli reficere voluit. Multis civitatibus, quæ poſt terræ motus deformes erant, ad inſtaurationem operum & publicorum & privatorum, pecuniam ex vectigalibus dedit. In templis ſane nunquam præter quatuor aut quinque argenti libras, auri ne guttulam quidem aut bracteolam poſuit, ſuſurrans verſum Perſii;

--- in ſanctis quid facit aurum?

Expeditiones bellicas habuit, de quibus ordine ſuo ediſſeram. Primum tamen ejus conſuetudinem dicam de rebus vel tacendis vel prodendis. Tacebantur ſecreta bellorum: itinerum autem dies publice proponebantur, ita ut edictum penderet ante menſes duos, in quo ſcriptum eſſet: *Illa die, illa hora ab Urbe ſum exiturus, & ſi Dii voluerint, in prima manſione manſurus:* deinde per ordinem manſiones, deinde ſtativæ, deinde ubi annona eſſet accipienda: & id quidem eo uſque, quamdiu ad fines barbaricos veniretur; jam enim inde tacebatur, & omnes ambulabant, ita ne diſpoſitionem Romanam barbari ſcirent. Certum eſt autem eum nunquam id quod propoſuerat, fefelliſſe, quum diceret: *Nolle ab aulicis ſuas vendi diſpoſitiones*, quod factum fuerat ſub Heliogabalo, quum ab eunuchis omnia venderentur; quod genus hominum idcirco ſecreta omnia in aula noſſe cupiunt, ut ſoli aliquid ſcire videantur, & habeant unde vel gratiam vel pecu-

cuniam requirant. Et quia de publicandis dispositionibus mentio contigit: ubi aliquos voluisset vel rectores provinciis dare, vel præpositos facere, vel procuratores, id est rationales, ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, subiret pœnam capitis, dicebatque grave esse, quum id Christiani & Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus; qui ordinandi sunt, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita. Assessoribus salaria instituit: quamvis sæpe dixerit eos esse promovendos, qui per se rempublicam gerere possent, non per assessores; addens, militares habere suas administrationes, habere literatos: & ideo *unumquemque hoc agere debere quod nosset*. Thesauros repertos, iis qui repererant donavit: & si multi essent, addidit his eos, quos in suis habebat officiis. Cogitabat secum & descriptum habebat, cui quid præstitisset: & si quos sciret vel nihil petiisse, vel non multum, unde sumptus suos augerent, vocabat eos, & dicebat: *Quid est cur nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? pete, ne privatus de me queraris*. Dabat autem hæc in beneficiis, quæ famam ejus non læderent: bona punitorum, sed nunquam cum auro, argento, vel gemmis (nam id omne in ærarium reponebat) dabat præposituras locorum civilium non militum: dabat eas administrationes, quæ ad procurationes perti-

ne-

nerent. Rationales cito mutabat, ita ut nemo niſi annum compleret: eoſque ſi boni eſſent, oderat, malum neceſſariium vocans. Præſides vero, proconſules & legatos, nunquam fecit ad beneficium, ſed ad judicium vel ſuum vel Senatus. Milites expeditionis tempore ſic diſpoſuit, ut in manſionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & ſeptem (ut ſolent) dierum, niſi in barbarico; quamvis & illic mulis eoſdem atque camelis adjuverit, dicens: *milites ſe magis ſervare, quam ſeipſum; quod ſalus publica in bis eſſet.* Ægrotantes ipſe viſitavit per tentoria milites, etiam ultimos, & carpentis vexit, & omnibus neceſſariis adjuvit. Et ſi forte gravius laboraſſent, per civitates & agros patribus familias hominibus, & ſanctioribus matronis eos diſtribuebat; reddens impendia quæ feciſſent, ſive convaluiſſent illi, ſeu periiſſent. Quum quidam *Ovidius Camillus* Senator antiquæ familiæ delicatiſſimus rebellare voluiſſet, tyrannidem affectans, eique nuntiatum eſſet, ac ſtatim probatum, ad Palatium eum rogavit: eique gratias egit quod curam Reipublicæ, quæ recuſantibus bonis imponeretur, ſponte reciperet: deinde ad Senatum proceſſit, & timentem ac tantæ conſcientiæ tabe confectum, participem imperii appellavit, in Palatium recepit, convivio adhibuit, ornamentis imperialibus & melioribus quam ipſe utebatur affecit. Et quum expeditio barbarica eſſet nuntiata, vel ipſum ſi vellet ire, vel ut ſecum proficiſceretur, hortatus eſt, & quum

ipſe

ipſe pedes iter faceret, illum invitavit ad laborem, quem poſt quinque millia cunctantem, equo ſedere juſſit: quumque poſt duas manſiones equo etiam fatigatus eſſet, carpento impoſuit, hoc quoque, ſeu timore, ſeu vere reſpuentem, abdicantem quinetiam imperium, & mori paratum, dimiſit: commendatumque militibus, a quibus Alexander unice amabatur, tutum ad villas ſuas ire præcepit, in quibus diu vixit; ſed poſt juſſu Imperatoris occiſus eſt, quod ille militaris eſſet & a militibus amatus. Scio vulgum hanc rem quam contexui, Trajani putare; ſed neque in vita ejus id Marius Maximus ita expoſuit, neque Fabius Marcellinus, neque Aurelius Verus, neque Statius Valens, qui omnem ejus vitam in literas miſerunt. Contra autem & Septimius, & Acholius, & Encolpius vitæ ſcriptores, ceterique, de hoc talia prædicaverunt: quod ideo addidi, ne quis vulgi magis famam ſequeretur quam hiſtoriam, quæ rumore utique vulgi verior reperitur. Honores juris gladii nunquam vendi paſſus eſt, dicens: *Neceſſe eſt ut qui emit, vendat. Ego non patiar mercatores poteſtatum: quos ſi patiar, damnare non poſſim. Erubeſco enim punire illum hominem qui emit & vendit*. Pontificatus & quindecimviratus & auguratus, codicillares fecit, ita ut in Senatu allegerentur. Dexippus dixit uxorem eum cujuſdam Martiani filiam duxiſſe, eundemque ab eo Cæſarem nuncupatum. Verum quum vellet inſidiis occidere Alexandrum Martianus, detecta factione,

ne, & ipſum interemptum, & uxorem abjectam. Idem dicit, fuiſſe patruum Antoninum Heliogabalum Alexandri, non uxoris ſororis ejuſdem filium. Quum Chriſtiani quendam locum qui publicus fuerat occupaſſent, contra popinarii dicerent, ſibi eum deberi; reſcripſit, melius eſſe ut quomodocumque illic Deus colatur, quam popinariis dedatur. Quum igitur tantus ac talis Imperator domi ac foris eſſet, iniit Parthicam expeditionem: quam tanta diſciplina, tanta reverentia ſui egit, ut non milites, ſed Senatores tranſire dicerentur. Quacumque iter legiones faciebant, tribuni accincti, centuriones verecundi, milites amabiles erant: ipſum vero ob hæc tot & tanta bona provinciales ut Deum ſuſcipiebant. Jam vero ipſi milites juvenem Imperatorem ſic amabant, ut fratrem, ut filium, ut parentem: veſtiti honeſte, calciati etiam ad decorem, armati nobiliter, equis etiam inſtructi, & ephippiis ac frænis decentibus prorſus, ut Romanam Rempublicam intelligeret quicumque Alexandri vidiſſet exercitum. Elaborabat denique, ut dignus illo nomine videretur, imo ut Macedonem illum vinceret, dicebatque inter Romanum Alexandrum & Macedonem multum intereſſe debere. Fecerat denique ſibi argyroaſpidas & chryſoaſpidas: fecerat & phalangem triginta millium hominum, quos *phalangarios* vocari juſſerat, & cum quibus multum fecit in Perſide: quæ quidem erat ex ſex legionibus ſimilium armorum, ſtipendiorum vero poſt

Perſicum bellum majorum. Dona regia in templis poſuit: gemmas ſibi oblatas vendidit, muliebre eſſe exiſtimans gemmas poſſidere, quæ neque militi dari poſſint, neque a viro haberi. Quum quidam legatus uniones duos uxori ejus per ipſum obtuliſſet magni ponderis & inuſitatæ menſuræ, vendi eos juſſit: qui quum pretium non invenirent, ne exemplum malum a regina naſceretur, ſi eo uteretur quod emi non poſſet, inauribus Veneris eos dicavit. Ulpianum pro tutore habuit, primum repugnante matre, deinde gratias agente, quem ſæpe a militum ira objectu purpuræ ſummæ defendit: atque ideo ſummus Imperator fuit, quod ejus conſiliis præcipue Rempublicam rexit. In procinctu atque in expeditionibus apertis papilionibus prandit atque cænavit, quum militarem cibum cunctis videntibus atque gaudentibus ſumeret, circumiret prope tota tentoria, a ſignis abeſſe neminem pateretur. Si quis de via in alicujus poſſeſſionem deflexiſſet, pro qualitate loci, aut fuſtibus ſubiiciebatur in conſpectu ejus, aut virgis, aut condemnationi: aut, ſi hæc omnia tranſiret dignitas hominis, graviſſimis contumeliis, quum diceret: *Viſne hoc in agro tuo fieri, quod alteri facis?* Clamabatque ſæpius quod a quibuſdam ſive Judæis ſive Chriſtianis audierat, & tenebat: idque per præconem, quum aliquem emendaret, dici jubebat: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*. Quam ſententiam uſqueadeo dilexit, ut & in Palatio & in publicis operibus

præ-

præſcribi juberet. Idem quum quandam aniculam affectam injuriis a milite audiſſet, exauctoratum eum militia ſervum ei dedit, quod artifex carpentarius eſſet, ut eam paſceret. Et quum dolerent hoc milites factum, perſuaſit omnibus, ut modeſte ferrent, & eos terruit. A'νάιματον imperium ejus, quum fuerit durus & tetricus, idcirco vocatum eſt, quod Senatorem nullum occiderit, ut Herodianus Græcus ſcriptor refert in libris temporum ſuorum. Severitatis autem tantæ fuit in milites, ut ſæpe legiones integras exauctoraverit, ex militibus Quirites appellans: nec exercitum unquam timuerit, idcirco quod in vitam ſuam dici nihil poſſet, quod unquam tribuni vel duces de ſtipendiis militum quidquam accepiſſent, dicens: *Miles non timet niſi veſtitus, armatus, calceatus, & ſatur, & habens aliquid in zonula*: idcirco quod mendicitas militaris ad omnem deſperationem vocaret armatum. Apparitores denique nullos eſſe paſſus eſt: tribunis aut ducibus, niſi milites anteire voluit: juſſitque ut ante tribunum quatuor milites ambularent: ante ducem, ſex: ante legatum, decem: hique ad domos ſuas reciperentur. Et ut ſeveritas ejus agnoſci poſſet, unam concionem militarem indendam putavi, quæ illius in rem militarem mores oſtenderet. Nam quum Antiochiam veniſſet, ac milites lavacris mulieribus & deliciis vacarent, eique nuntiatum eſſet, omnes eos comprehendi juſſit, & in vincula conjici; quod ubi compertum

tum eſt, mota ſeditio eſt a legione, cujus ſocii erant in vincula conjecti. Tum ille tribunal aſcendit, vinctiſque omnibus ad tribunal adductis, circumſtantibus etiam militibus, & quidem armatis, ita cœpit: *Commilitones, ſi tamen iſta vobis quæ a veſtris facta ſunt diſplicent, diſciplina majorum Rempublicam tenet: quæ ſi dilabatur, & nomen Romanum & imperium amittemus. Neque enim ſub nobis iſta facienda ſunt, quæ ſub impura illa beſtia nuper facta ſunt. Milites Romani, veſtri ſocii, mei contubernales & commilitones amant, potant, lavant, Græcorum more etiam quidam ſe inſtituunt: hoc ego diutius feram? & non eos capitali dedam ſupplicio?* Tumultus poſt hoc ortus eſt. Atque iterum: *Quin continetis vocem in bello contra hoſtem, non contra Imperatorem veſtrum neceſſariam? certe campiductores veſtri hanc vos docuerunt contra Sarmatas & Germanos ac Perſas emittere: non contra eum, qui acceptam a provincialibus annonam, qui veſtem, qui ſtipendia vobis attribuit. Continete igitur vocem truculentam, campo ac bellis neceſſariam, ne vos hodie omnes uno ore atque una voce, Quirites dimittam, & incertum, an Quirites. Nos enim digni eſtis, qui vel Romana plebis ſitis, ſi jus Romanum nos agnoſcitis.* Et quum vehementius fremerent, ac ferro quoque minarentur: *Deponite* (inquit) *dextras, contra hoſtem erigendas, ſi fortes eſtis; me enim iſta non terrent. Si enim unum hominem occideritis, non nobis deerit Reſpublica, non Senatus, non populus Romanus, qui me de vobis vindicet.* Quum nihilominus poſt iſta fremerent, exclamavit: *Qui-*

ri-

rites discedite, atque arma deposuite. Mirando exemplo depositis armis, depositis etiam singulis militaribus, omnes non ad castra, sed ad diversoria varia recesserunt: tuncque primum intellectum est, quantum ejus severitas posset. Denique etiam signa stipatores & ii qui Imperatorem circumdederant, in castra retulerunt, arma collecta populus ad Palatium tulit: eam tamen legionem quam exauctoravit, rogatus, post dies triginta, priusquam ad expeditionem Persicam proficisceretur, loco suo restituit, eaque pugnante maxime, vicit: quum tamen tribunos ejus capitali affecerit supplicio, quod per negligentiam illorum milites apud Daphnen luxuriati essent, vel per conniventiam seditionem fecissent exercitus. Magno igitur apparatu inde in Persas profectus, Artaxerxen regem potentissimum vicit, quum ipse Alexander cornua adiret, milites admoneret, sub ictu teli versaretur, manu plurimum faceret, singulos quoque milites ad laudem verbis adduceret. Fuso denique fugatoque tanto rege, qui cum septingentis elephantis, falcatisque mille & octingentis curribus ad bellum venerat, equitum multis millibus, statim Antiochiam rediit, & de præda quam Persis diripuit, suum ditavit exercitum: quum & tribunos ea, quæ per vicos diripuerant, & duces & ipsos milites habere jussisset. Tumque primum Persæ servi apud Romanos fuerunt: quos quidem, quia indigne ferunt Persarum reges quempiam suorum alicui servire, acceptis

pretiis reddidit: pretiumque vel iis qui manu ceperant ſervos dedit, vel in ærarium contulit. Poſt hoc Romam venit, triumphoque pulcherrimo acto, apud Senatum primum hæc verba habuit. Ex actis Senatus die ſeptimo Kalendas Octobres: *Perſas, Patres Conſcripti, vicimus: longa eloquentia opus non eſt: tantum ſcire debetis quæ illorum arma fuerint, qui apparatus. Jam primum elephanti ſeptingenti: iidemque turriti cum ſagittariis & onere ſagittarum. Ex his trecentos cepimus, ducenti interfecti jacent, decem & octo perduximus. Falcati currus mille, & adducere interfectorum animalium currus ducentos potuimus: ſed id quia & fingi poterat, facere ſuperſedimus. Centum & viginti millia equitum fudimus: cataphractarios, quos illi clibanarios vocant, decem millia in bello interemimus: eorum armis noſtros armavimus. Multos Perſarum cepimus, eoſdemque vendidimus. Terras Interamnanas, Meſopotamiæ ſcilicet, neglectas ab impura illa bellua, recepimus. Artaxerxen, potentiſſimum regem tam re quam nomine, fuſum fugavimus, ita ut eum terra Perſarum fugientem videret: & qua ducta fuerant quondam ſigna noſtrorum, ea rex ipſe ſignis effugerit relictis. Hæc ſunt, Patres Conſcripti, geſta. Eloquentia opus non eſt: milites divites redeunt: laborem in victoria nemo ſentit. Verum eſt ſupplicationem decernere, ne Diis videamur ingrati.* Acclamatio Senatus: *Alexander Auguſte, Dii te ſervent. Perſice maxime, Dii te ſervent. Vere Parthicus, vere Perſicus. Tropbæa tua & nos videmus, victorias & nos videmus. Juveni Imperatori, patri*

tri patriæ, Pontifici maximo: per te victoriam de Germanis ſperamus: per te victoriam undique præſumimus: ille vincit qui milites regit. Dives Senatus, dives miles, dives populus Romanus. Dimiſſo Senatu Capitolium adſcendit, atque inde re divina facta, & tunicis Perſicis in templo locatis, concionem hujuſmodi habuit: *Quirites, vicimus Perſas, milites divites reduximus, vobis congiarium pollicemur, tras ludos Circenſes Perſicos dabimus.* Hæc nos & in annalibus, & apud multos reperimus. Sed quidam dicunt, a ſervo ſuo eum proditum non viciſſe regem, ſed ne vinceretur, fugiſſe. Quod contra multorum opinionem dici, non dubium eſt iis qui plurimos legerint. Nam & amiſiſſe illum exercitum dicunt fame, frigore, ac morbo, ut Herodianus auctor eſt contra multorum opinionem. Poſt hoc cum ingenti gloria, & comitante Senatu, Equeſtri ordine, atque omni populo, circumfuſiſque undique mulieribus & infantibus, maxime militum conjugibus, pedes Palatium conſcendit; quum retro currus triumphalis a quatuor elephantis traheretur. Levabatur manibus hominum Alexander, vixque illi per horas quatuor ambulare permiſſum eſt, undique omnibus clamantibus: *Salva Roma, quia ſalvus eſt Alexander.* Alia die actis Circenſibus, & item ludis ſcænicis, deinceps, congiarium populo Romano dedit. Puellas & pueros quemadmodum Antoninus Fauſtinianas inſtituerat, Mammæanas & Mammæanos inſtituit. Actæ ſunt res feliciter & in Mauritiana Tingitana per Furium Cel-

ſum, & Illyrico per Varium Macrinum affinem ejus, & in Armenia per Junium Palmatum: atque ex omnibus locis ei tabellæ laureatæ ſunt delatæ, quibus in Senatu & apud populum lectis, omnibus nominibus eſt adornatus. His vero, qui rempublicam bene geſſerant, Conſularia ornamenta decreta ſunt, additis etiam ſacerdotiis & agrorum poſſeſſionibus, iis qui erant pauperes, & ævo jam graves. Captivos diverſarum nationum amicis donavit, ſi ætas puerilis aut juvenilis permiſit. Si qui tamen regii aut nobiliores fuerint, eos militiæ, non tamen magnæ, deputavit. Sola quæ de hoſtibus capta ſunt, limitaneis ducibus & militibus donavit, ita ut eorum ita eſſent, ſi heredes illorum militarent, nec unquam ad privatos pertinerent: dicens, attentius eos militaturos, ſi etiam ſua rura defenderent. Addidit ſane his & animalia & ſervos, ut poſſent colere, quod acceperant: ne per inopiam hominum, vel per ſenectutem poſſidentium deſererentur rura vicina barbariæ: quod turpiſſimum ille ducebat. Poſt hæc quum ingenti amore apud populum & Senatum viveret, & ſperantibus victoriam cunctis, & invitis eum dimittentibus, ad Germanicum bellum profectus eſt, deducentibus cunctis per centum & quinquaginta millia. Erat autem graviſſimum reipublicæ, atque ipſi, quod Germanorum vaſtationibus Gallia diripiebatur: pudoremque augebat quod victis jam Parthis, ea natio imminebat Reipublicæ cervicibus; quæ ſemper etiam minu-

nuſculis Imperatoribus ſubjecta videbatur. Magnis igitur itineribus, lætis militibus, contendit. Sed quum ibi quoque ſeditioſas legiones comperiſſet, abiici eas præcepit. Verum Gallicanæ mentes, ut ſe ſe habent duræ ac retrogradæ, & ſæpe Imperatoribus graves, ſeveritatem hominis nimiam, & longe majorem poſt Heliogabalum, non tulerunt. Denique agentem eum cum paucis in Britannia, ut alii volunt, in Gallia in vico, cui Sicila nomen eſt, non ex omnium ſententia ſed latrocinantium modo quidam milites, & hi præcipue qui Heliogabali præmiis effloruerant, quum ſeverum principem pati non poſſent, occiderunt. Multi dicunt, a Maximino immiſſos tyrones, qui ei ad exercendum dati fuerant, eum occidiſſe: multi aliter: a militibus tamen conſtat, quum injurioſe quaſi in puerum eundem, & matrem ejus avaram & cupidam, multa dixiſſent. Imperavit annis tredecim, diebus novem. Vixit annis vigintinovem, menſibus tribus, diebus ſeptem. Egit omnia ex conſilio matris, cum qua occiſus eſt. Omina mortis hæc fuerunt: Quum natalem diem commendaret, hoſtia cruenta effugit: & ut ſe civiliter gerebat, ac permixtus populo erat, albam ejus veſtem cum qua conſtiterat, cruentavit. Laurus in Palatio cujuſdam civitatis, qua proficiſcebatur ad bellum, ingens & antiqua, tota ſubito decidit. Arbores fici tres, quæ ficus eas ferrent, quibus Alexandrinarum nomen eſt, ſubito ante illius tentorium de-

cide-

ciderunt, quum tentoria Imperatoria his adnexa eſſent. Mulier Druias eunti exclamavit Gallico ſermone: *Vadas, nec Victoriam ſperes, nec militi tuo credas*. Tribunal aſcendit, ut concionaretur, & fauſtum aliquid diceret: ita cœpit: *Occiſo Imperatore Heliogabalo*; hoc tamen omini fuit, quod iturus ad bellum, milites alloqui minus fauſta oratione cœptaverat. Sed hæc omnia vehementiſſime contempſit: profectuſque ad bellum, in loco ſupra dicto ita occiſus eſt. Pranderat forte publico, ut ſolebat, convivio, id eſt apertis papilionibus, cibo militari accepto; neque enim aliud a diſcumbentibus militibus in tentoriis eſt repertum. Et quum quieſceret poſt convivium, hora diei fere ſeptima, unus ex Germanis, qui ſcurrarum officium ſuſtinebat, ingreſſus dormientibus cunctis, ſolo tantum Imperatore intervigilante viſus eſt: cui Alexander: *Quid eſt*, inquit, *contubernalis? Num aliquid de boſtibus nuntias*? At ille metu perterritus, & ſperans non poſſe evadere, quod in tentorium Principis irruiſſet; ad contubernales ſuos venit, eoſque ad durum Principem interimendum exhortatus eſt: qui ſubito plures armatique ingreſſi, inermes & obſiſtentes contruncaverunt, ipſumque pluribus ictibus confoderunt. Aliqui dicunt, omnino nihil dictum; ſed tantum a militibus clamatum, *Exi, recede*: atque ita obtruncatum juvenem optimum. *Sed omnis apparatus militaris, qui poſtea eſt ductus in Germaniam a Maximino, Alexandri fuit, & potiſſimus qui-

quidem per Armenios & Oſdroënos & Parthos, & omnis generis hominum. Contempſiſſe Alexandrum mortem, quum ferocitas mentis, qua militem ſemper attrivit, tum etiam illa declarant. Thraſybulus mathematicus illi amiciſſimus fuit, qui quum ei dixiſſet, neceſſitatem eſſe, ut gladio barbarico periret, primo lætatus eſt, quod ſibi mortem bellicam & Imperatoriam crederet imminere: deinde diſputavit oſtenditque optimos quoſque violenta morte conſumptos, quum diceret ipſum Alexandrum, cujus nomen teneret, Pompejum, Cæſarem, Demoſthenem, Tullium, & ceteros inſignes viros, non quieta morte oppetiſſe. Tantumque animi habuit, ut putaret ſe Diis comparandum, ſi in bello periret; ſed res eum fefellit. Nam & gladio barbarico, & ſcurræ barbari manu, verum non in bello, ſed belli tempore periit. Mortem ejus milites, & qui exauctorati ab eo quondam fuerant, graviſſime tulerunt, atque auctores cædis trucidarunt. Populus vero Romanus, Senatuſque omnis cum provincialibus cunctis, neque triſtius unquam, neque aſperius acceperunt, ſimul quod ſucceſſoris aſperitas atque ruſticitas Maximini, utpote hominis militaris, cui cum filio poſt eum Imperium delatum eſt, graviorem fati neceſſitatem videbatur oſtendere. Senatus eum in Deos retulit. Cenotaphium in Gallia, Romæ ſepulcrum ampliſſimum meruit. Dati ſunt & ſodales, qui *Alexandrini* appellati ſunt: addita & feſtivitas matris nomine, atque ipſius, quæ ho-

hodieque Romæ religioſiſſime celebratur natali ejus die. Cauſſa occidendi ejus ab aliis hæc fuiſſe perhibetur, quod mater ejus, relicto bello Germanico, Orientem ad jactantiam ſui vellet redire, atque ob hoc eſſet iratus exercitus. Sed hæc ab amatoribus Maximini ficta ſunt, qui videri noluerunt Imperatorem optimum ab amico ſuo interfectum, contra jura humana atque divina. Hactenus imperium populi Romani eum principem habuit qui diutius imperaret: poſt eum certatim irruentibus, & aliis ſemeſtribus, aliis annuis, pleriſque per biennium, ad ſummum per triennium imperantibus, uſque ad eos principes, qui latius imperium tetenderunt, Aurelianum dico, & deinceps, de quibus, ſi vita ſuppeditaverit, ea quæ comperta fuerint publicabimus. Reprehenſa ſunt in Alexandro hæc, quod Syrus eſſe nolebat, quod aurum amabat, quod ſuſpicioſiſſimus erat, quod vectigalia multa inveniebat, quod ſe Magnum Alexandrum videri volebat, quod nimis ſeverus in milites erat, quod curas privatas agebat: quæ omnia in Republica inſtituerat. Scio ſane pleroſque negare, hunc a Senatu Cæſarem appellatum eſſe, ſed a militibus, qui verum prorſus ignorant: dicere præterea, non hunc fuiſſe conſobrinum Heliogabali, qui, ut nos ſequantur, hiſtoricos ejus temporis legant, & maxime Acholium, qui & itinera hujus principis ſcripſit. Soles quærere, Conſtantine maxime, quid ſit quod hominem Syrum & alienigenam, talem

lem principem fecerit, quum tot Romani generis, tot aliarum provinciarum reperiantur improbi, impuri, crudeles, abjecti, injusti, libidinosi. Jam primum possum de bonorum virorum responsum sententia, potuisse natura, quæ ubique una mater est, bonum principem nasci: deinde timore, quod pessimus esset occisus, hunc optimum factum; sed quia verum est suggerendum, clementiæ ac pietati tuæ lecta referabo. Notum est illud pietati tuæ, quod in Mario Maximo legisti, meliorem esse Rempublicam & prope tutiorem, in qua princeps malus est, ea, in qua sunt amici principis mali; siquidem unus malus potest a plurimis bonis corrigi: multi autem mali non possunt ab uno quamvis bono, ulla ratione superari. Et id quidem ab Homulo ipsi Trajano dictum est, quum ille diceret Domitianum pessimum fuisse, amicos autem bonos habuisse, atque adeo illum magis odio fuisse, qui Rempublicam pejoris vitæ hominibus commendaverat, quia melius est, unum malum pati quam multos. Et ut ad rem redeam, Alexander quidem & ipse optimus fuit; nam hoc nemo vult nisi bonus: & optimæ matris consiliis usus est, ac tamen amicos sanctos & venerabiles habuit, non malitiosos, non furaces, non factiosos, non callidos, non ad malum consentientes, non bonorum inimicos, non libidinosos, non crudeles, non circumventores sui, non irrisores, non qui illum quasi fatuum circumducerent; sed sanctos, venerabiles, continentes, religiosos,

ſos, amantes principis ſui, & qui de illo nec ipſi riderent, nec riſui eſſe vellent: qui nihil venderent, nihil mentirentur, nihil fingerent, nunquam deciperent exiſtimationem principis ſui, ſed amarent. Huc accedit quod eunuchos nec in conſiliis nec in miniſteriis habuit, qui ſoli principes perdunt, dum eos more gentium aut regum Perſarum volunt vivere: qui a populo & amicis Principem ſubmovent: qui internuntii ſunt, aliud quam reſpondetur ſæpe referentes, claudentes Principem ſuum, & agentes ante omnia, ne quid ſciat: qui quum empti ſint, & pravi fuerint, quid tandem poſſunt boni ſapere? Erat denique ejus ipſius ſententia: *Ego de præfectorum & Conſulum & Senatorum capitibus, mancipia ære empta judicare non patiar.* Scio, Imperator Conſtantine, quo periculo iſta dicantur apud Imperatorem qui talibus ſervit; ſed ſalva Republica, poſteaquam intellexiſti quid mali clades iſtæ habeant, & quemadmodum Principes circumveniant: & tu eos eo loci habes, ut nec chlamyde uti juſſeris, ſed neceſſitatibus domeſticis delegaris. Jam illud inſigne, quod ſolum intra Palatium, præter præfectum, & Ulpianum quidem, neminem vidit, nec dedit alicui facultatem vel fumorum vendendorum de ſe, vel ſibi de aliis male loquendi, maxime occiſo Turino, qui illum quaſi fatuum & væcordem ſæpe vendiderat. His acceſſit, quod amicos & parentes Alexander ſi malos reperit, aut punivit, aut ſi vetus vel amicitia vel neceſſitudo non ſivit puniri, dimiſit

a ſe

a ſe, dicens: *His carior eſt mihi tota Reſpublica*. Et ut ſcias qui viri in ejus conſilio fuerint, Fabius Sabinus, Sabini inſignis viri filius, Cato temporis ſui: Domitius Ulpianus juris peritiſſimus: Ælius Gordianus, Gordiani Imperatoris pater, & ipſe re vera vir inſignis: Julius Paulus, juris peritiſſimus: Claudius Venatus, orator ampliſſimus: Pomponius legum peritiſſimus: Alphenus, Africanus, Florentinus, Martianus, Calliſtratus, Hermogenes, Venulejus, Triphonius, Metianus, Celſus, Proculus, Modeſtinus, hi omnes juris profeſſores diſcipuli fuere ſplendidiſſimi Papiniani, & Alexandri Imperatoris familiares & ſocii, ut ſcribit Acholius & Marius Maximus: Catilius Severus, cognatus ejus, vir omnium doctiſſimus: Ælius Serenianus, omnium vir ſanctiſſimus: Quintilius Marcellus, quo meliorem ne hiſtoriæ quidem continent. His tot atque aliis talibus viris, quid mali potuit cogitari vel fieri quum ad bonum conſentirent? Et eos quidem malorum cohors depulerat, qui circumvenerant Alexandrum primis diebus; ſed prudentia juvenis, his malis occiſis atque depulſis, amicitia iſta ſancta convaluit. Hi ſunt qui bonum principem ſuum fecerunt: & item amici mali, qui Romanos peſſimos etiam poſteris tradiderunt, ſuis vitiis laborantes.

JULII CAPITOLINI MAXIMINI DUO

AD

CONSTANTINUM AUG.

NE fastidiosum esset clementiæ tuæ, Constantine maxime, singulos quosque principes, vel principum liberos, per libros singulos legere; adhibui moderationem, qua in unum volumen duos Maximinos, patrem filiumque, congererem. Servavi deinceps hunc ordinem quem pietas tua etiam a Tatio Cyrillo clarissimo viro, qui Græca in Latinum vertit, servari voluit: quod quidem non in uno tantum libro, sed etiam in pluribus deinceps reservabo: exceptis magnis Imperatoribus, quorum res gestæ plures atque clariores, longiorem desiderant textum. Maximinus senior sub Alexandro Imperatore enituit. Militare autem sub Severo cœpit. Hic de vico Thraciæ vicino, Barbaro

baro etiam patre & matre genitus: quorum alter e Gothis, alter ex Alanis, genitus esse perhibetur. Et patri quidem nomen Micca, matri Ababa fuisse dicitur. Sed hæc nomina Maximinus primis temporibus, ipse prodidit; postea vero ubi ad imperium venit, occuli præcepit, ne utroque parente Barbaro genitus Imperator esse videretur. Et in prima quidem puericia fuit pastor, nonnunquam procer, qui latronibus insidiaretur, & suos ab incursionibus vindicaret. Prima stipendia, equestria huic fuere; erat enim magnitudine corporis conspicuus, virtute inter omnes milites clarus, forma virili decorus, ferus moribus, asper, superbus, contemptor, sæpe tamen tristius. Innotescendi sub Severo Imperatore prima hæc fuit causa: Natali Getæ filii minoris, Severus militares dabat ludos, propositis præmiis argenteis, id est armillis, torquibus & balteolis. Hic adolescens & semibarbarus, & vix adhuc Latinæ linguæ, prope Threcica, Imperatorem publice petiit, ut sibi daret licentiam contendendi cum, iis qui jam non mediocri loco militarent. Magnitudinem corporis Severus miratus, primum eum cum lixis composuit, sed fortissimis quibusque, ne disciplinam militarem corrumperet. Tunc Maximinus sedecim lixas uno sudore devicit, sedecim acceptis præmiis minusculis, non militaribus, jussusque militare. Tertia forte die quum processisset Severus ad campum, in turba ex sultantem more barbarico Maximinum

vidit, juſſitque ſtatim tribuno, ut eum coërceret, ac Romana diſciplina imbueret. Tunc ille ubi de ſe intellexit Imperatorem loquutum, ſuſpicatus Barbarus & notum ſe eſſe principi & inter multos conſpicuum, ad pedes Imperatoris equitantis acceſſit. Tum volens Severus explorare quantus in currendo eſſet, equum admiſit multis circuitionibus: & quum Imperator laboraſſet, neque ille accurrendo per multa ſpatia deſiſſet, ait ei: *Quid vis Threciſce? nunquid delectat luctari poſt curſum?* Tum ille: *Quantum libet* (inquit) *Imperator*. Poſt hoc ex equo Severus deſcendit, & recentiſſimos quoſque ac fortiſſimos milites ei comparare juſſit: tum ille, more ſolito, ſeptem fortiſſimos uno ſudore vicit, ſoluſque omnium a Severo, poſt argentea præmia, torque aurea donatus eſt, juſſuſque inter ſtipatores corporis ſemper in aula conſiſtere. Hinc igitur factus conſpicuus, inter milites clarus, amari a tribunis, a commilitonibus ſuſpici, impetrare ab Imperatore quod vellet, locis etiam militiæ a Severo adjutus, quum eſſet adoleſcens, longitudine autem corporis & vaſtitate, & forma, atque oculorum magnitudine & candore omnes excelleret. Bibiſſe autem illum ſæpe in die vini Capitolinam amphoram conſtat: comediſſe & quadraginta libras carnis; ut autem Cordus dicit, etiam ſexaginta. Quod ſatis conſtat, holeribus ſemper abſtinuit, a frigidis prope ſemper, niſi quum illi potandi neceſſitas. Sudores ſæpe ſuos excipie-

piebat, & in calices vel in vaſculum mittebat; ita ut duos vel tres ſextarios ſui ſudoris oſtenderet. Hic diu ſub Antonino Caracallo ordines duxit, centuriatus, & ceteras militares dignitates, ſæpe tractavit. Sub Macrino (quod eum qui Imperatoris ſui filium occiderat, vehementer odiſſet) a militia deſiit, & in Thracia in vico ubi genitus fuerat, poſſeſſiones comparavit, ac ſemper cum Gothis commercia exercuit. Amatus eſt autem unice a Getis quaſi eorum civis. Alani quicumque ad ripam venerunt, amicum cum donis viciſſim recurrentibus approbabant. Sed occiſo Macrino cum filio ſuo, ubi Heliogabalum, quaſi Antonini filium, Imperatorem comperit, jam maturæ ætatis ad eum venit, petiitque, ut quod avus ejus Severus judicii circa ſe habuerat, & ipſe haberet. Sed apud impurum hominem valere nihil potuit; nam dicitur cum eo jocatus eſſe Heliogabalus turpiſſime, dicens: *Maximine, ſedecim, & viginti, & triginta milites diceris aliquando laſſaſſe; potes tricies cum muliere perficere*. Tum ille ubi vidit infamem principem ſic exorſum, a militia diſceſſit; & tamen retentus eſt per amicos Heliogabali, ne hoc quoque illius famæ accederet, quod virum temporis ſui fortiſſimum, & quem alii *Herculem*, alii *Achillem*, alii *Ajacem* vocabant, a ſuo exercitu dimoveret. Fuit igitur Maximinus ſub nomine impuriſſimo tantum honore prædictus tribunatus, ſed nunquam ad manum ejus acceſſit, nunquam illum ſalutavit per

totum triennium huc atque illuc discurrens: modo agris, modo otio, modo fictis languoribus occupatus est. Occiso Heliogabalo, ubi Maximinus comperit Alexandrum principem nominatum, Romam contendit: quem Alexander miro cum gaudio, mira cum gratulatione suscepit, ut in Senatu verba faceret talia: *Maximinus, Patres Conscripti, tribunus, cui ego latum clavum addidi, ad me confugit, qui sub impuro illo bellua militare non potuit, qui apud Divum parentem meum Severum tantus fuit, quantum illum fama comperitis.* Statim denique illum tribunum legionis quartæ, quam ex tyronibus ipse composuerat, dedit, & eum in hæc verba provexit: *Veteres milites tibi, Maximine mi carissime atque amantissime, ideirco non credidi, quod veritus sum ne vitia eorum sub aliis inolescentia emendare non posses. Habes tyrones ad tuos mores, ad tuam virtutem, ad tuum laborem: eos fac militiam addiscere, ut mihi multos Maximinos Reipublicæ optabiles solus efficias.* Accepta igitur legione, statim eam exercere cœpit. Quinta quaque die jubebat milites decurrere, simulacra bellorum agere: gladios, lanceas, loricas, galeas, scuta, tunicas, & omnia arma illorum quotidie circumspicere: calceamenta quinetiam ipsa prospiciebat prorsus, ut se parem militibus præberet. Sed quum eum quidam tribuni reprehenderent, dicentes: *Quid tantum laboras, quum cujus luci jam sis, ut ducatum possis accipere?* dixisse fertur: *Ego vero quo major fuero, tanto plus laborabo.*

Exer-

Exercebat cum militibus ipse luctam, quinos, & senos, & septenos jam grandævus ad terram prosternens. Denique invidentibus cunctis quum quidam tribunus superbior, magni corporis, virtutis notæ, atque ideo ferocior, ei dixisset: *Non magnam rem facis, si tribunus tuos milites vincis*: Ille ait: *Visne congrediamur?* Quumque adversarius annuisset, venientem contra se palma in pectus percussum supinum rejecit, & continuo dixit: *Date alium, sed tribunum*. Erat præterea (ut refert Cordus) magnitudine tanta, ut octo pedes digito videretur egressus: pollice ita vasto, ut uxoris dextrocherio uteretur pro anulo. Jam illa prope in vulgi ore sunt posita, quod hamaxas manibus attraheret, rhedam onustam solus moveret: equo si pugnum dedisset, dentes solveret; si calcem, crura frangeret: lapides tophicios friaret, arbores teneriores scinderet: alii denique eum *Crotoniatem Milonem*, alii *Herculem*, *Antæum* alii vocarent. His rebus conspicuum virum Alexander, magnorum meritorum judex, in suam perniciem omni exercitui præfecit, gaudentibus cunctis ubique tribunis, ducibus, & militibus. Denique totum ejus exercitum qui sub Heliogabalo magna ex parte torpuerat, ad suam militarem disciplinam retraxit: quod Alexandro, ut diximus, optimo quidem Imperatori, sed tamen cujus ætas ab initio contemni potuerit, gravissimum fuit. Nam quum in Gallia esset, & non longe ab urbe quadam castra posuis-

ſet, ſubito immiſſis militibus, ut quidam dicunt, ab ipſo, ut alii, a tribunis barbaris, Alexander ad matrem fugiens interemptus eſt, Maximino jam Imperatore appellato. Et cauſam quidem Alexandri interimendi alii aliam fuiſſe dicunt. Quidam enim Mammæam dicunt auctorem fuiſſe, ut filius deſerto bello Germanico Orientem peteret, atque ideo milites in ſeditionem prorupiſſe. Quidam, quod ille nimis ſeverus eſſet, & voluiſſet ita in Gallia legiones exauctorare, ut exauctoraverat in Oriente. Sed occiſo Alexandro, Maximinus primum e corpore militari, & nondum Senator, ſine decreto Senatus, Auguſtus ab exercitu appellatus eſt, filio ſibimet in participatum dato: de quo pauca quæ nobis ſunt cognita, mox dicemus. Maximinus autem ea fuit ſemper aſtutia, ut milites non ſolum virtute regeret, ſed etiam præmiis & lucris ſui amantiſſimos redderet. Nunquam ille annonam cuiſpiam tulit: nunquam fuit qui in exercitu faber, aut alterius rei (ut plerique ſunt) artifex eſſet, ſolis venationibus legiones frequenter exercebat. Sed inter has virtutes tam crudelis fuit, ut illum alii *Cyclopem*, alii *Buſiridem*, alii *Scironem*, nonnulli *Phalarim*, multi *Typhonem* vel *Gygem* vocarent. Senatus eum tantum timuit, ut vota in templis publice privatimque, mulieres etiam cum ſuis liberis facerent, ne ille unquam urbem Romam videret. Audiebant enim alios in crucem ſublatos, alios animalibus nuper occiſis incluſos, alios feris objectos,

dos, alios fuſtibus eliſos: atque omnia hæc ſine delectu dignitatis, quum videretur diſciplinam velle regere militarem; cujus exemplo civilia etiam corrigere voluit, quod non convenit Principi, qui velit diligi. Erat enim ei perſuaſum, niſi crudelitate imperium non teneri. Simul & verebatur, ne propter humilitatem generis barbarici a nobilitate contemneretur: Meminerat præterea ſe Romæ etiam a ſervis nobilium contemptum eſſe, ita ut ne a procuratoribus quidem eorum videretur. Et ut ſe habent ſtultæ opiniones, tales eos contra ſe ſperabat futuros, quum jam Imperator eſſet. *Tantum valet conſcientia degeneris animi*. Nam ignobilitatis tegendæ cauſa omnes conſcios generis ſui interemit: nonnullos etiam amicos, qui ei ſæpe miſericordiæ ac pietatis cauſa pleraque donaverant; neque enim fuit crudelius animal in terris: omnia ſic in viribus ſuis ponens, quaſi non poſſet occidi. Denique quum immortalem ſe prope crederet ob magnitudinem corporis ſui virtutiſque, mimus quidam in theatro præſente illo dicitur verſus Græcos dixiſſe, quorum hæc erat Latina ſententia.

Et qui ab uno non poteſt occidi, a multis occiditur;
Elephas grandis eſt, & occiditur:
Leo fortis eſt, & occiditur:
Tigris fortis eſt, & occiditur:
Cave multos, ſi ſingulos non times.

Et hæc Imperatore ipſo præſente jam dicta ſunt; ſed quum Maximinus interrogaret amicos, quid mimus ſcurra dixiſſet; dictum eſt ei quod antiquos verſus canta-

ret, contra homines aſperos ſcriptos: & ille, ut erat Thrax & barbarus, credidit. Nobilem circa ſe neminem paſſus eſt, prorſus ut Spartaci aut Athenionis exemplo imperaret. Præterea omnes Alexandri miniſtros variis modis interemit. Diſpoſitionibus ejus invidit. Et dum ſuſpectos habet amicos ac miniſtros ejus, crudelior factus eſt. Quum eſſet ita moratus, ut ferarum more viveret, triſtior & immanior factus eſt factione Magni cujuſdam Conſularis viri contra ſe parata: qui cum multis militibus & centurionibus ad eum confodiendum conſilium inierat, quum in ſe imperium transferre cuperet. Et genus factionis fuit tale: Quum ponte juncto in Germanos tranſire Maximinus vellet, placuerat ut contrarii cum eo tranſirent, pons poſtea ſolveretur; ille in barbarico ſolo circumventus, occideretur, imperium Magnus arriperet. Nam omnia bella cœperat agere, & quidem fortiſſime, ſtatim ut factus Imperator, peritus utpote rei militaris, volens exiſtimationem de ſe habitam tenere, & ante omnes, Alexandri gloriam, quem ipſe occiderat, vincere; quare Imperator etiam, in exercitio quotidie milites detinebat: eratque in armis ipſe, manu exercitui, & corpore multa ſemper oſtendere. Et iſtam quidem factionem Maximinus ipſe finxiſſe perhibetur, ut materiam crudelitatis augeret. Denique ſine judicio, ſine accuſatione, ſine delatore, ſine defenſione omnes interemit, omnium bona ſuſtulit: & plus quatuor millibus hominum occiſis, ſe ſatiare non potuit. Fuit etiam ſub eodem factio,

dio, deſciſcentibus ſagittariis Oſdroenis ab eodem, ob amorem Alexandri, & deſiderium, quem à Maximino apud eos occiſum eſſe conſtabat, nec aliud perſuaderi potuerat. Denique etiam ipſi Tycum ex ſuis ſibi ducem atque Imperatorem fecerunt, quem Maximinus privatum jam dimiſerat: quem quidem & purpura circumdederunt, regioque apparatu ornarunt, & quaſi ſui milites obſepſerunt, & invitum quidem. Sed hic Tycus dormiens domi ſuæ ab uno ex amicis ſuis interfectus eſt, qui ſibi doluit illum eſſe præpoſitum, Macedonio nomine, qui eum Maximino prodidit, quique caput ejus ad Imperatorem detulit. Sed Maximinus primo ei gratias egit: poſtea tamen, ut proditorem odio habuit, & occidit. His rebus in dies immanior fiebat, ferarum more, quæ vulneratæ magis exulcerantur. Poſt hæc tranſiit in Germaniam cum omni exercitu, & Mauris, & Oſdroenis, & Parthis, & omnibus, quos ſecum Alexander ducebat ad bellum. Et ob hoc maxime Orientalia ſecum trahebat auxilia, quod nulli magis contra Germanos quam expediti ſagittarii valent. Mirandum autem apparatum belli Alexander habuit, cui Maximinus multa dicitur addidiſſe. Ingreſſus igitur Germaniam Tranſrhenanam, per trecenta vel quadringenta millia barbarici ſoli vicos incendit, greges abegit, prædas ſuſtulit, barbarorum plurimos interemit, militem divitem reduxit, cepit innumeros: & niſi Germani per amnes & paludes & ſilvas confugiſſent, omnem Germa-

maniam in Romanam ditionem redegiſſet. Ipſe præterea a manu ſua multa faciebat, quum etiam paludem ingreſſus circumventus eſſet a Germanis, niſi eum equo inhærentem ſui liberaſſent. Habuit enim hoc barbaricæ temeritatis, ut putaret Imperatorem manu etiam ſua ſemper uti debere. Denique quaſi navale quoddam prœlium in palude fecit, plurimoſque illic interemit. Victa igitur Germania, literas Romam ad Senatum & ad populum miſit, ſe dictante conſcriptas, quarum ſententia hæc fuit: *Non poſſumus tantum, Patres Conſcripti, loqui quantum fecimus. Per quadraginta millia Germanorum vicos incendimus, greges abduximus, captivos abſtraximus, armatos occidimus in palude pugnavimus. Perveniſſemus ad ſilvas, niſi altitudo paludum nos tranſire non permiſiſſet.* Ælius Cordus dicit, hanc omnino ipſius orationem fuiſſe: quod credibile eſt; quid enim in hac eſt, quod non poſſet Barbarus miles? qui pari ſententia, & ad populum ſcripſit, ſed majori reverentia, idcirco quod Senatum oderat, a quo ſe contemni multum credebat. Juſſit præterea tabulas pingi ita, ut erat bellum ipſum geſtum, & ante Curiam proponi, ut facta ejus pictura loqueretur: quas quidem tabulas poſt mortem ejus Senatus & deponi juſſit & exuri. Fuerunt & alia ſub eo bella plurima, ex quibus ſemper primus victor revertit, & quum ingentibus ſpoliis atque captivis. Exſtat oratio ejuſdem miſſa ad Senatum, cujus hoc exemplum eſt: *Brevi tempore, Patres Conſcripti, hoc bella*

geſſi

geſſi, quòt nemo veterum. Tantum prædæ in Romanum ſolum attuli, quantum ſperari non potuit. Tantum captivorum adduxi, ut vix ſola Romana ſufficiant. Reliqua orationis verba non ſunt ad rem neceſſaria. Pacata Germania Sirmium venit, Sarmatis inferre bellum parans atque animo habens, concupiens uſque ad Oceanum ſeptemtrionales partes in Romanam ditionem redigere: quod feciſſet, ſi vixiſſet, ut Herodianus dicit Græcus ſcriptor, qui ei (quantum videmus) in odium Alexandri plurimum favit. Sed quum Romani ejus crudelitatem ferre non poſſent, quod delatores evocaret, accuſatorem immitteret, crimina fingeret, innocentes occideret, damnaret omnes quicumque in judicium veniſſent, ex ditiſſimis hominibus pauperrimos faceret, nec aliunde niſi malo alieno pecuniam quæreret: deinde ſine delicto Conſulares viros & duces multos interimeret, alios Scythicis vehiculis exhiberet, alios in cuſtodia detineret: nihil denique prætermitteret, quod ad crudelitatem videretur operari; contra eum defectionem pararunt. Nec ſolum Romani, ſed quia & in milites ſæviebat, exercitus, qui in Africa erat, ſubita & ingenti ſeditione Gordianum ſenem, virum graviſſimum, qui erat proconſul, Imperatorem fecerunt: cujus factionis hic ordo fuit. Erat fiſci procurator in Libya, qui omnes Maximini ſtudio ſpoliaverat: hic per ruſticanam plebem, deinde & quoſdam milites interemptus eſt, per eos qui rationalem in honorem Maximini de-

defendebant. Sed quum viderent auctores cædis ejus acrioribus remediis ſibi ſubveniendum eſſe, Gordianum proconſulem, virum (ut diximus) venerabilem, natu grandiorem, omni virtutum genere florentem, ab Alexandro ex Senatuſconſulto in Africam miſſum, reclamantem & ſe terræ affligentem, opertum purpura imperare coëgerunt, inſtantes cum gladiis & cum omni genere telorum. Et primo quidem invitus Gordianus purpuram ſumpſerat: poſtea vero quum vidit neque filio, neque familiæ ſuæ tutum id eſſe, volens ſuſcepit imperium, & appellatus ab omnibus Afris Auguſtus cum filio, apud oppidum Tyſdrum: inde Carthaginem venit cum pompa regali, & protectoribus & faſcibus laureatis, unde Romam ad Senatum literas miſit, quæ occiſo Valeriano duce militum prætorianorum, in odium Maximini gratanter acceptæ ſunt, appellati etiam Gordianus ſenex & Gordianus juvenis a Senatu Auguſti. Interfecti deinde omnes delatores, omnes accuſatores, omnes amici Maximini occiſi ſunt. Interfectus eſt Sabinus præfectus Urbis, percuſſus in populo. Ubi hæc geſta ſunt, Senatus magis timens Maximinum, aperte ac libere hoſtes appellat Maximinum & ejus filium. Literas deinde mittit ad omnes provincias, ut communi ſaluti libertatique ſubveniant: quæ auditæ ſunt ab omnibus. Denique ubique amici & adminiſtratores, & duces, tribuni & milites Maximini interfecti ſunt: paucæ civitates fidem hoſti publico ſervaverunt:

quæ

quæ proditis iis qui miſſi ad eos fuerant, Maximinum cito per indices detulerint. Literarum Senatus exemplum hoc fuit: *Senatus populuſque Romanus, per Gordianos Principes ab illa triſtiſſima bellua liberari cæptus, proconſulibus, præſidibus, legatis, ducibus, tribunis, magiſtratibus, ac ſingulis civitatibus, & municipiis, & oppidis, & vicis, & caſtellis ſalutem, quam nunc primum recipere cœpit, dicit. Diis faventibus Gordianum proconſulem, virum ſanctiſſimum & graviſſimum Senatorem, Principem meruimus: Auguſtum appellavimus: nec ſolum illum, ſed etiam in ſubſidium Reipublicæ, filium ejus Gordianum nobilem juvenem. Veſtrum eſt conſentire ad ſalutem Reipublicæ obtinendam, & ad ſcelera defendenda, & ad illam belluam Maximinum atque illius amicos ubicumque fuerint, perſequendos. A nobis etiam, Maximinus cum filio ſuo, hoſtis eſt judicatus.* Senatuſconſulti autem hoc fuit exemplum. Quum ventum eſſet in ædem Caſtorum, VI. Kalendas Junias, acceptas literas Junius Syllanus conſul ex Africa, Gordiani Imperatoris patris patriæ proconſulis, recitavit: *Invitum me, Patres Conſcripti, juvenes, quibus Africa tuenda commiſſa eſt, ad Imperium vocarunt. Sed inſcitu veſtri neceſſitatem libens ſubſtineo. Veſtrum eſt æſtimare quid velitis; nam ego uſque ad Senatus judicium incertus & varius fluctuabo.* Lectis literis, ſtatim Senatus acclamavit: *Gordiane Auguſte, Dii te ſervent. Felix imperes, tu nos liberaſti. Salvus imperes, tu nos liberaſti. Per te ſalva Reſpublica, omnes tibi gratias agimus.* Item Conſul retulit:

Pa-

Patres Conſcripti, de Maximinis quid placet? reſponſum eſt: *Hoſtes, hoſtes. Qui eos occiderit, præmium merebitur.* Item Conſul dixit: *De amicis Maximini quid videtur?* acclamatum eſt: *Hoſtes, hoſtes. Qui eos occiderit, præmium merebitur.* Ita acclamatum eſt: *Inimicus Senatus in crucem tollatur. Hoſtis Senatus ubicumque feriatur. Inimici Senatus vivi exurantur. Gordiani Auguſti, Dii vos ſervent. Ambo feliciter agatis: ambo feliciter imperetis. Nepoti Gordiani præturam decernimus; nepoti Gordiani Conſulatum ſpondemus; nepos Gordiani Cæſar appelletur. Tertius Gordianus præturam accipiat.* Ubi hoc Senatuſconſultum Maximinus accepit, homo natura ferus, ſic exarſit, ut non hominem ſed belluam putares: jacebat ſe in parietes, nonnunquam terræ ſe proſternebat: exclamabat incondite, arripiebat gladium quaſi Senatum poſſet occidere: conſcindebat veſtem regiam: alios verberibus afficiebat; & niſi de medio receſſiſſet (ut quidam ſunt auctores) oculos filio adoleſcentulo ſuſtuliſſet. Cauſa autem iracundiæ contra filium hæc fuit, quod eum Romam ire juſſerat, quum primum Imperator factus eſt: & ille patris nimio amore neglexerat; putabat autem quod ſi ille Romæ fuiſſet, nihil auſurus eſſet Senatus. Ardentem igitur Maximinum iracundia, amici intra cubiculum receperunt; ſed quum furorem ſuum tenere non poſſet, ut oblivionem cogitationis acciperet, vino ſe primo die obruiſſe dicitur eouſque, ut quid geſtum eſſet ignora-

raret. Alia die admiſſis amicis, qui eum audire non poterant, ſed tacebant, & qui factum Senatus tacitè laudabant, concilium habuit quid facto opus eſſet; è concilio ad concionem proceſſit, in qua concione multa in Afros, multa in Gordianum, plura in Senatum dixit, cohortatuſque milites ad communes injurias vindicandas. Concio denique omnis militaris fuit, cujus hoc exemplum eſt: *Commilitones, rem vobis notam proferimus. Afri fidem fregerunt. Quid dicam fregerunt? nam quando tenuerunt? Gordianus ſenex debilis, & morti vicinus ſumpſit imperium. Sanctiſſimi autem Patres Conſcripti illi, & qui & Romulum & Cæſarem occiderunt, me hoſtem judicaverunt, quum pro his pugnarem & ipſis vincerem: nec ſolum me, ſed etiam vos & omnes qui mecum ſentiunt, & Gordianos patrem ac filium Auguſtos vocarunt. Ergo ſi viri eſtis, ſi vires habetis, eamus contra Senatum, & Afros: quorum omnium bona vos habebitis.* Dato igitur ſtipendio, & quidem ingenti, Romam verſus cum exercitu proficiſci cœpit. Sed Gordianus in Africa primum à Capeliano quodam agitari cœpit, cui Mauros regenti ſucceſſorem dederat, contra quem filium juvenem quum miſiſſet, acerrima pugna interfecto filio, ipſe laqueo vitam finivit; ſciens & in Maximino multum eſſe roboris, & in Afris nihil virium, multum quinimmo perfidiæ. Tunc Capelianus victor pro Maximino, omnes Gordiani partium, motu partium in Africa interemit atque proſcripſit: nec cuiquam pepercit, prorſus ut ex animo Maximini vide-

videretur hæc facere. Civitates denique ſubvertit, fana diripuit, donaria militibus diviſit, plebem & principes civitatum concidit. Ipſe præterea militum animos ſibi conciliabat, præludens ad imperium ſi Maximinus periſſet. Hæc ubi Romam nuntiata ſunt, Senatus Maximini & naturalem, & jam neceſſariam crudelitatem timens, mortuis duobus Gordianis, Maximum ex præfecto Urbi, & qui plurimas dignitates præcipuè geſſiſſet, ignobilem genere, ſed virtutibus clarum, & Clodium Balbinum, moribus delicationem, Imperatores creavit. Quibus à populo Auguſtis appellatis, per milites & eundem populum, etiam parvulus nepos Gordiani Cæſar eſt dictus. Tribus igitur Imperatoribus contra Maximinum ſulta Reſpublica eſt; horum tamen Maximus vita ſeverior, prudentia gravior, virtute conſtantior: denique ipſi, contra Maximinum & Senatus & Balbinus bellum tradiderunt. Profecto igitur ad bellum Maximo contra Maximinum, Balbinus Romæ bellis inteſtinis & domeſticis ſeditionibus urgebatur; occiſis præcipuè per populum Gallicano & Mæcenate: qui quidem populus à prætorianis laniatus eſt, quum Balbinus reſiſtere ſeditionibus non ſatis poſſet, denique magna pars Urbis incenſa eſt. Et recreatus quidem Imperator fuerat Maximinus, audita morte Gordiani atque ejus filii, Capeliani victoria. Verum ubi & aliud Senatuſconſultum accepit, quo Maximus, & Balbinus, & Gordianus Imperatores appellati ſunt, intellexit Senatus

odia

odia esse perpetua, & se vere hostem omnium udicio haberi. Acrior denique Italiam ingressus est: ubi quum comperisset Maximum contra se missum, vehementius sæviens, quadrato agmine Hemonam venit. Sed provincialium omnium consilium hoc fuit, ut sublatis omnibus quæ victum præbere possent, intra civitates se reciperent, ut Maximinus cum exercitu fame urgeretur. Denique ubi primum castra in campo posuit, neque quidquam commeatus reperiret, incensus contra eum exercitus suus, quod fame in Italia laborasset, in qua post Alpes recreari se posse credebat, murmurare primum cœpit, deinde etiam aliqua libere dicere. Hæc quum vellet vindicare, multum exarsit exercitus, & odium tacitum in tempus distulit, quod loco suo statim prodidit. Plerique sane dicunt, ipsam Hemonam vacuam & desertam inventam esse, Maximino stulte lætante, quod quasi civitas tota cessisset. Post hoc Aquilejam venit, quæ contra eum armatis circa muros dispositis, portas clausit: nec oppugnatio defuit, Menophilo & Crispino Consularibus viris autoribus. Quum igitur frustra obsideret Aquilejam Maximinus, legatos in eandem urbem misit: quibus populus pæne consenserat; nisi Menophilus cum collega restitisset, dicens, etiam Deum Belenum per aruspices spopondisse, Maximinum esse vincendum. Unde etiam postea Maximini milites jactasse dicuntur, Apollinem contra se pugnasse: nec illam Maximi aut Senatus, sed Deorum fuisse

victoriam. Quod quidem idcirco ab his fictum esse dicũt, quod erubescebant armatos se pæne ab inermibus victos. Ponte itaque cupis facto, Maximinus fluvium transivit, & de proximo Aquilejam obsidere cœpit. Ingens autem oppugnatio & descrimen tunc fuit, quum se cives sulfure & flammis, ceteriſque hujusmodi propugnaculis a militibus defenderent: quorum alii mudabantur armis, aliorum vestes incendebantur, aliorum oculi exstinguebantur, diruebantur etiam machinamenta. Inter hæc Maximinus cum filio suo adolescente, quem Cæsarem appellaverat, circumire muros quantum à teli jactu satis tutus esse posset, nunc suis verbis milites, nunc oppidanos rogare. Verum nihil profecit; nam multa & in eum crudelitatis causa, & in filium, qui speciosissimus erat, probra congesta sunt. Quare Maximinus sperans suorum ignavia bellum trahi, duces suos interemit, eo tempore quo minimè oportebat; unde sibi milites etiam iratiores reddidit. Huc accedebat, quod deficiebant commeatus, quia Senatus ad omnes provincias & portuum custodes literas dederat, ne aliquid commeatuum in Maximini potestatem veniret. Miserat præterea per omnes civitates prætorios & quæstorios viros, qui ubique custodias agerent, & omnia contra Maximinum defenderent. Effectum denique est ut obsessi angustias, obsidens ipse, pateretur. Nuntiabatur inter hæc, orbem terrarum consensisse in odium Maximini. Quare timentes milites, quorum affectus in Albano

bano monte erant, medio fortè die, quum à prœlio quieſceretur, & Maximinum & filium ejus quieſcentes, in tentorio poſitos occiderunt: eorumque capita præfixa contis Aquilejenſibus demonſtraverunt. In oppido igitur vicino ſtatim Maximini ſtatuæ atque imagines depoſitæ ſunt, & ejus præfectus prætorii occiſus eſt, cum amicis clarioribus: miſſa etiam Romam capita ſunt eorum. Hic finis Maximinorum fuit, dignus crudelitate patris, indignus bonitate filii: quibus mortuis ingens lætitia provincialium, dolor graviſſimus Barbarorum. Sed milites interfectis publicis hoſtibus, recepti ſunt ab oppidanis, rogantes: & primum ita, ut ante imagines Maximi, & Balbini, & Gordiani adorarent, quum omnes dicerent priores Gordianos in Deos relatos. Poſt hoc ingens ex Aquileja commeatus in caſtra, quæ laborabant fame, traductus eſt, feſſiſque militibus alia die in concionem ventum eſt, & omnes in Maximi & Balbini verba jurarunt, Gordianos priores Divos appellantes. Dici vix poteſt quanta lætitia fuerit, quum Romam per Italiam caput Maximini ferretur, occurrentibus cunctis ad gaudium publicum. Et Maximus quidem, quem multi Pupienum putant, apud Ravennam bellum parabat per Germanorum auxilia: qui ubi comperit conſenſiſſe exercitum ſibi & collegis ſuis, occiſos autem eſſe Maximinos, ſtatim dimiſſis Germanorum auxiliis, quæ ſibi contra hoſtem paraverat, Romam laureatas literas miſit, quæ in Urbe ingentem lætitiam fece-

runt; ita ut omnes per aras, & templa, & ſacella, & loca religioſa gratias agerent. Balbinus autem homo timidior natura, & qui quum Maximini nomen audiret, etiam tremeret, hecatomben fecit, juſſitque per omnes civitates pari ſupplicari ſacrificio. Deinde Maximus Romam venit, Senatumque ingreſſus, actis ſibi gratiis, concionem habuit: atque inde in Palatium cum Balbino & Gordiano victores ſe receperunt. Intereſt ſcire quale Senatuſconſultum fuerit, vel qui dies Urbis, quum eſt nuntiatus interemptus Maximinus. Jam primum is nuntius, qui ex Aquilejenſi Romam miſſus fuerat, tanto impetu, mutatis animalibus, cucurrit, ut quarta die Romam veniret, quum apud Ravennam Maximum reliquiſſet: & forte dies ludorum erat, quum ſubito ſedente Balbino & Gordiano theatrum nuntius ingreſſus eſt: atque antequam aliquid indicaretur, omnis populus exclamavit, *Maximinus occiſus eſt*: ita & nuntius præventus, & Imperatores qui aderant, gaudium publicum nutu & conſenſu indicaverunt. Soluto igitur ſpectaculo, omnes ſtatim ad ſuas religiones convolarunt: atque inde ad Senatum Principes, populus ad concionem cucurrerunt. Senatuſconſultum hoc fuit. Recitatis in Senatu per Balbinum Auguſtum literis, acclamavit Senatus: *Hoſtes populi Romani Dii perſequuntur. Jupiter optime, tibi gratias: Apollo venerabilis, tibi gratias: Maxime Auguſte, tibi gratias: Balbine Auguſte, tibi gratias: Tibi gratias, Gordiane Auguſte: Divis Gordianis templa decernimus. Maximi-*

ximini nomen olim eraſum, nunc animis eradendum. Hoſtis publici caput in profluentem abiiciatur: corpus ejus nemo ſepeliat. Qui Senatui mortem minatus eſt, qui Senatui vincula minatus eſt, at debebat interemptus. Sanctiſſimi Imperatores, gratias vobis agimus. Maxime, Balbine, Gordiane, Dii vos ſervent. Victores hoſtium omnes deſideramus: præſentiam Maximi omnes deſideramus. Balbine Auguſte, Dii te ſervent. Præſentem annum Conſules vos ornetis: in locum Maximini Gordianus ſufficiatur. Poſt rogatus ſententiam Cuſpidius Celerinus, hæc verba habuit: *Patres Conſcripti, eraſo nomine Maximinorum, appellatiſque Divis Gordianis, victoriæ cauſa Principibus noſtris, Maximo, Balbino, & Gordiano ſtatuas cum elephantis decernimus, currus triumphales decernimus, ſtatuas equeſtres decernimus, trophæa decernimus.* Poſt hæc miſſo Senatu ſupplicationes per totam Urbem decretæ. Victores Principes in Palatium ſe receperunt, de quorum vita in alio libro deinceps dicemus.

JULII CAPITOLINI

MAXIMINUS JUNIOR

AD

CONSTANTINUM AUG.

MAximinus Junior, de cujus genere ſuperius dictum eſt, tantæ pulchritudinis fuit, ut paſſim amatus ſit à procacioribus fœminis: nonnullæ etiam optaverunt de eo concipere. Proceritatis videbatur poſſe illius eſſe, ut ad ſtaturam paternam perveniret: ſiquidem anno viceſimo & primo periit, in ipſo flore juventutis (ut aliqui autem dicunt, octavodecimo) literis & Græcis & Latinis imbutus ad primam diſciplinam; nam uſus eſt magiſtro Græco literatore Fabilio, cujus epigrammata Græca multa exſtant, maxime in imaginibus ipſius pueri: qui verſus Græcos fecit ex illis Latinis Virgilii, quum ipſum puerum deſcriberet,

Qualis ubi Oceani profuſus lucifer unda
Extulit os ſacrum cœlo, tenebraſque reſolvit,

Ta-

Talis erat juvenis primo ſub nomine clarus.

Grammatico Latino uſus eſt Philemone, juriſperito Modeſtino, oratore Titiano filio Titiani ſenioris, qui Provinciarum libros pulcherrimos ſcripſit, & qui dictus eſt *ſimia temporis* ſui, quod cuncta imitatus eſſet. Habuit & Græcum rhetorem Eugamium ſui temporis clarum. Deſponſata illi erat Junia Fadilla, proneptis Antonini: quam poſtea accepit Toxotius ejuſdem familiæ Senator, qui periit poſt præturam, cujus etiam poëmata exſtant. Manſerunt autem apud eam arræ regiæ, quæ tales (ut Junius Cordus loquitur, harum rerum perſcrutator) fuiſſe dicuntur: monolium de albis novem, reticulum de praſinis undecim, dextrocherium cum coſtula de hyacinthis quatuor, præter veſtes auratas, & omnes regias, ceteraque inſignia ſponſaliorum. Adoleſcens autem ipſe Maximinus ſuperbiæ fuit inſolentiſſimæ, ita ut etiam quum pater ſuus, homo crudeliſſimus, pleriſque honoratis aſſurgeret, ille reſideret. Vitæ lætioris, vini parciſſimus, cibi avidus, maxime ſilveſtris, ita ut nonniſi aprugnam, anates, grues, & omnia captiva ederet. Infamabant eum, ob nimiam pulchritudinem, amici Maximi, & Balbini, & Gordiani, & maxime Senatores, qui ſpeciem illam, velut divinitus lapſam, incorruptam eſſe noluerunt. Denique illo tempore, quo circum Aquilejam muros circumveniens, cum patre deditionem Urbis petebat, nihil aliud ei quam ſpurcities objecta eſt, quæ longe ab illius fuit vita.

Veſtibus tam accuratus fuit ut nulla mulier nitidior eſſet in mundo: amicis paternis immane quantum obſequutus eſt, ſed ut donaret ac largiretur; nam in ſalutationibus ſuperbiſſimus erat, & manum porrigebat, genua ſibi oſculari patiebatur, & nonnunquam etiam pedes: quod nunquam paſſus eſt ſenior Maximinus, qui dicebat: *Dii probibeant, ut quiſquam ingenuorum pedibus meis oſculum figat*. Et quoniam ad Maximinos revertimur, res jucundæ prætereundæ non ſunt; nam quum eſſet Maximinus pedum, ut diximus, octo & prope ſemis, calceamentum ejus, id eſt campagum regium, quidam in luco, qui eſt inter Aquilejam & Arciam, poſuerunt, quod conſtat pede majus fuiſſe hominis veſtigio atque menſura; unde etiam vulgo tractum eſt, quum de longis & ineptis hominibus diceretur: *Caliga Maximini*; quod idcirco indidi, ne qui Cordum legeret, me prætermiſiſſe crederet aliquid quod ad rem pertineret. Sed redeam ad filium. De hoc adoleſcente Alexander Aurelius ad matrem ſuam ſcribit Mammæam, cupiens ei ſororem ſuam Theocliam dare, in hæc verba: *Mi mater, ſi Maximinus ſenior dux noſter, & quidem optimus, non aliquid in ſe Barbarum contineret, jam ego Maximino juniori Theocliam tuam dediſſem. Sed timeo ne ſoror mea Græcis mundiciis erudita, Barbarum ſocerum ferre non poſſit; quamvis ipſe adoleſcens & pulcher & ſcholaſticus, ad Græcas munditias eruditus eſſe videatur. Hæc quidem cogito; ſed te tamen conſulo, utrum Maximinum Maximini filium genesum*

rum velis, an Meſſallam ex familia nobili oratorem potentiſſimum eundemque doctiſſimum, & (niſi fallor) in rebus bellicis ſi applicetur, fortem futurum. Hæc Alexander de Maximino, de quo nos nihil amplius habemus quod dicamus. Sane ne quid prætermiſſum eſſe videatur, etiam epiſtolam indidi patris Maximini, Imperatoris jam facti, qui dicit idcirco ſe etiam filium ſuum appellaſſe Imperatorem, ut videret vel in pictura, vel in veritate, qualis eſſet junior Maximinus in purpura. Fuit autem talis epiſtola: *Ego quam propter affectum, quem pater filio debet, Maximinum meum, Imperatorem appellari permiſi, tum etiam ut populus Romanus & Senatus ille antiquus juraret, ſe nunquam pulchriorem Imperatorem habuiſſe.* Uſus eſt autem idem adoleſcens & aurea lorica exemplo Ptolemæorum: uſus eſt argentea: uſus & clypeo gemmato inaurato, & haſta inaurata. Fecit & ſpathas argenteas: fecit etiam aurea, & omnino quidquid ejus pulchritudinem poſſet juvare: fecit & galeas gemmatas, fecit & bucculas. Hæc ſunt, quæ de puero ſciri & dici decuit. Reliqua qui volet noſſe, de rebus Venereis & amatoriis, quibus eum Cordus aſpergit, eundem legat; nos enim hoc loco finem libri faciemus, ad alia, ut jubetur velut publico jure, properantes. Omina ſane imperii hæc fuerunt. Serpens dormienti caput circumdedit. Poſita ab eodem vitis intra annum ingentes uvas purpureas attulit, & mitæ magnitudinis facta eſt. Scutum ejus ſub ſole arſit. Lanceola ſic fiſſa eſt fulmine, ut

tota

tota etiam per ferrum ſcinderetur, & duas partes faceret; unde dixerunt aruſpices, duos Imperatores non diuturnos ex una domo, iiſdem nominibus futuros. Lorica patris ejus, non ut ſolet, ferrugine, ſed tota purpureo colore infecta, a plurimis viſa eſt. Filio autem omina hæc fuerunt. Quum grammatico daretur, quædam parens ſua libros Homericos omnes purpureos dedit, aureis literis ſcriptos. Ipſe puerulus quum ad cœnam ab Alexandro eſſet rogatus in patris honorem, quod ei deeſſet veſtis cœnatoria, ipſius Alexandri accepit. Quum infans eſſet, ſubito per publicum veniente vehiculo Antonini Caracalli quod vacuum erat, conſcendit & ſedit: & vix ægreque a mulionibus carrucariis deturbatus eſt. Nec defuerunt qui cavendum infantem dicerent Caracallo. Tum, ille dixit: *Longe eſt ut mihi ſuccedat iſte*. Erat enim illo tempore inter ignobiles, & nimis parvus. Mortis ominia hæc fuerunt. Venienti contra Maximum & Balbinum Maximino cum filio, mulier quædam paſſis crinibus occurrit lugubri habitu, & exclamavit: *Maximini*, *Maximini*, *Maximini*, neque quidquam amplius dixit: & mortua eſt; videbatur enim dicere voluiſſe, *ſuccurrite*. Canes circum tentorium ejus in ſecunda manſione ultra duodecim ululârunt, & animam quaſi flendo poſuerunt, ac prima luce mortui ſunt deprehenſi. Lupi urbem quingenti ſimul ingreſſi ſunt, in quam ſe Maximinus contulerat: plerique dicunt Hemonam, alii Archimeam; certe quæ deſerta

ta a civibus venienti Maximino patuit. Longum eſt omnia perſequi: quæ qui ſcire deſiderat, is velim (ut ſæpè dixi) legat Cordum, qui hæc omnia uſque ad fabellam ſcripſit. Sepulcra eorum nulla exſtant; in profluentem enim cadavera eorum miſſa ſunt, & capita eorum in campo Martio inſultante populo exuſta. Scribit Ælius Sabinus (quod prætermittendum non fuit) tantam pulchritudinem oris fuiſſe in filio, ut etiam caput ejus mortui jam nigrum, jam ſordens, jam maceratum, defluente tabo, velut umbra pulcherrima videretur. Denique quum caput Maximini pilo circumferretur, & ex hoc ingens gaudium eſſet, prope par mæror erat, quod & filii caput pariter portaretur. Addit Dexippus tantum odium fuiſſe Maximini, ut interfectis Gordianis, viros Senatus creaverit, quos opponeret Maximino: e quibus fuerunt Balbinus & Maximus, quos contra eum Principes fecerunt. Idem addidit, in conſpectu Maximini jam deſerti a militibus, Anolinum præfectum prætorio ipſius & filium ejus occiſum. Nec deſunt hiſtorici, qui dicant ipſum Maximinum, ubi deſertus eſt, & ubi filium interemptum ante oculos ſuos vidit, manu ſua ſe interfeciſſe, ne quid ei muliebre contingeret. Prætereundum ne illud quidem eſt, quod tanta fide Aquilejenſes contra Maximinum pro Senatu fuerunt, ut funes de capillis mulierum facerent, quum deeſſent nervi ad ſagittas emittendas: quod aliquando Romæ dicitur factum; unde in honorem matronarum, templum *Veneri Calvæ*

ac Senatus dicavit. Sane quod nullo in loco tacendum eſt, quum & Dexippus & Arrianus, & multi alii Græci ſcripſerunt, Maximum & Balbinum Imperatores contra Maximinum factos; Maximum autem cum exercitu miſſum, & apud Ravennam bellum paraſſe, Aquilejam autem niſi victorem non vidiſſe: Latini ſcriptores non Maximinum, ſed Pupienum contra Maximinum apud Aquilejam pugnaſſe dixerunt, eundemque viciſſe: qui error unde natus ſit ſcire non poſſum; niſi forte idem eſt Pupienus, qui & Maximus, quod ideo teſtatum poſui, ne quis me hoc neſciſſe crederet: quod revera magnum ſtuporem ac miraculum creat.

JULII CAPITOLINI
GORDIANI TRES
AD
CONSTANTINUM AUG.

IVerat quidem consilium, venerabilis Auguste, ut singulos quosque Imperatores exemplo multorum, libris singulis ad tuam clementiam destinarem. Nam id multos fecisse, vel ipse videram vel lectione conceperam; sed improbum visum est, vel pietatem tuam multitudine distinere librorum, vel meum laborem plurimis voluminibus occupare. Quare tres Gordianos hoc libro contexui, consulens & meo labori, & lectioni tuæ, ne cogereris plurimos codices volvendo, unam tamen pæne historiam lectitare. Sed ne ego qui longitudinem librorum fugi, multitudinemque verborum, in eam incurrisse videar, quam me urbane declinare confingo, jam rem aggrediar. Gordiani non, ut quidam imperiti scriptores loquuntur, duo, sed tres fuerunt: idque docente Arriano scriptore Græcæ historiæ, docente item

De-

Dexippo Græco auctore, potuerunt addiſcere: qui etiamſi breviter, ad fidem tamen omnia perſequuti ſunt. Horum Gordianus ſenior, id eſt primus, natus ex patre Metio Marullo, matre Ulpia Gordiana, originem paternam ex Gracchorum genere habuit, maternam ex Trajani Imperatoris: patre, avo, proavo Conſulibus: ſocero, proſocero, & item alio proſocero, & duobus abſoceris Conſulibus, ipſe Conſul ditiſſimus ac potentiſſimus, Romæ Pompejanam domum poſſidens, in provinciis tantum terrarum habens quantum nemo privatus. Ipſe ex Conſulatu quem egerat cum Alexandro, ad proconſulatum Africæ miſſus eſt ex Senatuſconſulto. Sed priuſquam de imperio ejus loquar, pauca de moribus dicam. Adoleſcens quum eſſet Gordianus, de quo ſermo eſt, poëmata ſcripſit, quæ omnia exſtant, & cuncta illa quæ Cicero ex Demetrio & Arato, & Alcionas, & Uxorium, & Nilum: quæ quidem ad hoc ſcripſit ut Ciceronis poëmata nimis antiqua viderentur. Scripſit præterea, quemadmodum Virgilius Æneidos, Statius Achilleidos, & multi alii Iliados; ita etiam ille Antoniniados, hoc eſt Antoninum Pium, & Antoninum Marcum, verſibus diſertiſſimis, libris triginta vitam illorum, & bella, & publice privatimque geſta perſcribens. Et hæc quidem puerulus. Poſtea vero ubi adolevit, in Athenæo controverſiis declamavit, audientibus etiam Imperatoribus ſuis. Quæſturam magnificentiſſime geſſit ædilitatis ſuæ tempore.

Duo-

Duodecĩ populo Romano munera, id eſt per ſingulos menſes ſingula de ſuo exhibuit; ita ut gladiatorum nonunnquam quingena paria exhiberet, nunquam minùs centenis quinquagenis. Feras Libycas una die centum exhibuit, urſos una die mille. Exſtat ſilva ejus memorabilis, quæ picta eſt in domo roſtrata Cnæi Pompeii, quæ ipſius, & patris ejus, & proavi fuit: quam Philippi temporibus veſter fiſcus invaſit, in qua pictura etiam nunc continentur cervi palmati ducenti mixtis Britannis, equi feri triginta, oves feræ centum, alces decem, tauri Cypriani centum, ſtruthiones Mauri miniati trecenti, onagri triginta, apri centum quinquaginta, ibices ducenti, damæ ducentæ. Hæc autem omnia populo rapienda conceſſit die muneris quod ſextum edebat. Præturam nobilem geſſit: poſt juriſdictionem Conſulatum primum iniit cum Antonino Caracallo, ſecundum cum Alexandro. Filios duos habuit, unum Conſularem, qui cum ipſo Auguſtus appellatus eſt, qui juxta Carthaginem in Africa bello ablumptus eſt: & filiam Metiam Fauſtinam, quæ nupta eſt Junio Balbo Conſulari viro. In Conſulatibus clarior fuit ſui temporis Conſulibus, ita ut ei Antoninus invideret, modo prætextas ejus, latum clavum, modo Circenſes ultra Imperatorium modum mirans, Palmatam tunicam, & togam pictam primus Romanorum privatus ſuam propriam habuit; quum ante Imperatores etiam de Capitolio acciperent vel de Palatio. Equos Siculos centum, Cappadoces centum, permittentibus

Im-

Imperatoribus, factionibus divisit. Et per hæc populo satis carus, qui semper talibus commovetur. Cordus dicit in omnibus civitatibus Campaniæ, Etruriæ, Umbriæ, Flaminiæ, Piceni, de proprio illum per quatriduum ludos scænicos & Juvenalia edidisse. Scripsit & laudes soluta oratione omnium Antoninorum, qui ante eum fuerunt. Tantum autem Antoninos dilexit, ut sibi quoque, ut multi dicunt, *Antonini*, ut plerique autem asserunt, *Antonini* nomen adscripserit. Jam illud satis constat quod filium Gordianum nomine Antonini, & signo illustravit, quum apud præfectum ærarii, more Romano professus filium publicis actis ejus nomen insereret. Post Consulatum, proconsul Africæ factus est, adnitentibus cunctis, qui Alexandri imperium etiam in Africa clarum per proconsulis dignitatem haberi atque esse voluerunt. Exstat epistola ipsius Alexandri, qua Senatui gratias agit, quod Gordianum ad Africam proconsulem destinaverit; cujus hoc exemplum est: *Neque gratius mihi quidquam, Patres Conscripti, neque dulcius potuistis efficere, quam ut Antoninum Gordianum proconsulem ad Africam mitteretis, virum nobilem & magnavimum, disertum, justum, continentem, bonum.* Et reliqua. Ex quo apparet quantus vir eo tempore Gordianus fuerit. Amatus est ab Afris, ita ut nemo antea proconsulum; ita ut eum alii Scipionem, Catonem alii, multi Mutium, ac Rutilium, aut Lælium dicerent. Exstat eorum acclamatio, quæ a Junio in literas relata est. Nam

quum

quum quadam die factum imperatorium legeret, atque a proconsulibus Scipionibus cœpisset, acclamatum est: *Novo Scipioni, vero Scipioni, Gordiano proconsuli*. Hæc & alia frequenter audivit. Et erat quidem longitudine Romana, canitie decora, & pompali vultu, ruber magis quam candidus, facie bene lata, oculis, ore, fronte verendus. Corporis qualitate subcrassulus. Moribus ita moderatus, ut nihil possis dicere quod ille aut cupide, aut immodeste, aut nimie fecerit. Affectus suos unice dilexit; filium & nepotem ultra morem, filiam & neptem religiose. Socero suo Annio Severo tantum detulit, ut in familiam ejus quasi filium migrasse se crederet, ut nunquam cum eo lavarit, nunquam illo præsente sederit. Ante præturam Consul quum esset, aut in domo ejus semper mansit, aut si in Pompejana domo, ad illum vel mane vel sero processit. Vini parcus, cibi parcissimus, vestitu nitidus, lavandi cupidus, ita ut & quater & quinquies in die lavaret æstate, in hieme bis. Somni plurimi, ita ut in tricliniis si forte apud amicos ederet, etiam sine pudore dormiret: quod videbatur facere per naturam, non per ebrietatem atque luxuriam. Sed boni mores nihil ei profuerunt. Hic enim vita venerabilis, cum Platone semper, cum Aristotele, cum Tullio, cum Virgilio, ceterisque veteribus agens, alium quam merebatur exitum passus est; nam quum temporibus Maximini, hominis sævi atque truculenti, proconsul Africam regeret, eique legatus filius

eſſet a Senatu datus: quumque quidam rationalis acrius contra plurimos Afrorum fæviret quam Maximinus ipſe pateretur; proſcribens plurimos, interficiens multos, & ſibi ultra procuratorem omnia vindicans, retunſus deinde a proconſule, atque legato, quum nobilibus & conſularibus viris ipſe minaretur, quumque Afri tam inſolentes injurias ferre nequirent, primum ipſum rationalem adjunctis ſibi pleriſque militibus occiderunt. Occiſo deinde eo, quum jam orbis terrarum odio contra Maximinum arderet, cœperunt cogitare quemadmodum ſeditio, inter Maximinos & ruſticos vel Afros orta, placaretur. Tunc quidam Mauricius nomine, potens apud Afros decurio, juxta Tyſdrum nobiliſſima poſthac oratione apud plebem in agro ſuo velut concionabundus eſt loquutus: *Gratias Diis immortalibus, cives, quod occaſionem dederunt, & quidem neceſſariam, providendi nobis contra hominem furioſiſſimum Maximinum. Nos enim, qui procuratorem ejus moribus & vita conſimilem occidimus, niſi facto Imperatore ſalvi eſſe non poſſumus. Quocirca ſi placet, quoniam non longe eſt nobiliſſimus vir proconſul cum filio Conſulari legato, quorum utrique mortem peſtis illa eſt minata; ſublata de vexillis purpura, Imperatores eos dicemus, adhibitiſque inſignibus Romano jure firmabimus.* Tunc acclamatum eſt: *Æquum eſt, juſtum eſt. Gordiane Auguſte, Dii te ſervent feliciter. Imperator es, cum filio imperes.* His actis, propere ventum eſt ad oppidum Tyſdrum, inventuſque ſenex venerabilis poſt juriſdictionem

jacens

jacens in lectulo: qui circumfusus purpura, humi se abjecit, ac retrectans elevatus est. Et quum aliud facere nihil posset, evitandi periculi gratia, quod a Maximini furoribus haud dubie imminebat, Imperatorem se appellari passus est. Erat autem jam octogenarius, & plurimis provinciis (ut diximus) ante præfuerat: populo Romano ita commendatus suis actibus erat, ut toto dignus videretur imperio. Alii quidem occiso juvene Gordiano filio suo, quod Gordianus ante nescierat; sed ubi rem comperit, jam morti vicinus, & filio magis timens, maluit honestas causas habere moriendi, quam dedi vinculis & carceri Maximini. Appellato igitur Gordiano Imperatore, juvenes qui auctores hujus facinoris erant, statuas Maximini dejecerunt, imagines perfregerunt, nomen publicitus eraserunt. Ipsum etiam Gordianum *Africanum* appellaverunt: Addunt quidam Africani cognomentum Gordiano idcirco inditum, non quod in Africa imperare cœpisset, sed quod de Scipionum familia originem traheret. In plurimis autem libris invenio & hunc Gordianum, & filium ejus, pariter Imperatores appellatos, & *Antoninos* cognominatos: alii vero *Antonios*. Post hoc Carthaginem ventum cum pompa regali & fascibus laureatis: filiusque legatus patris, exemplo Scipionum, (ut Dexippus Græcæ historiæ auctor est) gladii potestate succinctus est. Missa deinceps legatio Romam est cum literis Gordianorum, hæc quæ gesta fuerant in Africa indicans: quæ

per Valerianū principem Senatus, qui poſtea imperavit, grataner accepta eſt. Miſſæ ſunt & ad amicos nobiles literæ; ut homines potentes, & rem probarent & amiciores fierent ex amicis. Sed tanta gratulatione factos contra Maximinum Imperatores Senatus accepit, ut non ſolum geſta hæc probarent, ſed etiam viginti viros eligerent, inter quos erat Maximus ſive Pupienus, & Clodius Balbinus: qui ambo Imperatores ſunt creati, poſteaquam Gordiani duo in Africa interempti ſunt. Illos ſane viginti, Senatus ad hoc creaverat ut divideret his Italicas regiones, contra Maximinum pro Gordianis tuendas. Tunc legationes a Maximino Romam venerunt, abolitionem præteritorum ſpondentes. Sed vicit Gordianorum legatio, quæ bona omnia pollicebatur, ita ut eidem crederetur: & ingens militibus ſtipendium, populo agri atque congiaria promiſſa. Uſque adeo autem magis Gordianis quam Maximinis eſt creditum, ut Vitalianus quidam, qui prætorianis militibus præerat, per audaciſſimos quæſtorem & milites, juſſu Senatus occideretur: quod ſe antea crudeliter egerat, & tunc ejus magis immanitas timebatur, amica & familiaris moribus Maximini, de cujus morte hæc fabella fertur. Fictæ ſunt literæ Maximini, ſignatæ quaſi ejuſdem anulo, & miſſi cum quæſtore milites, qui eas ferrent; addentes quædam præter literas ſecreto eſſe dicenda. Longam igitur porticum petierunt: & quum ille ea quæ ſibi erant ſecreto dicenda, perquireret;

reret, hortantibus ut prius ſignum inſpiceret epiſtolæ, dum conſiderat, interemptus eſt. Perſuaſum deinde eſt militibus, juſſu Maximini Vitalianum interemptum: peractiſque rebus in caſtris Gordianorum & literæ & vultus ſunt propoſiti. Intereſt ut Senatuſconſultum, quo Gordiani Imperatores appellati ſunt & Maximinus hoſtis, literis propagetur. Non legitimo ſed indicto Senatus die Conſul jam domi conventus cum prætoribus, ædilibus, & tribunis plebis venit in Curiam. Præfectus Urbis, cui neſcio quid redoluerat, & qui publicas literas non acceperat, a conventu ſe abſtinuit. Sed profuit; nam Conſul ante ſolitas acclamationes, priuſquam aliquid in Maximinum feliciter diceretur; ait: *Patres Conſcripti, Gordiani duo, pater & filius, ambo ex Conſulibus, unus veſter proconſul, alter veſter legatus, magno Afrorum conſilio Imperatores ſunt appellati. Gratias igitur agamus Tyſdritanæ juventuti, gratias Carthaginienſi populo ſemper devoto, qui ab immani nos bellua, ab illa fera vindicaverunt. Quid timide auditis? quid circumſpicitis? quid cunctamini? hoc eſt quod ſemper optaſtis. Hoſtis eſt Maximinus: Dii faciant ut eſſe jam deſinat, & Gordiani ſenis felicitatem atque prudentiam, juvenis virtutem atque conſtantiam leti experiamur.* Poſt hæc literas legit Gordianorum, ad Senatum & ad ſe miſſas. Tunc clamavit Senatus: *Dii, vobis gratias. Liberati ab hoſtibus ſumus, ſi penitus liberemur. Maximinum hoſtem omnes judicamus. Maximinum cum filio Diis inferis devovemus. Gordianos Auguſtos*

ſtos appellamus. Gordianos Principes agnoſcimus. Imperatores de Senatu Dii conſervent: Imperatores nobiles victores videamus: Imperatores noſtros Roma videat. Hoſtes publicos qui occiderit, præmium merebitur. Dicit Junius Cordus iſtud Senatuſconſultum fuiſſe tacitum: quod quale ſit, aut quare ſic appellatum, brevi exponam. Omnino exemplum Senatuſconſulti taciti non aliud eſt hodie quam quod veſtra clementia, convocatis ad anteriora majoribus, ea diſponit quæ non ſunt omnibus publicanda: de quibus adjurare etiam ſoletis, ne quis ante rem completam, quidquam vel audiat vel intelligat. Hunc autem morem apud veteres neceſſitates publicæ repererunt; ut ſi forte aliqua vis ab hoſtibus immineret, quæ vel cogeret humilia captare conſilia, vel aliqua conſtituere quæ non prius oporteret dici quam effici, vel ſi nollent ad amicos aliqua permanere, Senatuſconſultum tacitum fieret: ita ut non ſcribæ, non ſervi publici, non cenſuales illis actibus intereſſent: Senatores exciperent; Senatores omnium officia cenſualium ſcribarumque complerent, ne quid forte proderetur. Factum eſt ergo Senatuſconſultum tacitum ne res ad Maximinum perveniret. Sed ſtatim ille (ut ſe habent hominum mentes, eorum dumtaxat qui erubeſcunt, per ſe ea non agnoſci quæ ſciunt, & qui humiles ſe putant ſi commiſſa non prodant) omnia comperit. Maximinus, ita ut exemplum Senatuſconſulti taciti acciperet, quod nunquam ante fuerat factitatum. Exſtat denique

que ejus Epiſtola ad præfectum Urbis talis: *Senatuſconſultum tacitum veſtrorum illorum Principum legi, quod tu, præfectus Urbi factum eſſe fortaſſe non noſti; nam nec interfuiſti: cujus exemplum ad te miſi, ut ſcires quomodo Romanam Rempublicam regeres.* Enarrari autem non poteſt quæ commotio fuerit Maximini, quum audivit contra ſe Africam deſciviſſe; nam Senatus autoritate perceptа, incurrere in parietes, veſtem ſcindere, gladium arripere, quaſi omnes poſſet occidere, prorſus furere videbatur. Præfectus Urbi acceptis literis acrioribus, populum & milites alloquutus eſt, dicens, Maximinium jam occiſum. Ex quo majus fuit gaudium, ſtatimque dejectæ ſunt ſtatuæ atque imagines ejus, qui hoſtis fuerat judicatus. Uſus eſt ſane Senatus, pendente bello, poteſtate qua debuit; nam delatores, calumniatores, procuratores, & omnem illam facem Maximianæ tyrannidis occidi juſſit: atque parum fuit quod Senatus judicaverat: illud populi judicium fuit, quod occiſi tracti ſunt, & in cloacam miſſi. Tunc & præfectus Urbi Sabinus, Conſularis vir, fuſte percuſſus, occiſus, & in publico derelictus eſt. Hæc ubi comperit Maximinus, ſtatim cohortatus eſt milites hoc genere concionis: *Sacrati commilitones, immo etiam mei conſecranei, & quorum mecum plerique vere militatis; dum nos in Germania Romanam defendimus majeſtatem, dum nos Illyricum a Barbaris vindicamus, Afri fidem Punicam præſtiterunt. Nam duos nobis Gordianos, quorum alter ſenio ita effectus eſt, ut non*

poſſit aſſurgere: alter ita luxurie perditus, ut debilitatem habeat pro ſenectute, Imperatores fecerunt. Et nec hoc parum eſt, ſed factum Afrorum nobilis ille Senatus agnovit: & pro quorum liberis arma portamus, bi contra nos viginti viros ſtatuerunt, & omnes velut contra hoſtes ſententias protulerunt. Quinimmo agite ut viros decet. Properandum eſt ad Urbem; nam & viginti viri Conſulares contra nos lecti ſunt, quibus reſiſtendum eſt nobis fortiter agentibus, vobis feliciter dimicantibus. Lentas militum mentes & ſuorum minus alacres animos hac concione Maximinus ſæpe cognovit. Denique ſtatim ad filium ſcripſit, qui longe poſt ſequebatur, ut acceleraret; ne quid contra eum ſe abſente milites cogitarent. Literarum exemplum tale Junius Cordus dicit: *Referet ad te ſtipator meus Thycannius, quæ geſta cognovi vel in Africa vel Romæ: referet quæ ſint militum mentes. Quæſo quantum potes, properes; ne quid, ut ſolet, militaris turba plus faciat. Quid verear, ex eo audies quem ad te miſi.* Dum hæc aguntur; in Africa contra duos Gordianos Capelianus quidam, Gordiano & in privata vita ſemper adverſus, & ab ipſo Imperatore jam quum Mauros Maximini juſſu regeret veteranus, dimiſſus, cum lectis Mauris & tumultuaria manu, accepto a Gordiano ſucceſſore, Carthaginem petiit, atque omnes fide Punica Carthaginienſium populos inclinavit. Gordianus tamen fortunam belli experiri cupiens, filium ſuum jam natu grandiorem, quadraginta & ſex annos agentem, quem tunc legati loco (ut diximus) habuerat, con-

contra Capelianum & Maximinianos misit, virum de cujus moribus suo loco dicemus. Sed quum in re militari & Capelianus esset audacior, & Gordianus Junior non tam expertus, quippe qui nobilitatis deliciis tardabatur, pugna commissa vincitur & in eodem bello interficitur. Fertur autem tanta multitudo Gordiani partium in bello cecidisse, ut quum diu quæsitum sit corpus Gordiani Junoris, non potuerit inveniri. Fuit præterea ingens, quæ raro in Africa est, tempestas, quæ Gordiani exercitum ante bellum ita dissipavit, ut minus idonei milites prœlio fierent, atque ita facilis esset Capeliani victoria. Hæc ubi comperit senior Gordianus, quum in Africa nihil præsidii, & a Maximino multum timoris, & fides Punica perurgeret, & acerrime Capelianus instaret, luctus deinde mentem atque animum fatigaret, laqueo vitam finivit. Hic exitus duorum Gordianorum fuit, quos ambos Senatus Augustos appellavit, & postea inter Divos retulit. Imperaverunt anno uno, mensibus sex.

GORDIANUS JUNIOR.

HIc Gordiani ſenis proconſulis Africæ filius, qui cum patre & ab Afris & a Senatu Auguſtus appellatus eſt, literis & moribus clarus fuit præter nobilitatem: quam, ut nonnulli, ab Antoniis duxit. Siquidem argumento ad probandam generis qualitatem alii hoc eſſe dixerunt, quod *Africanus* Gordianus Senior appellatus eſt, cognomine Scipionum, quod domum Pompejanam in Urbe habuit, quod *Antoninum* filium ſuum ipſe ſignificari voluit in Senatu: quæ ſingula videntur familias deſignare. Sed ego Junium Cordum ſequor, qui dicit ex omnibus his familiis Gordianorum coaluiſſe nobilitatem. Idem igitur natus patri primus ex Fabia Oreſtilla Antonini pronepte, unde Cæſarum quoque familiam contingere videbatur. Et primis diebus ſui natalis *Antoninus* eſt appellatus. Mox in Senatu Antonini nomen eſt editum, vulgo deinde Gordianus haberi cœptus. In ſtudiis graviſſimæ opinionis fuit, forma conſpicuus, memoriæ ſingularis, bonitatis inſignis; adeo ut ſemper in ſcholis ſi quis puerorum verberaretur, ille lacrimas non teneret. Sereno Sammonico, qui patri ejus amiciſſimus, ſibi autem præceptor fuit, nimis acceptus & carus, uſque adeo ut omnes libros Sereni Sammonici patris ſui,

qui

qui cenſebantur ad ſexaginta & duo millia, Gordiano minori moriens ille relinqueret: quod eum ad cœlum tulit; ſiquidem tantæ bibliothecæ copia & ſplendore donatus, in famam hominum literatorum decore pervenit. Quæſturam Heliogabalo autore promeruit, idcirco quod luxurioſo Imperatori laſcivia juvenis, non tamen luxurioſa neque infamis, prædicata eſt. Prætoram Alexandro autore urbanam tenuit, in qua tantus juriſdictionis gratia fuit, ut ſtatim Conſulatum, quem pater ſero acceperat, mereretur. Maximini, ſeu ejuſdem Alexandri, temporibus ad proconſulatum patris miſſus legatus, eſt obſequutus: atque illic ea quæ ſuperius dicta ſunt, contigerunt. Fuit vini cupidior, ſemper tamen undecunque conditi, nunc roſa, nunc maſtiche, nunc abſinthio, ceteriſque rebus quibus gula maxime delectatur. Cibi parcus, ita ut intra punctum temporis vel prandium ſi prandere t, vel cœnam finiret. Mulierum cupidiſſimus; habuiſſe eum decretas ſibi concubinas viginti & duas fertur, ex quibus omnibus ternos & quaternos filios reliquit: appellatuſque eſt *ſui temporis Priamus*: quem vulgo jocantes, quod eſſet natura propenſior, *Priapum* non *Priamum* ſæpe vocitarunt. Vixit in deliciis in hortis, in balneis, in amœniſſimis nemoribus: nec pater aſpernatus eſt, ſæpiſſime dicens, illum quandoque in ſumma claritate cito eſſe moriturum. Nec tamen in vita ſua fortunæ bonis unquam degeneravit, ſemperque inter illuſtriſſimos fuit, nec civibus

nec

nec Reipublicæ ad conſultationem defuit. Denique etiam Senatus libentiſſime illum Auguſtum appellavit, atque in eo ſpem publicam poſuit. Veſtitu cultiſſimus, ſervis & omnibus ſuis carus. Cordus dixit uxorem eum nunquam habere voluiſſe. Contra Dexippus putat, ejus filium eſſe Gordianum tertium, qui poſt hæc cum Balbino & Pupieno, ſive Maximo, puerulus adeptus eſt imperium. Quum ſenior Gordianus mathematicum aliquando conſuleret de genitura hujus, reſpondiſſe ille dicitur, hunc & filium Imperatoris, & ipſum Imperatorem futurum: & quum ſenior Gordianus rideret, oſtendiſſe conſtellationem mathematicum ferunt, & de libris veteribus dictaſſe, ita ut probaret ſe vera dixiſſe: qui quidem & ſeni & juveni, & diem & genus mortis, & loca quibus eſſent perituri obſtinata conſtantiæ veritate prædixit. Quæ omnia poſtea Gordianus ſenior in Africa jam Imperator, & quando nihil timebat, narraſſe perhibetur: de morte quinetiam ſua filiique, & de genere mortis dixiſſe. Cantabat præterea verſus ſenex, quum Gordianum filium vidiſſet, hos ſæpiſſime:

Oſtendent terris hunc tantum fata, neque ultra
Eſſe ſinent: nimium vobis Romana propago
Viſa potens, ſuperi, propria hæc ſi dona fuiſſent.

Exſtant dicta, & ſoluta oratione & verſibus, Gordiani junioris, quæ hodie ab ejus affinibus frequentantur, non magna, non minima, ſed media, & quæ appareant eſſe hominis ingenioſi, ſed luxuriantis & ſuum

deſerentis ingenium. Pomorum & olerum avidiſſimus fuit: in reliquo ciborum genere parciſſimus; adeo ut ſemper pomorum aliquid recentium devoraret. Frigidorum percupidus; nec facile per æſtatem niſi frigida edit: quam plurimum bibit, & erat corporis vaſti; quare magis ad frigida urgebatur. Hæc de Gordiano juniore digna memoratu comperimus; non enim nos talia dicere voluimus quæ Junius Cordus ridicule ac ſtulte compoſuit de voluptatibus domeſticis, ceteriſque infimis rebus: quæ qui velit ſcire, ipſum legat Cordum, qui dicit & quos ſervus habuerit unuſquiſque Principum, & quos amicos, & quot penulas, quotve chlamydes: quorum etiam » ſcientia nulli prodeſt; „ Siquidem ea debent » in hiſtoria poni ab hiſtoriographis, quæ aut » fugienda ſint aut ſequenda. „ Sane quidem quod apud Vulcatium Terentianum, qui ſui temporis ſcripſit hiſtoriam, videtur mirabile, inſerendum cenſui. Dicit enim Gordianum ſeniorem Auguſti vultum ſic repræſentaſſe, ut & vocem & morem & ſtaturam ejuſdem oſtentare videretur: filium vero, Pompejo ſimillimum viſum: quamvis Pompejus obeſi corporis fuiſſe denegatur; nepotem autem, cujus etiam nunc videmus imagines, Scipionis Aſiatici faciem retuliſſe: quod pro ſui admiratione tacendum eſſe non credidi.

GOR-

GORDIANUS TERTIUS.

Post mortem duorum Gordianorum, Senatus trepidus & Maximinum vehementius timens, ex viginti viris, quos ad Rempublicam tuendam delegerat, Pupienum sive Maximum & Clodium Balbinum Augustos appellavit, ambos ex consulibus. Tunc populus & milites Gordianum parvulum, annos agentem, ut plerique asserunt, undecim, ut nonnulli, tredecim, ut Junius Cordus dicit, sedecim, (nam vigesimo & secundo anno eum periisse asserit) petiverunt ut Cæsar appellaretur: raptusque ad Senatum, atque inde in concione positus, indumento Imperatorio tectus, Cæsar est appellatus. Hic natus est, ut plures asserunt, ex filia Gordiani: ut unus, aut duo, (nam amplius invenire non potui) ex filio, qui in Africa periit. Gordianus igitur Cæsar factus apud matrem educatus est: & quum exstinctis Maximinis, Maximus etiam & Balbinus militari seditione interempti essent, qui biennio imperaverant, Gordianus adolescens, qui Cæsar eatenus fuerat, a militibus & populo & Senatu & omnibus gentibus, ingenti amore, ingenti studio & gratia, Augustus est appellatus. Amabatur autem merito avi & avunculi, sive patris, qui ambo pro Senatu & pro populo Romano contra

tra Maximinum arma ſumpſerunt, & militari vel morte vel neceſſitate perierunt. Poſt hæc veterani ad Curiam venerunt, ut diſcerent quid actum eſſet: ex quibus duo ingreſſi Capitolium, quum illic Senatus ageretur, ante ipſam aram, a Gallicano ex Conſulibus, & Mæcenate ex ducibus, interempti ſunt: atque bellum inteſtinum ortum eſt, quum eſſent armati etiam Senatores, ignorantibus veteranis quod Gordianus adoleſcens ſolus teneret imperium. Dexippus quidem aſſeverat, ex filio Gordiani tertium Gordianum eſſe natum: & poſteaquam conſtitit apud veteranos quoque, ſolum Gordianum imperare; inter populum & milites ac veteranos pax roborata eſt: & hic finis belli inteſtini fuit, quum eſſet delatus Gordiano puero Conſulatus. Sed indicium non diu imperaturi Gordiani hoc fuit, quod eclipſis Solis facta eſt, ut nox crederetur, neque ſine luminibus accenſis quidquam agi poſſet. Poſt hæc tamen voluptatibus & deliciis populus Romanus vacavit, ut ea quæ fuerant aſpere geſta, mitigaret. Vemuſto & Sabino Conſulibus inita eſt factio in Africa contra Gordianum tertium, duce Sabiniano: quem Gordianus, per præſidem Mauritaniæ obſeſſum a conjuratis, ita oppreſſit, ut ad eum tradendum Carthaginem omnes venirent, & crimina confitentes & veniam ſceleribus poſtulantes. Finita igitur ſollicitudine in Africa, Gordiano jam iterum & Pompejano Conſulibus bellum Perſicum natum eſt. Quare adoleſcens Gordianus priuſquam ad bel-

bellum proficiſceretur, duxit uxorem filiam Miſithei, doctiſſimi viri, quam cauſa eloquentiæ dignum parentela ſua putavit, & præfectum ſtatim fecit: poſt quod non puerile jam & contemptibile videbatur imperium; ſiquidem & optimi ſoceri conſiliis adjuvaretur, & ipſe pro pietate aliquantulum ſaperet, nec per ſpadones ac miniſtros aulicos matris, vel ignorantiæ conniventia venderetur. Exſtat denique & ſoceri ejus ad eum epiſtola, & ipſius Gordiani ad ſocerum, qua intelligitur ejus ſeculum emendatius ac diligentius ſocero adjuvante perfectum, quarum exemplum hoc eſt: *Domino filio & Auguſto, Miſitheus Socer & Præfectus. Evaſiſſe nos gravem temporum maculam, qua per ſpadones & per illos qui amici tibi videbantur (erant autem vehementes inimici) omnia vendebantur, voluptati nobis eſt, & eo magis quo tibi gratior emendatio eſt: ut ſi qua vitia fuerunt, tua non fuiſſe ſatis conſtet, mi fili venerabilis. Neque enim quiſquam ferre potuit datas eunuchis ſuffragantibus militum præpoſituras, negatum laboribus præmium, aut interemptos aut liberatos, pro libidine atque mercede, quos non decebat: vacuatum erarium per eos qui quotidie inſidioſiſſime frequentabant initas factiones, ut tu decipereris; quum inter ſe de bonis peſſimi quique haberent ante conſilia ſibimet ſuggerenda: bonos pellerent, deteſtandos inſinuarent, omnes poſtremo tuas fabulas venderent. Diis igitur gratias, quod volente teipſo emendata Reſpublica eſt. Delectat ſane boni eſſe Principis ſocerum, & ejus qui omnia requirat, &*

omnia

omnia velit ſcire, & qui pepulerit homines, per quos antea velut in auctione poſitus, nundinatus eſt. Item Gordiani ad ipſum: *Imperator Gordianus Auguſtus Miſitheo patri & prefecto. Niſi Dii omnipotentes Romanum tuerentur imperium, etiam nunc per emptos ſpadones velut in haſta poſiti venderemur. Denique nunc demum intelligo neque Felicem prætorianis cohortibus præponi debuiſſe, neque Serapammuni quartam legionem credendam fuiſſe: & ne omnia dinumerem, multa non eſſe facienda quæ feci, ſed Diis gratias, quod te inſinuante, qui nihil vendis, didici ea quæ incluſus ſcire non poteram. Quid enim facerem, quod nos Maurus venderet, & conſilio cum Gaudiano & Reverendo & Montano habito, vel laudaret aliquos, vel vituperaret: & illorum conſenſu quaſi teſtium quod dixerat approbarem? Mi pater, verum audias oportet: miſer eſt Imperator, apud quem vera retinentur: qui quum ipſe publice ambulare non poſſit, neceſſe eſt ut audiat, & vel audita, vel a plurimis roborata confirmet.* His epiſtolis intellectum eſt, adoleſcentem ſoceri conſiliis emendatum atque correctum. Et Miſithei quidem epiſtolam, Græcam quidem fuiſſe dicunt, ſed in hanc ſententiam. Tantum autem valuit ejus gravitas & ſanctimonia, ut ex obſcuriſſimo præter nobilitatem, geſtis etiam Gordianum clarum Principem fecerit. Fuit terræmotus eouſque gravis imperante Gordiano, ut civitates etiam terræhiatu cum populis deperirent: ob quæ, ſacrificia per totam Urbem totumque orbem terrarum ingentia celebrata

ſunt. Et Cordus quidem dicit, inſpectis libris Sibyllinis, celebratiſque omnibus, quæ illic juſſa videbantur, mundanum malum eſſe ſedatum. Sedato terræmotu, Prætexta-to & Attico Conſulibus, Gordianus aper-to Jano gemino (quod ſignum erat indicti belli) profectus eſt contra Perſas cum exercitu ingenti, & tanto auro, ut vel auxiliis vel militibus facile Perſas vincere poſſet. Fecit iter in Mœſiam, atque in ipſo procinctu quidquid hoſtium in Thra-ciis fuit, delevit, fugavit, expulit, atque ſubmovit. Inde per Syriam in Antiochiam venit, quæ a Perſis jam tenebatur. Illic frequentibus prœliis pugnavit & vicit, Sapore Perſarum rege ſubmoto, & poſt Artaxerſen & Antiochiam recepit & Car-ras & Niſibin; quæ omnia Perſarum im-perio erant. Rex ſane Perſarum tantum Gordianum Principem timuit, ut quum inſtructus eſſet & ſuis copiis & noſtris, ta-men civitatibus ipſe præſidia ſponte de-duceret, eaſque integras ſuis civibus red-deret, ita ut nihil quod ad eorum for-tunas pertineret, attaminaret. Sed hæc omnia per Miſitheum ſocerum Gordiani, eundemque præfectum, geſta ſunt. Effe-ctum denique eſt ut Perſæ, qui jam in Ita-lia timebantur, in regnum ſuum, pugnan-te Gordiano, redirent, totumque Orien-tem Romana Reſpublica detineret. Exſtat oratio Gordiani ad Senatum, qua de re-bus geſtis ſcribens, Miſitheo præfecto ſuo & ſocero ingentes gratias agit: cujus par-tem indidi, ut ex eo vera cognoſceres. Poſt

hæc, Patres Conſcripti, quæ dum iter agimus, geſta ſunt, quæque ubique ſingulis triumphis digna ſunt actitata, etiam Perſas, ut breui multa connectam, ab Antiochenſium cervicibus, quas jam nexas Perſico ferro gerebant, & reges Perſarum, & leges amovimus. Carras deinde ceteraſque urbes imperio Romano reddidimus. Niſibin uſque pervenimus: & ſi Dii faverint, Cteſiphonta uſque veniemus. Valeat tantum Miſitheus præfectus & parens noſter, cujus ductu & diſpoſitione & hæc tranſegimus & reliqua tranſigemus. Veſtrum eſt igitur ſupplicationes decernere, nos Diis commendare, Miſitheo gratias agere. His in Senatu lectis, quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ ſunt, utpote qui Perſas viciſſet, ut triumpho Perſico triumpharet: Miſitheo autem quadriga equorum & triumphalis curſus & titulus hujuſmodi.

MISITHEO. EMINENTI. VIRO
PARENTI. PRINCIPUM
PRÆTORII. PRAEFECTO. ET TOTIUS. URBIS
TUTORI. REIP.
S. P. Q. R. VICEM. REDDIDIT.

Sed iſta felicitas longior eſſe non potuit, nam Miſitheus, quantum plerique dicunt, artibus Philippi, qui poſt eum præfectus prætorii eſt factus, ut alii, morbo, exſtinctus eſt, herede Romana Republica; ut quidquid ejus fuerat, vectigalibus Urbis accederet. Cujus viri tanta in Republica diſpoſitio fuit, ut nulla eſſet umquam civitas limitanea potior, quæ non poſſet

exercitum populi Romani ac Principem ferre, quæ totius anni in aceto, frumento, & lardo, atque hordeo & paleis condita non haberet: minores vero urbes, aliæ triginta dierum, aliæ quadraginta, nonnullæ duorum mensium: quæ minimum, quindecim dierum. Idem quum esset præfectus, arma militum semper inspexit. Nullum senem militare passus est, nullum puerum annonas accipere. Castra omnia fossato circuibat, noctibus etiam plerumque vigilias frequẽtabat. Amabaturque ab omnibus, quod sic & Rempublicam amaret & Principem. Tribuni eum & duces usque adeo timuerunt & amaverunt, ut neque vellent peccare, neque ulla ex parte peccarent. Philippus eum propter pleraque vehementer timuisse fertur, atque ob hoc per medicos insidias ejus vitæ parasse, & quidem hoc genere: Quum effusione alvi Misitheus laboraret, atque a medicis sistendi ventris gratia poculum juberetur accipere; mutatis quæ fuerant parata, id fertur datum quo magis solveretur: atque ita exanimatus est. Quo mortuo, Apriano & Papo Consulibus, in ejus locum præfectus prætorii factus est Philippus Arabs, humili genere natus, sed superbus, qui se in novitate atque enormitate fortunæ non tenuit; ita ut statim Gordiano, qui eum in locum parentis adsciverat, insidias per milites faceret, quæ tales fuerunt. Misitheus tantum, quantum diximus, habuerat conditorum, ut vacillare dispositio Romana non posset. Verum artibus Philippi

lippi primum naves frumentariæ ſunt averſæ: deinde in ea loca deducti ſunt milites in quibus annona haberi non poſſet. Hinc Gordiano infeſtos milites ſtatim reddidit, non intelligentes artibus Philippi juvenem eſſe deceptum. Sed Philippus etiam hoc addidit ut rumorem per milites ſpargeret: adoleſcentem eſſe Gordianum, imperium non poſſe regere: melius eſſe illum imperare, qui militem gubernaret, qui Rempublicam ſciret. Corrupit præterea etiam principes, effectumque ut palam Philippus ad imperium poſceretur. Amici Gordiani primũ vehementiſſime reſiſtebant; ſed quum milites fame vincerentur, imperium Philippo mandatum eſt, juſſumque a militibus ut quaſi tutor ejus Philippus cum eodem Gordiano pariter imperaret. Suſcepto igitur imperio, quum & Philippus ſe contra Gordianum ſuperbiſſime ageret, & ille ſe Imperatorem atque Imperatorum prolem, & virum nobiliſſimæ familiæ recognoſceret, nec ferre poſſet improbitatem hominis ignobilis, apud duces & milites, adſtante præfecto Metio Gordiano, affine ſuo, in tribunali conqueſtus eſt, ſperans poſſe imperium Philippo abrogari. Sed hac conqueſtione nihil egit, quum illum incuſaſſet quod immemor beneficiorum ejus ſibi minus gratus exſiſteret. Et quum milites rogaſſet, quum aperte duces ambiſſet, factione Philippi minor apud omnes fuit. Denique quum ſe videret minorem haberi, petiit ut æquale ſaltem inter eos eſſet imperium, nec impetravit. Dehinc petiit ut loco

Cæſaris haberetur: nec id obtinuit. Petiit etiam ut præfecti loco eſſet Philippo: quod & ipſum negatum eſt. Ultimæ preces fuerunt, ut eum Philippus pro duce haberet, & pateretur vivere. Ad quod quidem pæne conſenſerat Philippus, ipſe tacitus, ſed omnia per amicos agens nutibus atque conſiliis. Verum quum ſecum ipſe cogitaret amorem populi Romani & Senatus circa Gordianum, & totius Africæ ac Syriæ, totiuſque orbis Romani, quum & nobilis eſſet, & nepos ac filius Imperatorum, & bellis gravibus totam Rempublicam liberaſſet; poſſe fieri ut factione quandoque militum Gordiano redderetur imperium, quum recentes in Gordianum iræ militum famis cauſa vehementes eſſent, clamantem ante conſpectum duci juſſit, ac ſpoliari & occidi: quod quum primum dilatum eſſet; poſt, ut juſſit, impletum eſt. Ita Philippus impie non jure obtinuit imperium. Imperavit Gordianus annis ſex. Et dum hæc agerentur, Argunthis Scytharum rex finitimorum regna vaſtabat, maxime quod compererat Miſitheum periſſe, cujus conſilio Reſpublica fuerat gubernata. Philippus autem ne a crudelitate nanciſci videretur imperium, Romam literas miſit, quibus ſcripſit Gordianum morbo periſſe, ſeque a cunctis militibus electum. Nec defuit, ut Senatus de his rebus quas non noverat, falleretur. Appellato igitur Principe Philippo, & Auguſto nuncupato, Gordianum adoleſcentem inter Deos retulere. Fuit juve-

venis lætus, pulcher, amabilis, gratus omnibus, in vita jucundus, in literis nobilis; prorſus ut nihil præter ætatem deeſſet imperio. Amatus eſt a populo, & Senatu, & militibus ante Philippi factionem, ita ut nemo Principum. Cordus dicit, omnes milites eum filium appellaſſe, ab omni Senatu filium dictum, omnem populum delicias ſuas Gordianum dixiſſe. Denique Philippus quum eum interfeciſſet, neque imagines ejus tollere, neque ſtatuas deponere, neque nomen abradere, ſed Divum ſemper appellans, etiam apud ipſos milites cum quibus factionem fecerat, ſerio animo & peregrina calliditate veneratus eſt. Domus Gordianorum etiam nunc exſtat, quam iſte Gordianus pulcherrime exornavit. Eſt villa eorum via Præneſtina ducentas columnas uno periſtylo habens, quarum quinquaginta Caryſteæ, quinquaginta Claudianæ, quinquaginta Synnades, quinquaginta Numidicæ, pari menſura ſunt, in qua baſilicæ centenariæ tres: cetera huic operi convenientia, & thermæ quales præter Urbem, ut tunc, nuſquam in orbe terrarum. Familiæ Gordiani hoc Senatu decrevit, ut a tutelis, atque legationibus, & a publicis neceſſitatibus, niſi ſi vellent, poſteri ejus ſemper vacarent. Opera Gordiani Romæ nulla exſtant, præter quædam nymphæa & balneas. Sed balneæ privati hominis fuerunt, & ab eo in uſum privatum exornatæ ſunt. Inſtituerat porticum in campo Martio ſub colle, pedum mille, ita ut ab altera parte æque mille pedum

porticus fieret, atque inter eas pateret ſpatium pedum quingentorum: cujus ſpatii hinc atque inde viridaria eſſent, lauro myrto & buxo frequentata: medium vero lithoſtrotum, brevibus columnis altrinſecus poſitis, & ſigillis, per pedes mille: quod eſſet deambulatorium, ita ut in capite baſilica eſſet pedum quingentorum. Cogitaverat præterea cum Miſitheo, ut poſt baſilicam, thermas æſtivas ſui nominis faceret, ita ut hiemales in principio porticus poneret, & ſuo uſui eſſent vel viridaria vel porticus. Sed hæc omnia nunc privatorum & poſſeſſionibus & hortis & ædificiis occupata ſunt. Fuerunt ſub Gordiano Romæ elephanti triginta & duo, quorum ipſe duodecim miſerat, Alexander decem: alces decem, tigres decem, leones manſueti ſexaginta, leopardi manſueti triginta, belbi (id eſt hyænæ) decem, gladiatorum fiſcalium paria mille, hippopotamus & rhinoceros unus, archoleontes decem, camelopardali decem, onagri viginti, equi feri quadraginta, & cetera hujuſmodi animalia, innumera & diverſa: quæ omnia Philippus ludis ſæcularibus vel dedit vel occidit. Has autem omnes feras manſuetas, & præterea efferas, parabat ad triumphum Perſicum: ſed votum publicum nihil valuit; nam omnia hæc Philippus exhibuit ſæcularibus ludis, & muneribus, atque Circenſibus, quum milleſimum ab Urbe con-

condita annum in Conſulatu ſuo & filii ſui celebravit. Quod de Cajo Cæſare memoriæ traditum eſt, hoc etiam de Gordiano Cordus evenisſe perſcribit; nam omnes quicumque illum gladio appetiverunt (qui novem fuiſſe dicuntur) poſtea interemtis Philippis, ſua manu ſuiſque gladiis, & iiſdem quibus illum percuſſerant, interiſſe dicuntur. Trium igitur Gordianorum hæc fuit vita, qui omnes Auguſti appellati ſunt, duobus in Africa interemtis, in Perſidis finibus tertio. Gordiano ſepulcrum milites apud Circejum caſtrum fecerunt, in finibus Perſidis, titulum hujuſmodi addentes, & Græcis, & Latinis, & Perſicis, & Judaicis, & Ægyptiacis literis, ut ab omnibus legeretur. *Divo Gordiano victori perſarum, victori Gothorum, victori Sarmatarum, depulſori Romanarum ſeditionum, victori Germanorum; ſed non victori Philipporum.* Quod ideo videbatur additum, quia in campis Philippicis ab Alanis tumultuario prœlio victus abſceſſerat: ſimul etiam quod a Philippis videbatur occiſus: quem titulum evertiſſe Licinus dicitur, eo tempore quo eſt nactus imperium, quum ſe vellet videri a Philippis originem trahere. Quæ omnia, Conſtantine maxime, idcirco ſum perſequutus, ne quid tuæ cognitioni deeſſet quod dignum ſcientia videretur.

JULII CAPITOLINI MAXIMUS ET BALBINUS.

INteremptis in Africa Gordiano seniore cum filio, quum Maximinus ad Urbem furens veniret, ut quod Gordiani Augusti appellati fuerant, vindicaret, Senatus pertrepidus in ædem Concordiæ VII. Kalendas Junii concurrit, ludis Apollinaribus, remedium contra furorem hominis improbissimi requirens. Quum igitur duo Consulares, & eminentes quidem viri, Maximus & Balbinus (quorum Maximus a plerisque in historia reticetur, & loco ejus Pupieni nomen infertur: quum & Dexippus & Arabianus Maximum & Balbinum dicant electos contra Maximinum post Gordianos, quorum alter bonitate, virtute alter ac

seve-

ſeveritate, clari habebantur) ingreſſi eſſent Curiam, ac præ ſe timorem Maximini adventu ferrent oſtenderentque, referente Conſule de aliis rebus, qui primam ſententiam erat dicturus, ſic orſus eſt: *Minora nos ſolicitant, & prope aniles res ferventiſſimo tempore tractamus in Curia. Quid enim opus eſt de reſtitutione templorum, de baſilica ornatu, de thermis Titianis, de exedificatione amphitheatri agere; quum immineat Maximinus, quem boſtem mecum ante dixiſtis: Gordiani duo, in quibus præſidium fuerat, interemti ſint, neque in præſenti ullum ſit auxilium quo reſpirare poſſimus? Agite igitur, Patres Conſcripti, principes dicite. Quid moramini? ne dum ſingulatim pertimeſcitis, in timore potius quam virtute opprimamini.* Poſt hæc tacentibus cunctis, quum Maximus, qui & natu grandior erat & meritis, & virtute ac ſeveritate clarior, dicere ſententiam cœpiſſet, qua oſtenderet duos Principes eſſe faciendos; Vectius Sabinus ex familia Ulpiorum, rogato Conſule ut ſibi dicere atque interfari liceret, ſic orſus eſt: *Scio, Patres Conſcripti, hanc rebus novis ineſſe oportere conſtantiam, ut rapienda ſint conſilia non quærenda: verbis quinetiam pluribus abſtinendum ſit atque ſententiis, ubi res perurgent. Cervices ſuas quiſque reſpiciat, uxorem ac liberos cogitet, avitas patriaſque fortunas: quibus omnibus imminet Maximinus, natura furioſus, truculentus, immanis, cauſa vero (ut ſibi videtur) ſatis juſta, truculentior. Ille quadrato agmine, caſtris ubique poſitis ad Urbem tendit: vos ſedendo & conſultando diem teri-*

zeritis. Longa oratione opus non eſt: faciendus eſt Imperator, imo faciendi ſunt Principes: unus qui res domeſticas, alter qui bellicas curet: unus qui in Urbe reſideat, alter qui obviam cum exercitu latronibus pergat. Ego, Principes, dico: vos firmate, ſi placet: ſin minus, meliorem oſtendite. Maximum igitur atque Balbinum: quorum unus in re militari tantus eſt, ut nobilitatem generis ſplendore virtutis adlexerit: alter ita clarus nobilitate eſt, ut & morum lenitate Reipublicæ ſit neceſſarius, & vitæ ſanctimonia, quam a prima ætate in ſtudiis ſemper ac literis tenuit. Habetis ſententiam, Patres Conſcripti, mibi fortaſſe periculoſiorem quam vobis; ſed nec vobis ſatis tutam, ſi non aut alios aut bos Principes feceritis. Poſt hæc acclamatum eſt uno conſenſu: *Æquum eſt, juſtum eſt, ſententiæ Sabini omnes conſentimus. Maxime & Balbine Auguſti, Dii vos ſervent. Dii vos Principes fecerunt, Dii vos conſervent. Vos Senatum a latronibus vindicate. Vobis bellum contra latrones mandamus. Hoſtis publicus Maximinus cum filio pereat: hoſtem publicum vos perſequimini. Felices vos judicio Senatus: felicem Rempublicam veſtro imperio. Quod vobis Senatus detulit, fortiter agite: quod vobis Senatus detulit, libenter accipite.* His atque aliis acclamationibus Imperatores facti ſunt Maximus atque Balbinus. Egreſſi igitur a Senatu, primum Capitolium adſcenderunt, ac rem divinam fecerunt. Sed dum in Capitolio rem divinam faciunt, populus Romanus imperio Maximi contradixit; timebant enim ſeveritatem ejus homines vul-

vulgares. Quare factum eſt, ut Gordianum adoleſcentulum Principem peterent, qui ſtatim factus eſt: nec prius permiſſi ſunt ad Palatium ſtipati armis ire, quam nepotem Gordiani, Cæſaris nomine nuncupareint. Deinde ad Roſtra populum convocarunt, ubi quum orationem de Senatus ſententia & de ſua electione habuiſſent, populus Romanus cum militibus qui forte convenerant, acclamavit: *Gordianum Cæſarem omnes rogamus.* Hic nepos erat Gordiani ex filia, ut quidam, vel ut alii, ex filio, qui eſt in Africa occiſus, annum agens ætatis decimum quartum, ut plerique dicunt: qui ſtatim raptus eſt, & novo genere Senatuſconſulti, quum eadem die Senatuſconſultum factum eſſet, inductus in Curiam, Cæſar eſt appellatus. Prima igitur relatio Principum fuit, ut duo Gordiani Divi appellarentur: aliqui autem unum putant appellatum, ſeniorem videlicet; ſed ego libris, quos Junius Cordus affatim ſcripſit, legiſſe memini, ambos in Deos relatos; ſiquidem ſenior laqueo vitam finivit; junior autem in bello conſumptus eſt: qui utique majorem meretur reverentiam quod eum bella rapuere. Poſt has igitur relationes præfectura Urbis in Sabinum collata eſt, virum gravem, & Maximi moribus congruentem: prætoriana in Pinarium Valentem. Sed prius quam de actibus eorum loquar, placet aliqua dicere de moribus atque genere: non eo modo quo Junius Cordus eſt proſequutus omnia;

ſed

ſed illo quo Suetonius Tranquillus & Valerius Marcellinus; quamvis Curius Fortunatianus, qui omnem hanc hiſtoriam perſcripſit, plura congerit: Cordus vero tam multa, ut etiam pleraque & minus honeſta perſcripſerit. Maximo pater fuit Maximus, unus e plebe, ut nonnulli dicunt, faber ferrarius: ut alii, rhedarius vehicularius fabricator. Hunc ſuſcepit ex uxore Prima nomine; cui fratres quatuor viri fuerunt, & quatuor puellæ: qui omnes intra pubertatem interierunt. Nato Maximo, carnem bubulam & quidem multam, aquila in cellam eorum projeciſſe fertur, quæ anguſto patebat impluvio: eam denique quum jaceret, nec quiſquam contingere auderet religionis timore, iterum ſuſtuliſſe, & in proximum ſacellum quod erat Jovis Præſtitis, detuliſſe. Id eo tempore nihil viſum eſt ominis habere; ſed non ſine cauſa factum, probavit imperium. Pueritiam omnem in domo patrui Pinarii fecit, quem ſtatim ad prætecturam prætorii ſubvexit, ubi factus eſt Imperator. Operam grammatico, rhetori non multam dedit; ſiquidem ſemper virtuti & militari ſeveritati ſtuduit. Attamen militaris tribunus fuit, & multos egit numeros, & poſtea præturam, ſumptu Peſcenniæ Marcellinæ, quæ illum loco filii ſuſceperat & aluerat. Inde proconſulatum Bithyniæ egit, deinceps Græciæ, ac tertio Narbonæ. Miſſus præterea legatus, Sarmatas in Illyrico contudit: atque inde translatus ad Rhenum, rem contra Germa-

nos

nos ſatis feliciter geſſit. Poſt hæc præfectus Urbis prudentiſſimus, ac ingenioſiſſimus, & ſeveriſſimus approbatus eſt. Quare * veluti Senatus ei homini, quod non licebat, novæ familiæ, imperium tamen detulit; confeſſus omnibus, eo tempore in Senatu aptiorem non eſſe qui deberet Principis nomen accipere. Et quoniam etiam minora plerique deſiderant, fuit cibi avidus, vini parciſſimus, ad rem Veneream nimis rarus, domi foriſque ſemper ſeverus, ita ut *triſtis* cognomen acciperet. Vultu graviſſimus & retorridus, ſtatura procerus, corporis qualitate ſaniſſimus, moribus aſpernabilis, attamen juſtus, neque unquam uſque ad exitum negotiorum vel inhumanus vel inclemens. Rogatus ſemper ignovit, nec iratus eſt niſi ubi eum iraſci decuit. Factionibus ſe nunquam præbuit, judicii tenax fuit, neque aliis potius quam ſibi credidit. Quare & a Senatu multum dilectus eſt, & a populo timori habitus; ſiquidem ſciebat populus ejus cenſoriam præfecturam, quam videbat poſſe in imperio vehementius convaleſcere. Balbinus nobiliſſimus, & iterum Conſul, rector provinciarum infinitarum; nam & Aſiam, & Africam, & Bithyniam, & Galatiam, & Pontum, & Thracias, & Gallias civilibus adminiſtrationibus rexerat, ducto nonnunquam exercitu; ſed rebus bellicis minor fuerat quam civilibus: attamen bonitate, nimia ſanctitate ac verecundia ingentem ſibi amorem conciliaverat.

rat. Familiæ vetuſtiſſimæ (ut ipſe dicebat) a Balbo Cornelio Theophane originem ducens, qui per Cnæum Pompejum civitatem meruerat, quum eſſet ſuæ patriæ nobiliſſimus, idemque hiſtoriæ ſcriptor. Statura æque procerus, corporis qualitate conſpicuus, in voluptatibus nimius, quam quidem adjuvabat divitiarum abundantia; nam erat a majoribus dives, & multa hereditatibus per ſe ipſe collegerat. Eloquentia clarus: poëmate inter ſui temporis poëtas præcipiti uſu: vini, cibi, rei Venereæ avidus: veſtitu cultus: nec quidquam defuit quod illum populo non commendabilem redderet: amabilis etiam Senatui fuit. Hæc de utriuſque vita comperimus. Denique nonnulli, quemadmodum Catonem & Cæſarem Salluſtius comparat, ita hunc quoque comparandum putarunt, ut alterum ſeverum, clementem alterum: bonum illum, iſtum conſtantem: illum nihil largientem, hunc affluentem copiis omnibus dicerent. Hæc de moribus atque genere. Decretis ergo omnibus imperatoriis honoribus atque inſignibus, percepta tribunicia poteſtate, jure proconſulari, pontificatu maximo, patris etiam patriæ nomine, inierunt imperium. His geſtis, celebratiſque ſacris, datis ludis ſcenicis ludiſque Circenſibus, gladiatorio etiam munere, Maximus ſuſceptis votis in Capitolio, ad bellum contra Maximinum miſſus eſt cum exercitu ingenti, prætorianis Romæ manentibus. Utile autem

tem mos tractus sit, ut proficiscentes ad bellum Imperatores, munus gladiatorium & venatus darent, breviter dicendum est. Multi dicunt, apud veteres hanc devotionem contra hostes factam, ut civium sanguine litato, specie pugnarum se Nemesis, id est vis quædam Fortunæ, satiaret. Alii hoc literis tradunt (quod verisimilius credo) ituros ad bellum Romanos debuisse pugnas videre, & vulnera, & ferrum, & nudos inter se coëuntes; ne in bello armatos hostes timerent, aut vulnera & sanguinem perhorrescerent. Et Maximo quidem ad bellum profecto, Romæ prætoriani remanserunt: inter quos & populum tanta seditio fuit, ut ad bellum intestinum veniretur, urbis Romæ pars maxima incenderetur, templa fœdarentur, omnes plateæ cruore polluerentur, quum Balbinus homo senior seditionem sedare non posset; nam & in publicum processit, manus singulis quibusque tenuit, & pæne ictum lapidis passus est: alii dicunt, etiam fuste percussum esse. Neque sedasset tumultum, nisi infantem Gordianum purpuratum ad populum, longissimi hominis collo superp situm, produxisset: quo viso, populus & milites usque adeo placati sunt, ut amore illius in concordiam redirent. Neque unquam quisquam in illa ætate sic amatus est, merito avi & avunculi, seu patris, ut quidam dicunt, qui pro populo Romano contra Maximi-

num in Africa vitam finierant. Tantum apud Romanos memoria bonarum rerum valet. Maximo igitur ad bellum profecto, Senatus per omnes regiones consulares, prætorios, quæstorios, ædilicios, tribunicios etiam viros misit: ita ut unaquæque civitas frumentum, arma & propugnacula & muros pararet, ut per singulas urbes Maximinus fatigaretur. Jussum tunc tamen, ut omnia ex agris in civitates colligerentur, ne quid hostis publicus inveniret. Scriptum est præterea ad omnes provincias missis frumentariis, jussumque ut quicumque Maximinum juvisset, in hostium numero duceretur. Inter hæc Romæ iterum seditiones inter populum & milites ortæ sunt. Et quum mille edicta Balbinus proponeret nec audiretur, veterani se in castra prætoria contulerunt cum ipsis prætorianis, quos cœpit populus obsidere. Nec unquam ad amicitiam essent reducti, nisi fistulas aquarias populus incidisset. In Urbe autem, priusquam dictum esset, milites pacatos venire, & tegulæ de tectis jactæ sunt, & omnia quæ in domibus erant vasa, projecta: atque ideo major pars civitatis periit, & multorum divitiæ. Nam latrones se militibus miscuerunt, ad vastanda ea, quæ norant ubi reperirent. Quum hæc Romæ geruntur, Maximus sive Pupienus apud Ravennam bellum parabat ingenti apparatu, timens vehementissime Maximinum: de quo sæpissime dicebat, se

non contra hominem, ſed contra Cyclopem, bellum gerere. Et Maximinus quidem apud Aquilejam ita victus eſt, ut a ſuis occideretur: caputque ejus & filii perlatum eſt Ravennam, quod a Maximo Romam tranſmiſſum eſt. Non tacenda hoc loco devotio eſt Aquilejenſium pro Romanis, qui etiam crines mulierum pro nervis ad ſagittas emittendas totondiſſe dicuntur. Tantum ſane lætitiæ fuit in Balbino, qui plus timebat, ut hecatomben faceret, ſtatim ut Maximini caput allatum eſt. *Hecatombe* autem tale ſacrificium eſt. Centum aræ uno in loco ceſpititiæ exſtruuntur, & ad eas centum ſues, centum oves mactantur; nam ſi imperatorium ſacrificium ſit, centum leones, centum aquilæ, & cetera hujuſmodi animalia centena feriuntur. Quod quidem etiam Græci quondam feciſſe dicuntur quum peſtilentia laborarent: & a multis Imperatoribus id celebratum conſtat. His igitur peractis, Balbinus cum ſumma gratulatione Maximum redeuntem è Ravenna cum exercitu integro & copiis exſpectabat. Siquidem Maximinus ab oppidanis Aquilejenſibus, & paucis qui illic erant militibus, ac Criſpino & Menophilo Conſularibus, qui a Senatu miſſi fuerant, victus eſt. Ipſe autem Maximus Aquilejam idcirco acceſſerat, ut omnia tuta & integra uſque ad Alpes relinqueret: ac ſi quæ eſſent Barbarorum qui Maximino faverant reliquiæ, compeſceret.

Miſſi ſunt denique ad eum legati Senatores viginti, quorum nomina ſunt apud Cordum: (in his Conſulares quatuor, prætorii octo, quæſtorii octo) cum coronis & Senatuſconſulto, in quo ei ſtatuæ auratæ equeſtres decernebantur. Ex quo quidem Balbinus ſubiratus eſt, dicens, Maximum minus quam eum laboraſſe, quum ipſe domi tanta bella compreſſiſſet; ille autem otioſus apud Ravennam reſediſſet. Sed tantum valuit vele, ut Maximo, quia profectus eſt contra Maximinum, etiam victoria decerneretur, quam impletam ille neſcivit. Exercitu igitur ſuſcepto Maximini, ad Urbem cum ingenti pompa & multitudine Maximus venit, mœrentibus militibus quod eum Imperatorem quem ipſi delegerant, perdiderant: & eos habebant quos Senatus legerat: nec diſſimulari poterat mœror, qui in frontibus apparebat ſingulorum: & jam quidem nec verbis abſtinebatur; quamvis Maximus & apud milites ſæpe dixiſſet, oblivionem præteritorum eſſe debere, & ſtipendia magna donaſſet, & auxilia in ea loca quæ delegerant, dimiſiſſet. *Sed animi militum ſemel imbuti odio, refrenari nequeunt*. Denique quum audiſſent Senatus acclamationes quæ milites tangerent, acriores contra Maximum & Balbinum exſtiterunt; ſecum quotidie cogitantes quos Imperatores facere deberent. Senatuſconſulti autem quo moti ſunt, hæc forma eſt, Quum ingredienti Urbem Ma-

Maximo Balbinus & Gordianus & Senatus & populus Romanus obviam proceſſiſſent, acclamationes primum publicæ fuerunt quæ milites contingerent: inde in Senatum itum eſt; ubi poſt illa quæ communia ſolent eſſe feſta, dictum eſt: *Sapienter electi Principes ſic agunt; per imperitos electi Principes ſic pereunt*; quum conſtaret a militibus factum eſſe Maximinum, Balbinum autem & Maximum a Senatoribus. His auditis milites gravius ſævire cœperunt in Senatum, præcipue qui ſibi triumphare de militibus videbatur. Et Balbinus quidem cum Maximo Urbem cum magna moderatione, gaudente Senatu & populo Romano, regebant: Senatui plurimum deferebatur: leges optimas condebant: moderate cauſas audiebant: res bellicas pulcherrime diſponebant. Et quum jam paratum eſſet, ut contra Parthos Maximus proficiſceretur, Balbinus contra Germanos, puer autem Gordianus Romæ remaneret, milites occaſionem quærentes occidendorum Principum; quum primo vix invenire poſſent, quia Germani ſtipabant Maximum atque Balbinum, quotidie ingraveſcebant. Et erant quidem diſcordiæ inter Balbinum & Maximum, ſed tacitæ, & quæ intelligerentur potius quam viderentur; quum Balbinus Maximum quaſi ignobilem contemneret, Maximus Balbinum quaſi debilem calcaret. Quare occaſio militibus data eſt, intelligentibus *facile diſcordes Imperatores poſſe interfici*.

Ludis denique ſcænicis quum multi & milites & aulici occupati eſſent, & in Palatio ſoli cum Germanis Principes remanſiſſent, impetum in eos fecerunt. Turbantibus igitur militibus quum nuntiatum primum eſſet Maximo, turbam illam tempeſtatemque vix evadi poſſe, niſi ad Germanos mitteretur, & forte in alia parte Palatii Germani cum Balbino eſſent; mittit ad Balbinum Maximus petens, ut & præſidium mitteret. Sed ille ſuſpicatus quod contra ſe eos peteret, quem putabat monarchiam velle; primum fruſtratus eſt, deinde uſque ad litem perventum eſt. In hac tamen ſeditione illis contendentibus, milites ſupervenerunt, atque ambos eos nudatos veſtibus regalibus, de Palatio cum injuriis produxerunt, & per mediam civitatem ad caſtra raptare voluerunt magna ex parte laniatos. Sed ubi compererunt Germanos ad defenſionem illorum ſupervenire, ambos occiderunt, & in itinere medio reliquerunt. Inter hæc Gordianus Cæſar ſublatus a militibus, Imperator eſt appellatus, id eſt Auguſtus, quia non erat alius in preſenti, inſultantibus militibus Senatui & populo, qui ſe ſtatim in caſtra receperunt. Germani ſane ne ſine cauſa pugnarent, occiſis jam Imperatoribus ſuis, extra Urbem, ubi ſuos habebant, ſe contulerunt. Hunc finem habuerunt boni Imperatores, indignum vita & moribus ſuis. Nam neque Maximo ſive Pupieno fortius, neque

Bal-

Balbino benignus fuit quidquam : quod re ipsa intelligi potest. Neque enim quum esset potestas, malos Senatus eligeret. Huc accedit quod multis honoribus ac potestatibus exhonorati sunt; quum alter bis Consul & præfectus, alter Consul & præfectus, ad imperium longævi pervenissent, amabiles Senatui, & populo etiam, quia Maximinum jam leviter pertimescebant. Hæc sunt quæ ex Herodiano Græco scriptore magna ex parte collegimus. Sed multi non a Maximo, verum a Pupieno Imperatore, apud Aquilejam Maximinum esse victum dixerunt, & ipsum cum Balbino esse occisum; ita ut Maximi nomen prætereant. Tanta est autem historicorum inter se certantium imperitia vel usurpatio, ut multi eundem Maximum quem Pupienum velint dici; quum Herodianus vitæ suæ temporum scriptor, Maximum dicat, non Pupienum: quum & Dexippus Græcus scriptor, Maximum & Balbinum Imperatores dicat fatos contra Maximinum, post Gordianos duos: & a Maximo victum Maximinum, non a Pupieno. His accedit alia scriptorum imperitia, qui præfectum prætorii fuisse Gordianum parvulum dicunt, ignorantibus multis collo sæpe vectum ut militibus ostenderetur. Imperarunt autem Maximus & Balbinus anno uno, quum Maximinus imperasset cum filio, ut quidam dicunt, per triennium: ut alii, per biennium. Nec reticendum est quod Ma-

ximus, quum & ſibi & Balbino deferretur judicio Senatus imperium, Balbino dixiſſe fertur (ut Herodianus dicit) *Quid tu Balbine, & ego meremur, quum hanc tam immanem belluam exitio dederimus?* Quumque Balbinus dixiſſet: *Senatus populique Romani ferventiſſimum amorem & orbis terrarum*, dixiſſe fertur Maximus; *Vereor ne militum odium ſentiamus, & mortem*. Domus Balbini etiam nunc Romæ oſtenditur in Carinis, magna & potens, & ab ejus familia hucuſque poſſeſſa. Maximus, quem Pupienum plerique putant, ſummæ tenuitatis, ſed virtutis ampliſſimæ fuit. Sub his pugnatum a Carpis contra Mæſos fuit, & Scythici belli principium, & Hiſtriæ excidium eo tempore: ut autem Dexippus dicit, Hiſtricæ civitatis. Dexippus Balbinum ſatis laudat, & dicit forti animo militibus occurriſſe, atque interfectum; ut mortem non timeret, quem omnibus diſciplinis inſtructum fuiſſe dicit. Maximum vero negat ejuſmodi virum fuiſſe qualem Græci plerique dixerunt. Addidit præterea tantum contra Maximinum Aquilejenſium odium fuiſſe, ut de crinibus mulierum ſuarum arcubus nervos facerent, atque ita ſagittas emitterent. Dexippus & Herodianus, qui horum Principum hiſtoriam perſequuti ſunt, Maximum & Balbinum fuiſſe Principes dicunt, delectos a Senatu contra Maximinum, poſt interitum duorum Gordianorum in Africa; cum

quibus etiam puer, tertius Gordianus, electus eſt. Sed apud Latinos ſcriptores pleroſque Maximi nomen non invenio, & cum Balbino Pupienum Imperatorem reperio, uſqueadeo ut idem Pupienus cum Maximino apud Aquilejam pugnaſſe dicatur; quum memoratis hiſtoricis aſſerentibus, ne Maximus quidem contra Maximinum pugnaſſe doceatur, ſed reſediſſe apud Ravennam, atque illic patratam audiſſe victoriam: ut mihi videatur, idem eſſe Pupienus, qui Maximus dicitur. Quare etiam gratulatoriam epiſtolam ſubdidi, quæ ſcripta eſt a Conſule ſui temporis de Pupieno & Balbino, in qua lætatur redditam ab his, poſt latrones improbos, eſſe Rempublicam: *Pupieno & Balbino Auguſtis Claudius Julianus. Quum primum Jovis Optimi Maximi & Deorum immortalium Senatuſque judicio, & conſenſu generis humani ſuſcepiſſe vos Rempublicam a nefarii latronis ſcelere ſervandam reddendamque Romanis legibus, domini ſanctiſſimi & invictiſſimi Auguſti, quanquam nondum ex veſtris literis, ſed tamen ex ſcripto quod vir clariſſimus Celſus Ælianus collega tranſmiſerat, comperiſſem; gratulatus ſum Urbi Romæ, cujus ad ſalutem eſtis electi: gratulatus Senatui, cujus pro judicio, quod in vos habuit, reddidiſtis priſtinam dignitatem: gratulatus Italiæ, quam cum maxima ab hoſtibus vaſtatione defendiſtis: gratulatus provinciis, quas inexplebili avaritia tyrannorum laceratas ad ſpem ſalutis reduxiſtis: denique legionibus ipſis & auxiliis, quæ ubique terrarum jam vultus veſtros adorant, qui depoſito dedecore priſtino,*

nunc

nunc in vestro nomine dignam Romani Principatus speciem receperunt. Quocirca nulla vox fortis, nulla oratio felix, nullum ingenium tam fœcundum unquam fuerit, quod possit publicam felicitatem digne exprimere. Quæ quanta & cujusmodi sint, jam in ipso exordio principatus vestri cognoscere potuimus: qui leges Romanas, æquitatemque abolitam, & clementiam, quæ jam nulla erat, & vitam, & mores, & libertatem, & spem successionum atque heredum, reduxistis. Hæc enumerare difficile est, nedum prosequi consentanea dicendi dignitate. Nam quod nobis vita per vos reddita est quum dimissis passim per provincias carnificibus sic elatus latro surrexit ut se Ordini profiteretur iratum, quomodo dicam aut prosequar? præsertim quum mediocritas mea, non modo publicam felicitatem, sed nec peculiare quidem gaudium animi mei possit exprimere, quum eos Augustos & Principes generis humani videam, quorum antehac perpetuo cultu mores & modestiam meam, tanquam veteribus censoribus meis, cuperem probatam, & etiamsi confidam in priorum Principum testimoniis, vestris tamen ut gravioribus judiciis glorior. Dii præstent, præstabuntque, hanc urbi Romanæ felicitatem. Nam quum ad vos respicio, aliud nihil optare possum quam quod apud Deos dicitur victor Carthaginis precatus, ut scilicet in eo statu Rempublicam servarent in quo tunc esset, quod nullus melior inveniretur. Ita ego precor, ut in eo statu vobis Rempublicam servent, in quo eam vos adhuc nutantem collocavistis. Hæc epistola probat, Pupienum eundem esse qui a plerisque Maximus dicitur nomine paterno. Siquidem per hæc tem-

tempora, apud Græcos non facile Pupienus, apud Latinos non facile Maximus inveniatur: & ea quæ ſunt geſta contra Maximinum, modo a Pupieno, modo a Maximo acta dicantur. Sed Fortunatiano credamus, qui dicit Pupienum dictum nomine ſuo, cognomine vero paterno Maximum, ut omnium ſtupore legentibus aboliti videantur.

TRE-

Digitized by Google

TREBELLIUS POLLIO.

Digitized by Google

TREBELLII POLLIONIS

VITA ET SCRIPTA

E X

GERARDI JOANNIS VOSSII.

Lib. II. Cap. VI. de Hiſtoricis Latinis.

PRoximus eſt *Trebellius Pollio. Is in principe editione, quæ Mediolani prodiit,* Trevellius *dicitur: uti & Joanne Aventino in ſcriptoribus, quos ſecundo Annalium præmittit; ſed perperam. Nam in antiquis inſcriptionibus conſtanter legas*, Trebellius Pelidianus, Trebellius Marinus proc. Trebellia Tyche, *aliaque id genus. Adde quod* Trebellius *factum eſt à* Trebius: *quod in iiſdem inſcriptionibus crebrum. Uti*, Trebius Germanus, C. Trebius Longus, Trebia C. F. Filumena, *ac ſimilia. Imo in membranis hic ipſe ſcriptor* Trebius Pollio *nominatur, ut Salmaſio monitum. Pollio hic ut Flavius Vopiſcus in Aureliani vita ſcripſit*, a duobus Philippis uſque ad Divum Clau-

Claudium, & ejus fratrem Quinctillum, imperatores, tam claros, quam obſcuros, memoriæ prodidit. *Sed non habemus hodie vitam Philipporum, vel Decii, qui Philippis ſucceſſit, vel Galli, & Voluſiani, qui poſt Decium imperarunt. Quin e vita Valeriani patris, qui poſt Gallum & Voluſianum Imperium tenuit, extrema ſolum ſuperſunt. Ac præterea habemus vitam Valeriani filii, item Gallienorum duorum, & XXX. tyrannorum, qui Gallieni temporibus imperium occuparunt. Ad hæc divi Claudii. Quod vero volumen ſuum de XXX. tyrannis inſcripſit, eo reſpexit, quod, Athenis a Lyſandro captis, XXX. tyranni imperarunt: Bellum videbatur, ſi totidem tyranni, Valeriani ac Gallieni temporibus, imperaſſe viderentur. Verum non plures reperit, quam XXIX. Itaque, ut numerum rotundum impleret, adjecit Valentem ſuperiorem, alieni temporis tyrannum; ut quem ipſe Decii temporibus rebellaſſe, fateatur. Hoc vere eſt, quod Græci dicunt, δουλεύειν τῇ ἐποθέσει, ac, Leſbiorum more, in ſtructura uti plumbea regula, qua fit, ut non paries normæ, ſed norma parieti accommodetur. Sane ſi extra Valeriani & Gallieni tempora ire licuit, quot alios adiicere potuit tyrannos! Sed ut in eo Pollionem excuſare non poſſumus; ita in illo culpari non meruit, quod duas addidiſſet fœminas, Zenobiam & Victoriam. Viri quidem docti, qui in templo Pacis conveni-*

venire, deque literis tractare ſolent, illud in Pollione reprehendebant, quod XXX *tyrannos pollicitus, immiſcuiſſet duas, ut ſic dixerim, tyrannas, vel, ut Græci mallent* τυραννίδας. *Verum ea parte plane injurii fuerunt. Nam, quod fœminas vulgo non vocamus tyrannos, haut magis mirandum, quam quod nec tyrannæ appellantur. Nempe id rei magis inſolentia, quam vocabuli vitio fit. Cur enim non eam tyrannum æque, ac furem, aut homicidam, dicere liceat? Atque ut non aliter, quam tyrannam vocitare liceret: ſane ſic quoque ſub tyrannorum nomine, velut ſub digniori genere, recte tyrannas complectamur, haut aliter ac qui poëtas laudet, etiam poëtrias intelligat. Pollio nihilominus, monitus ab amico, propterea ſe vapulare, quod, pollicitus* XXX. *tyrannos, tyrannas immiſceret, ſecunda editione* XXX. *illis tyrannis duos adjecit, ut ſi fœminæ non viderentur tyrannorum nomen mereri, ſaltem, duobus illis additis, juſtus expleretur numerus. Atque hoc oſtendunt verba illa, quæ adjecit poſt editionem primam:* Hæc ſunt, quæ de triginta tyrannis dicenda videbantur: quos ego in unum volumen idcirco contuli, ne, ſi de ſingulis ſingula quæque narrarem, naſcerentur indigna faſtidia, & ea, quæ ferre lector non poſſet. Studioſè in medio fœminas poſui ad ludibrium Gallieni, quo nihil prodigioſius paſſa eſt reſp. Romana. Duos etiam

nunc tyrannos, quaſi extra numerum, quod alieni eſſent temporis, additurus: unum, qui fuit Maximini temporibus: alterum, qui Claudii; ut tyrannorum xxx. viri hoc volumine tenerentur. Quæſo, qui expletum jam librum acceperas, boni conſulas, atque hos volumini tuo volens addas: quos ego, quemadmodum Valentem ſuperiorem huic volumini, ſic poſt Claudium & Aurelianum, his qui inter Tacitum & Diocletianum fuerunt, addere deſtinaveram. Sed errorem meum major hiſtoriæ diligentia tuæ eruditionis avertit. Habeo igitur gratiam, quod titulum meum prudentiæ tuæ benignitas implevit. Nemo in templo Pacis dicturus eſt, me fœminas inter tyrannos, cum riſu & joco, tyrannas videlicet, & tyrannides, ut ipſi de me ſolent jactare, poſuiſſe. Habent integrum numerum ex arcanis hiſtoriæ in meas literas datum. Titus enim, & Cenſorinus, quorum unus, ut dixi, ſub Maximino, alter ſub Claudio fuit, ambo ab iiſdem militibus, a quibus purpura velati fuerant, interemti ſunt. *Hactenus Pollio. Atque ita ille quidem explevit numerum triginta virorum, qui tyrannidem invaſiſſent: ſed ſi demas Zenobiam & Victoriam, ſolum* XXVII *erunt, qui Valeriani & Gallieni temporibus fuerint. Quantopere vero, uti agebam, tyrannorum numerus excreſcere poterat, ſi alieni etiam temporis tyrannos addere licebat! Nec ſolum de triginta tyrannis, ſed*

etiam

etiam de Claudii vita, iteratam dedit editionem. Ea pleraque de Claudio recoxit: & quia reprehendebatur, quasi, in gratiam Constantii Cæsaris, virtutem Claudii, a cujus fratre Constantius genus ducebat, nimis extuliſſet: ſubinde iſtiuſmodi obtrectationibus occurrit. Ut quum ait: Dicat nunc, qui nos adulationis accuſat, Claudium minus eſse amabilem. *Item:* Vera dici fides cogit: ſimul ut ſciant hi, qui adulatores non exiſtimari cupiunt, id, quod hiſtoria dici poſtulat, nos non tacere. *Addamus aliquid de vita Valeriani patris. In pleriſque enim membranis, quas & Robertus a Porta ſecutus fuit, vita ea tribuitur Julio Capitolino. Qui error inde provenit, quia codex ille, unde omnes promanarunt, mutilus erat; ut in quo, præter alia, deſideraretur, quomodo per annos* LXX. *vita laudabili in eam gloriam conſcendiſſet. Hoc fuſe Poltio tractarat, quod nunc verbulo tantum attingitur. Prior igitur, ut dicebamus, pars vitæ Valeriani deperiit, & una vitæ inſcriptio. Unde factum, ut reſidua pars crederetur eſſe Capitolini, cujus liber de Maximi & Balbini vita proxime anteceſſerat. Credat aliquis, vitam Valeriani integram haberi, quia a genere Imperatoris ejus incipit. Sed initium iſtoc in melioribus membranis deſideratur, ut omnino velut ſtatua quidam, caput hoc appoſitum ſit Poltoni. Quam inepte autem hoc fecerint, patebit conſideranti, quomodo vita illa le-*

gatur in codd. MSSis, quorum fidem optime in eruditiſſimis ſuis caſtigationibus ac notis Salmaſius expreſſit. Vita Claudii, quod ætatem Pollionis clare docet, ſcripta ab eo eſt, non quidem ad Conſtantinum Cæſarem, ut eſt in vulgatis codd. ſed, quod jam viris doctis obſervatum, ad patrem ejus Conſtantium, ut hæc verba docent: Quæ idcirco poſui, ut ſic omnibus clarum. Conſtantium, divini generis virum, ſanctiſſimum Cæſarem, & Auguſtæ ipſum familiæ eſſe, & Auguſtos multos de ſe daturum, ſalvis Diocletiano & Maximiano Auguſtis, & ejus fratre Galerio. *Etiam initio ejus vitæ legas:* Feliciter ventum eſt ad principem Claudium, qui nobis inſcitu Conſtantii Cæſaris cum cura in literis digerendus eſt. *Et ſatis liquet*, Conſtantii *non* Conſtantini, *legi deberi in Gallienis:* Contra Poſthumium igitur Gallienus cum Aureolo & Clodio duce, qui poſtea imperium obtinuit, principe generis Conſtantii Cæſaris noſtri, bellum incepit. *Ac aliquanto poſt:* Is enim eſt Claudius, a quo Conſtantius, vigilantiſſimus Cæſar, originem ducit. *Atque hæc ſimul indicant tempora Conſtantii claruiſſe. Quicum illud convenit, quod dicat avum ſuum fuiſſe familiarem Tetrico juniori. Scriptoris hujus diligentiam Vopiſcus commendat initio Firmi ſui. Nec ſi ætatem cogitemus, qua vixit, laude caret dictio ejus. De qua non admodum refrager Geſnero, qui tom. 1. Bibliothecæ,*

eam

eam terſam eſſe ait, paulloque altius adſurgere, qualis hiſtorico convenit. Sin comparemus eum cum Auguſtæo ævo, longiſſime abeſt. Unde Petrus Bembus lib. IV. epiſt. prima earum, quæ ad Fredericum Freguſium, Archiepiſcopum Salernitanum ſcriptæ ſunt, in Pollione multa inepte eſſe *ait*; *ut inter alia*, *cum* decennales ludos *vocat* decennia, *quaſi* decennia *dicatur ut* Floralia, Rubigalia.

Digitized by Google

TREBELLII POLLIONIS VALERIANUS PATER ET FILIUS.

VAlerianus Imperator, nobilis genere, patre Valerio, cenſor antea, & per dignitatem omnes gradus ſuis temporibus ad maximum in terris culmen aſcendens, cujus per annos, LXX., vita laudabilis in eam conſcenderat gloriam, ut poſt omnes honores & magiſtratus inſigniter geſtos, Imperator fieret: non ut, ſolet, tumultuario populi concurſu non militum ſtrepitu, ſed jure meritorum, & quaſi ex totius orbis una ſententia. Denique ſi data eſſet omnibus poteſtas promendi arbitrii quem Imperatorem vellent, alter non eſſet delectus. Et ut ſciatur quanta vis in Valeriano meritorum fuerit publicorum, poniam Senatuſconſulta, quibus animadvertant omnes quid de illo ſem-

per ampliſſimus ordo judicaverit. Duobus Deciis Conſulibus, VI. Kalendarum Novembrium die, quum ob imperatorias literas in æde Caſtorum Senatus haberetur, ireturque per ſententias ſingulorum cui deberet cenſura deferri, (nam id Decii poſuerant in Senatus ampliſſimi poteſtate) ubi primum prætor edixit: *Quid vobis videtur, Patres Conſcripti, de cenſore deligendo?* atque eum qui erat princeps tunc Senatus ſententiam rogaſſet, abſente Valeriano: (nam ille in procinctu ſuo cum Decio tunc agebat) omnes una voce dixerunt, interrupto moræ dicendæ ſententiæ: *Valeriani vita cenſura eſt. Ille de omnibus judicet qui eſt omnibus melior. Ille de Senatu judicet qui nullum habet crimen. Ille de vita noſtra ſententiam ferat cui nihil poteſt obiici. Valerianus a prima pueritia cenſor fuit. Valerianus in tota vita ſua fuit cenſor. Prudens Senator, modeſtus Senator, gravis Senator. Amicus bonorum, inimicus tyrannorum, hoſtis criminum, hoſtis vitiorum. Hunc cenſorem omnes accipimus, hunc imitari omnes volumus. Primus genere, nobilis ſanguine, emendatus vita, doctrina clarus, moribus ſingularis, exemplum antiquitatis.* Quæ quum eſſent fæbius dicta, addiderunt, *Omnes*; atque ita diſceſſum eſt. Hoc Senatuſconſultum ubi Decius accepit, omnes aulicos convocavit, ipſum etiam Valerianum præcepit rogari: atque in conventu ſummorum virorum, recitato Senatuſconſulto: *Felicem te*, inquit *Valeriane totius Senatus ſententia, imo animis atque pectoribus! totius orbis humani ſuſcipe cenſu-*

censuram, quam tibi detulit Romana Respublica: quam solus mœreris, judicaturus de moribus nostris. Tu æstimabilis qui manere in Curia debeant: tu equestrem ordinem in antiquum statum rediges: tu censibus modum pones: tu vectigalia firmabis: divides statum: Respublicas recensebis: tibi legum scribendarum auctoritas dabitur: tibi de ordinibus militum judicandum est: tu arma respicies: tu de nostro Palatio, tu de judicibus, tu de præfectis eminentissimis judicabis: excepto denique præfecto Urbi Romæ, exceptis Consulibus ordinariis, & sacrorum rege, ac maxima virgine Vestaliam, (si tamen incorrupta permanebit) de omnibus sententia feres. Laborabunt autem etiam illi ut tibi placeant, de quibus non potes judicare. Hæc Decius. Sed Valeriano sententia hujusmodi fuit: *Quæso, sanctissime Imperator, ne ad hanc me necessitatem alliges, ut ego judicem de populo, de militibus, de Senatu, de omni penitus orbe, judicibus, & tribunis, ac ducibus. Hæc sunt propter quæ Augustum nomen venetis; apud vos censura desedit: non potest hoc implere privatos. Veniam igitur ejus honoris peto, cui vita impar est, impar est constantia; cui tempora sic repugnant, ut censuram, hominum natura non quærat.* Poteram multa alia & Senatusconsulta, & judicia Principum de Valeriano proferre, nisi & vobis pleraque nota essent, ut puderet altius virum extollere, qui fatali quadam necessitate superatus est. Victus est enim a Sapore rege Persarum, dum ductu cujusdam sui ducis, cui summam omnium bellicarum rerum agendarum commiserat, seu fraude,

de, ſeu adverſa fortuna, in ea eſſet loca deductus, ubi nec vigor nec diſciplina militaris, quin caperetur, quidquam valere potuit. Captus igitur, in ditionem Saporis pervenit: quem quum glorioſæ victoriæ ſucceſſu, minus honorifice quam deceret, ſuperbo & elato animo detineret, atque cum Romanorum rege, ut vili & abjecto mancipio loqueretur, litetas ab amicis regibus, qui & ei contra Valerianum faverant, pleraſque miſſas accepit, quarum ſeriem Julius refert: *Sapori, rex regum Belſolus: Si ſcirem poſſe aliquando Romanos penitus vinci, gauderem tibi de victoriæ quam præfers. Sed quia vel fato vel virtute gens illa plurimum poteſt, vide ne, quod ſenem Imperatorem cepiſti, & id quidem fraude, male tibi cedat poſteriſque tuis. Cogita quantas gentes Romani ex hoſtibus ſuis fecerint a quibus ſæpe victi ſunt. Audivimus certe quod Galli eos vicerint, & ingentem illam civitatem incenderint. Certe Galli Romanis ſerviunt. Quid? Afri eos nonne vicerunt? Certe ſerviunt Romanis. De longioribus exemplis, & fortaſſe ignotioribus nihil dico. Mithridates Ponticus totam Aſiam tenuit: Certe victus eſt, certe Aſia Romanorum eſt. Si meum conſilium requiris: utere occaſione pacis, & Valerianum ſuis redde: ego gratulor felicitati tuæ, ſi tamen illa uti tu ſcias.* Balerus rex Caduſiorum ſic ſcripſit: *Remiſſa mihi auxilia integra & incolumia, gratanter accepi; ſed captum Valerianum Principem Principum non ſatis gratulor: magis gratularer ſi redderetur. Romani enim graviores tunc ſunt quando vincuntur.*

Age

Age igitur ut prudentem decet: nec fortuna te inflet quæ multos decepit. Valerianus & filium Imperatorem habet & nepotem Cæsarem, & quid? Habet & omnem orbem illum Romanum qui contra te totus insurget. Redde igitur Valerianum, & fac cum Romanis pacem, nobis etiam ob gentes Ponticas profuturam. Artabasdes rex Armeniorum talem ad Saporem epistolam misit: *In partem gloriæ venio; sed vereor ne non tam viceris quam bella severis. Valerianum & filius repetet, & nepos, & duces Romani, & omnis Gallia, & omnis Africa, & omni Hispania, & omuis Italia, & omnes gentes quæ sunt in Illyrico, atque in Oriente & in Ponto, quæ cum Romanis consentiunt, aut Romanorum sunt. Unum ergo senem cepisti, & omnes gentes orbis terrarum infestissimas tibi feciſti: fortassis & nobis, quæ auxilia misimus, qui victi sumus, qui semper vobis inter vos pugnantibus laboravimus.* Bactriani, & Hiberi, & Albani, & Tauroscythæ Saporis literas non receperunt; sed ad Romanos duces scripserunt, auxilia pollicentes ad Valerianum de captivitate liberandum. Sed Valeriano apud Persas consenescente, *Odenatus Palmyrenus*, collecto exercitu rem Romanam prope in pristinum statum reddidit. Cœpit regis thesauros, cœpit etiam, quas thesauris cariores habent reges Parthici, concubinas. Quare magis reformidans Romanos duces Sapor, timore Balistæ atque Odenati, in regnum suum ocyus se recepit. Atque hic interim finis belli fuit Persici. Hæc sunt digna cognitu de Valeriano: nunc ad Valerianum minorem revertar. VA-

TREBELLII POLLIONIS

VALERIANUS JUNIOR.

VAlerianus Junior, alia quam Gallienus matre genitus, forma conſpicuus, verecundia probabilis, eruditione pro ætate clarus, moribus perjucundus, atque a fratris diſſolutione ſejunctis, a patre abſente Cæſar eſt appellatus, a fratre (ut Coleſtinus dicit) Auguſtus. nihil habet prædicabile in vita, niſi quod eſt nobiliter natus, educatus optime, & miſerabiliter interemptus. Et quoniam ſcio errare pleroſque, qui Valeriani Imperatoris titulum in ſepulcro legentes, illius Valeriani redditum putant corpus, qui a Perſis eſt captus; ne ullus error obrepat, mittendum in literas cenſui, hunc Valerianum circa Mediolanum ſepultum, addito titulo, Claudii juſſu, *Valerianus Imperator*. Non puto plus aliquid vel de majore Valeriano, vel de juniore requirendum. Et quoniam vereor ne modum voluminis tranſeam, ſi Gallienum Valeriani filium, de quo jam nobis multus ſermo fuit: vel Sal-

jam

lonium filium etiam Gallieni, qui & Gallienus dictus est, huic libro adjungam; ad aliud volumen transeam. Semper enim me vobis dedidi & famæ, cui negare nihil debeo neque possum.

TRE-

TREBELLII POLLIONIS GALLIENI DUO.

CApto Valeriano (enimvero unde incipienda eſt Gallieni vita, niſi ab eo præcipue malo quo ejus vita depreſſa eſt?) nutante Republica, quum Odenatus jam Orientis cœpiſſet imperium, & Gallienus comperta patris captivitate gauderet; vagabantur exercitus, murmurabant duces, erat ingens omnibus mœror quod Imperator Romanus in Perſide ſerviliter teneretur. Gallieno igitur & Voluſiano Conſulibus, Macrianus & Baliſta in unum coeunt, exercitus reliquias convocant: & quum Romanum in Oriente nutaret imperium, quem facerent Imperatorem requirunt, Gallieno tam negligenter ſe agente, ut ejus ne mentio quidem apud exercitum fieret. Denique quum pluries ejus rei cauſa conveniſſent, placuit ut Macrianum cum filiis ſuis Imperatores dicerent,

Rempublicam defensandam capesserent. Sic igitur imperium delatum est Macriano. Et causæ Macriano imperandi cum filiis hæ fuerunt. Primum, quod nemo eo tempore sapientior ducum habebatur, nemo ad res gerendas aptior: deinde ditissimus, & qui privatis posset fortunis publica explere dispendia. Huc accedebat, quod liberi ejus fortissimi juvenes tota mente in bellum ruebant, ut essent legionibus exemplo ad omnia militaria. Macrianus ergo undique collectis exercitibus, Orientis partes petiit: atque ut posset latè sibi delatum defendere & tueri imperium, belluni sic instruxit, atque copias sic paravit, ut esset omnium circumspectus quæ contra eum poterant cogitari. Idem Macrianus Pisonem, unum ex nobilibus principibus Senatus, ad Achaiam destinavit ob hoc ut Valentem, qui illic proconsulari imperio Rempublicam gubernabat, opprimeret. Sed Valens, comperto quod Piso contra se veniret, sumpsit imperium. Piso igitur in Thessaliam se recepit: ubi, missis a Valente militibus compluribus, interfectus est: ipse quoque Imperator appellatus cognomento Thessalicus. Sed Macrianus, retento in Oriente uno ex filiis, pacatis tamen rebus, Asiam primum venit, deinde Illiricum petiit: in Illyrico cum Aureolo Imperatore, qui contra Gallienum imperium sumpserat, duce Domitiano nomine, manum conseruit, unum ex filiis secum habens, & triginta millia militum ducens. Sed victus est Macrianus cum filio Macriano

no nomine, dedituſque omnis exercitus Aureolo Imperatori. Turbata interim Republica totoque penitus orbe terrarum: ubi Odenatus comperit Macrianum cum filio interemptum, regnare Aureolum, Gallienum remiſſius agere, feſtinavit ad alterum filium Macriani, quum exercitus hoc daret fortuna capiendum. Sed ii qui erant cum filio Macriani, quieto nomine, conſentientes Odenato, auctore præfecto Macriani Baliſta, juvenem occiderunt, miſſoque per murum corpore, Odenato ſe omnes affatim dediderunt. Totius prope igitur Orientis factus eſt Odenatus Imperator, quum Illyricum teneret Aureolus, Romam Gallienus. Idem Baliſta multos Emiſſenos, ad quos confugerant Macriani milites, cum Quieto & theſaurorum cuſtode interfecit, ita ut civitas pæne deleretur. Odenatus inter hæc, quaſi Gallieni partes ageret, cuncta eidem nuntiari ex veritate faciebat. Sed Gallienus cognito quod Macrianus cum ſuis libetis eſſet occiſus, quaſi ſecurus rerum, ac patre jam recepto, libidini ac voluptati ſe dedidit. Ludos Circenſes, ludoſque ſcæniços, ludos gymnicos, ludricram etiam venationem, & ludos gladiatorios dedit: populumque quaſi victorialibus diebus ad feſtivitatem ac plauſum vocavit. Et quum plerique patris ejus captivitatem mœrerent, ille ſpecie decoris, quod pater ejus virtutis ſtudio deceptus videretur, ſupramodum lætatus eſt. Conſtabat autem cenſuram parentis eum ferre non potuiſſe, votivumque

illi

idem tempus Æmilianus apud Ægyptum ſumſit imperium, occupatis horreis multa oppida malo famis preſſit. Sed hunc dux Gallieni Theodotus conflictu habito cœpit, atque Imperatori Gallieno vivum tranſmiſit. Ægyptus enim data Æmiliano per Tranſthebaitanos milites, quum Gallienus in luxuria & improbitate perſiſteret. Quumque ludibriis & helluationi vacaret, neque aliter Rempublicam regeret quam quum pueri fingunt per ludibria poteſtates, Galli quibus inſitum eſt, eſſe leves, ac degenerantes a civitate Romana, & luxurioſos principes ferre non poſſe, Poſtumium ad imperium vocarunt: exercitibuſque conſentientibus, qui occupatum Imperatorem libidinibus ſentiebant querebanturque. Contra hunc Theodotus exercitū duxit: quumque urbem, in qua erat, Poſtumius obſidere cœpiſſet, decernentibus Gallis, Gallienus muros circumiens ſagitta ictus eſt; nam & per annos ſeptem Poſtumius imperavit, & Gallias ab omnibus circumfluentibus Barbaris validiſſime vindicavit. His coactus malis Gallienus, pacem cum Aureolo facit, oppugnandi Poſtummii ſtudio, longoque bello tracto, per diverſas obſidiones ac prœlia, rem modo feliciter, modo infeliciter geſſit. Acceſſerat præterea his malis quod Scythæ Bithyniam invaſerant, civitateſque deleverant. Denique Aſtacum, quæ poſtea Nicomedia dicta eſt, incenſam graviter vaſtaverunt. Denique quaſi conjuratione totius mundi, concuſſis orbis

partibus, etiam in Sicilia quaſi quoddam ſervile bellum exſtitit, latronibus evagantibus, qui vix oppreſſi ſunt. Et hæc omnia Gallieni contemptu fiebant. Neque enim quidquam eſt ad audaciam malis, ad ſpem bonorum bonis promptius, quam quum vel malus timetur, vel diſſolutus contemnitur Imperator. Gallieno & Fauſtino Conſulibus, inter tot bellicas clades etiam terræmotus graviſſimus fuit, & tenebræ per mult s dies. Auditum præterea tonitruum, terra mugiente, non Jove tonante: quo motu multæ fabricæ devoratæ ſunt cum habitatoribus: multi terrore mortui: quod quidem malum triſtius in Aſiæ urbibus fuit. Mota eſt & Roma, mota & Lybia: hiatus terræ plurimis in locis fuerunt quum aqua falſa in foſſis appareret. Maria etiam multas urbes occuparunt. Pax igitur Deûm quæſita, inſpectis Sibyllæ libris, factumque Jovi Salutari, ut præceptum fuerat, ſacrificium. Nam & peſtilentia tanta exſtiterat, vel Romæ, vel in Achaicis urbibus, ut uno die quinque millia hominum pari morbo perirent. Sæviente fortuna quum hinc terræmotus, inde hiatus ſoli, ex diverſis partibus peſtilentia orbem Romanum vaſtaret, capto Valeriano, Gallis parte maxima obſeſſis, quum bellum Odenatus inferret, quum Aureolus perurgeret Illyricum, quum Æmilianus Ægyptum occupaſſet: Gothi & Clodius, de quo dictum eſt ſuperius, occupatis Thraciis Macedoniam vaſtarunt, Theſſalonicam obſederunt, neque uſquam quies me-

mediocriter ſalutem oſtentare viſa eſt: quæ omnia contemptu, ut ſæpius diximus, Gallieni fiebant, hominis luxurioſiſſimi, & ſi eſſet ſecurus, ad omne dedecus paratiſſimi. Pugnatum eſt in Achaia Macriano duce contra eoſdem Gothos; unde victi per Achæos, receſſerunt. Scythæ autem, hoc eſt pars Gothorum, Aſiam vaſtabant. Tunc etiam templum Dianæ Epheſiæ diſpoliatum & incenſum eſt: cujus opes, fama in populos ſatis notæ. Pudet numerare inter hæc tempora quum iſta gererentur, quæ ſæpe Gallienus malo generis humani quaſi per jocum dixerit. Nam quum ei nuntiatum eſſet, Ægyptum deſciviſſe, dixiſſe fertur: *Quid? ſine lino Ægyptio eſſe non poſſumus?* Quum autem vaſtatam Aſiam, & elementorum concurſionibus, & Scytharum incurſionibus comperiſſet: *Quid*, inquit, *ſine aphronitris eſſe non poſſumus?* Perdita Gallia, arriſiſſe ac dixiſſe perhibetur: *Non ſine trabeatis ſagis tuta Reſpublica eſt?* Sic denique de omnibus partibus mundi, quum eas emitteret, quaſi detrimentis vilium miniſteriorum videretur affici, jocabatur. Ac ne quid mali deeſſent Gallieni temporibus, Byzantiorum civitas, clara navalibus bellis, clauſtrum Ponticum, per ejuſdem Gallieni milites ita omnis vaſtata eſt, ut prorſus nemo ſupereſſet. Denique nulla vetus familia apud Byzantios inventur, niſi ſi quis, peregrinatione vel militia occupatus, evaſit, qui antiquitatem generis nobilitatemque repræſentet. Contra Poſtumium igitur Gallienus cum Aureolo

& Clodio duce, qui poſtea imperium obtinuit, principe generis Conſtantii Cæſaris noſtri, bellum incepit: & quum multis auxiliis Poſtumius juvaretur Celticis ac Francicis, in bellum cum Victorino proceſſit, cum quo imperium participaverat. Victrix Gallieni pars fuit, pluribus prælíis eventuum ratione decurſis. Erat enim in Gallieno ſubitæ virtutis audacia; nam aliquando injuriis graviter movebatur. Denique ad vindictam Byzantiorum proceſſit: & quum non putaret recipi ſe poſſe muris; receptus alio die, omnes milites inermes, armatorum corona circumdatos interemit, fracto fœdere quod promiſerat. Per eadem tempora etiam Scythæ, in Aſia Romanorum ducum virtute ac ductu vaſtati, ad propria receſſerunt. Interfectis ſanè militibus apud Byzantium, Gallienus quaſi magnum aliquid geſſiſſet, Romam curſu rapido convolavit: convocatiſque Patribus, decennia celebravit, novo genere ludorum, nova ſpecie pomparum, exquiſito genere voluptatum. Jam primum, inter togatos Patres, & Equeſtrum ordinem, albatos milites, & omni populo præeunte, ſervis etiam prope omnium, & mulieribus, cum cereis facibus & lampadibus præcedentibus, Capitolium petiit. Proceſſerunt etiam altrinſecus centeni albi boves, cornibus auro jugatis, & dorſualibus ſericis diſcoloribus præfulgentes: agnæ candentes ab utraque parte ducentæ; præceſſerunt & decem elephanti, qui tunc erant Romæ; mille ducenti gladiatores pompaliter ornati,

ti, cum auratis veſtibus matronarum: manſuetæ feræ diverſi generis ducentæ, ornatu quam maximo affectæ: carpenta cum mimis & omni genere hiſtrionum: pugiles ſacculis, non veritate pugilantes. Cyclopea etiam luſerunt omnes apenarii, ita ut miranda quædam & ſtupenda monſtrarent. Omnes viæ ludis ſtrepituque & plauſibus perſonabant: ipſe medius cum picta toga & tunica palmata inter Patres (ut diximus) omnibus ſacerdotibus prætextatis, Capitolium petiit. Haſtæ auratæ altrinſecus quingenæ, vexilla centena, & præter ea quæ collegiorum erant, dracones, & ſigna templorum omniumque legionum ibant. Ibant præterea gentes ſimulatæ, ut Gothi, Sarmatæ, Franci, Perſæ; ita ut non minus quam ducenti ſingulis globis ducerentur. Hac pompa homo ineptus eludere ſe credidit populum Romanum; ſed, ut ſunt Romanorum facetiæ, alius Poſtumio favebat, alius Regilliano, alius Aureolo, alius Æmiliano, alius Saturnino; nam & iplè jam imperare dicebatur. Inter hæc ingens querela de patre: quem inultum filius liquerat, & quem externi utcumque vindicaverant. Nec tamen Gallienus ad talia movebatur, obſtupefacto voluptatibus corde; ſed ab iis qui circum eum erant requirebat: *Ecquid habemus in prandio? ecquæ voluptates parata ſunt? & qualis cras erit cena? quales Circenſes?* Sic confecto itinere, celebratiſque hecatombis, ad domum regiam rediit: conviviiſque & epulis depulſis, alios dies voluptatibus publicis depu-

tabat. Prætereundum non eſt haud ignobile facetiarum genus; nam quum rex Perſarum, quaſi captivorum, per pompam (rem ridiculam) duceretur, quidam ſcurræ miſcuerunt ſe Perſis, diligentiſſime ſcrutantes omnia, atque uniuſcujuſque vultum mira inhiatione mirantes: a quibus quum quæreretur, quidnam agerent illa ſolertia; illi reſponderunt *Patrem Principis quærimus*. Quod quum ad Gallienum perveniſſet, non pudore, non mœrore, non pietate commotus eſt, ſcurraſque juſſit vivos exuri: quod populus factum triſtius quam quiſquam exiſtimaret, tulit: milites vero ita doluerunt, ut non multo poſt vicem redderent. Gallieno & Saturnino Conſulibus, Odenatus rex Palmyrenorum obtinuit totius Orientis imperium; idcirco præcipue, quod ſe fortibus factis dignum tantæ majeſtatis infulis declaravit: Gallieno aut nullas, aut luxurioſas, aut ineptas & ridiculas res agente. Denique Odenatus ſtatim bellum Perſis in vindictã Valeriani, quam ejus filius negligebat, indixit. Niſibin & Carras ſtatim occupat, tradentibus ſeſe Niſibenis atque Carrenis, & increpantibus Gallienum. Nec defuit tamen reverentia Odenati circa Gallienum; nam captos ſatrapas, inſultandi prope gratia & oſtentandi ſui ad eum miſit: qui quum Romam deducti eſſent, vincente Odenato triumphavit Gallienus, nulla mentione patris facta: quem nec inter Deos quidem, niſi coactus, retulit, quum mortuum audiſſet, ſe adhuc viventem; nam de illius morte falſo compererat. Odenatus autem ad Cteſiphontem

Par-

Partorum multitudinem obſedit: vaſtatiſque circum omnibus locis, innumeros homines interemit. Sed quum ſatrapæ omnes ex omnibus regionibus illuc, defenſionis communis gratia, convolaſſent, fuerunt longa & varia prœlia; longior tamen Romana victoria: & quum nihil aliud ageret, niſi ut Valerianum Odenatus liberaret, inſtabat quotidie, ac locorum difficultatibus, in alieno ſolo, Imperator optimus, laborabat. Dum hæc apud Perſas geruntur, Scythæ in Cappadociam pervaſerunt: illic captis civitatibus, bello etiam vario diu acies ad Bithyniam contulerunt. Quare milites iterum, de novo Imperatore faciendo cogitaverunt: quos omnes Gallienus more ſuo, quum placare atque in gratiam ſuam reducere non poſſet, occidit. Quum tamen ſibi milites dignum Principem quærerent, Gallienus apud Athenas ἄρχων erat, id eſt ſummus magiſtratus, vanitate illa, qua & civis adſcribi deſiderabat, & ſacris omnibus intereſſe: quod neque Hadrianus in ſumma felicitate, neque Antoninus in adulta fecerat pace; quum tanto ſtudio Græcarum docti fuerint literarum, ut raro aliquibus doctiſſimis, magnorum arbitrio, ceſſerint virorum. Areopagitarum præterea cupiebat ingeri numero, contempta prope Republica. Fuit enim Gallienus (quod negari non poteſt) oratione, poëmate, atque omnibus artibus clarus. Hujus eſt illud epithalamium, quod inter centum poëtas præcipuum fuit. Nam quum fratrum ſuorum filios conjugaret, & o-

mnes poëtæ Græci Latinique epithalamia dixiſſent, idque per dies plurimos, quum ille manus ſponſorum teneret, ut quidam dicunt, ſæpius ita dixiſſe fertur:

Ite, ait, ò pueri, pariter ſudate medullis
Omnibus inter vos: non murmura veſtra columbæ,
Brachia non hederæ, non vincant oſcula conchæ.

Longum eſt ejus verſus orationeſque connectere, quibus ſuo tempore, tam inter poëtas quam inter rhetores emicuit. Sed aliud in Imperatore quæritur, aliud in oratore vel poëta flagitatur. Laudatur ſanè ejus optimum factum; nam conſulto Valeriani fratris ſui & Lucilli propinqui, ubi comperit ab Odenatu Perſas vaſtatos, redactam Niſibin & Carras in poteſtatem Romanam, omnem Meſopotamiam noſtram, denique Cteſiphontem eſſe perventum, fugiſſe regem, captos ſatrapas, plurimos Perſarum occiſos: Odenatum, participato imperio Auguſtum vocavit, ejuſque monetam qua Perſas captos traheret, cudi juſſit, quod & Senatus & Urbs, & omnis ætas gratanter accepit. Fuit præterea idem ingenioſiſſimus, cujus oſtendentia acumen pauca libet ponere. Nam quum taurum ingentem in arenam miſiſſet, exiſſetque ad eum feriendum venator, neque perductum decies potuiſſet occidere, coronam venatori miſit: muſſantibuſque cunctis, quid rei eſſet quod homo ineptiſſimus coronaretur; ille per curionem dici juſſit: *Taurum ſotios non ferire difficile eſt*. Idem, quum quidam gemmas vitreas pro veris ven-

vendidiſſet ejus uxori, atque illa, re prodita, vindicari vellet, ſurrigi, quaſi ad leonem, venditorem juſſit: deinde è cavea caponem emittit: mirantibuſque cunctis rem tam ridiculam, per curionem dici juſſit: *Impoſturam fecit, & paſſus eſt*: deinde negotiatorem dimiſit. Occupato tamen Odenato bello Perſico, & Gallieno rebus ineptiſſimis, ut ſolebat, incumbente, Scythæ navibus factis Heracleam pervenerunt, atque inde cum præda in ſolum proprium reverterunt, quamvis multi naufragio perierint, navali bello ſuperati. Per idem tempus Odenatus, inſidiis conſobrini ſui, interemptus eſt cum filio Herode, quem & ipſum Imperatorem appellaverat. Tum Zenobia uxor ejus; quod parvuli eſſent filii ejus qui ſupererant, Herennius & Timolaus, ipſa ſuſcepit imperium, diuque rexit non muliebriter, neque more fœmineo; ſed non ſolum Gallieno virago melius imperare potuiſſet, verumetiam multis Imperatoribus fortius atque ſolertius. Gallieno ſane ubi nuntiatum, Odenatum interemptum, bellum Perſis ad ſeram nimis vindictam patris paravit, collectiſque per Heraclianum ducem militibus, ſolertis principis rem gerebat: qui tamen Heraclianus, quum contra Perſas profectus eſſet, a Palmyrenis victus, omnes quos paraverat milites, perdidit; Zenobia Palmyrenis & Orientalibus pleriſque viriliter imperante. Inter hæc, Scythæ per Euxinum navigantes, Iſtrum ingreſſi, multa gravia in ſolo Romano fecerant: quibus comper-

tis, Gallienus Cleodamum & Athenæum Byzantios, inſtaurandis urbibus muniendiſque, præfecit: pugnatumque eſt circa Pontum, & a Byzantiis ducibus victi ſunt barbari. Veneriano item duce, navali bello Gothi ſuperati ſunt: tum ipſe Venerianus militari periit morte. Atque inde Cyzicum & Aſiam, deinceps Achaiam omnem vaſtaverunt, & ab Athenienſibus duce Dexippo, ſcriptore horum temporum, victi ſunt: unde pulſi per Epirum, Acarnaniam, Bœotiam, pervagati ſunt. Gallienus interea vix excitatus publicis malis, Gothis vagantibus per Illyricum occurrit, & fortuito plurimos interemit: quo comperto, Scythæ facta carragine per montem Geſſacem fugere ſunt conati. Omnes inde Scythas Martianus varia bellorum fortuna agitavit: quæ omnes Scythas ad rebellionem excitarunt. Et hæc quidem Heracliani ducis erga Rempublicam devotio fuit. Verum quum Gallieni tantam improbitatem ferre non poſſent, conſilium inierunt Martianus & Heraclianus, ut alter eorum imperium caperet: & Claudius quidem (ut ſuo dicemus loco) vir omnium optimus, electus eſt, qui conſilio non adfuerat, eaque apud cunctos reverentia, ut dignus videretur Imperio, quemadmodum poſtea comprobatum eſt. Is enim eſt Claudius, a quo Conſtantius vigilantiſſimus Cæſar originem ducit. Fuit ejuſdem ſocius in appetendo Imperio quidam Ceronius ſive Cecropius, dux Dalmatarum, qui eos & urbaniſſimè & prudentiſſimè adjuvit. Sed quum

quum Imperium capere vivo Gallieno non poſſent, hujuſmodi eum inſidiis appetendum eſſe duxerunt, ut labem improbiſſimam malis feſſa Republica, a gubernaculis humani generis dimoverent, ne diutius theatro & Circo, addicta Republica per voluptatum deperiret illecebras. Inſidiarum genus fuit tale. Gallienus ab Aureolo qui principatum invaſerat, diſſidebat, ſperans quotidie gravem & intolerabilem tumultuarii Imperatoris adventum. Hoc ſcientes Martianus & Cecropius, ſubito Gallieno juſſerant nuntiari, Aureolum jam venire. Ille igitur militibus congregatis, quaſi certum proceſſit ad prœlium; atque ita miſſis percuſſoribus interemptus eſt. Et quidem Cecropii Dalmatarum ducis gladio Gallienus dicitur eſſe percuſſus, ut quidam ferunt, circa Mediolanum: ubi continuo & frater ejus Valerianus eſt interemptus, quem multi Auguſtum, multi Cæſarem, multi neutrum fuiſſe dicunt: quod vetiſimile non eſt. Siquidem capto jam Valeriano, ſcriptum invenimus in faſtis: *Valeriano Imperatore Conſule*. Quis igitur alius potuit eſſe Valerianus, niſi Gallieni frater? Conſtat de genere; non ſatis tamen conſtat de dignitate, vel ut cœperunt alii loqui, de majeſtate. Occiſo igitur Gallieno ſeditio ingens militum fuit, quum ſpe prædæ ac publicæ vaſtationis, Imperatorem ſibi utilem, neceſſarium, fortem, efficacem, ad invidiam faciendam, dicerent raptum. Quare conſilium principum fuit ut milites, ejus, quo ſolent placari genere, ſe-

ſedarentur. Promiſſis itaque per Martianum aureis vicenis, & acceptis, (nam præſto erat theſaurorum copia) Gallienum tyrannum militari judicio in faſtos publicos retulerunt. Sic militibus ſedatis Claudius, vir ſanctus ac jure venerabilis, & bonis omnibus carus, amicus patriæ, amicus legibus, acceptus Senatui, populo bene cognitus, accepit imperium. Hæc vita Gallieni fuit breviter a me literis intimata, qui natus abdomini & voluptatibus, dies ac noctes vino & ſtupris perdidit: orbem terrarum triginta prope tyrannis vaſtari fecit; ita ut etiam mulieres illo melius imperarent. Ac ne ejus prætereatur miſeranda ſolertia, veris tempore cubicula de roſis fecit, de pomis caſtella compoſuit, uvas triennio ſervavit: hieme ſumma, melones exhibuit: muſtum, quemadmodum toto anno haberetur, docuit: ficos viridès, & poma ex arboribus recentia, ſemper alienis menſibus præbuit: mantilibus aureis ſemper ſtravit: gemmata vaſa fecit, eademque aurea: crinibus ſuis auri ſcobem aſperſit: radiatus ſæpe proceſſit, cum chlamyde purpurea, gemmatiſque fibulis & aureis Romæ viſus eſt, ubi ſemper togati Principes videbantur: purpuream tunicam aureatamque virilem, eandemque manicatam habuit: gemmato balteo uſus eſt: caligas gemmatas annexuit, quum campagos reticulos appellaret. Convivatus in publico eſt: congiariis populum mollivit: Senatui ſportulam ſedens erogavit. Matronas ad Conſulatum ſuum rogavit, iiſdem-

que

que manum ſibi oſculantibus, quaternos aureos ſui nominis dedit. Ubi de Valeriano patre comperit quod captus eſſet, id quod philoſophorum optimus de filio amiſſo dixiſſe fertur: *Sciebam me genuiſſe mortalem*; dixit ille: *Sciebam patrem meum eſſe mortalem*. Nec defuit Annius Cornicula qui cum quaſi conſtantem Principem falſo ſua voce laudaret; pejor tamen ille qui credidit. Sæpe ad tibicinem proceſſit: ad organum ſe recepit, quum proceſſui & receſſui cani juberet. Lavit ad diem, ſeptimo æſtate vel ſexto: hieme ſecundo vel tertio. Bibit in aureis ſemper poculis, aſpernatus vitrum, dicens nil eſſe eo communius. Semper vina variavit: neque unquam in uno convivio ex uno vino duo pocula bibit. Concubinæ in ejus triclíniis ſæpe accubuerunt. Menſam ſecundam ſcurrarum & mimorum ſemper prope habuit. Quum iret ad hortos nominis ſui, omnia palatina officia ſequebantur. Ibant & præfecti, & magiſtri officiorum omnium: adhibebantur & conviviis, & natationibus: lavabant etiam ſimul cum Principe: admittebantur ſæpe etiam mulieres: cum ipſo pulchræ & puellæ, & cum illis anus deformes: & jocari ſe dicebat, quum orbem terrarum undique perdidiſſet. Fuit tamen nimiæ crudelitatis in milites; nam & terna millia, & quaterna militum, ſingulis diebus occidit. Statuam ſibi majorem coloſſo fieri præcepit, Solis habitu; ſed ea imperfecta periit. Tam magna denique cœperat fieri, ut duplex ad coloſſum

ſum videretur. Poni autem illam voluerat in ſummo Eſquiliarum monte, ita ut haſtam teneret, per cujus caput infans ad ſummum poſſet aſcendere. Sed & Claudio & Aureliano deinceps ſtulta res viſa eſt: ſiquidem etiam equos & currum fieri juſſerat pro qualitate ſtatuæ, atque in acutiſſima baſe poni. Porticum Flaminiam uſque ad pontem Milvium & ipſe paraverat ducere, ita ut tetraſtiche fieret, ut autem alii dicunt, pentaſtiche: ita ut primus ordo pilas haberet, & ante ſe columnas cum ſtatuis, ſecundus & tertius, & deinceps διὰ τεσσάρων columnas. Longum eſt ejus cuncta in literas mittere: quæ qui volet ſcire, legat Palfurium Suram, qui Ephemeridas ejus vitæ compoſuit. Nos ad Saloninum revertamur.

DE SALONINO GALLIENO.

SAloninus hic Gallieni filius fuit, nepos Valeriani, de quo nihil eſt quod digmum in literas mittatur, niſi quod nobiliter natus, educatus regie, occiſus deinde non ſua ſed patris cauſa. De hujus nomine magna eſt ambiguitas; nam multi eum Gallienum, multi Saloninum in hiſto-

ſtoriis prodiderunt. Et qui Saloninum, idcirco quod apud Salonas natus eſſet, cognominatum ferunt: qui autem Gallienum, patris nomine cognominatum, & avi Gallieni, ſummi quondam in Republica viri. Fuit denique hactenus ſtatua in pede montis Romulei, hoc eſt ante Sacram viam, intra templum Fauſtinæ advecta ad arcum Fabianum, quæ haberet inſcriptum, *Gallieno juniori*, *Salonino* additum: ex quo ejus nomen intelligi poterit. Tranſiſſe decennium imperium Gallieni ſatis clarum eſt: quod idcirco addidi, quia multi eum imperii ſui primo anno periiſſe dixerunt. Fuiſſe autem & alias rebelliones ſub eodem, proprio dicemus loco; ſiquidem placuit triginta tyrannos uno volumine includere; idcirco quod nec multa de his dici poſſunt, & in Gallieni vita pleraque jam dicta ſunt. Et hæc quidem de Gallieno hoc interim libro dixiſſe ſufficiat; nam & multa jam in Valeriani vita, in libro qui de triginta tyrannis inſcribendus eſt, jam loquemur, quæ iterari ac ſæpius dici minus utile videbatur. Huc accedit quod quædam etiam ſtudiosè prætermiſi, ne ejus poſteri multis rebus editis læderentur. Scis enim ipſe quales homines cum iis qui aliqua de majoribus eorum ſcripſerint, quantum gerant bellum: nec ignota eſſe arbitror, quæ dixit Marcus Tullius in Hortenſio, quem ad exemplum Protreptici ſcripſit. Unum ponam tamen quod jucunditatem quandam, ſed vulgarem habuit, morem tamen novum fecit. Nam quum cin-

cingula ſua plerique militantium qui ad convivium venerant, ponerent hora convivii; Saloninus puer, ſive Gallienus, his auratos conſtellatoſque balteos rapuiſſe perhibetur: & quum eſſet difficile in aula Palatina requirere quod periiſſet, ac taciti militares viri detrimenta pertuliſſent; poſtea rogati ad convivium, cincti accubuerunt. Quumque ab his quæreretur, cur non ſolverent cingulum; reſpondiſſe dicuntur: *Salonino deferimus*: atque hinc tractum morem, ut deinceps cum Imperatore cincti diſcumberent. Negare non poſſum, aliunde pleriſque videri hujus rei ortum eſſe morem. Dicunt enim militare prandium (quod dictum eſt prandium, ab eo quod ad bellum milites paret) a cinctis initum: cui rei argumentum eſt quod a diſcinctis etiam cum Imperatore cœnatur. Quæ idcirco poſui, quia digna & memoratu videbantur & cognitu. Nunc tranſeamus ad triginta tyrannos, qui Gallieni temporibus, contemptu mali Principis, exſtiterunt. De quibus breviter & pauca dicenda ſunt. Neque enim digni ſunt eorum plerique ut volumen talium hominum ſaltem nominibus occuparetur; quamvis eorum aliqui, non parum in ſe virtutis habuiſſe videantur, multum etiam Reipublicæ profuiſſe. Tam variæ item opiniones ſunt de Salonini nomine; ut, qui ſe verius putant dicere, a matre ſua Salonina appellatum eſſe dicant, quam is perdite dilexerit, Piparam nomine, Barbaram regis filiam. Gallienus cum ſuis ſemper flavum

vum crinem condidit. De annis autem Gallieni & Valeriani, ad imperium pertinentibus, adeo incerta traduntur: & quum quidecim annos eoſdem imperaſſe conſtet, id eſt Gallienum uſque ad quintumdecimum perveniſſe, Valerianus vero ſexto ſit captus, alii novem annis, alii decem etiam Gallienum imperaſſe in literas mittant; quum conſtet & decennalia Romæ ab eodem celebrata, & poſt decennalia Gothos ab eo victos, cum Odenato pacem factam; cum Aureolo initam eſſe concordiam: pugnatum contra Poſtumium, contra Lollianum: multa etiam ab eo geſta quæ ad virtutem, plura tamen quæ ad dedecus pertinebant; nam & ſemper noctibus popinas dicitur frequentaſſe, & cum lenonibus, mimis, ſcurriſque vixiſſe.

TREBELLII POLLIONIS

TRIGINTA TYRANNI.

SCriptis jam pluribus libris, non hiſtorico nec diſerto, ſed pedeſtri eloquio, ad eam temporum venimus ſeriem, in qua per annos quibus Gallienus & Valerianus Rempublicam tenuerunt, triginta tyranni occupato Valeriano magnis belli Perſici neceſſitatibus, exſtiterunt; quum Gallienum non ſolum viri ſed etiam mulieres contemtui haberent, ut ſuis locis probabitur. Sed quoniam tanta obſcuritas eorum hominum fuit qui ex diverſis orbis partibus ad imperium convolabant, ut non multa de his vel dici poſſint a doctioribus, vel requiri: deinde ab omnibus hiſtoricis qui Græce ac Latine ſcripſerunt, ita nonnulli prætereantur, ut eorum nec nomina frequententur: poſtremo quum tam varie a pleriſque ſuper his nonnulla ſint prodita; in unum eos libel-

bellum contuli, & quidem brevem: maxime quum vel in Valeriani, vel in Gallieni vita pleraque de his dicta, nec repetenda tamen satis constet.

DE CYRIADE.

I.

HIc patrem Cyriadem fugiens, dives & nobilis, quum luxuria sua, & moribus perditis, sanctum senem gravaret, direpta magna parte auri, argenti etiam infinito pondere, Persas petiit: atque inde Sapori regi conjunctus atque sociatus, quum hortator belli Romanis inferendi fuisset, Odenatum primum, deinde Saporem ad Romanum solum traxit: Antiochia etiam capta & Cæsarea, Cæsarianum nomen accepit. Atque inde vocatus Augustus, quum omnem Orientem vel virium audacia, vel terrore quateret, patrem vero interemisset (quod alii historici negant factum) ipse per insidias suorum, quum Valerianus jam ad bellum Persicum veniret, occisus est. Neque plus de hoc historiæ quidquam mandatum est, quod dignum memoria esse videatur: quem clarum, perfugium, & parricidium, & aspera tyrannis, & summa luxuries, literis dederunt.

DE POSTUMIO.

II.

HIc vir in bello fortiſſimus, in pace conſtantiſſimus, in omni vita gravis, uſqueadeo ut Saloninum filium ſuum eidem Gallienus in Gallia poſitum crederet, quaſi cuſtodi vitæ, & morum & actuum imperialium inſtitutori. Sed, quantum plerique aſſerunt, (quod ejus non convenit moribus) poſtea fidem fregit, & occiſo Salonino ſumſit imperium. Ut autem verius plerique tradiderunt; quum Galli vehementiſſime Gallienum odiſſent, puerum autem apud ſe imperare ferre non poſſent, eum qui commiſſum regebat imperium, Imperatorem appellarunt, miſſiſque militibus adoleſcentem interfecerunt. Quo interfecto, ab omni exercitu & ab omnibus Gallis Poſtumius gratanter acceptus, talem ſe præbuit per annos ſeptem, ut Gallias inſtauraverit, quum Gallienus luxuriæ & popinis vacaret, & amore Barbaræ mulieris conſeneſceret. Geſtum eſt autem a Gallieno contra hunc bellum, tunc quum ſagitta Gallienus eſt vulneratus. Siquidem nimius amor erga Poſtumium omnium erat in Gallica gente populorum, quod ſubmotis omnibus Germanicis gentibus, Romanum in priſtinam ſecuritatem revocaſſet imperium. Sed quum ſe graviſ-

viſſime regeret, more illo quo Galli novarum rerum ſemper ſunt cupidi, Lolliano agente, interemptus eſt. Si quis ſane Poſtumii meritum requirit, judicium de eo Valeriani, ex hac epiſtola, quam ille ad Gallos miſit, intelliget: *Transrhenani limitis ducem, & Galliæ præſidem Poſtumium fecimus, virum dignissimum severitate Gallorum: præſente quo, non miles in castris, non jura in foro, non in tribunalibus lites, non in curia dignitas pereat: qui unicuique proprium & ſuum ſervet. Virum quem ego præ ceteris ſtupeo, & qui locum principis mereatur jure: de quo ſpero quod mihi gratias agetis. Quod ſi me fefellerit opinio quam de illo habeo, ſciatis nuſquam gentium reperiri qui poſſit penitus approbari. Hujus filio, Poſtumio nomine, tribunatum Vocontiorum dedi, adoleſcenti, qui ſe dignum patris moribus reddet.*

DE POSTUMIO JUNIORE.

III.

DE hoc prope nihil eſt quod dicatur, niſi quod a patre appellatus eſt Cæſar, ac deinceps in ejus honore Auguſtus; cum patre dicitur interemptus, quum Lollianus in locum Poſtumii ſubrogatus, delatum ſibi a Gallis ſumſiſſet imperium.

Fuit autem (quod ſolum memoratu dignum eſt) ita in declamationibus diſertus ut ejus controverſiæ Quintiliano dicantur inſertæ: quem declamatorem Romani generis acutiſſimum, vel unius capitis lectio, prima ſtatim fronte demonſtrat.

DE LOLLIANO.

IV.

HUjus rebellione in Gallia Poſtumius, vir omnium fortiſſimus, interemptus eſt, quum jam nutante Gallieni luxuria in veterem ſtatum Romanum reformaſſet imperium. Fuit quidem etiam iſte fortiſſimus, ſed rebellionis Intuitu minorem apud Gallos autoritatem de ſuis viribus tenuit. Interemptus autem eſt a Victorino Victorinæ vel Victoriæ filio, quæ poſtea mater caſtrorum appellata eſt, & Auguſtæ nomine affecta, quum ipſa per ſe fugiens tanti ponderis molem, primum in Marium, deinde in Tetricum atque ejus filium contuliſſet imperia. Et Lollianus quidem nonnihilum Reipublicæ profuit; nam pleraſque Galliæ civitates, nonnulla etiam caſtra, quæ Poſtumius per ſeptem annos in ſolo Barbarico ædificaverat, quæque interfecto Poſtumio, ſubita irruptione Germanorum, & direpta fuerant & incenſa, in ſtatum veterem reformavit: deinde a ſuis militibus, quod in labore nimius eſſet, occi-

ciſus eſt. Ita Gallieno perdente Rempublicam, in Gallia primum Poſtumius, deinde Lollianus, Victorinus deinceps, poſtremo Tetricus (nam de Mario nihil dicimus) affectatores Romani nominis exſtiterunt: quos omnes datos divinitus credo; ne, quum illa peſtis inaudita luxuria impediretur, in aliis poſſidendi Romanum ſolum Germanis daretur facultas: qui ſi eo genere tunc evaſiſſent quo Gothi & Perſæ, conſentientibus in Romano ſolo gentibus, venerabile hoc Romani nominis finitum eſſet imperium. Lolliani autem vita in multis obſcura eſt, ut ipſius Poſtumii; ſed privata virtute clari, non nobilitatis pondere, vixerunt.

DE VICTORINO.

V.

POſtumius ſenior, quum videret multis ſe Gallieni viribus peti atque auxilium non ſolum militum, verumetiam alterius Principis neceſſarium; Victorinum militaris induſtriæ virum in participatum vocavit imperii, & cum eodem contra Gallienum conflixit. Quumque adhibitis ingentibus Germanorum auxiliis, diu bella traxiſſent, victi ſunt. Tunc interfecto etiam Lolliano, ſolus Victorinus in imperio remanſit: qui & ipſe, quod matrimoniis militum & militarium corrumpendis operam

daret, a quodam actuario, cujus uxorem ſtupraverat, compoſita factione Agrippinæ percuſſus, Victorino filio Cæſare a matre Victorina ſive Victoria, quæ *mater caſtrorum* dicta eſt, appellato: qui & ipſe puerulus ſtatim eſt interemptus, quum apud Agrippinam pater ejus eſſet occiſus. De hoc quod fortiſſimus fuerit, & præter libidinem optimus Imperator, a multis multa ſunt dicta. Sed ſatis credimus Julii Ateriani partem libri cujuſdam ponere, in quo de Victorino, ſic loquitur: *Victorino, qui Gallias poſt Janium Poſtumium rexit, neminem exiſtimo præferendum: non in virtute Trajanum, non Antoninum in clementia, non in gravitate Nervam, non in gubernando erario Veſpaſianum, non in cenſura totius vitæ ac ſeveritate militari Pertinacem vel Severum. Sed omnia hæc, libido & cupiditas mulierariæ voluptatis ſic perdidit, ut nemo audeat virtutes ejus in literas mittere, quem conſtat omnium judicio meruiſſe puniri*. Ergo quum id judicii de Victorino ſcriptores habuerint, ſatis mihi videor de ejus dixiſſe moribus.

DE

DE VICTORINO JUNIORE.

VI.

DE hoc nihil amplius in literas eſt relatum, quam quod nepos Victoriæ, Victorini filius fuit, & a patre vel ab avia, ſub eadem hora qua Victorinus interemptus, Cæſar nuncupatus eſt, ac ſtatim a militibus ita occiſus. Exſtant denique ſepulcra circa Agrippinam, brevi marmore impreſſa, humilia, in quibus unus eſt inſcriptus: *Hic duo Victorini Tyranni ſiti ſunt.*

DE MARIO.

VII.

VIctorino, Lolliano, & Poſtumio interemptis, Marius, ex fabro, ut dicitur, ferrario triduo tantum imperavit. De hoc quid amplius requiratur ignoro, niſi quod eum inſigniorem breviſſimum fecit imperium; nam ut Conſul ille qui ſex pomeridianis horis Conſulatum ſuffectus tenuit, a Marco Tullio tali aſperſus eſt jo-

co:

co: *Conſulem habuimus tam ſeverum tamque cenſorium, ut in ejus magiſtratu nemo prandeſit, nemo cenaverit, nemo dormierit*: de hoc etiam dici poſſe videtur, qui una die factus eſt Imperator, alia die viſus eſt imperare, tertia interemptus eſt. Et vir quidem ſtrenuus, ac militaribus uſque ad imperium gradibus evectus: quem plerique *Mamurium*, nonnulli *Veturium*, opificem utpote ferrarium, nuncuparunt. Sed de hoc nimis multa; de quo illud addidiſſe ſatis eſt, nullius manus vel ad feriendum, vel ad impellendum fortiores fuiſſe; quum in digitis nervos videretur habuiſſe, non venas. Nam & carra venientia digito ſalutari repuliſſe dicitur, & fortiſſimos quoſque uno digito ſic afflixiſſe, ut quaſi ligni vel ferri obtuſioris ictu percuſſi dolerent. Multa duorum digitorum alliſione contrivit. Occiſus eſt a quodam milite, qui quum ejus quondam operarius in fabrili officina fuiſſet, contemptus eſt ab eodem, vel quum duxiſſet, vel quum imperium cepiſſet; addidiſſe hæc verba dicitur interemptor: *Hic eſt gladius quem ipſe feciſti*. Hujus concio prima talis fuiſſe dicitur: *Scio, commilitones, poſſe mihi obiici artem priſtinam, cujus mihi omnes teſtes eſtis. Sed dicat quiſque quod vult, utinam ſemper ferrum exerceam: non vino, non floribus, non mulierculis, non popinis, ut facit Gallienus, indignus patre ſuo & ſui generis nobilitate, depeream. Ars mihi obiiciatur ferraria, dum me & extera gentes ferrum attrectaſſe ſuis cladibus recognoſcant in Italia. Denique ut omnis Alemannia omniſque*

Ger-

Germania cum ceteris quæ adjacent gentibus, Romanum populum ferratam putent gentem, ut ſpecialiter in nobis ferrum timeant. Vos tamen cogitetis velim, feciſſe vos Principem, qui numquam quidquam ſcierit tractare, niſi ferrum. Quod idcirco dico, quia ſcio mihi a luxurioſiſſima illa peſte, nihil opponi poſſe niſi hoc, quod gladiorum armorumque artifex fuerim.

DE INGENUO.

VIII.

FUſco & Baſſo Conſulibus, quum Gallienus vino & popinis vacaret, cumque ſe lenonibus, mimis, & meretricibus dederet, ac bona naturæ luxuriæ continuatione deperderet, Ingenuus, qui Pannonias tunc regebat, a Mœſiacis legionibus Imperator eſt dictus, ceteris Pannoniarum volentibus: neque in quoquam melius conſultum Reipublicæ a militibus videbatur, quam quod inſtantibus Sarmatis creatus eſt Imperator, qui feſſis rebus mederi ſua virtute potuiſſet. Cauſa autem ipſi arripiendi tunc imperii fuit, ne ſuſpectus eſſet Imperatoribus, quod erat fortiſſimus ac Reipublicæ neceſſarius, & militibus (quod imperantes vehementer movet) acceptiſſimus. Sed Gallienus, ut erat nequam & perditus, ita etiam, ubi neceſſitas cogiſſet, velox, furibundus, ferus, vehemens, crudelis: denique Ingenuum

co: *Conſulem habuimus tam ſeverum tamque cenſorium, ut in ejus magiſtratu nemo prandeit, nemo cenaverit, nemo dormierit*: de hoc etiam dici poſſe videtur, qui una die factus eſt Imperator, alia die viſus eſt imperare, tertia interemptus eſt. Et vir quidem ſtrenuus, ac militaribus uſque ad imperium gradibus evectus: quem plerique *Maurium*, nonnulli *Vecturium*, opificem utpote ferrarium, nuncuparunt. Sed de hoc nimis multa; de quo illud addidiſſe ſatis eſt, nullius manus vel ad feriendum, vel ad impellendum fortiores fuiſſe; quum in digitis nervos videretur habuiſſe, non venas. Nam & carra venientia digito ſalutari repuliſſe dicitur, & fortiſſimos quoſque uno digito ſic afflixiſſe, ut quaſi ligni vel ferri obtuſioris ictu percuſſi dolerent. Multa duorum digitorum alliſione contrivit. Occiſus eſt a quodam milite, qui quum ejus quondam operarius in fabrili officina fuiſſet, contemptus eſt ab eodem, vel quum duxiſſet, vel quum imperium cepiſſet; addidiſſe hæc verba dicitur interemptor: *Hic eſt gladius quem ipſe feciſti*. Hujus concio prima talis fuiſſe dicitur: *Scio, commilitones, poſſe mihi obiici artem priſtinam, cujus mihi omnes teſtes eſtis. Sed dicat quiſque quod vult, utinam ſemper ferrum exerceam: non vino, non floribus, non mulierculis, non popinis, ut facit Gallienus, indignus patre ſuo & ſui generis nobilitate, depeream. Ars mihi obiiciatur ferraria, dum me & extera gentes ferrum attrectaſſe ſuis cladibus recognoſcant in Italia. Denique ut omnis Alemannia omniſque*

Ger-

Germania cum ceteris quæ adjacent gentibus, Romanum populum ferratam putent gentem, ut ſpecialiter in nobis ferrum timeant. Vos tamen cogitetis velim, feciſſe vos Principem, qui numquam quidquam ſcieris tractare, niſi ferrum. Quod idcirco dico, quia ſcio mihi a luxurioſiſſima illa peſte, nihil opponi poſſe niſi hoc, quod gladiorum armorumque artifex fuerim.

DE INGENUO.

VIII.

FUſco & Baſſo Conſulibus, quum Gallienus vino & pœpinis vacaret, cumque ſe lenonibus, mimis, & meretricibus dederet, ac bona naturæ luxuriæ continuatione deperderet, Ingenuus, qui Pannonias tunc regebat, a Mœſiacis legionibus Imperator eſt dictus, ceteris Pannoniarum volentibus: neque in quoquam melius conſultum Reipublicæ a militibus videbatur, quam quod inſtantibus Sarmatis creatus eſt Imperator, qui feſſis rebus mederi ſua virtute potuiſſet. Cauſa autem ipſi arripiendi tunc imperii fuit, ne ſuſpectus eſſet Imperatoribus, quod erat fortiſſimus ac Reipublicæ neceſſarius, & militibus (quod imperantes vehementer movet) acceptiſſimus. Sed Gallienus, ut erat nequam & perditus, ita etiam, ubi neceſſitas cogiſſet, velox, furibundus, ferus, vehemens, crudelis: denique Ingenuum con-

conflictu habito vicit, eoque occiſo, in omnes Mœſiacos, tam milites quam cives, aſperrime ſæviit: nec quemquam ſuæ crudelitatis exſortem reliquit: uſqueadeo aſper & truculentus ut pleraſque civitates vacuas a virili ſexu relinqueret. Fertur ſane idem Ingenuus civitate capta intraſſe domum, in qua ſe pugione transfodit. atque ita vitam finiſſe, ne in tyranni crudelis poteſtatem veniret. Extat ſane epiſtola Gallieni, quam ad Celerem Verianum ſcripſit, qua ejus nimietas crudelitatis oſtenditur: quam ego idcirco interpoſui, ut omnes intelligerent, hominem luxurioſum, crudeliſſimum eſſe, ſi neceſſitas poſtulet: *Gallienus Veriano. Non mihi ſatisfacies, ſi tantum armatos occideris, quos & fors belli interimere potuiſſet. Perimendum eſt omnis ſexus virilis, ſi & ſenes atque impuberes ſine reprehenſione noſtra occidi poſſent. Occidendus eſt quicunque male voluit, occidendus eſt quicunque male dixit contra me, contra Valeriani filium, contra tot Principum patrem & fratrem. Ingenuus factus eſt Imperator: Lacera, occide, concide: animum meum intelligere potes, mea mente iraſcere qui hæc manus mea ſcripſi.*

DE

DE REGILLIANO.

IX.

FAti publici fuit, ut Gallieni tempore quicumque potuit, ad imperium prosiliret. Regillianus denique in Illyrico ducatum gerens, Imperator est factus, autoribus imperii Mœsis, qui cum Ingenuo fuerant ante superati: in quorum parentes graviter Gallienus sævierat. Hic tamen multa fortiter contra Sarmatas gessit; sed autoribus Roxolanis, consentientibusque militibus, & timore provincialium, ne iterum Gallienus graviora faceret, interemptus est. Mirabile fortasse videatur, si, quæ origo imperii ejus fuerit, declaretur; militari enim joco regna promeruit. Nam quum milites quidam cum eo cœnarent, adstitit Valerianus tribunus qui diceret: *Regilliani nomen unde credimus dictum?* Alius continuo: *Credimus quod a Regno*. Tum is qui aderat scholasticus, cepit quasi grammaticaliter declinare, & dicere: *Rex, regis, regi, Regillianus*. Milites, ut est hominum genus pronum ad ea quæ cogitant, dixerunt: *Ergo potest rex esse?* item alius: *Ergo potest nos regere?* item alius: *Deus tibi regis nomen imposuit*. Quid multa? his dictis quum alia die mane processisset, a principibus Imperator est salutatus. Ita quod aliis vel audacia vel judi-

cium

cium detulit, huic jocularis aſtutia. Fuit, quod negari non poteſt, vir in militari re ſemper probatus, & Gallieno jam ante ſuſpectus, quod dignus videretur imperio: gentis Daciæ, Decibali ipſius ut fertur, affinis. Exſtat epiſtola Divi Claudii adhuc privati, qua Regilliano Illyrici duci gratias agit ob redditum Illyricum, quum omnia Gallieni ſegnitia deperirent: quam ego repertam in archivis, inlerendam putavi; fuit enim publica: *Claudius Regilliano multam ſalutem. Felicem Rempublicam quæ te talem virum habere rei caſtrenſis, bellis his, mœruit: felicem Gallienum, etiamſi ei vera nemo nec de bonis, nec de malis nuntiat. Pertulerunt ad me Bonitus & Celſus ſtipatores Principis noſtri, qualis apud Scupos in pugnando fueris, quos uno die prœlia & qua celeritate confeceris. Dignus eras triumpho, ſi antiqua tempora exſtarent. Sed quid multa? Memor cujuſdam ominis, cautius velim vincas. Arcus Sarmaticos & duo ſaga ad me velim mittas, ſed fibulatoria, quum ipſe miſerim de noſtris.* Hac epiſtola oſtenditur, quid de Regilliano ſenſerit Claudius, cujus graviſſimum judicium ſuis temporibus fuiſſe non dubium eſt. Nec a Gallieno quidem vir iſte promotus eſt, ſed a patre ejus Valeriano, & ut Claudius, & Macrianus, & Ingenuus, & Poſtumius, & Aureolus: qui omnes in imperio interempti ſunt, quum mœrerentur imperium. Mirabile autem hoc fuit in Valeriano principe, quod omnes quoſcumque duces fecit, poſtea militum teſtimonio ad imperium pervenerunt; ut appareat

ſe-

ſenem Imperatorem in diligendis Reipublicæ ducibus talem fuiſſe, qualem Romana felicitas, ſi continuari fataliter potuiſſet, ſub bono Principe requirebat. Et utinam vel illi qui arripuerant imperia, regnare potuiſſent: vel ejus filius Gallienus in imperio diutius non fuiſſet, ut libere ſe in ſuo ſtatu Reſpublica noſtra tenuiſſet. Sed nimis ſibi Fortuna indulgendum putavit, quæ cum Valeriano & bono principes tulit: & Galliennm diutius quam oportebat, Reipublicæ reſervavit.

DE AUREOLO.

X.

HIc quoque Illyricianos exercitus regens, in contemptum Gallieni, ut omnes eo tempore, coactus a militibus, ſumſit imperium. Et quum Macrianus, cum filio ſuo Macriano, contra Gallienum veniret, cum plurimis exercitus ejus cœpit; aliquos corruptos fidei ſuæ addixit: & quum factus eſſet invalidus Imperator, quumque Gallienus expugnare virum fortem fruſtra tentaſſet, pacem cum eo contra Poſtumium pugnaturus fecit, quorum pleraque & dicta ſunt & dicenda. Hunc eundem Aureolum Claudius, interfecto jam Gallieno, conflictu habito apud eum pontem interemit, qui nunc pons Aureoli nuncupantur, atque illic, ut tyrannum, ſepul-

pulcro humiliore donavit. Extat etiam epigramma Græcum in hanc formam.

Donat ſepulcro victor poſt multa tyrannui
Prælia, jam felix Claudius Aureolum
Munere proſequitur mortali, & jure ſuperſtes
Vivere quem vellet, ſi pateretur amor
Militis egregii, vitam qui jure negavit
Omnibus indignis, & magis Aureolo.
Ille tamen clemens, qui corporis ultima ſervans,
Et pontem Aureoli dedicat & tumulum.

Hos ego verſus, a quodam grammatico translatos, ita poſui ut fidem ſervarem; non quo melius non potuerint transferri, ſed ut fidelitas hiſtorica ſervaretur, quam ego præ ceteris cuſtodiendam putavi, qui id quod ad eloquentiam pertinet, nihil curo. Rem enim vobis propoſui deferre, non verba: maxime tanta rerum copia, ut triginta tyrannorum ſimul vitas ſcribendas acceſſerim.

DE MACRIANO.

XI.

CApto Valeriano, diu clariſſimo principe civitatis, fortiſſimo deinde Imperatore, ad poſtremum omnium infeliciſſimo, vel quod ſenex apud Perſas conſenuit, vel quod indignos ſe poſteros dereliquit; quum Gallienum contemnendum Baliſta præfectus Valeriani, & Macrianus primus intelligerent, quærentibus etiam

mili-

militibus Principem, unum in locum conceſſerunt, quærentes quid faciendum eſſet. Tuncque conſtitit, Gallieno longe poſito, Aureolo uſurpante imperium, debere aliquem Principem fieri, & quidem optimum, ne quiſpiam tyrannus exſiſteret. Verba igitur Baliſtæ (quantum Mæonius Aſtyanax, qui conſilio interfuit, aſſerit) hæc fuerunt. *Mea ætas & profeſſio & voluntas longe ab imperio abſunt: & ego, quod negare non poſſum, bonam Principem quæro. Sed quis tandem eſt, qui Valeriani locum poſſit implere? miſi talis, qualis tu es o Macriane, fortis, conſtans, integer, probatus in Republica, & quod maxime ad imperium pertinet, dives. Arripe igitur locum meritis tuis debitum, me præfecto quamdiu voles uteris: tu cum Republica tantum bene agas, at te Romanus orbis factum Principem gaudeat.* Ad hæc Macrianus: *Fateor, Baliſta, imperium prudenti non fruſtra eſt. Volo enim Reipublicæ ſubvenire, atque illam peſtem a legum gubernaculis dimovere; ſed non hoc in me ætatis eſt: ſenex ſum, ad exemplum equitare non poſſum: lavandum eſt mihi frequentius, edendum delicatius, divitiæ me jamdudum ab uſu militiæ retraxerunt. Juvenes aliqui ſunt quærendi, nec anus, ſed duo vel tres fortiſſimi, qui ex diverſis partibus orbis Romani Rempublicam reſtituant, quam Valerianus fato, Gallienus vitæ ſuæ genere perdiderunt.* Poſt hæc intellexit eum Baliſta ſic agere, ut de filiis ſuis videretur cogitare: atque adeo ſic aggreſſus eſt: *Prudentiæ tuæ Rempublicam tradimus. Da igitur liberos tuos Macrianam & Quietum fortiſſimos juvenes, olim tribunos a*

Valeriano factos: qui Gallieno imperante, quod boni sunt, salvi esse non possunt. Tunc ille, ubi intellectum se esse comperit: *Do*, inquit, *munus; de meo stipendium militi duplex daturus: tu tantum præfecti mihi studium & annonam in necessariis locis præbe. Jam ego faxim ut Gallienus, sordidissimus fœminarum omnium, duces sui parentis intelligat.* Factus est igitur cum Macriano & Quieto duobus filiis, cunctis militibus volentibus, Imperator, ac statim contra Gallienum venire cœpit, utcumque rebus in Oriente derelictis. Sed quum quadraginta quinque millia militum secum duceret, in Illyrico vel in Thraciarum extremis congressus cum Aureolo, victus & cum filio interemptus est. Triginta denique millia militum in Aureoli potestatem concessere. Domitianus autem eundem vicit, dux Aureoli fortissimus & vehementissimus, qui se originem diceret a Domitiano Imperatore trahere atque a Domitilla. De Macriano autem nefas mihi videtur judicium Valeriani præterire, quod ille in oratione sua, quam ad Senatum e Persidis finibus miserat, posuit. Inter cetera ex oratione Divi Valeriani: *Ego, Patres Conscripti, bellum Persicum gerens, Macriano totam Rempublicam tradidi quidem, quod a parte militari. Ille vobis fidelis, ille mihi devotus: illum & amat & timet miles. Ille utcumque res exegerit, cum exercitibus agit: nec, Patres Conscripti, nova vel inopinata vobis sunt: pueri ejus virtus in Italia, adolescentis in Gallia, juvenis in Thracia, in Africa jam provecti, senescentis*

deni-

denique in Illyrico & Dalmatia comprobata eſt, quum in diverſis prœliis ad exemplum fortiter faceret. Huc accedit quod habet juvenes filios, Romano dignos collegio, noſtra dignos amicitia, & reliqua.

DE MACRIANO JUNIORE.

XI.

MUlta de hoc in patris imperio prælibata ſunt, qui nunquam Imperator factus eſſet, niſi prudentiæ patris ejus creditum videretur. De hoc plane multa mirandá dicuntur, quæ ad fortitudinem pertineant juvenilis ætatis. Sed ad facta, aut quantum in bellis, minus valet fortitudo. Hic enim vehemens cum prudentiſſimo patre, cujus merito imperare cœperat, a Domitiano victus, triginta [ut ſuperius dixi] millibus militum ſpoliatus eſt: matre nobili, patre tantum forti & ad bellum parato, atque ab ultima militia in ſummum perveniente ducatum, & ſplendore ſublimi.

DE QUIETO.

XIII.

Hic, ut diximus, Macriani filius fuit: cum patre & fratre, Baliſtæ judicio, Imperator eſt factus. Sed ubi compeſit Odenatus, qui olim jam Orientem tenebat, ab Aureolo Macrianum patrem, Quietum & ejus fratrem Macrianum victos, milites in ejus poteſtatem conceſſiſſe; quaſi Gallieni partes vindicaret, adoleſcentem cum Baliſta præfecto dudum interemit. Idem quoque adoleſcens digniſſimus Romano imperio fuit, ut vere Macriani filius, & Macrianus etiam frater: qui duo afflictis rebus potuerunt rempublicam gerere. Videtur mihi non prætermittendum de Macrianorum familia, quæ hodieque ſtoret, id dicere quod ſpeciale ſemper habuerunt. Alexandrum Magnum Macedonem, viri in auro & argento, mulieres & in reticulis & dextrocheriis, & in anulis, & in omni ornamentorum genere, exſculptum ſemper habuerunt: eouſque ut tunicæ & limbi & pænulæ matronales in familia ejus hodieque ſint, quæ Alexandri effigiem de liciis variantibus monſtrent. Vidimus proxime Cornelium Macrum in eadem familia virum, quum cenam in templo Herculis daret, pateram electrinam, quæ in medio vultum Alexandri haberet,

& in

& in circuitu omnem hiſtoriam contineret ſignis brevibus & minutulis, Pontifici propinare: quam quidem circumferri ad omnes tanti illius viri cupidiſſimos juſſit. Quod idcirco poſui, quia dicuntur juvari in omni actu ſuo, qui Alexandrum expreſſum vel auro geſtitant vel argento.

DE ODENATO.

XIV.

NIſi Odenatus princeps Palmyrenorum, capto Valeriano, feſſis Romanæ Reipublicæ viribus, ſumpſiſſet imperium; in Oriente res perditæ eſſent. Quare aſſumpto nomine primum regali cum uxore Zenobia, & filio majore, cui erat nomen Herodes; minoribus Herenuiano & Timolao, collecto exercitu contra Perſas profectus eſt. Niſibin primum & Orientis pleraque, cum omni Meſopotamia, in poteſtatem recepit: deinde ipſum regem victum fugere coëgit: poſtremo Cteſiphonta uſque, Saporem & ejus liberos perſequutus, captis concubinis, capta etiam magna præda, ad Orientem vertit, ſperans quod Macrianum, qui imperare contra Gallienum cœperat, poſſet opprimere; ſed illo jam profecto contra Aureolum & contra Gallienum, eo interempto, filium Quietum interfecit, Baliſta (ut plerique aſſerunt) regnum uſurpante, ne & ipſe poſſet occi-

di. Compoſito igitur magna ex parte Orientis ſtatu, a conſobrino ſuo Mæonio, qui & ipſe imperium ſumpſerat, interemptus eſt cum filio ſuo Herode, qui & ipſe poſt reditum de Perſide, cum patre Imperator eſt appellatus. Iratum fuiſſe Reipublicæ Deum credo, qui interfecto Valeriano noluit Odenatum reſervare. Ille plane cum uxore Zenobia non ſolum Orientem, quem jam in priſtinum reformaverat ſtatum, omnes omnino totius orbis partes reformaſſet, vir acer in bellis, & quantum plerique ſcriptores loquuntur, venatu memorabili ſemper inclytus: qui a prima ætate capiendis leonibus & pardis, urſis, ceteriſque ſilveſtribus animalibus, ſudorem officii virilis impendit: quique ſemper in ſilvis ac montibus vixit, perferens calorem, pluvias, & omnia mala, quæ in ſe continent venatoriæ voluptates, quibus duratus, ſolem ac pulverem in bellis Perſicis tulit. Non aliter etiam conjuge aſſueta, quæ multorum ſententia, fortior marito fuiſſe perhibetur: mulier omnium nobiliſſima Orientalium fœminarum, & (ut Cornelius Capitolinus aſſerit) ſpecioſiſſima.

DE HERODE.

XV.

HErodes, non Zenobia matre, ſed priore uxore genitus, cum patre accepit im-

imperium, homo omnium delicatiſſimus, & prorſus Orientalis & Græcæ luxuriæ, cui erant ſigillata tentoria, & aurati papiliones, & omnia Perſica. Denique, ingenio ejus uſus Odenatus, quidquid concubinarum regalium, quidquid divitiarum gemmarumque cœpit, eidem tradidit, paternæ indulgentiæ affectione permotus. Et erat circa illum Zenobia novercali animo; quare commendabiliorem patri eum fecerat: neque plura ſunt quæ de Herode dicantur.

DE MÆONIO.

XVI.

Hic conſobrinus Odenati fuit: nec ulla re alia ductus niſi damnabili invidia, Imperatorem optimum interemit; quum ei nihil aliud obiiceretur præter filii Herodis delicias. Dicitur autem primum cum Zenobia conſenſiſſe, quæ ferre non poterat, ut privignus ejus Herodes priore loco quam filii ejus Herennianus & Timolaus, Principes dicerentur. Sed hic quoque ſpurciſſimus fuit; quare Imperator appellatus per errorem, brevi a militibus pro ſuæ luxuriæ meritis interemptus eſt.

DE BALISTA.

XVII.

DE hoc utrum imperaverit, ſcriptores inter ſe ambigunt. Multi enim dicunt, Quieto per Odenatum occiſo, Baliſtæ veniam datam; tamen eum imperaſſe, quod nec Gallieno, nec Aureolo, nec Odenato ſe crederet. Alii aſſerunt, privatum eum, in agro ſuo quem apud Daphnem ſibi comparârat, interemptum. Multi, & ſumpſiſſe illum purpuram, & more Romano imperaſſe, exercitum duxiſſe, & de ſe plura promiſiſſe dixerunt: occiſum autem per hos, quos Aureolus miſerat ad comprehendum Quietum Macriani filium, quem prædam ſuam eſſe dicebat. Fuit vir inſignis, eruditus ad gerendam Rempublicam, in conſiliis vehemens, in expeditionibus clarus, in proviſione annonaria ſingularis. Valeriano ſic acceptus, ut eum quibuſdam literis hoc teſtimonio proſequutus ſit: *Valerianus Ragonio Claro Præfecto Illyrici & Galliarum. Si quid in te bonæ frugis eſt, quam eſſe ſcio, parens Clare, diſpoſitionem Baliſtæ proſequere. Hac in forma Rempublicam vides ut nec ille provinciales gravet; ut illic equos contineat, ubi ſunt pabula: illic annonas militum mandet, ubi ſunt frumenta: non provincialem, non poſſeſſorem cogat, illic frumenta, ubi non habet, dare: illic equum ubi non poteſt,*

paſcere: nec eſt ulla alia proviſio melior, quam ut in locis ſuis erogentur quæ naſcuntur, ne aut vehiculis aut ſumtibus Rempublicam gravent. Galatia frumentis abundat, referta eſt Thracia, plenum eſt Illyricum: illic pedites collocentur; quumquam in Thracia etiam equites, ſine noxa provincialium, hiemare poſſint; multum enim ex campis fœni colligitur. Jam ubi laridum, jam ceteræ ſpecies, in his dandæ ſunt locis, in quibus affatim redundant. Quæ omnia ſunt Baliſtæ conſilia, qui ex quaque provincia unam tantum ſpeciem præberi juſſit, quod ea redundaret, atque ab ea milites ſubmoveri: id quod publicitus eſt decretum. Eſt & alia ejus epiſtola, qua gratias Baliſtæ agit: in qua docet ſibi præcepta gubernandæ Reipublicæ ab eodem data; gaudens quod ejus conſilio nullum adſcriptitium, id eſt vacantem, haberet, & tribunum nullum ſtipatorem, qui non vere pugnaret. Hic igitur vir in tentorio ſuo cubans, a quodam gregario milite Odenati, in Gallieni gratiam, dicitur interemptus. De quo ipſo vera non ſatis comperi, idcirco quod Scriptores temporum, de hujus præfectura multa, de imperio pauca dixerunt.

DE VALENTE.

XVIII.

HIc vir militaris, ſimul etiam civilium virtutum gloria pollens, proconſulatum

tum Achaiæ, dato a Gallieno tunc honore gubernabat: quem Macrianus vehementer reformidans, ſimul quod in omni genere vitæ ſatis clarum norat, ſimul quod inimicum ſibi eſſe invidia virtutum ſciebat, miſſo Piſone, nobiliſſimæ tunc & Conſularis familiæ viro, interfici præcepit. Valens diligentiſſime cavens & providens, neque aliter ſibi poſſe ſubveniri exiſtimans, ſumpſit imperium, & brevi a militibus interemptus eſt.

DE VALENTE SUPERIORE.

XIX.

FUit & Valens ſuperior, & bene venit in mentem, & quum de hoc Valente loquimur, etiam de illo Valente qui ſuperiorum Principum temporibus interemptus eſt, aliquid dicamus. Nam hujus Valentis, qui ſub Gallieno imperavit, avunculus magnus fuiſſe perhibetur. Alii tantum avunculum dicunt; ſed par in ambobus fuit fortuna; nam & ille, quum paucis diebus Illyrico imperaſſet, occiſus eſt.

DE

DE PISONE.

XX.

HIc a Macriano ad interficiendum Valentem miſſus, ubi eum providum futurorum imperare cognovit, Theſſaliam conceſſit, atque illic paucis ſibi conſentientibus ſumpſit imperium, *Theſſalicuſque* appellatus, interemptus eſt: vir ſummæ ſanctitatis, & temporibus ſuis *Frugi* dictus, & qui ex illa Piſonum familia ducere originem diceretur, cui ſe, nobilitandi cauſa, Cicero ſociaverat. Hic omnibus Principibus acceptiſſimus fuit. Ipſe denique Valens, qui ad eum percuſſores miſiſſe perhibetur, dixiſſe dicitur, non ſibi apud Deos inferos conſtare rationem, quod quãvis hoſtem ſuum, Piſonem tamen juſſiſſet occidi, virum, cui ſimilem Romana Reſpublica tunc non haberet. Senatuſconſultum de Piſone factum, ad noſcendam ejus majeſtatem, libenter inſerui. Die ſeptimo Kalendas Julias, quum eſſet nuntiatum Piſonem a Valente interemptum, ipſum Valentem a ſuis occiſum, Arellius Fuſcus, Conſularis primæ ſententiæ, qui in locum Valeriani ſucceſſerat, ait: *Conſul Conſule*, Cumque conſultus eſſet: *Divinos (inquit) honores Piſoni deſerno, Patres Conſcripti: Gallienum, & Valerianum, & Saloninum Imperatores noſtros eſſe confido. Neque enim melior*

vir quiſquam fuit, neque conſtantior. Poſt quem ceteri conſulti, ſtatuam inter triumphales, & currus quadrjuges Piſoni decreverunt. Sed ſtatua ejus videtur: quadrigæ autem, quæ decretæ fuerant, quaſi tranſferendæ ad alium poſitæ ſunt, nec adhuc redditæ. Nam in his locis fuerunt poſitæ, in quibus thermæ Diocletianæ ſunt exædificatæ, tam æterni nominis quam ſacrati.

DE ÆMILIANO.

XXI.

ET hoc familiare eſt populo Ægyptiorum, ut vel furioſi ac dementes, de levibus quibuſque ad ſummæ Reipublicæ pericula perducantur. Sæpe illi, ob neglectas ſalutationes, locum in balneis non conceſſum, carnem & olera ſequeſtrata, calceamenta ſervilia, & cetera talia, uſque ad ſummum Reipublicæ periculum ſeditionis, ita ut armarentur contra eos exercitus, pervenerunt. Familiari ergo ſibi furore, quum quodam die cujuſdam ſervus curatoris, qui Alexandriam tunc regebat, militarie ob hoc cæſus eſſet, quod crepidas ſuas meliores eſſe quam militis diceret; collecta multitudo ad domum Æmiliani ducis anceps venit, atque eum omni ſeditionum inſtrumento & furore perſequuta eſt: ictus eſt lapidibus, petitus eſt ferro: nec deſiit ullum ſeditionis telum; qua-

quare coactus Æmilianus ſumpſit imperium, quum ſciret ſibi undecumque pereundum. Conſenſerunt ei Ægyptiacus exercitus, maxime in Gallieni odium. Nec ejus ad regendam Rempublicam vigor defuit; nam Thebaidem totamque Ægyptum peragravit: & quatenus potuit, barbarorum gentes forti autoritate ſubmovit. Denique Alexander, vel Alexandrinus (nam incertum id quoque habetur) virtutum merito vocatus eſt. Et quum contra Indos pararet expeditionem, miſſo Theodoto duce, Gallieno jubente dedit pœnas; ſiquidem ſtrangulatus in carcere captivorum veterum more perhibetur. Tacendum eſſe non credo, quod quum de Ægypto loquor, vetus ſuggeſſit hiſtoria, ſimul etiam Gallieni factum: qui quum Theodoto vellet imperium proconſulare decernere, a ſacerdotibus eſt prohibitus, qui dixerunt faſces Conſulares ingredi Alexandriam non licere: cujus rei etiam Ciceronem, quum contra Gabinium loquitur, meminiſſe ſatis novimus: denique non extat memoria rei frequentatæ. Quare ſcire oportet, Herennium Celſum veſtrum parentem, dum Conſulatum cupit, hoc quod deſiderat, non licere. Fertur enim apud Memphim in aurea columna Ægyptiis literis ſcriptum, tunc demum Ægyptum liberam fore, quum in eam veniſſent Romani faſces, & prætexta Romanorum: quod apud Proculum grammaticum, doctiſſimum ſui tempo-

ris virum, quum de peregrinis regionibus loquitur, invenitur.

DE SATURNINO.

XXII.

OPtimus ducum Gallieni temporibus, ſed a Valeriano dilectus, Saturninus fuit. Hic quoque, quum diſſolutionem Gallieni, pernoctantis in publico, ferre non poſſet, & milites non exemplo Imperatoris ſui, ſed ſuo regeret; ab exercitibus ſumpſit imperium: vir prudentiæ ſingularis, gravitatis inſignis, vitæ amabilis, victoriarum barbaris etiam ubique notarum. Hic, ea die, qua eſt amictus a militibus peplo imperatorio, concione habita dixiſſe fertur: *Commilitones, bonum ducem perdidiſtis, & malum Principem feciſtis.* Denique quum multa ſtrenue in imperio feciſſet, quod eſſet ſeverior & gravior militibus; ab iiſdem ipſis, a quibus factus fuerat, interemptus eſt. Hujus inſigne eſt, quod convivio diſcumbere milites, ne inferiora denudarentur, cum ſagis juſſit, hyeme gravibus, æſtate perlucidis.

DE TETRICO SENIORE.

XXIII.

INterfecto Victorino & ejus filio, mater ejus Victoria ſive Victorina, Tetricum Senatorem populi Romani præſidatum in Gallia regentem, ad imperium hortata, quod ejus erat, ut plerique loquuntur, affinis, Auguſtum appellari fecit, filiumque ejus Cæſarem nuncupavit. Et quum multa Tetricus feliciter egiſſet, diuque imperaſſet, ab Aureliano victus, quum militum ſuorum impudentiam & procacitatem ferre non poſſet, volens ſe graviſſimo Principi & ſeveriſſimo dedit. Verſus denique illius fertur, quem ſtatim ad Aurelianum ſcripſerat:

Eripe me his, invicte, malis.

Quare quum Aurelianus nihil ſimplex neque mite aut tranquillum facile cogitaret, Senatorem populi Romani eundemque Conſularem, qui jure præſidiali omnes Gallias rexerat, per triumphum duxit, eodem tempore quo & Zenobiam Odenati uxorem, cum filiis minoribus Odenati, Herenniano & Timolao: pudore tamen victus vir nimium ſeverus, eum quem triumpharat, correctorem totius Italiæ fecit, id

eſt

eſt Campaniæ, Samnii, Lucaniæ, Brutiorum, Apuliæ, Calabriæ, Etruriæ, atque Umbriæ, Piceni, & Flaminiæ, omniſque annonariæ regionis: ac Tetricum, non ſolum vivere, ſed etiam in ſumma dignitate manere paſſus eſt; quum illum ſæpe collegam, nonnunquam commilitonem, aliquando etiam Imperatorem appellaret.

DE TETRICO JUNIORE.

XXIV.

HIc puerulus a Victoria Cæſar eſt appellatus, quum illa Mater Caſtrorum ab exercitu nuncupata eſſet: qui & ipſe cum patre per triumphum ductus, poſtea omnibus Senatoris honoribus functus eſt, illibato patrimonio, quod quidem ad ſuos poſteros miſit, ut Gellius Fuſcus dicit, ſemper inſignis. Narrabat avus meus, hunc ſibi familiarem fuiſſe, neque quemquam illi ab Aureliano, aut poſtea ab aliis Principibus, eſſe prælatum. Tetricorum domus hodieque exſtat in monte Cœlio inter duos lucos contra Iſium Metellinum, pulcherrima, in qua Aurelianus pictus eſt, utrique prætextam tribuens & Senatoriam dignitatem; accipiens ab his ſceptrum, coronam civicam picturatam de muſeo: quam quum dedicaſſet, Aurelianum ipſum di-

dicuntur duo Tetrici adhibuiſſe convivio.

DE TREBELLIANO

XXV.

PUdet jam perſequi quanti ſub Gallieno fuerunt tyranni, vitio peſtis illius: ſiquidem erat in eo ea luxuria, ut rebelles plurimos mœreretur: & ea crudelitas ut jure timeretur. Quare & in Trebellianum factum in Iſauria principem, ipſis Iſauris ſibi ducem quærentibus, quem quum alii archipiratam vocaſſent, ipſe ſe Imperatorem appellavit. Monetam etiam cudi juſſit. Palatium in arce Iſauriæ conſtituit: qui quidem quum ſe in intima & tuta Iſaurorum loca, munitus difficultatibus locorum & montibus contuliſſet, aliquamdiu apud Cilicas imperavit. Sed per Gallieni ducem Cauſiſoleum natione Ægyptium, fratrem Theodoti, qui Æmilianum cœperat, ad campum deductus, victus eſt & occiſus. Neque tamen poſtea Iſauri, timore ne in eos Gallienus ſæviret, ad æqualitatem perduci quavis Principum humanitate potuerunt. Denique poſt Trebellianum pro Barbaris habentur: & quum in medio Romani nominis ſolo, regio eo-

ſit, novo genere cuſtodiarum, quaſi limes includitur, locis defenſa non hominibus. Nam non ſunt ſtatura decori, non virtute graves, non inſtructi armis, non conſiliis prudentes; ſed hoc ſolo ſecuri, quod in editis poſiti adiri nequeunt: quos quidem Divus Claudius pœne ad hoc perduxerat, ut a ſuis ſemotos locis in Cilicia collocaret; daturus uni ex amiciſſimis omnem Iſaurorum poſſeſſionem, ne quid ex ea poſtea rebellionis orietur.

DE HERENNIANO.

XXVI.

ODenatus moriens duos parvulos reliquit, Herennianum & fratrem ejus Timolaum: quorum nomine Zenobia uſurpato ſibi imperio, diutius quam fœminam decuit, Rempublicam obtinuit, parvulos Romani Imperatoris habitu proferens purpuratos, eoſdemque adhibens concionibus, quas illa viriliter frequentavit: Didonem, & Semiramidem, & Cleopatram ſui generis principem, inter cetera prædicans. Sed de eorum exitu incertum eſt; multi enim dicunt eos ab Aureliano interemptos, multi morte ſua eſſe conſumptos: ſiquidem Zenobiæ poſteri etiam nunc Romæ inter nobiles manent.

DE

DE TIMOLAO.

XXVII.

DE hoc, ea putamus digna memoria, quæ de fratre ſunt dicta. Unum tamen eſt quod eum a fratre ſeparat, quod tanti fuit ardoris ad ſtudia Romana, ut brevi conſequutus, quæ inſinuaverat grammaticus, eſſe dicatur: potuiſſe quin etiam ſummum Latinorum rhetorem facere.

DE CELSO.

XXVIII.

OCcupatis partibus Gallicanis, Orientalibus, quin etiam Ponti, Thraciarum, & Illyrici, dum Gallienus popinatur & balneis ac lenonibus deputat vitam, Afri quoque autore Vibio Paſſieno, proconſule Africæ, & Fabio Pomponiano, duce limitis Libyci, Celſum Imperatorem appellaverunt, peplo deæ Cæleſtis ornatum. Hic, privatus ex tribunis, in Africa poſitus, in agris ſuis vivebat; ſed ea juſtitia, & corporis magnitudine, ut dignus videretur imperio. Quare creatus per quandam mulierem, Gallienam nomine, conſobrinam Gallieni, ſeptimo imperii die inte-

remptus est, atque adeo etiam inter obscuros principes vix relatus est. Corpus ejus a canibus consumptum est, Siccensibus, qui Gallieno fidem servaverant, perurgentibus: & novo injuriæ genere, imago in crucem sublata, persultante vulgo, quasi patibulo ipse Celsus videretur affixus.

DE ZENOBIA.

XXIX.

OMnis jam consumptus est pudor: siquidem fatigata Republica, eousque perventum est, ut Gallieno nequissime agente, optime etiam mulieres imperarent. Et quidem peregrina, nomine Zenobia, de qua jam multa dicta sunt, quæ se de Cleopatrarum Ptolemæorumque gente jactaret, post Odenatum maritum imperiali sagulo perfuso per humeros habitu, donis ornata, diademate etiam accepto, nomine filiorum Herenniani & Timolai, diutius quam fœmineus sexus patiebatur, imperavit. Siquidem Gallieno adhuc regente Rempublicam, regale mulier superba munus obtinuit: & Claudio Bellis Gothicis occupato, vix denique ab Aureliano victa & triumphata, concessit in jura Romana; Extat epistola Aureliani, quæ captivæ mulieri testimonium fert; nam quum a quibusdam reprehenderetur quod mulierem, veluti ducem aliquem vir fortissimus, triumphas-

phaſſet, miſſis ad Senatum populumque Romanum literis, hac ſe atteſtatione defendit: *Audio, Patres Conſcripti, mihi obiici, quod non virile munus impleverim, Zenobiam triumphando. Ne illi, qui me reprehendunt, ſatis laudarent, ſi ſcirent qualis illa eſt mulier, quam prudens in conſiliis, quam conſtans in diſpoſitionibus, quom erga milites gravis, quam larga quum neceſſitas poſtulet, quam triſtis quum ſeveritas poſcat. Poſſum dicere, illius eſſe quod Odenatus Perſas vicit, ac fugato Sapore Cteſiphontem uſque pervenit. Poſſum aſſerere, tanto apud Orientales & Ægyptiorum populos timori mulierem fuiſſe; ut ſe non Arabes, non Saraceni, non Armenii commoverent. Nec ego illi vitam conſervaſſem, niſi eam ſciſſem multum Romanæ Reipublicæ profuiſſe, quum ſibi vel liberis ſuis Orientis ſervaret imperium. Sibi ergo habeant propriarum venena linguarum hi quibus nihil placet. Nam ſi viciſſe ac triumphaſſe fœminam non eſt decorum; quid de Gallieno loquuntur, in cujus contemptum hæc bene ſexit imperium? Quid de Divo Claudio, ſancto ac venerabili duce, qui eam, quod ipſe Gothicis eſſet expeditionibus occupatus, paſſus eſſe dicitur imperare: idque occulte ac prudenter, ut illa ſervante Orientalis fines imperii, ipſe ſecurius quæ inſtituerat perpetraret?* Hæc oratio indicat quid judicii Aurelianus habuerit de Zenobia: cujus ea caſtitas fuiſſe dicitur, ut ne virum ſuum quidem ſciret, niſi tentatis conceptionibus. Nam quum ſemel concubiſſet, expectatis menſtruis, continebat ſe, ſi prægnans eſſet: ſin minus, iterum poteſtatem quærendis liberis dabat.

Vixit regali pompa, more magis Perſico. Adorata eſt more regum Perſarum: convivata eſt Imperatorum more Romanorum. Ad conciones galeata proceſſit cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per ultimam fimbriam: media etiam cyclade veluti fibula muliebri adſtricta, brachio ſæpe nudo. Fuit vultu ſubaquilo, fuſci coloris, oculis ſupra modum vigentibus, nigris, ſpiritus divini, venuſtatis incredibilis: tantus candor in dentibus, ut margaritas eam plerique putarent habere, non dentes. Vox clara & virilis: ſeveritas, ubi neceſſitas poſtulabat, tyrannorum: bonorum principum clementia, ubi pietas requirebat: larga prudenter: conſervatrix theſaurorum ultra fœmineum modum. Uſa vehiculo carpentario, raro pilento, equo ſæpius. Fertur autem vel tria vel quatuor milliaria frequenter cum peditibus ambulaſſe. Nata eſt Hiſpanorum cupiditate: bibit ſæpe cum ducibus, quum eſſet alias ſobria: bibit etiam cum Perſis atque Armeniis, ut eos vinceret. Uſa eſt vaſis aureis gemmatis ad convivia, quibus & Cleopatra uſa eſt. In miniſterio eunuchos gravioris ætatis habuit, puellas nimis raras. Filios Latine loqui juſſerat, adeo ut Grece vel difficile vel raro loquerentur. Ipſa Latini ſermonis non uſquequaque ignara, ſed ut loqueretur pudore cohibita: loquebatur & Ægyptiace ad perfectum modum. Hiſtoriæ Alexandrinæ atque Orientalis ita perita ut eam epitomaſſe dicatur: Latinam autem Græce legerat.

Quum

Quum illam Aurelianus cœpiſſet, atque in conſpectum ſuum ductam ſic appellaſſet: *Quid, o Zenobia, auſa es inſultare Romanis Imperatoribus?* Illa dixiſſe fertur: *Imperatorem te eſſe cognoſco, qui vincis: Gallienum & Aureolum, & ceteros, Principes non putavi. Victoriam mei ſimilem credens, in conſortium regni venire, ſi facultas locorum pateretur, optavi.* Ducta eſt igitur per triumphum, ea ſpecie ut nihil pompabilius populo Romano videretur, jam primum ornata gemmis ingentibus, ita ut ornamentorum onere laboraret. Fertur enim mulier fortiſſima ſæpiſſime reſtitiſſe, quum diceret ſe gemmarum onera ferre non poſſe. Vincti erant præterea pedes auro, manus etiam catenis aureis: nec collo aureum vinculum decrat, quod ſcurra Perſicus præferebat. Huic ab Aureliano vivere conceſſum eſt: ferturque vixiſſe cum liberis, matronæ jam more Romanæ, data ſibi poſſeſſionem in Tiburti, quæ hodieque Zenobia dicitur, non longe ab Hadriani palatio, atque ab eo loco cui nomen eſt Conchæ.

VICTORIA.

XXX.

NOn tam digna res erat ut etiam Victorina, ſive Victoria, in literas mitteretur, niſi Gallieni mores hoc facerent, ut memoria dignæ etiam mulieres ceuſerentur. Victoria enim ubi filium ac nepotem a militibus vidit occiſos; Poſtumium, deinde Lollianum, Marium etiam, quem principem milites nuncuparunt, interemptos, Tetricum (de quo ſuperius dictum eſt) ad imperium hortata eſt, ut virile ſemper facinus auderet: inſignita eſt præterea hoc titulo, ut caſtrorum ſe diceret Matrem. Cuſi ſunt ejus nummi ærei, aurei, & argentei, quorum hodieque forma exſtat apud Treviros: quæ quidem non diutius vixit; nam Tetrico imperante, ut plerique loquuntur, occiſa, ut alii aſſerunt, fatali neceſſitate conſumpta. Hæc ſunt quæ de triginta ty annis dicenda videbantur: quos ego in unum volumen idcirco contuli, ne ſi de ſingulis ſingula quæque narrarem, naſcerentur indigna faſtidia & ea quæ ferre lector non poſſet. Studioſe in medio fœminas poſui, ad ludibrium Gallieni, quo nihil prodigioſius paſſa eſt Reſpublica Romana. Duos etiam nunc tyrannos, quaſi extra numerum (quod alieni eſſent temporis) additurus: unum qui

fuit

fuit Maximini temporibus: alterum qui Claudii; ut tyrannorum triginta viri hoc volumine tenerentur. Quæso qui expletum jam librum acceperas, boni conſulas, atque hos volumini tuo volens addas: quos ego quemadmodum Valentem ſuperiorem huic volumini, ſic poſt Claudium & Aurelianum his qui inter Tacitum & Diocletianum fuerunt, addere deſtinaveram. Sed errorem meum major hiſtoriæ diligentia tuæ eruditionis avertit. Habeo igitur gratiam, quod titulum meum prudentiæ tuæ benignitas implevit. Nemo in templo Pacis dicturus eſt, me fœminas inter tyrannos, cum riſu & joco tyrannas videlicet & tyrannides, ut ipſi de me ſolent jactare, poſuiſſe. Habet integrum numerum ex arcanis hiſtoriæ in meas literas datum. Titus enim & Cenſorinus, quorum unus, ut dixi, ſub Maximino, alter ſub Claudio fuit, ambo ab iiſdem militibus, quibus purpura velati fuerant, interempti ſunt.

DE TITO.

DOcet Dexippus, nec Herodianus tacet, omneſque qui talia legenda poſteris tradiderunt, Titum tribunum Maurorum, qui a Maximino inter privatos relictus fuerat, timore violentæ mortis, ut

ut alii dicunt: invitum vero, & a militibus coactum, ut plerique asserunt, imperasse: atque hunc, intra paucos dies, post vindicatam defectionem, quam Consularis vir Magnus Maximino paraverat, a suis militibus interemptum; imperasse autem mensibus sex. Fuit hic vir de primis erga Rempublicam domi forisque laudabilis, sed imperio parum felix. Alii dicunt, ab Armeniis sagittariis, quos Maximinus, ut Alexandrinos & oderat & offenderat, principem factum. Nec mireris tantam esse varietatem de homine, cujus vix nomen agnoscitur. Hujus uxor Calpurnia, fuit sancta & venerabilis fœmina, de genere Cæsoninorum, id est Pisonum, quam majores nostri univiriam sacerdotem, inter sacratissimas fœminas, adorarunt: cujus statuam in templo Veneris adhuc videmus Argolicam, sed auratam. Hæc uniones Cleopatranas habuisse perhibetur: hæc lancem centum librarum argenti, cujus plerique poëtæ meminerunt, in qua majorum ejus expressa ostenditur historia. Longius mihi videor processisse quam res postulabat; sed quid faciam? Omnis scientia naturæ facilitate verbosa est; quare ad Censorinum revertar, hominem nobilem: sed qui non tam bono, quam malo Reipublicæ, septem diebus dicitur imperasse.

DE

DE CENSORINO

CEnſorinus, vir plane militaris & antiquæ in curia dignitatis, bis conſul, bis præfectus prætorii, ter præfectus Urbis, quarto proconſul, tertio conſularis, legatus prætorius ſecundo, ædilitius quarto, quæſtorius tertio, extra ordinem quoque legatione Perſica functus, etiam Sarmatica. Poſt omnes tamen honores quum in agro ſuo degeret ſenex, atque uno pede claudicans vulnere, quod bello Perſico, Valeriani temporibus, acceperat, factus eſt Imperator, & ſcurrarum joco Claudius appellatus eſt. Quumque ſe graviſſime gereret, neque a militibus ob diſciplinam cenſoriam ferri poſſet, ab his ipſis a quibus factus fuerat, interemptus eſt. Exſtat ejus ſepulcrum, in quo grandibus literis circa Bononiam inciſi ſunt omnes ejus honores, ultimo tamen verſu adſcripto:

FELIX AD OMNIA, INFELICISSIMUS IMPERATOR.

Extat ejus familia, Cenſorinorum nomine frequentata: cujus pars Thracias, odio rerum Romanarum, pars Bithyniam petiit. Extat etiam domus pulcherrima adjuncta gentibus Flaviis, quæ quondam Titi principis fuiſſe perhibetur. Habes integrum numerum triginta tyrannorum, qui cum ma-

malevolis quidem, ſed bono animo, cauſabaris. Da nunc cuivis libellum, non tam diſerte quam fideliter ſcriptum: neque ego eloquentiam videor pollicitus eſſe, ſed rem: qui hos libellos quos de vita Principum edidi, non ſcribo, ſed dicto: & dicto cum ea feſtinatione, quam ſi quid vel ipſe promiſero vel tu petieris, ſic perurges, ut reſpirandi non habeam facultatem. Nunc ad Claudium Principem redeo: de quo ſpeciale mihi volumen, quamvis breve, merito vitæ illius, videtur edendum: addito fratre ſingulari viro, ita ut de familia tam ſancta & tam nobili ſaltem pauca referantur.

TRE-

TREBELLII POLLIONIS DIVUS CLAUDIUS AD CONSTANTINUM AUG.

VEntum est ad Principem Claudium, qui nobis, intuitu Constantii Cæsaris, cum cura in literis digerendus est: de quo ego idcirco recusare non potui, quod alios, tumultuarios videlicet Imperatores ac regulos, scripseram eo libro quem de triginta tyrannis edidi, qui Cleopatranam etiam stirpem, & Victorianam, & quæ nunc est, detinet. Siquidem eo res processit ut mulierum etiam vitas scribi Gallieni comparatio effecerit; neque enim fas erat eum tacere Principem, qui tantam generis sui prolem, qui bellum Gothicum sua virtute confecit, qui manum publicis cladibus vi-

victor impoſuit, qui Gallienum prodigioſum Imperatorem, etiamſi non autor conſilii fuit, tamen ipſe imperaturus bono generis humani, a gubernaculis publicis depulit: qui ſi diutius in hac eſſet commoratus Repŭblica, Scipiones bonos & Camillos, omneſque illos veteres ſuis virtutibus, ſuis conſiliis, ſua providentia reddidiſſet. Breve illius in imperio fuit tempus; ſed breve fuiſſet, etiamſi quantum hominum vita ſuppetit, tantum vir talis imperare potuiſſet. Quid enim in illo non mitabile? quid non conpicuum? quid non triumphalibus vetuſtiſſimis præferendum? In quo Trajani virtus, Antonini pietas, Auguſti moderatio, & magnorum Principum bona ſic fuerunt, ut non ab aliis exemplum caperet, ſed etiam ſi illi non fuiſſent, hic ceteris reliquiſſet exemplum. Doctiſſimi mathematicorum, centum & viginti annos homini ad vivendum datos judicant, nequs amplius cuiquam jactitant eſſe conceſſum: etiam illud addentes, Moſem ſolum, Dei [ut Judæorum libri loquuntur] familiarem, centum viginti quinque annos vixiſſe; qui quŭ quereretur quod juvenis interiret, reſponſum ei ab incerto ferunt numine, neminem plus eſſe viturum. Quare etiam ſi centum & viginti quinque annos Claudius vixiſſet, neceſſariam quidem mortem ejus exſpectandam fuiſſe (ut Tullius de Scipione loquitur pro Milone,) ſtupenda & mirabilis docet vita. Quid enim magnum vir ille domi foriſque non habuit? Amavit parentes! quid mirum?

rum? Amavit & fratres: jam poteſt dignum eſſe miraculo. Amavit propinquos: res noſtris temporibus comparanda miraculo. Invidit nulli, malos perſequutus eſt. Fures judices palam aperteque damnavit. Stultis, quaſi negligeret, indulſit. Leges optimas dedit. Talis in Republica fuit, ut ejus ſtirpem, ad imperium ſummi Principes eligerent, emendatior Senatus optaret. In gratiam me quiſpiam putet Conſtantii Cæſaris loqui; ſed teſtis eſt & tua conſcientia, & vita mea, me nihil unquam cogitaſſe, dixiſſe, feciſſe gratioſum. Claudium Principem loquor, cujus vita, probitas, & omnia quæ in Republica geſſit, tantam poſteris famam dedere, ut Senatus populuſque Romanus novis eum honoribus poſt mortem affecerit. Illi clypeus aureus, vel ut grammatici loquuntur, clypeum aureum, Senatus totius judicio, in Romana Curia collocatum eſt; ut etiam nunc videtur expreſſa thorace vultus ejus imago. Illi (quod nulli antea) populus Romanus ſumptu ſuo in Capitolio, ante Jovis Optimi Maximi templum, ſtatuam auream decem pedum collocavit. Illi totius orbis judicio, in Roſtris poſita eſt columna, cum palmata ſtatua ſuperfixa, librarum argenti mille quingentarum. Ille velut futurorum memor, gentes Flavias, quæ Veſpaſiani & Titi, nolo autem dicere Domitiani, fuerant, propagavit. Ille bellum Gothicum brevi tempore implevit. Adulator igitur Senatus, adulator populus Romanus, adulatrices exteræ gentes, adula-

dulatrices provinciæ: ſiquidem omnes ordines, omnis ætas, omnis civitas, ſtatuis, vexillis, coronis, fanis, arcubus bonum Principem, aris ac templis honoraverunt. Intereſt eorum qui bonos imitantur Principes, & totius orbis humani, cognoſcere quæ de illo viro Senatuſconſulta ſint condita, ut omnes judicium publicæ mentis agnoſcant. Nam quum eſſet nuntiatum ix. Kalendas Aprilis ipſo in ſacrario Matris, ſanguinis die, Claudium Imperatorem factum neque cogi Senatus, ſacrorum celebrandorum cauſa, poſſet, ſumptis togis itum eſt ad Apollinis templum, ac lectis literis Claudii Principis, hæc in Claudium dicta ſunt: *Auguſte Claudi, Dii te nobis præſtent*: (dictum ſexagies) *Claudii Auguſte, Principem te, aut qualis tu es, ſemper optavimus*: (dictum quadragies) *Claudi Auguſte, te Reſpublica requirebat* (dictum quadragies) *Claudi Auguſte, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus Senator, tu vere Princeps* (dictum octuagies) *Claudi Auguſte, tu nos ab Aureolo vindica*: (dictum quinquies) *Claudi Auguſte, tu nos a Palmyrenis vindica*: (dictum quinquies) *Claudi Auguſte, tu nos a Zenobia & a Victoria libera*: (dictum ſepties) *Claudi Auguſte, Tetricus nihil fecit*: (dictum ſepties). Qui primum ut factus eſt Imperator, Aureolum qui gravior Reipublicæ fuerat, quod multum Gallieno placebat, conflictu habito a Reipublicæ gubernaculis depulit, tyrannumque miſſis ad populum edictis, datis etiam ad Senatum orationibus, judicavit. His accedit, quod arrogantem Aureolum, & fœdus petentem, Imperator gravis & ſeve-

verus non audivit, reſponſo tali repudiatum: *Hæc a Gallieno petenda fuerant, qui conſentire moribus poterat, & timere.* Denique judicio militum apud Mediolanum Aureolus dignum exitum vitæ ac moribus ſuis habuit. & hunc tamen quidam hiſtorici laudare conati ſunt, & ridicule quidem. Nam Gallus Antipater, ancillariorum & hiſtoricorum dehoneſtamentum, principium de Aureolo ſic habuit: *Venimus ad Imperatorem nominis ſui.* Magna ejus videlicet virtus, ab auro nomen accipere. At ego ſcio, ſæpius inter gladiatores, bonis pugnatoribus hoc nomen appoſitum. Habuit proxime tuus libellus munerarius hoc nomen in indice ludorum. Sed redeamus ad Claudium. Nam ut ſuperius diximus, illi Gothi qui evaſerant eo tempore quo illos Macrianus eſt perſequutus, quoſque Claudius emitti non ſiverat, ne quid fieret quod effectum eſt, omnes gentes ſuorum ad Romanas incitaverunt prædas. Denique Scytharum diverſi populi, Peucini, Trutungi, Auſtrogothi, Virtingui, Sigipedes, Celtæ etiam, & Heruli, prædæ cupiditate in Romanum ſolum & Rempublicam venerunt, atque illic pleraque vaſtarunt, dum aliis occupatus eſt Claudius, dumque ſe ad id bellum quod confecit, imperatorie inſtruit; ut videantur fata Romana boni principis occupatione lentata; ſed credo, ut Claudii gloria accreſceret, ejuſque fieret glorioſior toto penitus orbe victoria. Armatarum denique gentium trecenta viginti millia tunc fuere. Dicat nunc qui nos adulatio-

nis accuſat, Claudium minus eſſe amabilem. Armatorum trecenta viginti millia. Quis tandem Xerxes hoc habuit? quæ fabella iſtum numerum effinxit? quis poëta compoſuit? Trecenta viginti millia armatorum fuerunt. Adde ſervos, adde familias, adde carraginem & epota flumina conſumptaſque ſilvas. Laboraſſe denique ipſam, quæ tantum Barbarici tumoris excepit, terram puto. Exſtat ipſius epiſtola miſſa ad Senatum legenda ad populum, qua indicat de numero barbarorum, quæ talis eſt: *Senatui, Populoque Romano Claudius Princeps* (hanc autem ipſe dictaſſe perhibetur, ego verba magiſtri memoriæ non requiro) *Patres Conſcripti, militantes audite quod verum eſt. Trecenta viginti millia barbarorum in Romanum ſolum armati venerunt: hæc ſi vicero, vos vicem reddite meritis: ſi non vicero, ſcitote me poſt Gallienum velle pugnare. Fatigata eſt tota Reſpublica. Pugnabimus poſt Valerianum, poſt Ingenuum, poſt Regillianum, poſt Lollianum, poſt Poſtumium, poſt Celſum, poſt mille alios, qui contempto Gallieni Principis a Republica defecerunt. Non ſcuta, non ſpathæ, non pila jam ſuperſunt. Gallias & Hiſpanias, vires Reipublicæ, Tetricus tenet, & omnes ſagittarios (quod pudet dicere) Zenobia poſſidet. Quidquid fecerimus, ſatis grande eſt.* Hos igitur Claudius, ingenita illa virtute ſuperavit: hos brevi tempore attrivit: de his vix aliquos ad patrium ſolum redire permiſit. Rogo quantum pretium eſt clypeus in Curia tantæ victoriæ, quantum una aurea ſtatua? Dicit Ennius de Scipione: *Quantam ſtatuam faciet populus Romanus, quantam columnam, quæ-*

quæ res tuas gestas loquatur? Possumus dicere, Flavium Claudium, unicum in terris Principem, non columnis, non statuis, sed famæ viribus adjuvari. Habuerunt præterea duo millia navium, duplicem scilicet numerum quam illum, quo tota pariter Græcia omnisque Thessalia, urbes Asiæ quondam expugnare conata est. Sed illud poëticus stilus fingit, hoc verâ continet historia. Claudio igitur scriptores adulamur, qui duo millia navium barbararum, & trecenta viginti millia armatorum delevit, oppressit, attrivit: qui carraginem tantam, quantam numerus hic armatorum sibimet aptare potuit & parare, nunc incendia fecit, nunc cum omnibus familiis Romano servitio deputavit, ut docet ejusdem epistola quam ad Junium Brocchum scripsit Illyricum tuentem: *Claudius Broccho. Delevimus trecenta viginti millia Gothorum, duo millia navium mersimus. Tecta sunt flumina scutis: spathis & lanceolis omnia litora operiuntur. Campi ossibus latent tecti: nullum iter purum est, ingens carrago deserta est. Tantum mulierum cœpimus ut binas & ternas mulieres victor sibi miles posset adjungere*. Et utinam Gallienum non esset passa Respublica! utinam sexcentos tyrannos non pertulisset! Salvis militibus, quos varia prœlia sustulerunt, salvis legionibus, quas Gallienus *male* victor occidit, quantum esset additum Reipublicæ? Siquidem nunc verba naufragii publici colligit nostra diligentia, ad Romanæ Reipublicæ decus. Pugnatum est enim apud Mœsos, & multa prœlia fuerunt apud Marcia-

nopolin, multi naufragio perierunt, plerique capti reges, captæ diverſarum gentium nobiles fœminæ, impletæ barbaris ſervis ſenibuſque cultoribus Romanæ provinciæ. Factus miles barbarus & colonus ex Gotho: nec ulla fuit regio quæ Gothum ſervum triumphali quodam ſervitio non haberet. Quid barbarorum noſtri videre majores? quid ovium? quid equarum, quas fama nobilitat, Celticarum? Hoc totum ad Claudii gloriam pertinet. Claudius & ſecuritate Rempublicam & opulentiæ nimietate donavit. Pugnatum præterea eſt apud Byzantios, ipſis qui ſuperfuerant Byzantiis fortiter facientibus: pugnatum apud Theſſalonicenſes, quos Claudio abſente obſederant barbari: pugnatum in diverſis regionibus: & ubique auſpiciis Claudianis victi ſunt Gothi, prorſus ut jam tunc Conſtantio Cæſari nepoti futuro, videretur Claudius ſecuram parare Rempublicam. Et bene venit in mentem, exprimenda eſt ſors quæ Claudio data eſſe perhibetur: eo magis, ut intelligant omnes, genus Claudii ad felicitatem Reipublicæ divinitus conſtitutum. Nam quum conſuleret factus Imperator, quamdiu imperaturus eſſet, ſors talis emerſit:

Tu qui nunc patrias gubernas oras,
Et mundum regis, arbiter Deorum;
. . . . in veteres tuis novellis,
Regnabunt etenim tui minores:
Et reges facient ſuos minores.

Item quum in Apennino de ſe conſuleret, reſponſum hujuſmodi accepit.

Ter-

Tertia dum Latio regnantem viderit æstas.

Item quum de posteris.

His ego nec metas rerum nec tempora pono.

Item quum de fratre Quintillo, quem consortem habere volebat imperii, respondit est.

Ostendent terris hunc tantum fata.

Quæ idcirco posui, ut sit omnibus clarum, Constantium divini generis virum, sanctissimum Cæsarem, & Augustæ ipsum familiæ esse, & Augustos multos de se daturum, salvis Diocletiano & Maximiano Augustis, & ejus fratre Galerio. Sed dum hæc a Divo Claudio aguntur, Palmyreni, ducibus Saba & Timogene, contra Ægyptios bellum sumunt: atque ab his, Ægyptia pervicacia & indefessa pugnandi continuatione vincuntur. Dux tamen Ægyptiorum Probatus Timogenis insidiis interemptus est. Ægyptii vero omnes se Romano Imperatori dediderunt, in absentis Claudii verba jurantes. Atticiano & Orphito Consulibus, auspicia Claudiana favor divinus adjuvit. Nam quum se in Hæmimontum multitudo Barbararum gentium quæ superfuerant, contulisset, illicita fame ac pestilentia laborarunt, ut jam Claudius dedignaretur & vincere. Denique finitum est asperrimum bellum, terroresque Romani nominis sunt depulsi. Vera dici fides cogit, simul ut sciant hi, qui adulatores nos existimari cupiũt, id quod historia dici postulat, non tacere. Eo tempore quo parta est plena victoria, plerique milites Claudii secundis rebus elati, quæ sapientium quoque animos fatigant, ita in prædam versi sunt, ut non cogitarent a paucis-

simis se posse fatigari, dū occupati animo atque corporibus, avertendis prædis inserviūt. Denique in ipsa victoria prope duo millia militum a paucis Barbaris, & iis qui fugerant, interempti sunt. Sed ubi hoc comperit Claudius, omnes qui rebelles animos extulerant, conducto exercitu rapit, atque in vincula Romam etiam mittit, ludo publico deputandos: ita id quod vel Fortuna vel miles egerat, virtute boni Principis antiquatum est: nec sola de hoste victoria, sed etiam vindicta præsumpta est. In quo bello quod gestum est, equitum Dalmatarum ingens exstitit virtus, quod originem ex ea provincia Claudius videbatur ostendere; quamvis alii Dardanum, & ab Ilio Trojanorum, atque ipso Dardano, sanguinem dicerent trahere. Fuerunt per ea tempora & apud Cretam Scythæ, & Cyprum vastare tentarunt; sed ubique morbo exercitu laborante, superati sunt. Finito sane bello Gothico, gravissimus morbus increbuit, tunc quum etiam Claudius affectus morbo mortales reliquit, & familiare virtutibus suis petiit cœlum. Quo ad Deos atque ad sidera demigrante, Quintillus frater ejusdem, vir sanctus, & sui fratris (ut verè dixerim) frater, delatum sibi omnium judicio suscepit imperium, non hereditarium, sed merito virtutum: qui factus esset Imperator, etiamsi frater Claudii principis non fuisset. Sub hoc Barbari qui superfuerant, Anchialo vastata, conati sunt Nicopolin etiam obtinere; sed illi provincialium virtute obtriti sunt. Quintillus autem ob brevitatem temporis, nihil dignum im-

pe-

perio gerere potuit; nam ſeptuadecima die, quod ſe gravem & ſerium contra milites oſtenderat, ac verum Principem pollicebatur, eo genere quo Galba, quo Pertinax, interemptus eſt. Et Dexippus quidem Claudium non dicit occiſum, ſed tantum mortuum: nec tamen addidit morbo, ut dubium ſentire videatur. Quoniam res bellicas diximus: de Claudii genere & familia ſaltem pauca dicenda ſunt, ne ea quæ ſcienda ſunt, præteriſſe videamur. Claudius, Quintillus, & Criſpus, fratres fuerunt. Criſpi filia, Claudia: ex ea & Eutropio, nobiliſſimo gentis Dardanæ viro, Conſtantius Cæſar eſt genitus. Fuerunt etiam ſorores, quarum una, Conſtantina nomine, nupta tribuno Aſſyriorum, in primis annis defecit. De avis nobis parum cognitum: varia enim plerique prodiderunt. Ipſe Claudius inſignis morum gravitate, inſignis vita ſingulari & unica caſtimonia, vini parcus, ad cibum promptus, ſtatura procerus, oculis ardentibus, lato & pleno vultu, digitis uſqueadeo fortibus ut ſæpe equis & mulis ictu pugni dentes excuſſerit. Fecerat hoc etiam adoleſcens in militia, quum, ludicro Martiali, in campo luctamen inter fortiſſimos quoſque monſtraret; nam iratus ei qui non balteum ſed genitalia ſibi contorſerat, omnes dentes uno pugno excuſſit. Quæ res indulgentiam mœruit, pudore vindictæ; ſiquidem tunc Decius Imperator, quo præſente fuerat perpetratum, & virtutem & verecundiam Claudii publice prædicavit: donatumque armillis & torquibus, a militum congreſſu faceſſere præcepit; ne quid atrocius quam

luctamen exigit faceret. Ipſi Claudio liberi nulli fuerunt: Quintillus duos reliquit: Criſpus, (ut diximus) filiam. Nunc ad judicia Principum veniamus, quæ de illo a diverſis edita ſunt: & eatenus quidem ut appareret quandoque Claudium Imperatorẽ futurum. Epiſtola Valeriani ad Zoſimionem procuratorem Syriæ: *Claudium Illyrianæ gentis virum, tribunum Martiæ quintæ legioni fortiſſimæ dedimus, virum devotiſſimis quibuſque ac fortiſſimis veterum præferendum. Huic ſalarium de noſtro privato ærario dabis, annuos frumenti modios tria millia, hordei ſex millia, laridi libras duo millia, vini veteris ſextarios tria millia quingentos, olei boni ſextarios centum quinquaginta, olei ſecundi ſextarios ſexcentos, ſalis modios viginti, ceræ pondo centum quinquaginta: fœni, paleæ, aceti, boleris, herbarum, quantum ſatis eſt: pellium tentoriarum decurias triginta, mulos annuos ſex, equos annuos tres, camelos annuas decem, mulas annuas novem: argenti in opere annua pondo quinquaginta, Philippeos noſtri vultus, annuos centum quinquaginta, & in ſtreuuis quadraginta ſeptem, & trientes centum ſexaginta. Item in caucos & ſcyphos pondo undecim: item in caucos & ſcyphos & zuma pondo undecim. Tunicas ruſſas militares annuas, ſagoclamydes annuas duas, fibulas argenteas inauratas duas, fibulam auream cum cacum Cypream unam. Balteum argenteum inauratum unum, annulum bigemmeum uncialem, brachialem unum unciarum ſeptem. Torquem libralem unum, caſſidem inauratam unam. Scuta chryſographata duo, loricam unam, quam refundat. Lanceas Herculeanas duas, aclydes duas, falces duas, falces fœnarias quatuor. Cocum, quem refun-*

fundat, unum: mulionem, quem refundat, unam. Mulieres ſpecioſas ex captivis duas. Albam ſubſericam unam, cum purpura ſuccubitana: ſubarmale unum cum purpura Maura: Notarium, quem refundat, unum: ſtructorem, quem refundat, unum. Accubitalium Cypriorum paria duo. Inſerulas puras duas: faſcias viriles duas: togam, quam refundat, unam. Latum clavum, quem refundat, unum. Venatores qui obſequantur, duos: carpentarium unum. Caram prætorii unum. Aquarium unum. Piſcatorem unum. Dulciarum unum. Ligni quotidiani pondo mille, ſi eſt copia: ſin minus, quantum fuerit, & ubi fuerit: coctilium quotidiana batilla quatuor. Balneatorem unum, & ad balneas ligna: ſin minus, lavetur in publico. Jam cetera quæ propter minutias ſuas ſcribi nequeunt, pro moderatione præſtabis, ſed ita ut vix bil adderetur: & ſi alicubi aliquid defuerit, non præſtetur, nec in nummo exigatur. Hæc autem omnia idcirco ſpecialiter, non quaſi tribuno, ſed quaſi duci detuli, quia vir talis eſt ut ei plura etiam deferenda ſint. Item ex epiſtola ejuſdem alia, inter cetera ad Ablavium Murænam præfectum prætorii. *Deſine autem conqueri, quod adhuc Claudius eſt tribunus, nec exercitus ducem loco accipit: unde etiam Senatum & populum conqueri jactabas: dux factus eſt, & dux totius Illyrici: habet in poteſtatem Thraciæ, Mœſias, Dalmatas, Pannonios, Dacos exercitus: vir ille ſummus, noſtro quoque judicio, ſperet Conſulatum, ſi ejus animo accommodum eſt, quando voluerit, accipiat prætorianam, accipiat præfecturam. Sane ſcias tantum ei a nobis decretum ſalarii, quantum habet Ægypti præfectura: tantum veſtium, quantum proconſulatui Africano detulimus: tantum argen-*

gen-

ludamen exigit faceret. Ipſi Claudio liberi nulli fuerunt: Quintillus duos reliquit: Criſpus, (ut diximus) filiam. Nunc ad judicia Principum veniamus, quæ de illo a diverſis edita ſunt: & eatenus quidem ut appareret quandoque Claudium Imperatorē futurum. Epiſtola Valeriani ad Zoſimionem procuratorem Syriæ: *Claudium Illyrianæ gentis virum, tribunum Martiæ quintæ legioni fortiſſimæ dedimus, virum devotiſſimis quibuſque ac fortiſſimis veterum præferendum. Huic ſalarium de noſtro privato ærario dabis, annuos frumenti modios tria millia, hordei ſex millia, laridi libras duo millia, vini veteris ſextarios tria millia quingentos, olei boni ſextarios centum quinquaginta, olei ſecundi ſextarios ſexcentos, ſalis modios viginti, cera pondo centum quinquaginta: fœni, paleæ, aceti, boleris, herbarum, quantum ſatis eſt: pellium tentoriarum decurias triginta, mulos annuos ſex, equos annuos tres, camelos annuas decem, mulas annuas novem: argenti in opere annua pondo quinquaginta, Philippeus noſtri vultus, annuos centum quinquaginta, & in ſtrenuis quadraginta ſeptem, & trientes centum ſexaginta. Item in caucos & ſcyphos pondo undecim: item in caucos & ſcyphos & zuma pondo undecim. Tunicas ruſſas militares annuas, ſagoeblamydes annuas duas, fibulas argenteas inauratas duas, fibulam auream: cumacum Cypream unam. Balteum argenteum inauratum unum, annulum bigemmeum uncialem, brachialem unum unciarum ſeptem. Torquem libralem unum, caſſidem inauratam unam. Scuta chryſographata duo, loricam unam, quam refundat. Lanceas Herculeanas duas, aclydes duas, falces duas, falces fœnarias quatuor. Cocum, quem refun-*

fundat, unum: mulionem, quem refundat, unam, Mulieres ſpecioſas ex captivis duas. Albam ſabſericam unam, cum purpura ſuccubitana: ſabarmale unum cum purpura Maura: Notarium, quem refundat, unum: ſtructorem, quem refundat, unum. Accubitalium Cypriorum paria duo. Inſerulas puras duas: faſcias viriles duas: togam, quam refundat, unam. Latum clavum, quem refundat, unum. Venatores qui obſequantur, duos: carpentarium unum. Curam prætorii unum. Aquarium unum. Piſcatorem unum. Dulciarum unum. Ligni quotidiani pondo mille, ſi eſt copia: ſin minus, quantum fuerit, & ubi fuerit: coctilium quotidiana batilla quatuor. Balneatorem unum, & ad balneas ligna: ſin minus, lavetur in publico. Jam cetera quæ propter minutias ſuas ſcribi nequeunt, pro moderatione præſtabis, ſed ita ut nihil adderetur: & ſi alicubi aliquid defuerit, non præſtetur, nec in nummo exigatur. Hæc autem omnia idcirco ſpecialiter, non quaſi tribuno, ſed quaſi duci detuli, quia vir talis eſt ut ei plura etiã deferenda ſint. Item ex epiſtola ejuſdem alia, inter cetera ad Ablavium Murænam præfectum prætorii. *Deſine autem conqueri, quod adhuc Claudius eſt tribunus, nec exercitus ducem loco accipit: unde etiam Senatum & populum conqueri jactabas: dux factus eſt, & dux totius Illyrici: habet in poteſtatem Thracias, Mœſias, Dalmatas, Pannonios, Dacos exercitus: vir ille ſummus, noſtro quoque judicio, ſperet Conſulatum, ſi ejus animo accommodum eſt, quando voluerit, accipiat. prætorianam, accipiat præfecturam. Sane ſcias tantum ei a nobis decretum ſalarii, quantum habet Ægypti præfectura: tantum veſtium, quantum proconſulatui Africano detulimus: tantum ar-*

gen-

genti, quantum accipit curator Illyrici Metatius: tantum ministeriorum, quantum nos ipsi nobis per singulas quasque decernimus civitates; ut intelligant omnes, quæ sit nostra de viro tali sententia. Item epistola Decii de eodem Claudio: *Decius Messalæ præsidi Achaiæ salutem*, inter cetera. *Tribunum vero Claudium, optimum juvenem, fortissimum militem, constantissimum civem, castris, Senatui & Reipublicæ necessarium, in Thermopylas ire præcepimus: mandata eidem cura Peloponnensium; scientes neminem melius omnia quæ injungimus, esse curaturum. Huic ex regione Dardania dabis milites ducentos, ex cataphractariis centum, ex equitibus centum & sexaginta, ex sagittariis Creticis sexaginta, ex tyronibus bene armatos mille; nam bene illi novi creduntur exercitus, neque enim illo quisquam devotio, fortior, gravior invenitur.* Item epistola Gallieni, quum nuntiatum esset per frumentarios, Claudium irasci quod ille mollius viveret: *Nihil me gravius accepit quam quod notoria tua intimasti, Claudium parentem amicumque nostrum, insinuatis sibi falsis plerisque, graviter irasci. Quæso igitur, mi Venuste, si mihi fidem exhibes, ut eum facias a Grato & Herennniano placari, nescientibus hoc militibus Dacisinnis, qui jam sæviunt, ne graviter ferant. Ipse ad eum dona misi: quæ ut libenter accipiat tu facies. Curandum præterea est ne me hoc scire intelligat, ac sibi succensere judicet & pro necessitate ultimum consilium capiat. Missi autem ad eum pateras gemmatas trilibres duas, scyphos aureos gemmatos trilibres duos: discum corymbiatum argenteum librarum viginti: lancem argenteum librarum triginta. Patinam argenteam bederatam libra-*

rum

rum viginti & trium: Voleta halieuticum argenteum librarum viginti. Urceos duos auro inclusos, argenteos librarum sex, & in vasis minoribus argenti libras vigintiquinque: Calices Ægyptios, operisque diversi, decem: Chlamydes veri luminis limbatas duas. Vestes diversas sedecim: Albam subsericam, paragaudem triuncem unam: Zancbas de nostris Partbicis paria tria: Singiliones Dalmatenses decem: Chlamydem Dardanicam mantuelem unam: Penulam Illyricianam unam: Bardocucullum unum: Cucutia villosa duo: Oraria Sarabudena quatuor: Aureos Valerianos centum quinquaginta, Trientes Saloninianos trecentos. Habuit & Senatus judicia, priusquam ad imperium perveniret, ingentia; nam quum esset nuntiatum, illum cum Marciano fortiter contra gentes in Illyrico dimicasse, acclamavit Senatus: *Claudi dux fortissime, habeas virtutibus tuis, devotioni tuæ. Claudio statuam omnes dicamus. Claudiam Consulem omnes cupimus. Qui amat Rempublicam, sic agit: qui amat Principes, sic agit. Antiqui milites sic egerunt. Felicem te, Claudi, judicio Principum, felicem te virtutibus tuis, Consulem te, te prafectum. Vivas Valerie: ameris a Principe.* Longum est tam multa, quam mœruit vir ille, perscribere: unum tamen tacere non debeo, quod illum & Senatus & populus, ante imperium, & in imperio, & post imperium sic dilexit, ut satis constet, neque Trajanum, neque Antoninos, neque quemquam alium Principem sic amatum.

FLA-

Digitized by Google

FLAVIUS VOPISCUS.

Digitized by Google

FLAVII VOPISCI.

FLA-

Digitized by Google

FLAVII VOPISCI

VITA ET SCRIPTA

EX

GERARDI JOANNIS VOSSII.

Lib. II. Cap. VII. de Hiſtoricis Latinis.

FLavius Vopiſcus Syracuſius edidit vitam Aureliani Imper. Item Taciti Imp. & fratris ejus Floriani. Ad hæc Probi, quam ad Celſum ſcripſit: nempe Rufum Celſum, ut in Firmo vocat. Edidit item quadrigam tyrannorum, Firmi, Saturnini, Proculi, & Bonoſi. Præterea trigam imperatorum, Cari puta, Numeriani, & Carini. Neque præter iſta, quæ hodie exſtant, quicquam, vel ab ipſo auctore, vel ab alio ſcriptore, citatur. Qua vixerit ætate, non uno colligere eſt argumento. Avum enim ſuum interfuiſſe dicit concioni, quum Aper manu occideretur Diocletiani. In Carino autem quatuor baſce principes laudat, Diocletianum, Maximianum, Galerium, & Conſtantium: atque horum, ſingulis

gulis libris, vitam esse proditam ait ab Claudio Eusthenio, qui Diocletiano ab epistolis erat: atque hoc idcirco a se dici, ne quis rem tantam a se petat, maxime quum vel virorum principum vita non sine reprehensione dicatur. *Unde liquet, vixisse post obitum Constantii Chlori, qui Constantini M. pater fuit. Et tamen in Aureliano ait*: Et est quidem jam Constantius Imp. *Sed, puto, ab Aureliano scribendi initium fecit. Carinum vero in literas misit post obitum Constantii. Vel hoc verum est, vel scribi debet*, jam Constantinus Imper. *vel intelligendus Constantius, Constantini fil. At omnino verius, quod primo loco dicebam. Nam Aurelianum multo ante alios editum fuisse, verba hæc ostendunt in Proba*: Sed non patiar ego ille, a quo dudum solus Aurelianus est expetitus, cujus vitam, quantum potui, persecutus, Tacito Florianoque jam scriptis, non me ad probi facta conscendere: si vita suppetet, omnes, qui superstant, usque ad Maximianum Diocletianumque dicturus. *In Vopisco, præter eruditionem, illud etiam laudamus, quod omnia ordine narrat meliori, quam factum fuit a Spartiano, Capitolino, atque aliis historiæ Augustæ scriptoribus, in quibus pleraque valde turbata. Ceterum decreverat quoque memoriæ tradere vitam Apollonii Tyanei, vani illius, cujus magicas fraudes veris Christi miraculis opponebant gentiles. Hunc impostorem Vopiscus in Aure-*

lia-

liano appellat celeberrima famæ auctoritatiſque ſapientem, veterem philoſophum, amicum verum deorum, ipſum etiam pro numine frequentandum. *Et poſt aliqua de eodem ait:* Quid enim illo viro ſanctius, venerabilius, antiquius, diviniuſque inter homines fuit? Ille mortuis reddidit vitam. Ille multa ultra homines & fecit, & dixit: quæ qui volet noſſe, Græcos legat libros, qui de ejus vita conſcripti ſunt. *Ex his cognoſcere eſt, ut Vopiſcus magnis follibus propudioſa fuerit mendacia ſpiraturus, ſi ſcripſiſſet vitam Apollonii, quam continuo poſt promittit, his verbis:* Ipſe autem, ſi vita ſuppetat, atque ipſius viri favori uſquequaque placuerit, breviter ſaltem tanti viri facta in literas mittam: non quo illius viri geſta munere mei ſermonis indigeant, ſed ut ea, quæ miranda ſunt, omnium voce prædicentur.

Digitized by Google

FLAVII VOPISCI SYRACUSII DIVUS AURELIANUS.

Hilaribus, quibus omnia festa & fieri debere scimus & dici, impletis solemnibus, vehiculo suo me & judiciali carpento præfectus Urbis vir illustris, ac præfata reverentia nominandus, Junius Tiberianus accepit. Ibi quum animus, a causis atque a negotiis publicis solutus ac liber, vacaret, sermonem multum a Palatio usque ad hortos Valerianos instituit: & in ipso præcipue de vita Principum. Quumque ad templum Solis veniissemus, ab Aureliano Principe consecratum, quod ipse nonnihilum ex ejus origine sanguinem duceret, quæsivit a me, quis vitam ejus in literas retuliisset. Cui ego quum respondissem, neminem a me Latinorum, Græcorum aliquos lectitatos, dolorem gemitus sui vir sanctus per hæc

verba profudit; *Ergo Therſitem, Sinonem, ceteraque illa prodigia vetuſtatis, & nos bene ſcimus, & poſteri frequentabunt? Divum Aurelianum, clariſſimum Principem, ſeveriſſimum Imperatorem, per quem totus Romano nomini orbis eſt reſtitutus, poſteri neſcient? Deus avertat hanc amentiam. Et tamen, ſi bene novi, ephemeridas illius viri ſcriptas habemus, etiam bella, charactere hiſtorico digeſta, quæ velim accipias, & per ordinem ſcribas; additis quæ ad vitam pertinent. Quæ omnia ex libris linteis, in quibus ipſe quotidiana ſua ſcribi præceperat, pro tua ſedulitate condiſces. Curabo autem ut tibi ex Ulpia bibliotheca & libri lintei proferantur. Tu velim Aurelianum ita ut eſt, quatenus potes, in literas mittas.* Parui ipſe quidem præceptis: accepi libros Græcos, & omnia mihi neceſſaria in manum ſumpſi: ex quibus & quæ digna erant memoratu in unum libellum contuli. Tu velim meum munus boni conſulas: & ſi hoc contentus non fueris, lectites Græcos, linteos etiam libros requiras, quos Ulpia tibi bibliotheca, quum volueris, miniſtrabit. Et quoniam ſermo nobis de Trebellio Pollione, qui a duobus Philippis uſque ad Divum Claudium, & ejus fratrem Quintillum, Imperatores tam claros, quam obſcuros memoriæ prodidit, in eodem vehiculo fuit, aſſerente Tiberiano, quod Pollio multa incuriosè, multa breviter prodidiſſet: me contra dicente, neminem ſcriptorum, quantum ad hiſtoriam pertinet, non aliquid eſſe mentitum: prodente quinetiam, in quo Livius, in quo Salluſtius,

ſtius; in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus, manifeſtis teſtibus convincerentur: pedibus in ſententiam tranſitum faciens, ac manum porrigens jucundam præterea: *Scribe* (inquit) *ut libet: ſerus, quod velis dicas, habiturus mendaciorum comites, quos hiſtoricæ eloquentiæ miramur autores.* Ac ne multa & frivola proœmiis odioſis intexam, Divus Aurelianus, ortus, ut plures loquuntur, Sirmii, familia obſcuriore: ut nonnulli, Dacia ripenſi. Ego autem legiſſe me memini autorem, qui eum Mœſia gebitum prædicaret. Et evenit quidem, ut de eorum virorum genitali ſolo neſciatur, qui humiliori loco nati, plerumque ſolum genitale confingunt, ut dent poſteritati de locorum ſplendore fulgorem: nec tamen magnorum principum virtutibus ſumma ſciendi eſt, ubi quiſque ſit genitus, ſed qualis in Republica fuerit. An Platonem magis commendat, quod Athenienſis fuerit, quam quod unicum ſapientiæ munus illuxerit? An eo minores inveniuntur Ariſtoteles Stagirita, Eleateſque Zenon, aut Anacharſis Scytha, quod in minimis nati ſunt viculis, quum illos ad cœlum omnis philoſophiæ virtus extulerit? Atque ut ad ordinem redeam: Aurelianus modicis ortus parentibus, a prima ætate ingenio vivaciſſimus, viribus clarus, nullum unquam diem prætermiſit, quamvis feſtum, quamvis vacantem, quo non ſe pilo & ſagittis ceteriſque armorum exerceret officiis. Matrem quidem ejus, Callicrates Tyrius, Græcorum longe doctiſſimus

ſcriptor, ſacerdotem templi Solis, in eo vico in quo habitabant parentes, fuiſſe dicit: habuiſſe quin etiam nonnihilum divinationis, adeo ut aliquando marito ſuo jurgans ingeſſerit, quum ejus & ſtultitiam increparet, & vilitatem: *En Imperatoris patrem*: ex quo conſtat illam mulierem ſciſſe fatalia. Idem dicit, auſpicia imperii Aureliano hæc fuiſſe: primum, pueri ejus pelvem ſerpentem plerunque cinxiſſe, neque unquam occidi potuiſſe: poſtremo ipſam matrem quæ hoc viderat, ſerpentem quaſi familiarem occidere noluiſſe. His accedit quod ex palliolo purpureo, quod Soli ſui temporis Imperator obtulerat, ſacerdos mulier crepundia filio feciſſe perhibetur. Addit etiam illud, quod vinctum faſciola Aurelianum aquila innoxie de cunis levaverit, & in aram poſuerit, quæ juxta ſacellum forte ſine ignibus erat. Idem autor eſt, vitulum matri ejus natum miræ magnitudinis, candidum, ſed purpurantibus maculis, ita ut haberet in latere uno avem, in alio coronam. Multa ſuperflua in eodem legiſſe memini: quippe qui aſſeverat etiam roſas, in ejuſdem mulieris chorte, nato Aureliano, exiſſe purpureas, odoris roſei, floris aurei. Fuerunt & poſtea multa omina jam militanti futuri, ut res monſtravit, imperii; nam ingrediente eo Antiochiam in vehiculo, quod præ vulnere tunc equo ſedere non poſſet, ita Pallium purpureum, quod in honorem ejus expanſum fuerat, decidit ut humeros ejus regeret. Et quum in equum tranſire vellet

let (quia invidioſum tunc erat vehiculis in civitate uti) equus eſt ei Imperatoris applicitus, cui per feſtinationem inſedit; ſed ubi comperit, ſemet ad ſuum traſtulit. Data eſt ei prætèrea, quum legatus ad Perſas iſſet, patera, qualis ſolet Imperatoribus dari a rege Perſarum, in qua inſculptus erat Sol, eo habitu quo colebatur in eo templo, in quo mater ejus fuerat ſacerdos. Donatus eidem etiam elephantus præcipuus, quem ille Imperatori obtulit: ſoluſque omnium privatus Aurelianus elephanti dominus fuit. Sed ut hæc & talia omittamus, fuit decorus, & gratia viriliter ſpecioſus: ſtatura procerior, nervis validiſſimis, vini & cibi paullo cupidior, libidinis raræ, ſeveritatis immenſæ, diſciplinæ ſingularis, gladii exerendi cupidus; nam quum eſſent in exercitu duo Aureliani tribuni, hic, & alius qui cum Valeriano captus eſt, huic ſignum exercitus appoſuerat *Manu ad ferrum*; ut ſi forte quæreretur quis Aurelianus aliquid vel feciſſet vel geſſiſſet, ſuggereretur: *Aurelianus Manu ad ferrum*, atque cognoſceretur. Privati hujus multa exſtant egregia facinora; nam erumpentes Sarmatas in Illyrico, cum trecentis præſidiariis ſolus atrivit. Refert Theoclius Cæſarianorum temporum ſcriptor, Aurelianum manu ſua bello Sarmatico uno die quadraginta & octo interfeciſſe, plurimis autem & diverſis diebus ultra nongentos quinquaginta; adeo ut etiam balliſtea pueri & ſaltatiunculas

in Aurelianum tales componerent, quibus diebus feſtis militariter ſaltitarent.

Mille, mille, mille, mille, mille, mille decollavimus.

Unus homo mille, mille, mille, mille, decollavimus.

Mille, mille, mille vivat, qui mille, mille occidit.

Tantum vini habet nemo, quantum fudit ſanguinis.

Hæc video eſſe perfrivola; ſed quia ſupra ſcriptus autor ita eadem ut ſunt Latine, ſuis ſcriptis inſeruit, tacenda eſſe non credidi. Idem apud Maguntiacum tribunus legionis ſextæ Gallicanæ, Francos irruentes, quum vagarentur per totam Galliam, ſic afflixit, ut trecentos ex his captos, ſeptingentis interemptis, ſub corona vendiderit. Unde iterum de eo facta eſt cantilena:

Mille Francos, mille Sarmatas ſemel & ſemel occidimus.

Mille, mille, mille, mille, mille Perſas quærimus.

Hic autem, ut ſupra diximus, militibus ita timori fuit, ut ſub eo, poſteaquam ſemel cum ingenti ſeveritate caſtrenſia peccata correxit, nemo peccaverit. Solus denique omnium, militem qui adulterium cum hoſpitis uxore commiſerat, ita punivit; ut duarum arborum capita inflecteret, quas ad pedes militis deligaret, eaſdemque ſubito dimitteret, ut ſciſſus ille utrimque penderet: quæ res ingentem timorem omnibus fecit. Hujus epiſtola militaris eſt ad vicarium

rium ſuum data hujuſmodi: *Si vis tribunus eſſe, imo ſi vis vivere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat. Uvam nullus auferat, ſegetem nemo deterat: oleum, ſal, lignum, nemo exigat: annona ſua contentus ſit: De præda boſtis, non de lacrimis provincialium, habeat. Arma terſa ſint: ferramenta ſamiata, calceamenta fortia. Veſtis nova veſtem veterem excludat. Stipendium in balteo, non in popina habeat. Torquem brachialem & anulum apponat: equum ſugmarium ſuum defricet, captum animal ſuum vendat, mulum centuriatum comiter curet. Alter alteri quaſi ſervus obſequatur: a mediciis gratis curentur: aruſpicibus nihil dent: in hoſpitiis caſte ſe agant: qui litem fecerit, vapules.* Inveni nuper, in Ulpia bibliotheca inter linteos libros, epiſtolam Divi Valeriani de Aureliano Principe ſcriptam, quâm ad verbum, ut decebat, inſerui: *Valerianus Auguſtus Antonino Gallo conſuli. Culpas me familiaribus literis, quod Poſtumio meum Gallienum, magis quam Aureliano commiſerim; quum utique & ſeveriori & puer credendus fuerit & exercitus: nec tu id diutius judicabis, ſi bene ſcieris quantæ ſit Aurelianus ſeveritatis. Nimius eſt, multus eſt, gravis eſt, & ad noſtra jam non facit tempora. Teſtor autem omnes Deos me etiam timuiſſe, ne quid etiam ergà filium meum ſeverius, ſi quid ille freciſſet (at eſt natura pronus ad ludrica) ſevius cogitaret.* Hæc epiſtola indicat quantæ fuerit ſeveritatis, ut illum Valerianus etiam timuiſſe ſe dicat. Ejuſdem Valeriani alia eſt epiſtola, quæ laudes illius continet: quam ego ex

ſcri-

ſcriniis præfecturæ urbanæ protuli; nam illi Romam venienti ſalaria ſui ordinis ſunt decreta. Exemplum epiſtolæ: *Valerianus Auguſtus Cejonio Albino prefecto urbi. Vellemus quidem ſingulis quibuſque devotiſſimis Reipublicæ viris multo majora deferre compendia quam eorum dignitas poſtulat, maxime ubi bonorem vita commendat; debet enim quid, præter dignitatem pretium eſſe meritorum. Sed facit rigor publicus, ut accipere de provinciarum oblationibus, ultra ordinis ſui gradum, nemo plus poſſit. Aurelianum fortiſſimum virum, ad inſpicienda & ordinanda caſtra omnia deſtinavimus: cui tantum a nobis, atque ab omni Republica, communi totius exercitus confeſſione, debetur, ut digna illo vix aliqua, vel nimis magna ſint munera. Quid enim in illo non clarum? quid non Corvinis & Scipionibus conferendum? Ille liberator Illyrici, ille Galliarum reſtitutor, ille dux magni totius exempli. Et tamen nihil preterea poſſum addere tanto viro ad muneris gratiam, quam patitur ſobria & bene gerenda Reſpublica. Quare ſinceritas tua, mi parens cariſſime, ſupradicto viro efficiet, quamdiu Rome fuerit, panes militares, caſtrenſes quadraginta, vini menſalis ſextarios quadraginta, porcellum dimidium, gallinaceos duos, porcinæ pondo triginta, bubulæ pondo quadraginta, olei ſextarium unum, & item olei ſecundi ſextarium unum, liquaminis ſextarium unum, ſalis ſextarium unum, herbarum, holerum quantum ſatis eſt. Sane quoniam ei aliquid præcipue decernendum eſt, quamdiu Rome fuerit, pabula extra ordinem decernes: ipſi autem ad ſumptus, aureos Antoninianos diurnos binos, argenteos Philip-*

lippeos minutulos, quinquagenos, aris denarios centum, reliqua per præfectos erarii prabebuntur. Frivola hæc fortaſſis cuipiam, & nimis levia eſſe videantur; ſed curioſitas nihil recuſat. Habuit ergo multos ducatus, plurimos tribunatus, vicarias ducum & tribunorum, diverſis temporibus, prope quadraginta; uſqueadeo ut etiam Ulpii Criniti (qui ſe de Trajani genere referebat, & fortiſſimi re vera viri, & Trajani ſimillimi, qui pictus eſt cum eodem Aureliano in templo Solis, quem Valerianus Cæſaris loco habere inſtituerat,) vicem ſumeret, exercitum duceret, limitem reſtitueret, prædam militibus daret: Thracias bobus, equis, mancipiis, captivis locupletaret: manubias in Palatio collocaret: quingentos ſervos, duo millia vaccarum, equas mille, ovium decem millia, caprarum quindecim millia, in privatam villam Valeriani congereret. Tunc enim Ulpius Crinitus, publice apud Byzantium ſedenti, Valeriano in thermis egit gratias, dicens, magnum de ſe judicium habitum quod eidem vicarium Aurelianum dediſſet; quare eum ſtatuit arrogare. Intereſt epiſtolas noſſe Aureliano ſcriptas, & ipſam arrogationem. Epiſtola Valeriani ad Aurelianum: *Si eſſet alius, Aureliane jucundiſſime, qui Ulpii Criniti vicem poſſet implere; tecum de ejus virtute ac ſedulitate conferrem: nunc tecum requirere potuiſſem. Suſcipe bellum a parte Nicopolis, ne nobis ægritudo Criniti obſit. Fac quidquid potes. Multa non dico: in tuo erit poteſtate militia magiſterium. Habes ſa-*

gi-

gitarios Ityræos trecentos, Armenios ſexcentos; Arabas centum quinquaginta, Saracenos ducentos, Meſopotamios auxiliares quadringentos: habes legionem tertiam Felicem, & equites cataphractarios octingentos. Tecum erit Hartomundus, Haldegaſtes, Hildemundus, Cariovi-ſcus. Commeatus a præfectis neceſſarius in omnibus caſtris eſt conſtitutus. Tuum eſt, pro virtutibus tuis atque ſolertia, illic hiemalia & æſtiva diſponere, ubi tibi nihil deerit: quærere præterea ubi carrago ſit hoſtium, & vere ſcire quanti qualeſque ſint; ut non vinum aut annona conſumatur, aut tela jaciantur, in quibus res bellica conſtituta eſt. Ego de te tantum, Deo favente, ſpero, quidquid de Trajano, ſi viveret, poſſet ſperare Reſpublica. Neque enim minor eſt, in cujus locum fidemque te legi. Conſulatum cum eodem Ulpio Cribito in annum ſequentem a die undecimo Kalendarum Januarum in locum Gallieni & Valeriani, ſperare te convenit ſumptu publico; levanda eſt enim paupertas eorum hominum, qui diu Reipublicæ viventes, pauperes ſunt, & nullorum magis. His quoque literis indicatur quantus fuerit Aurelianus, & re vera: neque quiſquam aliquando ad ſummam rerum pervenit, qui non a prima ætate gradibus virtutis aſcenderit. Literæ de Conſulatu: *Valerianus Auguſtus Ælio Xifidio præfecto ærarii. Aureliano, cui Conſulatum detulimus ob paupertatem, qua ille magnus eſt, ceteris major, dabis ad editionem Circenſium aureos Antoninianos trecentos, argenteos Philippeos minutulos tria millia, in ære feſtertium quinquagies, tunicas multicias viriles decem, lineas Ægyptias vigin-*

ti,

ei, mantelia Cypria paria duo, tapetia Afra decem, stragula Maura decem, porcos centum, oves centum: convivium autem publicum edi jubebis Senatoribus, Equitibus Romanis: hostias majores duas, minores quatuor. Et quoniam etiam de arrogatione aliqua me dixeram positurum, quæ ad tantum Principem pertinerent, quæso ne odiosior verbosiorve ea re videar; quam fidei causa inserendam credidi ex libris Acholii, qui Magister admissionum Valeriani Principis fuit, libro Actorum ejus nono. Quum consedisset Valerianus Augustus in thermis apud Byzantium, præsente exercitu, præsente etiam officio Palatino, assidentibus Memmio Fusco Consule ordinario, Bæbio Macro præfecto prætorii, Quinto Ancario præside Orientis: assidentibus etiam a parte læva Avulnio Saturnino Scythici limitis duce, Murentio ad Ægyptum destinato, Julio Tryphone Orientalis limitis duce, & Mæceo Brundusino præfecto annonæ Orientis, & Ulpio Crinito duce Illyriciani limitis & Thracii, & Fulvio Bojo duce Rhætici limitis, Valerianus Augustus dixit: *Gratias tibi agit, Aureliane, Respublica, quod eam Gothorum potestate liberasti. Abundamus per te præda, abundamus gloria, & bis omnibus quibus Romana felicitas crescit. Cape igitur tibi pro rebus gestis tuis coronas murales quatuor, coronas vallares quinque, coronas navales duas, coronas civicas duas, hastas puras decem, vexilla bicolora quatuor, tunicas ducales russas quatuor, pallia proconsularia duo, togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem*

pro-

profundum, ſellam eboratam. Nam te Conſulem hodie deſigno, ſcripturus ad Senatum ut tibi deputet ſcipionem, deputet etiam faſces. Hæc enim Imperator non ſolet dare, ſed a Senatu, quando fit Conſul, accipere. Poſt hæc Valeriani dicta, Aurelianus ſurrexit, atque ad manus acceſſit, agens gratias militaribus verbis: quæ propria & ipſa apponenda decrevi. Aurelianus dixit: *Et ego, domine Valeriane, Imperator Auguſte, ideo cuncta feci, ideo vulnera patienter excepi, ideo & equos & cantherios meos laſſavi, ut mihi gratias ageret Reſpublica, & conſcientia mea. At tu plus feciſti; ago ego gratias bonitati tuæ, & accipio Conſulatum quem das. Dii faciant & Deus certus Sol, ut & Senatus de me ſic judicet.* Agentibus igitur gratias omnibus circumſtantibus, Ulpius Crinitus ſurrexit, atque hac oratione uſus eſt: *Apud majores noſtros, Valeriane Auguſte, quod & familiæ meæ amicum ac proprium fuit, ab optimis quibuſque in filiorum locum fortiſſimi viri ſemper electi ſunt, ut vel ſenescentes familias, vel fetus matrimoniis jam caducos ſubſtitutæ fecunditas prolis ornaret. Hoc igitur quod Coccejus Nerva in Trajano adoptando, quod Ulpius Trajanus in Hadriano, quos Hadrianus in Antonino, & ceteri deinceps poſita ſuggeſtione fecerunt, jam in arrogando Aureliano, quem mibi vicarium judicii tui auctoritate feciſti, cenſui eſſe referendum. Jube igitur ut lege agatur, ſitque Aurelianus heres ſacrorum, nominis & bonorum, totiuſque juris, Ulpio Crinito jam Conſulari viro, ipſe actutum te judice conſularis.* Longum eſt cuncta pertexere. Nam & actæ ſunt Crinito a Va-

Valeriano gratiæ: & adoptio, ut ſolebat, impleta. Memini me in quodam libro Græco legiſſe (quod tacendum eſſe non credidi) mandatum eſſe Crinito a Valeriano, ut Aurelianus adoptaretur, idcirco præcipue quod pauper eſſet; ſed hoc in medio relinquendum puto. Et quoniam ſuperius epiſtolam poſui, qua ſumptus Aureliano ad Conſulatum delatus eſt; quare poſuerim, rem quaſi frivolam, eloquendum putavi. Vidimus proxime Conſulatum Furii Placidi tanto ambitu in Circo editum, ut non præmia dari aurigis, ſed patrimonia viderentur; quum darentur tunicæ ſubſericæ, lineæ paragaudæ, darentur etiam equi, ingemiſcentibus frugi hominibus. Factum eſt enim ut jam divitiarum ſit, non hominum, Conſulatus; quia utique ſi virtutibus defertur, editorem ſpoliare non debent. Perierunt caſta illa tempora, & magis ambitione populari peritura ſunt. Sed nos (ut ſolemus) hanc quoque rem in medio relinquimus. His igitur tot ac talibus præjudiciis muneribuſque fultus, Claudianis temporibus tantus enituit, ut, poſt eum Quintillo quoque fratre ejus interempto, ſolus teneret imperium, Aureolo interfecto, cum quo Gallienus fecerat pacem. Hoc loco tanta eſt diverſitas hiſtoricorum, & quidem Græcorum, ut alii dicant, invito Claudio ab Aureliano Aureolum interfectum: alii mandante ac volente: alii ab Imperatore jam Aureliano eundem occiſum: alii vero adhuc privato. Sed hæc quoque media relinquemus, ab ipſis

ipſis petenda, per quos in literas miſſa ſunt. Illud tamen conſtat, omne contra Mœotidas bellum, Divum Claudium nulli magis quam Aureliano credidiſſe. Exſtat epiſtola, quam ego [ut ſoleo] fidei cauſa, imo ut alios annalium ſcriptores feciſſe video, inſerendam putavi: *Flavius Claudius Valerio Aureliano ſuo ſalutem. Expetit a te manus ſolitum noſtra Reſpublica. Aggredere: quid moraris? Tuo magiſterio milites uti volo, tuo ductu tribunos. Gothi oppugnandi ſunt: Gothi a Thraciis amovendi. Eorum enim plerique Hæmontum Europamque vexant, qui te pugnante fugerunt. Omnes exercitus Thracicos, omnes Illyricianos totumque limitem in tua poteſtate conſtituo, ſolitam en nubis ede virtutem. Tecum erit etiam frater Quintillus, quum occurrerit. Ego aliis rebus occupatus, ſummam belli illius virtutibus tuis credo: Miſi ſane equos decem, loricas duas, & cetera, quibus munire ad bellantem neceſſitas cogit.* Secundis igitur prœliis uſus auſpiciis Claudianis, Rempublicam in integrum reddidit: atque ipſe ſtatim (ut ſupra diximus) conſenſu omnium legionum factus eſt Imperator. Equites ſane omnes ante imperium ſub Claudio Aurelianus gubernavit, quum offenſam magiſtri eorum incurriſſent, quod temere, Claudio non jubente, pugnaſſent. Item Aurelianus contra Svevos & Sarmatas iiſdem temporibus vehementiſſime dimicavit, ac florentiſſimam victoriam retulit. Accepta eſt ſane clades ſub Aureliano a Marcomannis per errorem; nam dum is a fronte non curat occurrere, ſubito hoſtes erupere:

dum-

dumque illos a dorſo perſequi parat, omnia circa Mediolanum graviter evaſtata ſunt: poſtea tamen ipſi quoque Marcomanni ſuperati ſunt. In illo autem timore, quo Marcomanni cuncta vaſtabant, ingentes Romæ ſeditiones motæ ſunt, paventibus cunctis ne eadem quæ ſub Gallieno fuerant, provenirent; quare etiam libri Sibyllini, noti beneficiis publicis, inſpecti ſunt: inventumque, ut incertis locis ſacrificia fierent, quæ Barbari tranſire non poſſent. Facta denique ſunt ea quæ præcepta fuerant, in diverſo cærimoniarum genere: atque ita Barbari reſtiterunt, quos omnes Aurelianus carptim vagantes occidit. Libet ipſius Senatuſconſulti formam exponere, quo libros inſpici clariſſimorum juſſit autoritas. Die tertio Idus Januarias, Fulvius Sabinus prætor urbanus dixit: *Referimus ad vos, Patres Conſcripti, Pontificum ſuggeſtionem, & Aureliani Principis literas, quibus jubetur ut inſpiciantur fatales libri, quibus ſpes belli terminandi ſacrato Deorum imperio continetur. Scitis enim ipſi, quotieſcumque gravior aliquis exſtitit motus, eos ſemper inſpectos: neque prius mala publica eſſe finita, quam ex iis ſacrificiorum præceſſit autoritas.* Tunc ſurrexit primæ ſententiæ Ulpius Syllanus, atque ita loquutus eſt: *Sero nimis, Patres Conſcripti, de Reipublicæ ſalute conſulimus, ſero ad fatalia juſſa reſpicimus, more languentium, qui ad ſummos medicos viſi in ſumma deſperatione non mittunt: proinde quaſi peritioribus viris major facienda ſit cura; quum omnibus morbis occurri ſit melius. Meminiſtis enim, Pa*

Vres Conſcripti, me in hoc ordine ſæpe dixiſſe, jam tum quum primum nuntiatum eſt Marcomannos erupiſſe, conſulenda Sibyllæ decreta, utendum Apollinis beneficiis, inſerviendum Deorum immortalium præceptis: recuſaſſe vero quoſdam, & cum ingenti calumnia recuſaſſe, quum adulando dicerent, tantam Principis eſſe virtutem, ut opus non ſit Deos conſuli; proinde quaſi & ipſe vir magnus non Deos colat, non de Diis immortalibus ſperet. Quid plura? audivimus literas quibus rogavit opem Deorum, quæ nunquam cuiquam turpis eſt ut vir fortiſſimus adjuvetur. Agite igitur, Pontifices, qua puri, qua mundi, qua ſancti, qua veſtita animiſque ſacris commodi, templum adſcendite, ſubſellia laureata conſtituite, veteranis manibus libros evolvite, fata Reipublicæ, quæ ſunt æterna, perquirite: patrimis matrimiſque pueris carmen indicite: nos ſumptum ſacris, nos apparatum ſacrificiis, nos agris ambarvalia indicemus. Poſt hæc interrogati plerique Senatores, ſententias dixerunt, quas longum eſt innectere: deinde aliis manus porrigentibus, aliis pedibus in ſententias euntibus, pleriſque verbo conſentientibus, conditum eſt Senatuſconſultum. Itum eſt deinde ad templum, inſpecti libri, prodita verſus, luſtrata Urbs, cantata carmina, amburbium celebratum, ambarvalia promiſſa: atque ita ſolemnitas quæ jubebatur, expleta. Eſt epiſtola Aureliani de libris Sibyllinis, nam ipſam quoque indidi ad fidem rerum: *Miror vos, Patres ſancti, tamdiu de aperiendis Sibyllini dubitaſſe libris; perinde quaſi in Chriſtianorum eccleſia non in templo Deorum omnium, tractaretis. Agite igitur,*

tur, & caſtimonia pontificum, cærimoniiſque ſolemnibus juvate Principem, neceſſitate publica laborantem. Inſpiciantur libri: quæ facienda fuerint celebrentur, quemlibet ſumptum, cujuslibet gentis captivos, qualibet animalia regia non abnuo, ſed libens offero: neque enim indecorum eſt Diis juvantibus vincere; ſic apud majores noſtros multa finita ſunt bella, ſic cœpta. Si quid eſt ſumptum, datis ad præfectum ærarii literis decerni juſſi: eſt præterea veſtræ autoritatis arca publica, quam magis refertam eſſe reperio, quam cupio. Quum autem Aurelianus vellet omnibus ſimul facta exercitus ſui conſtipatione concurrere, tanta apud Placentiam clades accepta eſt, ut Romanum pæne ſolveretur imperium. Et cauſa quidem hujus periculi perfidia & calliditas Barbarici fuit motus; nam quum congredi aperto Marte non poſſent, in ſilvas ſe denſiſſimas contulerunt: atque ita noſtros veſpera incumbente turbarunt. Denique niſi divina ope, poſt inſpectionem librorum ſacrificiorumque curas, monſtris quibuſdam ſpeciebuſque divinis impliciti eſſent barbari, Romana victoria non fuiſſet. Finito prœlio Marcomannico, Aurelianus, ut erat natura ferocior, plenus irarum Romam petit, vindictæ cupidus, quam ſeditionum aſperitas ſuggerebat: incivilius denique uſus imperio, vir alias optimus, ſeditionum autoribus interemptis, cruentius ea quæ mollius fuerant curanda, compeſcuit. Interfecti ſunt enim nonnulli etiam nobiles Senatores, quum his leve quiddam & quod contemni a mitiore Prin-

cipe potuiſſet, vel unus, vel levis, vel vilis teſtis obiiceret. Quid multa? Magnum illud, & quod jam fuerat, & quod non fruſtra ſperatum eſt, infamiæ triſtioris ictu contaminavit imperium: timeri cœpit Princeps optimus, non amari, quum alii dicerent, perfodiendum talem Principem, non optandum: alii, bonum quidem medicum, ſed mala ratione curantem. His actis, quum videret poſſe fieri ut aliquid tale iterum, quale ſub Gallieno evenerat, proveniret; adhibito conſilio Senatus, muros Urbis Romæ dilatavit; nec tamen pomœrio addidit eo tempore, ſed poſtea. Pomœrio autem nemini Principum licet addere, niſi ei qui agri Barbarici aliqua parte Romanam Rempublicam locupletaverit. Addidit autem Auguſtus, addidit Trajanus, addit Nero, ſub quo Pontus Polemoniacus & Alpes Cottiæ Romano nomini tributæ. Traſactis igitur quæ ad ſectiones, atque Urbis ſtatum & civilia pertinebant, contra Palmyrenos, id eſt contra Zenobiam quæ filiorum nomine Orientale tenebat imperium, iter flexit. Multa in itinere ac magna bellorum genera confecit. Nam in Thraciis & in Illyrico occurrentes Barbaros vicit: Gothorum quinetiam ducem Cannabã, ſive Cannabaudem, cum quinque millibus hominum trans Danubium interemit. Atque inde per Byzantium in Bithyniam tranſitum fecit, eamque nullo certamine obtinuit. Multa ejus magna & præclara, tam facta, quam dicta ſunt; ſed omnia libro innectere nec poſſumus faſtidii evitatione,

nec

nec volumus. Sed ad intelligendos mores atque virtutem pauca libanda ſunt; nam quum Thyanam veniſſet, eamque occluſam reperiſſet, iratus dixiſſe fertur: *Canem in hoc oppido non relinquam*. Tunc & militibus acrius incumbentibus ſpe prædæ, & Heraclammone quodam, timore ne inter ceteros occideretur, patriam ſuam prodente, civitas capta eſt. Sed Aurelianus duo ſtatim præcipua, quod unum ſeveritatem oſtenderet, alterum lenitatem, ex imperatoria mente monſtravit; nam & Heraclammonem proditorem patriæ ſuæ ſapiens victor occidit: & quum milites juxta illud dictum, quo canem ſe relicturum apud Thyanæos negarat, everſionem urbis expoſcerent, reſpondit iis: *Canem*, inquit, *negavi in hac urbe me relicturum: canes omnes occidite*. Grande Principis dictum, grandius militum votum; nam dictum Principis, quo præda negabatur, civitas ſervabatur, totus exercitus, ita quaſi ditaretur, accepit. Epiſtola de Hereclammone: *Aurelianus Auguſtus Mallio Chiloni. Occidi paſſus ſum cujus quaſi beneficio Thyanam recepi. Ego vero proditorem amare non potui: & libenter tuli quod eum milites occiderunt*: neque enim mihi fidem ſervare potuiſſet qui patriæ non pepercit. *Solum denique, ex omnibus qui oppugnabantur, campus accepit. Divitem hominem negare non poſſum, ſed cujus bona ejus liberis reddidi: ne quis me cauſa pecuniæ locupletem hominem occidi paſſum eſſe criminaretur*. Capta autem civitas eſt miro modo; nam quum Heraclammon locum oſtendiſſet, ag-

geris naturali ſpecie tumentem, qua poſſet. Aurelianus occultus aſcendere, ille conſcendit, atque elata purpurea chlamyde, intus civibus, foris militibus ſe oſtendit: & ita civitas capta eſt, quaſi totus in muris Aureliani fuiſſet exercitus. Taceri non debet res quæ ad famam venerabilis viri pertinet. Fertur enim Aurelianum de Thyanæ civitatis éverſione vera dixiſſe, vera cogitaſſe: verum Apollonium Thyanæum celeberrimæ famæ autoritatiſque ſapientem, veterem philoſophum, amicum verum Deorum, ipſum etiam pro numine frequentandum, recipienti ſe in tentorium ea forma qua videtur, ſubito adſtitiſſe, atque hæc Latine, ut homo Pannonius intelligeret, verba dixiſſe: *Aureliane, ſi vis vincere, nihil eſt quod de civium meorum nece cogites. Aureliane, ſi vis imperare, a cruore innocentium abſtine. Aureliane, clementer ta age, ſi vis vincere.* Norat vultum philoſophi venerabilis Aurelianus, atque in multis, ejus imaginem viderat templis. Denique ſtatim attonitus, & imaginem & ſtatuas & templum eidem promiſit, atque in meliorem redit mentem. Hæc ego & a gravibus viris comperi, & in Ulpiæ bibliothecæ libris relegi, & pro majeſtate Apollonii magis credidi; quid enim illo viro ſanctius, venerabilius, antiquius, diviniuſque inter homines fuit? Ille mortuis reddidit vitam: ille multa ultra homines & fecit & dixit: quæ qui velit noſſe, Græcos legat libros qui de ejus vita conſcripti ſunt. Ipſe autem, ſi vita ſuppetat, atque ipſius vi-

viri favori uſquequaque placuerit, breviter ſaltem tanti viri facta in literas mittam: non quo illius viri geſta munere mei ſermonis indigeant; ſed ut ea quæ miranda ſunt, omnium voce prædicentur. Recepta Thyana, Antiochiam, propoſita omnibus impunitate, brevi apud Daphnen certamine obtinuit: atque inde præceptis, quantum probatur, venerabilis viri Apollonii parens, humanior atque clementior fuit. Pugnatum eſt poſt hæc de ſumma rerum contra Zenobiam & Zabam ejus ſocium apud Emeſſam magno certamine. Quumque Aureliani equites fatigati, jam pæne diſcederent, ac terga darent, ſubito vi numinis, quod poſtea proditum, hortante quadam divina forma, per pedites etiam equites reſtituti ſunt. Fugata eſt Zenobia cum Zaba, & pleniſſime parta victoria. Recepto igitur Orientis ſtatu, Emeſſam victor Aurelianus ingreſſus eſt, ac ſtatim ad templum Heliogabali tetendit, quaſi communi officio vota ſoluturus. Verum illic eam formam numinis reperit, quam in bello ſibi faventem vidit; quare & illic templa fundavit, donariis ingentibus poſitis: & Romæ Soli templum poſuit, majore honorificentia conſecratum, ut ſuo dicemus loco. Poſt hæc Palmyram iter flexit, ut ea oppugnata, laborum terminus fieret. Sed in itinere a latronibus Syris male accepto frequenter exercitu, multa perpeſſus eſt, & in obſidione uſque ad ictum ſagittæ periclitatus eſt. Epiſtola ipſius extat ad Mucaporem miſſa, in qua de e-

jus belli difficultate ultra pudorem imperialem fatetur: *Romani me modo dicunt bellum contra fœminam gerere, quaſi ſola mecum Zenobia & ſuis viribus pugnet, ac non boſtium, quantum ſi vir a me oppugnandus eſſet, in conſcientia & timore longe deteriore. Dici non poteſt quantum hic ſagittarum, qui belli apparatus, quantum teloram, quantum lapidum: nulla pars muri eſt que non binis & ternis baliſtis occupata ſit: ignes etiam tormentis jaciuntur. Quid plura? non quaſi fœmina pugnat, quaſi pœnam timens. ſed credo adjuturos Romanam Rempublicam Deos, qui nunquam noſtris conatibus defuerunt.* Denique fatigatus ac præ malis feſſus, literas ad Zenobiam miſit, deditionem illius petens, vitam promittens, quarum exemplum indidi: *Aurelianus Imperator Romani orbis, & receptor Orientis, Zenobiæ ceteriſque quos ſocietas tenet bellica. Sponte facere debuiſtis id quod meis literis nunc jubetur: deditionem præcipio impunitate vitæ propoſita, ita ut illic Zenobia cum tuis agas vitam, ubi te ex Senatus ampliſſimi ſententia collocavero. Gemmas, argentum, aurum, ſericum, equos, camelos in erarium Romanum conferas. Palmyrenis jus ſuum ſervabitur.* Hac epiſtola accepta, Zenobia ſuperbius inſolentiuſque reſcripſit, quam ejus fortuna poſcebat: credo ad terrorem; nam ejus quoque epiſtolæ exemplum indidi. *Zenobia regina Orientis, Aureliano Auguſto. Nemo adhuc prater te quod poſcis, literis petiit. Virtute faciendum eſt quidquid in rebus bellicis eſt gerendum: Deditionem meam petis: quaſi neſcias Cleopatram*

gram reginam perire maluiſſe, quam in qualibet vivere dignitate. Nobis Perſarum auxilia non deſunt, quæ jam ſperamus: pro nobis ſunt Saraceni, pro nobis Armenii. Latrones Syri exercitum tuum, Aureliane, vicerunt: quid igitur ſi illa venerit manus quæ undique ſperatur? pones profecto ſupercilium, quo nunc mihi deditionem, quaſi omnifariam victor, imperas.

Hanc epiſtolam Nicomachus ſe tranſtuliſſe in Græcum ex lingua Syrorum dicit, ab ipſa Zenobia dictatam; nam illa ſuperior Aureliani, Græca miſſa eſt. His acceptis literis, Aurelianus non erubuit, ſed iratus eſt: ſtatimque collecto exercitu ac ducibus ſuis undique Palmyram obſedit: neque quidquam vir fortis reliquit quod aut imperfectum videretur aut incuratum. Nam & auxilia quæ a Perſis miſſa fuerant intercepit: & alas Saracenas Armeniaſque corrupit, atque ad ſe, modo ferociter, modo ſubtiliter, tranſtulit: denique poſt multa mulierem potentiſſimam vicit. Victa igitur Zenobia quum fugeret camelis quos dromadas vocitant, atque ad Perſas iter tenderet, equitibus miſſis eſt capta, atque in Aureliani poteſtatem deducta. Victor itaque Aurelianus, totiuſque jam Orientis poſſeſſor, quum in vinculis Zenobiam teneret, cum Perſis, Armeniis, Saracenis, ſuperbior atque inſolentior egit ea quæ ratio temporis poſtulabat. Tunc illæ veſtes quas in templo Solis videmus, conſertæ gemmis: tum Perſici dracones, & tiaræ: tum genus purpuræ quod poſtea nec ulla gens detulit, nec Romanus orbis vi-

vidit: de qua pauca ſaltem libet dicere. Meminiſtis enim fuiſſe in templo Jovis Optimi Maximi Capitolini pallium breve purpureum laneſtre: ad quod, quum matronæ atque ipſe Aurelianus jungerent purpuras ſuas, cineris ſpecie decolorari videbantur ceteræ, divini comparatione fulgoris. Hoc munus rex Perſarum ab Indis interioribus ſumptum, Aureliano dediſſe perhibetur, ſcribens: *Sume purpuram qualis apud nos eſt*. Sed hoc falſum fuit; nam poſtea diligentiſſime & Aurelianus & Probus & proxime Diocletianus miſſis diligentiſſimis confectoribus, requiſiverunt tale genus purpuræ, nec tamen invenire potuerunt; dicitur enim ſandix Indica talem purpuram facere, ſi curetur. Sed ad incepta redeamus. Ingens tamen ſtrepitus militum fuit omnium, Zenobiam ad pœnam poſcentium; ſed Aurelianus indignum exiſtimans mulierem interimi, occiſis pleriſque quibus autoribus illa bellum moverat, paraverat, geſſerat, triumpho mulierem reſervavit, ut populi Romani oculis eſſet oſtentui. Grave inter eos qui cæſi ſunt, de Longino philoſopho fuiſſe perhibetur, quo illa magiſtro uſa eſſe ad Græcas literas dicitur: quem quidem Aurelianus idcirco dicitur occidiſſe, quod ſuperbior illa epiſtola ipſius diceretur dictata conſilio, quamvis Syro eſſet ſermone contexta. Pacato igitur Oriente in Europam Aurelianus redlit victor, atque illic Carporum copias afflixit: & quum illum *Carpicum* Senatus abſentem vocaſſet: mandaſ-

ſe

ſe illico fertur: *Supereſt, Patres Conſcripti, ut me etiam Carpiſculum vocetis*. Carpiſculum enim genus calciamenti eſſe ſatis notum eſt: quod cognomen deforme videbatur; quum & *Gothicus*, & *Sarmaticus*, & *Armeniacus*, & *Parthicus*, & *Adiabenicus* diceretur. Rarum eſt ut Syri fidem ſervent, imo difficile; nam Palmyreni, qui jam victi atque contuſi fuerant, Aureliano rebus Europenſibus occupato, non mediocriter rebellarunt. Sandarionem enim, quem in prætidio illic Aurelianus poſuerat, cum ſexcentis ſagittariis occiderunt, Achilleo cuidam parenti Zenobiæ parantes imperium. Verum adeo Aurelianus, ut erat paratus, ex Europa revertit: atque urbem, quia ita merebatur, evertit. Crudelitas denique Aureliani, vel (ut quidam dicunt) ſeveritas, eatenus exſtitit, ut epiſtola ejus feratur, confeſſionem immaniſſimi furoris oſtentans, cujus hoc exemplum eſt: *Aurelianus Auguſtus Cejonio Baſſo. Non oportet ulterius progredi militum gladios: jam ſatis Palmyrenorum caſum atque occiſum eſt. Mulieribus non pepercimus, infantes occidimus, ſenes jugulavimus, ruſticos interemimus: cui terras, cui urbem deinceps relinquemus? Parcendum eſt iis qui remanſerunt. Credimus enim tam paucos tam multorum ſupplicüs eſſe correctos. Templum ſane Solis, quod apud Palmyram, aquilifera legionis tertiæ cum vexillifera, & draconario, & cornicinibus, atque liticinibus diripuerunt, ad eam formam volo quæ fuit, reddi. Habes trecentas auri libras è Zenobiæ capſulis: habes argenti mille a-*

Elin-

ducenta pondo de Palmyrenorum bonis: habet gemmas regias. Ex his omnibus fac coheneſtari templum: mihi & Diis immortalibus gratiſſimum feceris. Ego ad Senatum ſcribam, petens ut mittat Pontificem qui dedicet templum. Hæ literæ ut videmus, indicant ſatiatam eſſe immanitatem Principis duri. Securior denique iterum in Europam rediit: atque illic omnes qui vagabantur hoſtes, nota illa ſua virtute contudit. Interim res per Thracias Europamque omnem Aureliano ingentes agente, Firmus quidam exſtitit, qui ſibi Ægyptum, ſine inſignibus imperii, quaſi ut eſſet civitas libera; vindicavit: ad quem continuo Aurelianus revertit: nec illic defuit felicitas ſolita: nam Ægyptum ſtatim recepit: atque, ut erat ferox animi, cogitatione multus, vehementer iraſcens, quod adhuc Tetricus Gallias obtineret, Occidentem petiit: atque ipſo Tetrico exercitum ſuum prodente, quod ejus ſcelera ferre non poſſet, deditas ſibi legiones obtinuit. Princeps igitur totius orbis Aurelianus, pacatis Oriente, Gallis, atque undique terris, Romam iter flexit, ut de Zenobia & Tetrico, hoc eſt de Oriente & Occidente, triumphum Romanis oculis exhiberet. Non ab re eſt cognoſcere, qui fuerit Aureliani triumphus. Fuit enim ſpecioſiſſimus. Currus regii tres fuerunt: in his unus Odenati, argento, auro, & gemmis operoſus atque diſtinctus: alter, quem rex Perſarum Aureliano dono dedit, ipſe quoque pari opere fabricatus: tertius, quem ſibi Zenobia compoſuerat, ſperans

ſe

ſe urbem Romanam cum eo viſuram: quod illam non fefellit; nam cum eo Urbem ingreſſa eſt, victa & triumphata. Fuit alius currus quatuor cervis junctus, qui fuiſſe dicitur regis Gothorum; quo ut multi memoriæ tradiderunt, Capitolium Aurelianus invectus eſt, ut illic cæderet cervos, quos cum eodem curru captos, voviſſe Jovi Optimo Maximo ferebatur. Præceſſerunt elephanti viginti, feræ manſuetæ Libycæ, Paleſtinæ diverſæ ducentæ: quas ſtatim Aurelianus privatis donavit, ne fiſcum annonis gravaret: tigrides quatuor: camelopardali, alces, cetera talia per ordinem ducta; gladiatorum paria octingenta: præter captivos gentium Barbarum, Blemyes, Axomitæ, Arabes, Eudæmones, Indi, Bactriani, Hiberi, Saraceni, Perſæ, cum ſuis quique muneribus: Gothi, Alani, Roxolani, Sarmatæ, Franci, Svevi, Vandali, Germani, religatis manibus captivi præceſſerunt: inter hos etiam Palmyreni, qui ſuperfuerant Principes civitatis, & Ægyptii ob rebellionem. Ductæ ſunt & decem mulieres, quas virili habitu pugnantes inter Gothos cœperat; quum multæ eſſent interemptæ, quas de Amazonum genere titulus indicabat. Prælati ſunt tituli gentium nomina continentes. Inter hæc fuit Tetricus chlamyde coccinea, tunica galbina, braccis Gallicis ornatus, adjuncto ſibi filio, quem Imperatorem in Gallia nuncupaverat. Incedebat etiam Zenobia, ornata gemmis, catenis aureis, quas alii ſuſtentabant: præferebantur coronæ omnium civitatum aureæ, titu-

titulis eminentibus proditæ. Jam populus ipſe Romanus, jam vexilla collegiorum atque caſtrorum, & cataphractarii milites, & opes regiæ, & omnis exercitus, & Senatus (etſi aliquantulo triſtior quod Senatores triumphari videbat,) multum pompæ addiderant. Denique vix nona hora in Capitolium pervenit, ſero autem ad Palatium. Sequentibus diebus datæ ſunt populo voluptates ludorum ſcænicorum, ludorum Circenſium, venationum, gladiatorum, naumachiæ. Non prætermittendum videtur, quod & memoria tenet publica, & fides hiſtorica frequentavit: Aurelianum eo tempore quo proficiſcebatur ad bellum Orientale, bilibres coronas populo promiſiſſe, ſi victor rediret: & quum aureas populus ſperaret, neque Aurelianus aut poſſet aut vellet; coronas eum feciſſe de panibus, qui nunc ſiliginei vocantur, & ſingulis quibuſque donaſſe: ita ut ſiligineum ſuum quotidie toto ævo ſuo, & unuſquiſque reciperet, & poſteris ſuis dimitteret. Nam idem Aurelianus & porcinam carnem populo Romano diſtribuit, quæ hodieque dividitur: leges plurimas ſanxit, & quidem ſalutares: ſacerdotia compoſuit, templum Solis fundavit & pontifices roboravit. Decrevit etiam emolumenta architectis & miniſtris. His geſtis, ad Gallias profectus, Vindelicos obſidione Barbarica liberavit: deinde ad Illyricum rediit, paratoque magno potius quam ingenti exercitu, Perſis, quos eo quoque tempore quo Zenobiam ſuperavit, glorioſiſſime jam vicerat, bellum indi-

dixit. Sed quum iter faceret, apud Cænophrurium, manſionem quæ eſt inter Heracliam & Byzantium, malitia notarii ſui, & manu Mucaporis interemptus eſt. Et cauſa occidendi ejus quæ fuerit, & quemadmodum ſit occiſus, ne res tanta lateat, brevi ediſſeram. Aurelianus, quod negari non poteſt, ſeverus, truculentus, ſanguinarius fuit princeps. Hic, quum uſque eo ſeveritatem tetendiſſet, ut & filiam ſororis occideret, non in magna neque ſatis idonea cauſa, jam primum in odium ſuorum venit. Incidit autem, ut ſe res fataliter agunt, ut Mneſtheum quemdam quem pro notario ſecretorum habuerat, libertum, ut quidam dicunt, ſuum infenſiorem ſibi minando redderet, quod neſcio quid de quodam ſuſpicatus eſſet. Mneſtheus, qui ſciret Aurelianum neque fruſtra minari ſolere, neque ſi minaretur, ignoſcere, brevem nominum conſcripſit, mixtis iis quibus Aurelianus vere iraſcebatur, cum iis de quibus nihil aſperum cogitabat; addito etiam ſuo nomine, quo magis fidem faceret ingeſtæ ſollicitudinis: ac brevem legit ſingulis quorum nomina continebat: addens, diſpoſuiſſe Aurelianum eos omnes occidere: illos vero debere ſuæ vitæ, ſi viri ſunt, ſubvenire. Hi quum exarſiſſent timore qui merebantur offenſam, dolorem miſcentes beneficiis atque officiis quibus Aurelianus videbatur ingratus, in ſupradicto loco iter facientem Principem ſubito adorti, interemerunt. Hic finis Aureliano fuit, Principi neceſſario

rio magis quam bono: quo interfecto, quum eſſet res prodita, & ſepulcrum ingens, & templum illi detulerunt ii a quibus interemptus eſt. Sane Mneſtheus poſtea ſurrectus ad ſtipitem, beſtiis objectus eſt: quod ſtatuæ marmoreæ poſitæ in eodem loco utrimque ſignificant, ubi & in columnis Divo Aureliano ſtatuæ conſtitutæ ſunt. Senatus mortem ejus graviter tulit, gravius tamen populus Romanus, qui vulgo dicebat: *Aurelianum pedagogum eſſe Senatorum*. Imperavit annis ſex, minus, paucis diebus: ac rebus magnis geſtis inter Divos relatus eſt. Quia pertinet ad Aurelianum id quod in hiſtoria relatum eſt, tacere non debui. Nam multi ferunt Quintillum fratrem Claudii, quum in præſidio Italico eſſet, audita morte Claudii ſumpſiſſe imperium: verum poſtea ubi Aurelianum comperit imperare, a toto exercitu derelictum; quumque contra eum concionaretur, nec a militibus audiretur, inciſis ſibimet venis die vigeſimo imperii ſui periiſſe. Quidquid ſane ſcelerum fuit, quidquid malæ conſcientiæ vel artium funeſtarum, quidquid denique factionum, Aurelianus toto penitus orbe purgavit. Hoc quoque ad rem pertinere arbitror, Balbati filii nomine Zenobiam, non Timolai & Herenniani, imperium tenuiſſe quod tenuit. Fuit ſub Aureliano etiam monetariorum bellum, Feliciſſimo rationali autore: quod acerrime ſeveriſſimeque compeſcuit, ſeptem tamen millibus ſuorum militum interemptis; ut epiſtola do-

docet missa ad Ulpium Crinitum ter Consulem, qui eum ante adoptaverat: *Aurelianus Augustus Ulpio patri. Quasi fatale quiddam incessit, ut omnia quæcumque gessero, omnes motus ingravescant. Ita enim seditio intramurana bellum mihi gravissimum peperit, monetarii autore Felicissimo, ultimo servorum, cui procurationem fisci mandaveram, rebelles spiritus exulerunt. Hi compressi sunt, septem millibus Hiberorum, & Riparienſium & Castrianorum & Dacisscorum interemptis; unde apparet nullam mihi a Diis immortalibus datam sine difficultate victoriam.* Tetricum triumphatum correctorem Lucaniæ fecit, filio ejus in Senatu manente. Templum Solis magnificentissimum constituit: muros Urbis Romæ sic ampliavit ut quinquaginta prope millia murorum ejus ambitus teneant. Item quadruplatores ac delatores ingenti severitate persequutus est: tabulas publicas ad privatorum securitatem exuri in foro Trajani semel jussit. Amnestia etiam sub eo delictorum publicorum decreta est de exemplo Athenienſium: cujus rei etiam Tullius in Philippicis meminit. Fures provinciales repetundarum ac peculatus reos ultra militarem modum est persequtus, ut eos ingentibus suppliciis cruciatibusque puniret. In templo Solis multum auri gemmarumque constituit. Quum vastatum Illyricum ac Mœsiam deperditam videret, provinciam trans Danubium Daciam a Trajano constitutam, sublato exercitu & provincialibus reliquit, desperans

eam posse retineri: abluctosque ex ea populos, in Mœsiam collocavit, appellavitque suam Daciam, quæ nunc duas Mœsias dividit. Dicitur præterea hujus fuisse crudelitatis ut plerisque Senatoribus simulatam ingereret factionem conjurationis ac tyrannidis, quo facilius eos posset occidere. Addunt nonnulli, filium sororis, non filiam, ab eodem interfectum: plerique autem etiam filiam sororis. Quam difficile sit Imperatorem in locum boni Principis legere, & Senatus sanctioris gravitas probat, & exercitus prudentis autoritas. Occiso nãque severissimo Principe, de Imperatore deligendo exercitus retulit ad Senatum, idcirco quod nullum de his faciendum putabat qui tam bonum Principem occiderant. Verum Senatus hanc eandem delectionem in exercitum refudit, sciens, non libenter jam milites accipere Imperatores eos quos Senatus elegerit. Denique id tertio factum est, ita ut per sex menses Imperatorem Romanus orbis non habuerit: omnesque judices ii permanerent quos aut Senatus aut Aurelianus elegerat, nisi quod proconsulem Asiæ Falconium Probum in locum Arellii Fusci delegit. Non injucundum est ipsas inserere literas, quas ad Senatum exercitus misit: *Felices ac fortes exercitus Senatui populoque Romano, Aurelianus Imperator noster per fraudem unius hominis, & perversem bonorum ac malorum, interemptus est. Hunc inter Deos referte sancti & domini, Patres Conscripti, & de vobis aliquem, sed dignum vestro judicio, Principem mittite. Nos*

enim

enim de iis qui vel erraverunt vel male fecerunt, imperare nobis neminem patimur. Reſcriptum eſt Senatuſconſulto, quum die tertio nonas Februarias Senatus ampliſſimus in curiam Pompilianam conveniſſet, Aurelius Gordianus Conſul dixit: *Referimus ad vos, Patres Conſcripti, literas exercitus feliciſſimi.* Quibus recitatis, Aurelianus Tacitus primæ ſententiæ Senator, ita loquutus eſt, (hic autem eſt qui poſt Aurelianum ſententia omnium Imperator eſt appellatus) *Recta atque ordine conſuluiſſent Dii immortales, Patres Conſcripti, ſi boni Principes ferro inviolabiles exſtitiſſent, ut longiorem ducerent vitam; neque contra eos aliqua eſſet poteſtas iis, qui neces infandas triſtiſſima mente concipiunt. Viveret enim Princeps noſter Aurelianus, quo neque utilior fuit quiſquam. Reſpirare certe poſt infelicitatem Valeriani, poſt Gallieni mala, imperante Claudio cœperat noſtra Reſpublica: at eadem reddita fuerat Aureliano toto penitus orbe vincente. Ille nobis Gallias dedit: ille Italiam liberavit: ille Vindelicis jugum Barbaricæ ſervitutis amovit. Illo vincente, Illyricum reſtitutum eſt, redditæ Romanis legibus Thraciæ. Ille (prob pudor!) Orientem fœmineo preſſum jugo, in noſtra jura reſtituit: ille Perſas inſultantes adhuc Valeriani nece, fudit, fugavit, oppreſſit. Illum Saraceni, Blemyes, Axomita, Bactriani, Seres, Hiberi, Albani, Armenii, populi etiam Indorum veluti præſentem pœne venerati ſunt Deum. Illius donis, quæ a Barbaris gentibus meruit, refertum eſt Capitolium: quindecim millia librarum auri, ex ejus liberalitate unum tenet tem-*

plum; omnia in Urbe fana, ejus micant donis. Quare, Patres Conſcripti, vel Deos ipſos jure convenio, qui talem Principem interire paſſi ſunt; niſi forte ſecum eum eſſe maluerunt. Decerno igitur divinos honores: id quod vos omnes exiſtimo eſſe facturos. Nam de Imperatore deligendo, ad eundem exercitum cenſeo eſſe referendum. Etenim in tali genere ſententiæ: niſi fiat quod dicitur, & electi periculum erit, & eligentis invidia. Probata eſt ſententia Taciti: attamen quum iterum atque iterum mitteretur, ex Senatuſconſulto, quod in Taciti vita diximus, Tacitus factus eſt Imperator. Aurelianus filiam ſolam reliquit, cujus poſteri etiam nunc Romæ ſunt. Aurelianus namque proconſul Ciliciæ, Senator optimus, ſui vere juris vitæque venerabilis, qui nunc in Sicilia vitam agit, ejus eſt nepos. Quid hoc eſſe dicam, tam paucos bonos extitiſſe Principes, quum jam tot Cæſares fuerint? Nam ab Auguſto in Diocletianum Maximianumque Principes, quæ ſeries purpuratorum ſit, index publicus tenet. Sed in his optimi, ipſe Auguſtus, Flavius Veſpaſianus, Flavius Titus, Coccejus Nerva, Divus Trajanus, Divus Hadrianus, Pius & Marcus Antonini, Severus Afer, Alexander Mammææ, Divus Claudius & Divus Aurelianus. Valerianus enim quum optimus fuerit, ab omnibus infelix apparuit. Vides quæſo quam pauci ſint Principes boni, ut bene dictum ſit a quodam mimico ſcurra Claudii, hujus temporibus: *In uno anulo bonos Principes poſſe perſcribi atque depingi.* At contra,

tra, quæ ſeries malorum? ut enim omittamus Vitellios, Caligulas & Nerones; quis ferat Maximinos & Philippos, atque illam inconditæ multitudinis fæcem? tametſi Decios excerpere debeam, quorum & vita & mors veteribus comparanda eſt. Et quæritur quidem *qua res malos Principes faciat*. Jam primum nimia licentia, deinde rerum copia, amici præterea improbi, ſatellites deteſtandi, eunuchi avariſſimi, aulici vel ſtulti vel deteſtabiles, & (quod negari non poteſt) rerum publicarum ignorantia. Sed ego a patre meo audivi, Diocletianum Principem, jam privatum, dixiſſe *nihil eſſe difficilius quam bene imperare*. Colligunt ſe quatuor vel quinque, atque unum conſilium ad decipiendum Imperatorem capiunt: dicunt quid probandum ſit. Imperator, qui domi clauſus eſt, vera non novit: cogitur hoc tantum ſcire quod illi loquuntur: facit judices quos fieri non oportet: amovet a Republica quos debebat obtinere. Quid multa? ut Diocletianus ipſe dicebat, *Bonus, cautus, optimus venditur Imperator*. Hæc Diocletiani verba ſunt, quæ idcirco inſerui, ut prudentia tua ſciret nihil eſſe difficilius bono Principe. Et Aurelianum quidem multi neque inter bonos, neque inter malos Principes ponunt, idcirco quod ei clementia, Imperatorum dos prima, defuerit. Verconius Herennianus præfectus prætorio Diocletiani, teſte Aſclepiodoto, ſæpe dicebat, Diocleti num frequenter dixiſſe, quum Maximiani aſperitatem reprehende-

ret, Aurelianum magis ducem esse debuisse quam Principem; nam ejus nimia ferocitas eidem displicebat. Mirabile fortasse videtur, quod compertum Diocletiano, Asclepiodotus Celsino consiliario suo dixisse perhibet; sed de hoc posteri judicabunt. Dicebat enim, quodam tempore Aurelianum Gallicanas consuluisse Druidas, sciscitantem, utrum apud ejus posteros imperium permaneret? tum illas respondisse dixit, *Nullius clarius in Republica nomen, quam Claudii posterorum futurum*. Et est quidem jam Constantius Imperator ejusdem vir sanguinis, cujus puto posteros ad eam gloriam quæ a Druidibus prænuntiata sit, pervenire; quod idcirco ego in Aureliani vita constitui, quia hæc ipsi Aureliano consulenti responsa sunt. Vectigal ex Ægypto Urbi Romæ Aurelianus vitri, chartæ, lini, stupæ, atque anabolicas species æternas constituit. Thermas in Transtiberina regione Aurelianus facere patavit hiemales, quod aquæ frigidioris copia illic deesset. Forum nominis sui in Ostiensi ad mare fundare cœpit: in quo postea prætorium publicum constitutum est. Amicos suos honeste ditavit & modice; ut miserias paupertatis effugerent, & divitiarum invidiam patrimonii moderatione vitarent. Vestem holosericam neque ipse in vestiario suo habuit, neque alteri utendam dedit. Et quum ab eo uxor sua peteret, ut unico pallio blatteo serico uteretur, ille respondit, *Absit ut auro fila pensentur*; libra enim auri tunc libra serici fuit. Habuit in

ani-

animo, ut aurum neque in cameras, neque in tunicas, neque in pelles, neque in argentum mitteretur; dicens, plus auri esse in rerum natura quam argenti; sed aurum per varios bractearum, filorum, & liquationum usus perire, argentum autem in suo usu manere. Idem dederat facultatem, ut aureis, qui vellent, & vasis uterentur & poculis. Dedit præterea potestatem ut argenteas privati carrucas haberet; quum antea ærata & eborata vehicula fuissent. Idem concessit ut blatteas matronæ tunicas haberent, & ceteras vestes; quum antea coloreas habuissent, & ut multum oxypæderotinas. Et ut fibulas aureas gregarii milites haberent, idem primus concessit; quum antea argenteas habuissent. Paraguadas vestes ipse primus militibus dedit; quum ante nonnisi rectas purpureas accepissent: & quidem aliis monolores, aliis dilores, trilores aliis, & usque ad pentelores, quales hodie lineæ sunt. Panibus Urbis Romæ unciam de Ægyptio vectigali auxit, ut quadam epistola data ad præfectum annonæ Urbis etiam ipse gloriatur: *Aurelianus Augustus Flavio Arabiano præfecto annonæ, Inter cetera quibus Diis faventibus Romanam Rempublicam juvimus, nihil mihi est magnificentius, quam quod additamento unciæ omne annonarum urbicarum genus juvi: quod ut esset perpetuum, navicularios Niliacos apud Ægyptum novos, & Romæ amnicos posui. Tiberinas exstruxi ripas: vadum alvei tumentis effodi. Diis & Perennitati vota constitui, almam Cererem*

conſecravi. Nunc tuum eſt officium, Arabiane jucundiſſime, elaborare ne meæ diſpoſitiones in irritum veniant. Neque enim populo Romano ſaturo quidquam poteſt eſſe lætius. Statuerat & vinum gratuitum populo Romano dare, ut quemadmodum oleum & panis & porcina gratuita præberentur, ſic etiam vinum daretur, quod perpetuum hac diſpoſitione conceperat. Etruriæ per Aureliam, uſque ad Alpes maritimas ingentes agri ſunt, iique fertiles ac ſilvoſi. Statuerat igitur dominis locorum incultorum, qui tamen vellent pretia dare, atque illic familias captivas conſtituere, vitibus montes conſerere, atque ex eo opere vinum dare, ut nihil redituum fiſcus acciperet, ſed totum populo Romano concederet. Facta erat ratio dogæ, cuparum, navium & operum; ſed multi dicunt, Aurelianum, ne id faceret, præventum: alii a præfecto prætorii ſui prohibitum, qui dixiſſe fertur: *Si & vinum populo Romano damus, ſupereſt ut & pullos & anſeres demus.* Argumento eſt id vere Aurelianum cogitaſſe, imo etiam facere diſpoſuiſſe, vel ex aliqua parte feciſſe: quod in porticibus templi Solis, fiſcalia vina ponuntur, non gratuita populo eroganda, ſed pretio. Sciendum tamen, congiaria illum ter dediſſe: donaſſe etiam populo Romano tunicas albas manicatas ex diverſis provinciis, & lineas Afras atque Ægyptias puras: ipſumque primum donaſſe oraria populo Romano, quibus uteretur populus ad favorem. Diſplicebat ei

quum

quum esset Romæ, habitare in Palatio, ac magis placebat in hortis Sallustii, vel in Domitiæ vivere. Miliarensem denique porticum in hortis Sallustii ornavit, in qua quotidie & equos & se fatigabat, quamvis esset nõ bonæ valetudinis. Servos & ministros peccantes coram se cædi jubebat, ut plerique dicunt, causa tenendæ severitatis: ut alii, studio crudelitatis. Ancillam suam, quæ adulterium cum servo suo fecerat, capite punivit. Multos servos è familia propria qui peccaverant, legibus audiendos judiciis publicis dedit. Senatum, sive senatulum, matronis reddi voluerat; ita ut primæ illic quæ sacerdotia Senatu autore meruissent. Calceos mulleos, & cereos, & albos, & hederacios viris omnibus tulit, mulieribus reliquit. Cursores eo habitu quo ipse habebat, Senatoribus concessit. Concubinas ingenuas haberi vetuit. Eunuchorum modum pro Senatoriis professionibus statuit, idcirco quod ad ingentia pretia perveniissent. Vas argenti ejus nunquam triginta libras transiit. Convivium de assaturis maxime fuit. Vino rufo maxime delectatus est. Medicum ad se quum ægrotaret, nunquam vocavit; sed ipse se inedia præcipue curabat. Uxori & filiæ anulum sigillaricium, quasi privatus, instituit. Servis suis, vestes easdem Imperator, quas & privatus dedit, præter duos senes, quibus quasi libertis plurimum detulit, Antistium & Gillonem, qui post eum, ex Senatus sententia, manumissi sunt. Erat quidem rarus in voluptatibus; sed miro modo

do mimis delectabatur: vehementiſſime autem delectatus eſt Phagone, qui uſque eo multum comedit, ut uno die ante menſam ejus aprum integrum, centum panes, vervecem & porcellum comederet: biberet autem infundibulo appoſito, plus orca. Habuit tempus, præter ſeditiones quaſdam domeſticas, fortunatiſſimum. Populus autem Romanus eum amavit: Senatus & timuit.

FLAVII VOPISCI SYRACUSII TACITUS.

QUod poſt exceſſum Romuli, novello adhuc Romanæ Urbis imperio, factum Pontifices, pœnes quos ſcribendæ hiſtoriæ poteſtas fuit, in literas retulerunt; ut interregnum, dum poſt bonum Principem bonus alius quæritur, iniretur; hoc poſt Aurelianum, habito inter Senatum exercitumque Romanum non invido, non triſti, ſed grato religioſoque certamine, ſex totis menſibus factum eſt. Multis tamen modis hæc ab illo negotio cauſa ſeparata eſt. Jam primum enim quum interregnum initum poſt Romulum, interreges tamen facti ſunt: totuſque ille annus, per quinos & quaternos dies ſive ternos, centum Senatoribus depu-

putatus eſt, ita ut qui valerent; interreges eſſent ſinguli dumtaxat. Quare factum eſt ut & plures annos interregnum iniretur, ne aliquis ſub æquali dignitate Romani expers remaneret imperii. Huc accedit quod etiam ſub Conſulibus tribuniſque militaribus præditis imperio Conſulari, ſi quando interregnum initum eſt, interreges fuerunt: nec umquam ita vacua fuit hoc nomine Romana Reſpublica, ut nullus interrex biduo ſaltem triduove creare-tur. Video mihi poſſe obiici, curules magiſtratus apud majores noſtros quadriennium in Republica non fuiſſe; ſed erant tribuni plebis, cum tribunicia poteſtate, quæ pars maxima regalis imperii eſt: tamen non eſt proditum, interreges eo tempore non fuiſſe. Quinetiam, verioribus hiſtoricis referentibus declaratum eſt, Conſules ab interregibus prius creatos, qui haberent reliquorum comitia magiſtratuum. Ergo, quod rarum & difficile fuit, Senatus populuſque Romanus perpeſſus eſt, ut Imperatorem per ſex menſes, dum bonus quæritur, Reſpublica non haberet. Quæ illa concordia militum? quanta populo quies? quam gravis Senatus autoritas fuerit? Nullus uſquam tyrannus emerſit: ſub judicio Senatus & militum populique Romani totus orbis eſt temperatus: non illi Principem quemquam, ut recte facerent, non tribuniciam poteſtatem formidabant; ſed (quod eſt in vita optimum) ſe timebant. Dicenda eſt tamen cauſa tam felicium morarum, & ſpeciatim monumen-

mentis publicis inferenda, ea in posteros humani generis stupenda moderatio; ut discant qui regna cupiunt, non raptum ire imperia, sed mereri. Interfecto sane fraude Aureliano, ut superiore libro scriptũ est, calliditate servi nequissimi, errore militarium, ut apud quoslibet commenta plurimũ valent, dummodo irati audiant, plerumque temulenti, certe consiliorum prope semper expertes; reversis ad bonam mentem omnibus, eisdemque ab exercitu graviter confutatis; ceptum est quæri, & quis fieri deberet ex omnibus Princeps. Tunc odio præsentium, exercitus qui creare Imperatorem raptim solebat, ad Senatum literas misit, de quibus priore libro iam dictum est, petens ut ex ordine suo Principem legerent. Verum Senatus sciens, lectos a se Principes militibus non placere, rem ad milites retulit: dumque id sæpius fit, sextus peractus est mensis. Interest tamen ut sciatur quemadmodum Tacitus Imperator sit creatus. Die VII. Kalendas Octobres, quum in Curiam Pompilianam ordo amplissimus consedisset, Velius Cornificius Gordianus Consul dixit: *Referimus ad vos, Patres Conscripti, quod sæpe retulimus. Imperator est deligendus: exercitus sine Principe recte diutius stare non potest, simul quia cogit necessitas. Nam limitem trans Rhenum Germani rupisse dicuntur, occupasse urbes validas, nobiles, divites, & potentes. Jam si nihil de Persicis motibus nuntiatur, cogitate tam leves esse mentes Syrorum, ut regnare vel fœminas cupiant potius, quam nostram perpeti sanctimoniam,*

putatus eſt, ita ut qui valerent; interreges eſſent ſinguli dumtaxat. Quare factum eſt ut & plures annos interregnum iniretur, ne aliquis ſub æquali dignitate Romani expers remaneret imperii. Huc accedit quod etiam ſub Conſulibus tribuniſque militaribus præditis imperio Conſulari, ſi quando interregnum initum eſt, interreges fuerunt: nec umquam ita vacua fuit hoc nomine Romana Reſpublica, ut nullus interrex biduo ſaltem triduove creare-tur. Video mihi poſſe obiici, curules magiſtratus apud majores noſtros quadriennium in Republica non fuiſſe; ſed erant tribuni plebis, cum tribunicia poteſtate, quæ pars maxima regalis imperii eſt: tamen non eſt proditum, interreges eo tempore non fuiſſe. Quinetiam, verioribus hiſtoricis referentibus declaratum eſt, Conſules ab interregibus prius creatos, qui haberent reliquorum comitia magiſtratuum. Ergo, quod rarum & difficile fuit, Senatus populuſque Romanus perpeſſus eſt, ut Imperatorem per ſex menſes, dum bonus quæritur, Reſpublica non haberet. Quæ illa concordia militum? quanta populo quies? quam gravis Senatus autoritas fuerit? Nullus uſquam tyrannus emerſit: ſub judicio Senatus & militum populique Romani totus orbis eſt temperatus: non illi Principem quemquam, ut recte facerent, non tribuniciam poteſtatem formidabant; ſed (quod eſt in vita optimum) ſe timebant. Dicenda eſt tamen cauſa tam felicium morarum, & ſpeciatim monumen-

mentis publicis inferenda, ea in posteros humani generis stupenda moderatio; ut discant qui regna cupiunt, non raptum ire imperia, sed mereri. Interfecto sane fraude Aureliano, ut superiore libro scriptũ est, calliditate servi nequissimi, errore militarium, ut apud quoslibet commenta plurimũ valent, dummodo irati audiant, plerumque temulenti, certe consiliorum prope semper expertes: reversis ad bonam mentem omnibus, eisdemque ab exercitu graviter confutatis; ceptum est quæri, & quis fieri deberet ex omnibus Princeps. Tunc odio præsentium, exercitus qui creare Imperatorem raptim solebat, ad Senatum literas misit, de quibus priore libro iam dictum est, petens ut ex ordine suo Principem legerent. Verum Senatus sciens, lectos a se Principes militibus non placere, rem ad milites retulit: dumque id sæpius fit, sextus peractus est mensis. Interest tamen ut sciatur quemadmodum Tacitus Imperator sit creatus. Die VII. Kalendas Octobres, quum in Curiam Pompilianam ordo amplissimus consedisset, Velius Cornificius Gordianus Consul dixit: *Referimus ad vos, Patres Conscripti, quod sæpe retulimus. Imperator est deligendus: exercitus sine Principe recte diutius stare non potest, simul quia cogit necessitas. Nam limitem trans Rhenum Germani rupisse dicuntur, occupasse urbes validas, nobiles, divites, & potentes. Jam si nihil de Persicis motibus nuntiatur, cogitate tam leves esse mentes Syrorum, ut regnare vel fœminas cupiant potius, quam nostram perpeti sanctimoniam,*

viam. Quid Africam? Quid Illyricum? Quid Ægyptum, earumque omnium partium exercitum, quousque sine Principe credimus posse consistere? Quare agite, Patres Conscripti, & Principem dicite: aut accipiet eum exercitus quem elegeritis: aut si refutaverit, alterum faciet. Post hæc quum Tacitus, qui erat primæ sententiæ Consularis, sententiam (incertum quam) vellet dicere, omnis Senatus acclamavit: *Tacite Auguste, Dii te servent: te deligimus, te Principem facimus, tibi curam Reipublicæ orbisque mandamus. Suscipe imperium ex Senatus autoritate: tui loci, tuæ vitæ, tuæ mentis est, quod mereris. Princeps Senatus recte Augustus creatur: primæ sententiæ vir, recte Imperator creatur. Et quis melius quam gravis imperat? & quis medius quam literatus imperat? Quod bonum, faustum, salutareque sit, diu privatus fuisti. Scis quemadmodum debeas imperare, qui alios Principes pertulisti. Scis quemadmodum debeas imperare, qui de aliis Principibus judicasti.* At ille: *Miror, Patres Conscripti, in locum Aureliani fortissimi Imperatoris, senem velle Principem facere. En membra, quæ jaculari valeant, quæ hastile torquere, quæ clypeis intonare, quæ ad exemplum docendi milites frequenter equitare. Vix munia Senatus implemus: vix sententias, ad quas nos locus arctat, edicimus. Videte diligentius, quam ætatem de cubiculo atque umbra in pruinas æstusque mittatis. An probaturus senem Imperatorem milites creditis? Videte ne Reipublicæ non eum quem velitis Principem detis: & mihi hoc solum obesse incipiat, quod me unanimiter delegistis.* Post hæc ac-

cla-

clamationes Senatus hæ fuerunt: *Et Trajanus ad imperium ſenex venit* (dixerunt decies) *Et Hadrianus ad imperium ſenex venit* (dixerunt decies) *Et Antoninus ad imperium ſenex venit* (dixerunt decies) *Et tu legiſti, incanaque menta Regis Romani* (dixerunt decies) *Et quis melius quam ſenex imperat* ? (dixerunt decies) *Imperatorem te, non militem, facimus*, (dixerunt vicies) *Tu jube milites pugnent*. (dixerunt tricies) *Habes prudentiam & bonum fratrem*. (dixerunt decies) *Severus dixit, caput imperare non pedes*. (dixerunt tricies) *Animum tuum non corpus eligimus*. (dixerunt vicies) *Tacite Auguſte Dii te ſervent*. Deinde omnes. Interrogatus præterea qui poſt Tacitum ſedebat Senator Conſularis Metius Falconius Nicomachus in hæc verba diſſeruit: *Semper quidem, Patres Conſcripti, recte atque prudenter Reipublicæ magnificas hic ordo conſuluit, neque a quoquam orbis terræ populo ſolidior unquam exſpectata ſapientia eſt; attamen nulla unquam neque gravior, neque prudentior in hoc ſacrario dicta ſententia eſt. Seniorem Principem fecimus, & virum qui omnibus quaſi pater conſulat. Nihil ab hoc immaturum, nihil properum, nihil aſperum formidandum eſt. Omnia ſeria, cuncta gravia, & quaſi ipſa Reſpublica jubeat, auguranda ſunt. Scit enim qualem ſibi Principem ſemper optaverit: nec poteſt aliud nobis exhibere quam quod ipſe deſideravit & voluit. Enimvero ſi recolere velitis vetuſta illa prodigia, Neronem dico, & Heliogabalos, & Commodos, ſeu potius ſemper Incommodos, certe non hominum magis vitia illa quam ætatum fuerunt. Dii avertant, Principes pueros: & Patres patrie,*

triæ dici impuberes : & quibus ad ſubſcribendum magiſtri literarii manus teneant : quos ad Conſulatus dandos, dulcia & circuli, & quæcumque voluptas puerilis invitet. Quæ malum, ratio eſt habere Imperatorem qui famam curare non noverit : qui quid ſit Reſpublica neſciat, nutritorem timeat, reſpiciat, ad nutricem, manuum magiſtralium ictibus terroreque ſubjaceat : faciat eos Conſules, duces, judices, quorum vitas, merita, ætates, familias, geſta non norit? Sed quid diutius, Patres Conſcripti, protrahor? magis gratulemur quod habemus Principem ſenem, quam illa iteremus quæ pluſquam lacrimanda tolerantibus exſtiterunt. Gratias igitur Diis immortalibus ago atque habeo, & quidem pro univerſa Republica : teque, Tacite Auguſte, convenio, petens, obſecrans, libere pro communis patriæ legibus deposcens ne parvulos tuos, ſi te citius fata prævenerint, facias Romani heredes imperii : ne ſic Rempublicam Patreſque Conſcriptos, populumque Romanum, ut villulam tuam, ut colonos tuos, ut ſervos tuos relinquas. Quare circumſpice : imitare Nervas, Trajanos, Hadrianos. Ingens eſt gloria morientis Principis, Rempublicam magis amare quam filios. Hac oratione & Tacitus ipſe vehementer eſt motus, & totus Senatorius ordo concuſſus : ſtatimque acclamatum eſt : *Omnes, Omnes.* Inde itum ad campum Martium : ibi comitiale tribunal adſcendit : ibi præfectus Urbis Ælius Ceſetianus ſic loquutus eſt : *Vos ſantiſſimi milites, & ſacratiſſimi vos Quirites, habetis Principem quem de ſententia omnium exercituum Senatus elegit : Tacitum*

tum dico augustissimum virum; ut qui hactenus sententiis suis Rempublicam juvit, nunc juves jussis atque consultis. Acclamatum est a populo: *Felicissime Tacite Auguste, Dii te servent*, & reliqua quæ solent dici. Hoc loco tacendum non est pleroſque in literas retuliſſe, Tacitum abſentem & in Campania poſitum, Principem nuncupatum: quod verum eſt, nec diſſimulare poſſum; nam quum rumor emerſiſſet illum Imperatorem eſſe faciendum, diſceſſit, atque in Bajano duobus menſibus fuit; ſed inde deductus, huic Senatuſconſulto interfuit, quaſi vere privatus, & qui vere recuſaret imperium. Ac ne quis me Græcorum alicui vel Latinorum exiſtimet temere credidiſſe, habet bibliotheca Ulpia, in Armario ſexto, librum elephantinum, in quo hoc Senatuſconſultum perſcriptum eſt: cui Tacitus ipſe manu ſua ſubſcripſit. Nam diu hæc Senatuſconſulta quæ ad Principes pertinebant, in libris elephantinis ſcribebantur. Inde ad exercitus profectus ibi quoque quum primum tribunal adſcendit, Mœſius Gallicanus præfectus prætorio in hæc verba diſſeruit: *Dedit, ſanctiſſimi commilitones, Senatus Principem quem petiiſtis: paruit præceptis & voluntati caſtrenſium ordo ille nobiliſſimus. Plura mihi apud vos præſente Imperatore non licet loqui. Ipſum igitur qui tueri nos debet, loquentem dignanter audite.* Poſt hoc Tacitus Auguſtus dixit: *Et Trajanus ad imperium ſenex venit, ſed ille ab uno deductus eſt; at me, ſanctiſſimi commilitones, primum vos qui ſcitis Principes approba-*

re, deinde amplissimus Senatus, dignum hoc nomine judicavit: curabo, enitar, efficiam ne vobis desint: si non fortia facta, at saltem vobis atque Imperatore digna consilia. Post hoc stipendium & donativum ex more promisit, & primam orationem ad Senatum talem dedit: *Ita mihi liceat, Patres Conscripti, sic imperium regere, ut a vobis me constet electum, ut ego cuncta ex vestra facere sententia & potestate decrevi. Vestrum est igitur ea jubere atque sanxire quæ digna vobis, digna modesto exercitu, digna populo Romano esse videantur.* In eadem oratione, Aureliano statuam auream ponendam in Capitolio decrevit: item statuam argenteam in Curia, item in templo Solis, item in foro Divi Trajani. Sed aurea non est posita: dedicatæ autem sunt solæ argenteæ. In eadem oratione cavit, ut si quis argento publicæ privatimque æs miscuisset, si quis æri plumbum, capitale esset, cum bonorum proscriptione. In eadem oratione cavit, ut servi in dominorum capita non interrogarentur, ne. In causa majestatis quidem: addidit, ut Aurelianum omnes pictum haberent. Divorum templum fieri jussit, in quo essent statuæ Principum bonorum: ita ut iisdem, natalibus suis, & Parilibus, & Kalendis Januariis, & Votis, libamina ponerentur. In eadem oratione fratri suo Floriano Consulatum petiit, & non impetravit, idcirco quod jam Senatus omnia nundina suffectorum Consulum clauserat. Dicitur autem mul-

tum lætatus Senatus libertate, quod ei negatus eſt Conſulatus, quem fratri petierat. Fertur denique dixiſſe, ſcit Senatus quem Principem fecerit. Patrimónium ſuum publicavit, quod habuit in reditibus, ſeſtertium bis millies octingenties. Pecuniam quam domi collegerat, in ſtipendium militum vertit. Togis & tunicis, iiſdem eſt uſus quibus privatus. Meritoria intra Urbem ſtare vetuit: quod quidem diu tenere non potuit. Thermas omnes ante lucernam claudi juſſit, ne quid per noctem ſeditionis oriretur. Cornelium Tacitum, ſcriptorem hiſtoriæ Auguſtæ, quod parentem ſuum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari juſſit: & ne lectorum incuria deperiret, librum per annos ſingulos decies ſcribi publicitus in * evicis archiis juſſit, & in bibliothecis poni. Holoſericam veſtem viris omnibus interdixit. Domum ſuam deſtrui præcepit, atque in eo loco thermas publicas fieri privato ſumptu juſſit; columnas centum Numidicas, pedum vicenum ternum, Oſtienſibus donavit de proprio. Poſſeſſiones quas in Mauritania habuit, ſartis tectis Capitolii deputavit. Argentum menſale, quod privatus habuerat, miniſteriis conviviorum, quæ in templis fierent, dedicavit. Servos urbanos omnes manumiſit utriuſque ſexus intra centum tamen, ne Caniniam tranſire videretur. Ipſe fuit vitæ parciſſimæ, ita ut ſextarium vini tota die nunquam pota-

verit, ſæpe intra heminam. Convivium vero unius gallinacei, ita ut ſinciput adderet, & ova. Præ omnibus holeribus affatim miniſtratis, lactucis impatienter indulſit; ſomnum enim ſe mercari illa ſumptus effuſione dicebat. Amariores cibos appetivit. Balneis raro uſus eſt, atque validior fuit in ſenectute. Vitreorum diverſitate atque operoſitate vehementer eſt delectatus. Panem niſi ſiccum nunquam comedit, eundemque ſale atque aliis rebus conditum. Fabricarum peritiſſimus fuit: marmorum cupidus, nitoris Senatorii, venationum, ſtudioſus. Menſam denique ſuam nunquam niſi agreſtibus opimavit. Faſianam avem, niſi ſuo & ſuorum natali & diebus feſtiſſimis, non poſuit. Hoſtias ſuas, ſemper domum revocavit: iiſdemque ſuos veſci juſſit. Uxorem gemmis uti non eſt paſſus. Auroclavatis veſtibus idem interdixit; nam & ipſe autor Aureliano fuiſſe perhibetur ut aurum a veſtibus & cameris & pellibus ſubmoveret. Multa hujus feruntur, ſed longum eſt ea in literas mittere; quod ſi quis omnia de hoc viro cupit ſcire, legat Suetonium Optatianum qui ejus vitam affatim ſcripſit. Legit ſane ſenex minutulas literas ad ſtuporem: nec unquam noctem intermiſit, qua non aliquid vel ſcriberet vel legeret, præter poſterum Kalendarum diem. Nec tacendum eſt, & frequenter imitandum, tantam Senatus lætitiam fuiſſe, quod eligendi

di Principis cura ad ordinem amplissimum revertisset, ut supplicationes decernerentur, & hecatombæ promitterentur: singuli denique Senatores ad suos scriberent, nec ad suos tantum, sed etiam ad externos; mitterentur præterea literæ ad provincias, ut scirent omnes socii omnesque nationes in antiquum statum rediisse Rempublicam, ac Senatum Principes legere; imo ipsum Senatum Principem factum: leges a Senatu petendas; reges Barbaros Senatui supplicaturos: pacem ac bella Senatu autore tractanda. Ne quid denique deesset cognitioni, pleraſque hujusmodi epistolas in fine libri posui, & cum cupiditate & sine fastidio, ut existimo, perlegendas. Et prima quidem illi cura Imperatoris facti hæc fuit, ut omnes qui Aurelianum occiderant, interimeret, bonos malosve, quum jam ille vindicatus esset. Et quoniam a Mæotide multi barbari eruperant, hos eosdem consilio atque viribus, ut eo redirent, compulit. Ipsi autem Mæotidæ ita congregabantur, quasi accitu Aureliani ad bellum Persicum convenissent, auxilium daturi nostris, si necessitas postularet. Quum Tullius dicat, magnificentius esse dicere quemadmodum cœperit Consulatum; at in isto viro magnificum fuit quod tanta gloria cœpit imperium. Gessit autem propter brevitatem temporum nihil magnum. Interemptus est enim insidiis militaribus, ut alii dicunt, sexto mense: ut alii, morbo interiit. Tamen constat, factionibus eum oppressum,

mente atque animo defeciſſe. Hic idem menſem Septembrem *Tacitum* appellari juſſit, ideirco quod eo menſe & natus & factus eſt Imperator. Huic frater Florianus imperio ſucceſſit, de quo pauca ponenda ſunt.

FLAVII VOPISCI SYRACUSII FLORIANUS.

Hic frater Taciti germanus fuit, qui post fratrem arripuit imperium, non Senatus autoritate, sed suo motu, quasi hereditarium esset imperium; quum sciret, adjuratum esse in Senatu Tacitum, ut quum mori cœpisset, non liberos suos, sed optimum aliquem Principem faceret. Denique vix duobus mensibus imperium tenuit, & occisus est Tarsi a militibus, qui Probum audierant imperare, quem omnis exercitus legerat. Tantus autem Probus fuit in re militari, ut illum Senatus optaret, miles eligeret, ipse populus Romanus acclamationibus peteret. Fuit etiam Florianus morum fratris imitator, nec tamen usquequaque; nam effusionem in eo fratris frugi reprehendebat:

bat: & hæc ipſa imperandi cupiditas, aliis eum moribus oſtendit fuiſſe quam fratrem. Duo igitur Principes una exſtiterunt domo: quorum alter ſex menſibus, alter vix duobus imperaverunt, quaſi quidam interreges inter Aurelianum & Probum: poſt interregnum Principes nuncupati. Horum ſtatuæ fuerunt Interamnæ duæ, pedum tricenum ex marmore, quod illic eorum cenotaphia conſtituta ſunt in ſolo proprio; ſed dejectæ fulmine, ita contritæ ſunt ut membratim jacerent diſſipatæ: quo tempore, reſponſum eſt ab aruſpicibus, quandoque ex eorum familia Imperatorem Romanum futurum, ſeu per fœminam, ſeu per virum, qui det judices Parthis ac Perſis: qui Francos & Alemanos ſub Romanis legibus habeat: qui per omnem Africam barbarum non relinquat: qui Taprobanis præſidem imponat: qui ad Romanam inſulam proconſulem mittat: qui Sarmatis omnibus judicat: qui terram omnem, qua Oceano ambitur, captis omnibus gentibus, ſuam faciat: poſtea tamen Senatui reddat imperium, & antiquis legibus vivat, ipſe victurus annis centum viginti, & ſine hærede moriturus. Futurum autem eum dixerunt a die fulmine præcipitatis ſtatuiſque confractis poſt annos mille. Non magna hæc urbanitas aruſpicum fuit, qui Principem talem poſt mille annos futurum eſſe dixerunt; quia ſi poſt centum annos prædicerent fore, poſſent eorum deprehendi mendacia, quum vix remanere talis poſſit hiſtoria. Ego tamen hæc idcirco in-

ſerenda volumini credidi, ne quis me legens, legiſſe non crederet. Tacitus contiarium populo Romano intra ſex menſes vix dedit. Imago ejus poſita eſt in Quintiliorum, in una tabula, quincuplex, in qua ſemel togatus, ſemel chlamydatus, ſemel armatus, ſemel palliatus, ſemel venatorio habitu. De qua quidam epigrammatarius ita luſit, ut diceret: *Non agnoſco ſenem armatum, non chlamydatum, inter ceteras, ſed agnoſco togatam.* Et Floriani liberi & Taciti multi exſtiterunt: quorum ſunt poſteri, credo, milleſimum annum exſpectantes. In quos multa epigrammata ſcripta, quo jocati ſunt aruſpices, imperium pollicentes. Hæc ſunt quæ de vita Taciti atque Floriani digna memoratu comperiſſe memini. Nunc nobis aggrediendus eſt Probus, vir domi forisque conſpicuus: vir Aureliano, Trajano, Hadriano, Antoninis, Alexandro, Claudioque præferendus, niſi quia in illis varia, in hoc omnia præcipua tunc fuere, qui poſt Tacitum, omnium judicio bonorum, Imperator eſt factus, orbemque terrarum pacatiſſimum gubernavit, deletis Barbaris gentibus, deletis etiam plurimis tyrannorum, qui ejus temporibus exſtiterunt: de quo dictum eſt, ut Probus diceretur, etiamſi Probus nomine non fuiſſet. Quem quidem multi ferunt, etiam Sibyllinis libris promiſſum: qui ſi diutius fuiſſet, orbis terræ Barbaros non haberet. Hæc ego in aliorum vita de Probo credidi prælibanda, ne dies, hora, momentum aliquid ſibi vindicaret, ne fatali neceſſita-

te abſumptus, Probo indicio deperirem. Nunc claudam volumen, ſatisfactum arbitrans ſtudio & cupiditati meæ. Omina imperii Tacito hæc fuerunt. Fanaticus quidam in templo Sylvani tenſis membris exclamavit: *Tacito purpuram, Tacito purpuram*; idque ſeptimo: quod quidem poſtea omini deputatum eſt. Vinum quo libaturus Tacitus fuerat in templo Herculis Fundani, ſubito purpureum factum eſt. Vitis quæ uvas Amineas albas ferebat, eo anno quo ille imperium meruit, purpuraſcere plurima purpura cœpit. Mortis omina hæc fuerunt. Patris ſepulcrum, diſruptis januis, ſe aperuit: matris umbra, ſe per diem & Tacito & Floriano velut viventis obtulit, nam diverſis patribus nati ferebantur: in lærario Dii omnes ſeu terræ motu ſeu caſu aliquo conciderunt. Imago Apollinis, quæ ab his colebatur, ex ſummo faſtigio in lectulo poſita ſine cujuſpiam manu deprehenſa eſt. Sed hæc ſunt quæ a pleriſque dicuntur. Nos ad Probum & ad Probi geſta inſignia revertemur. Et quoniam me promiſi aliquas epiſtolas eſſe poſiturum, quæ creato Tacito Principe gaudia Senatus oſtenderent; his additis, finem ſcribendi faciam. Epiſtolæ publicæ: *Senatus ampliſſimus curiæ Carthaginienſi ſalutem dicit. Quod bonum, faustum, felix ſalutareque ſit Reipublicæ orbique Romano dandi jus imperii, appellandi Principis, nuncupandi Auguſti, ad nos revertit ad nos igitur referte quæ magna ſunt. Omnis provocatio præfecti Urbis erit: quæ tamen a proconſulibus & ab ordinariis judicibus emerſerit,*

rit, in quo quidem etiam veſtram in antiquum ſtatum redisse credimus dignitatem: ſi quidem primus hic ordo est qui recipiendæ vim ſuam, jus ſuum ceteris ſervat. Alia epiſtola: *Senatus ampliſſimus curiæ Trevirorum. Ut eſtis liberi & ſemper fuiſtis, ita ri vos credimus. Cognoſcendi Principis judicium ad Senatum redit: ſimul etiam præfecturæ urbanæ appellatio universa devoluta eſt.* Eodem modo ſcriptum eſt Antiochenſibus, Aquilejenſibus, Mediolanenſibus, Alexandrinis, Theſſalonicenſibus, Corinthiis & Athenienſibus. Privatæ autem epiſtolæ hæ fuerunt: *Autronio Juſto patri, Autronius Tiberianus ſalutem. Nunc te, pater ſancte, intereſſe decuit Senatui ampliſſimo: nunc ſententiam dicere, quum tantum autoritatis ampliſſimo ordini creverit, ut revertat in antiquum ſtatum Reſpublica: & nos Principes demus, nos faciamus Imperatores, nos denique nuncupemus Auguſtos. Fac igitur ut convaleſcas, Curiæ interfuturus antiquæ. Nos recepimus jus proconſulare, redierunt ad præfectum Urbis appellationes omnium poteſtatum, & omnium dignitatum.* Item alia: *Claudius Capellianus Cerejo Metiano patruo ſalutem. Obtinuimus, pater ſancte, quod ſemper optavimus: in antiquum ſtatum Senatus revertit. Nos Principes facimus: noſtri ordinis ſunt poteſtates. Gratias exercitui Romano, & vere Romano: reddidit nobis quam ſemper habuimus poteſtatem. Abiice Bajanos Puteolanoſque receſſus. Da te Urbi, da te curiæ. Floret Roma, floret tota Reſpublica. Imperatores damus, Principes facimus: poſſumus & prohibere,*

re, *qui cœpimus facere. Dictum sapienti sat* est. Longum est omnes epistolas connectere, quas reperi, quas legi: tantum illud dico, Senatores omnes ea esse lætitia elatos, ut domibus suis omnes albas hostias cæderent, imagines frequenter aperirent, albati sederent, convivia sumptuosiora prævenirent, antiquitatem sibi redditam crederent.

FLAVII VOPISCI SYRACUSII PROBUS.

CErtum eſt quod Salluſtius Criſpus, quodque Marcus Cato & Gellius hiſtorici, ſententiæ modo, in literas retulerunt, *Omnes omnium virtutes tantas eſſe, quantas videri eas voluerint eorum ingenia, qui uniuſcujuſque facta deſcripſerint*. Inde eſſe quod Alexander Magnus Macedo, quum ad Achillis ſepulcrum veniſſet, graviter ingemiſcens: *Felicem te* (inquit) *juvenis, qui talem præconem tuarum virtutum reperiſti*; Homerum intelligi volens, qui Achillem tantum in virtutum ſtudio finxit, quantum ipſe valebat ingenio. Quorſum hæc pertineant, mi Celſe, ne fortaſſis requiras. Probum Principem, cujus imperio Oriens, Occidens, Meridies, Septemtrio, omneſque orbis partes in totam ſecuritatem redactæ ſunt, ſcriptorum inopia jam pœne neſcimus, Occidit, pro pudor! tanti viri & talis hiſtoria, qualem

non

non habent bella Punica, non terror Gallicus, non motus Pontici, non Hiſpanienſis aſtutia. Sed non patiar ego ille, a quo dudum ſolus Aurelianus eſt expetitus, cujus vitam, quantum potui, perſequutus, Tacito Florianoque jam ſcriptis, non me ad Probi facta conſcendere; ſi vita ſuppetet, omnes qui ſuperſunt uſque ad Maximianum Diocletianumque dicturus. Neque ego hunc facultatem eloquentiamque polliceor; ſed res geſtas, quas perire non patior. Uſus autem ſum (ne in aliquo fallam chariſſimam mihi familiaritatem tuam) præcipue libris ex bibliotheca Ulpia, ætate mea thermis Diocletianis; item ex domo Tiberiana. Uſus etiam ex regeſtis ſcribarum porticus Porphyreticæ, actis etiam Senatus ac populi. Et quoniam me ad colligenda talis viri geſta ephemeris Turduli Gallicani plurimum juvit, viri honeſtiſſimi ac ſinceriſſimi, beneficium amici ſenis tacere non debui. Cnæum Pompejum tribus fulgentem triumphis, belli piratici, belli Sertoriani, belli Mithridatici, multarumque rerum geſtarum majeſtate ſublimem: quis tandem noſſet, niſi eum Marcus Tullius & Titus Livius in literas retuliſſent? Publium Scipionem Africanum, imo Scipiones omnes, ſeu Lucios, ſeu Naſicas, nonne tenebræ poſſiderent ac tegerent, niſi commendatores eorum hiſtorici nobiles atque ignobiles extitiſſent? Longum eſt omnia perſequi quæ ad exemplum hujuſcemodi, etiam nobis tacentibus, uſurpanda ſunt. Illud tantum conteſta-

teſtatum volo, me & rem ſcripſiſſe, quam, ſi quis voluerit, honeſtius eloquio celſiore demonſtret. Et mihi quidem id animi fuit, non ut Salluſtios, Livios, Tacitos, Trogos, atque omnes diſertiſſimos imitarer viros, in vita Principum & temporibus diſſerendis, ſed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, Fabium Marcellinum, Gargillium Martialem, Julium Capitolinum, Ælium Lampridium, ceteroſque qui hæc talia, non tam diſerte quam vere memoriæ tradiderunt. Sum enim unus ex curioſis, quod infinita ſcire non poſſum, incendentibus vobis, qui quum multa ſciatis, ſcire multo plura cupitis: & ne diutius ea quæ ad meum conſilium pertinent loquar, magnum & præclarum Principem & qualem hiſtoria noſtra non novit, arripiam. Probus oriundus è Pannonia, civitate Sirmienſi, nobiliore matre quam patre, patrimonio moderato, affinitate non magna, tam privatus quam Imperator nobiliſſimis virtutibus claruit. Probo, ut quidam in literas retulerunt, pater nomine Maximus fuit: qui quum ordines honeſtiſſime duxiſſet, tribunatum adeptus, apud Ægyptum vita functus eſt, uxore ac filio & filia derelictis. Multi dicunt Probum Claudii propinquum fuiſſe, optimi & ſanctiſſimi Principis: quod quia per unum tantum Græcorum relatum eſt, nos in medio relinquemus. Unum tamen dico quod in ephemeride legiſſe me memini, a Claudia ſorore Probum ſepultum. Adoleſcens Probus corporis moribus tam clarus eſt factus,

ut

nt Valeriani judicio tribunatum prope imberbis acciperet. Extat epiſtola Valeriani ad Gallienum, qua Probum laudat adhuc adoleſcentem, & imitationi omnium proponit. Ex quo apparet neminem unquam perveniſſe ad virtutum ſummam jam maturum, niſi qui puer ſeminario virtutum generoſiore concretus, aliquid inclytum deſignaſſet. Epiſtola Valeriani: *Valerianus pater Gallieno filio, Auguſtus Auguſto. Et meum ſequatus judicium, quod ſemper de Probo adoleſcente primo habui, & omnium bonorum, qui eundem ſui nominis virum dicunt, tribunatum in eum contuli, datis ſex coborti-bus Saracenis, creditis etiam auxiliaribus Gallis, cum ea Perſarum manu, quam vobis Artabaſſes Syrus mancipavit. Te quaſo, filii carissime, ut eum juvenem, quem imitari pueris omnibus volo, in tanto habeas honore, quantum virtutes ejus & merita, pro debito mentis ſplendore, deſiderant.* Alia epiſtola de eodem ad præfectum prætorii, cum ſalario: *Valerianus Auguſtus Mulvio Gallicano, Præfecto prætorii. Miraris fortaſſis, quod ego imberbem tribunum fecerim, contra conſtitutum Divi Hadriani. Sed non multum miraberis ſi Probum cogitas, adoleſcentem vere probum; nunquam enim aliud mihi, quum eum cogito, niſi nomen occurrit. Quod niſi nomen haberet, potuit habere cognomen. Huic igitur dari jubebis (quoniam mediocris fortuna eſt, ut ejus dignitas incrementis juvetur) tunicas rufulas duas, pallia Gallica duo fibulata, interulas paragaudias duas, patinam argenteam librarum decem ſpecillatam, aureos Antoninianos centum, argenteos*

teos Aurelianos mille, æreos Philippeos decem millia. Item salario diurno, bubulæ pondo, porcinæ ponisex, caprinæ pondo decem, gallinaceum per biduum, olei per biduum sextarium unum, vini veteris diurnos sextarios decem, cum lardo bubalino: salis, holerum, lignorum, quantum satis est. Hospitia præterea eidem, ut tribunis legionum, præberi jubebis. Et hæc quidem epistolæ declarant. Nunc quantum ex ephemeride colligi potuit, quum bello Sarmatico jam tribunus, transmisso Danubio, multa fortiter feciſſet, publice in concione donatus est hastis puris quatuor, coronis vallaribus duabus, corona civica una, vexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque aureo uno, patera sacrificali quinquelibri una: quo quidem tempore Valerium Flaccum, adolescentem nobilem, parentem Valeriani, è Quadorum liberavit manu; unde illi Valerianus coronam civicam detulit. Verba Valeriani pro concione habita: *Suscipe, Probe, præmia pro Republica, suscipe coronam civicam pro parente.* Quo quidem tempore legionem tertiam eidem addidit, sub testimonio ejusmodi. Epistola de legione tertia: *Res gesta tuæ, Probe carissime, faciunt ut & serius tibi tradere majores exercitus videar, & cito tamen tradam. Recipe in fidem tuam legionem tertiam felicem, quam ego adhuc nulli nisi provecto jam credidi: mihi autem eo tempore credita est, quo & me canosum, qui credebat, cum gratulatione vidit. Sed ego in te non exspecto ætatem, quum & virtutibus fulgeas, & moribus polleas. Vestes tibi triplices dar-*

 jussi,

juſſi, ſalarium duplex feci, vexillarium depulsi. Longum eſt, ſi per res geſtas tanti rcurram viri, quæ ille ſub Valeriano quæ ſub Gallieno, quæ ſub Aureliano & Claudio privatus fecerit: quoties murum conſcenderit, vallum diripuerit, hoſtem cominus interemerit, dona Principum emeruerit, Rempublicam in antiquum ſtatum ſua virtute reddiderit. Docet Gallieni epiſtola ad tribunos data, qui fuerit Probus *Gallienus Auguſtus tribunis exercituum Illyricianorum. Etiamſi patrem meum fatalis belli Perſici neceſſitas tenuit, habeo tamen parentem Aurelium Probum, quo laborante poſſim eſſe ſecurus, qui ſi affuiſſet, nunquam ille ne nominandus quidem tyrannus, ſibi uſurpaſſet imperium. Quare omnes vos conſiliis ejus cupio parere, qui & patris judicio probatus eſt & Senatus.* Non magnum fortaſſis judicium Gallieni eſſe videatur, Principis mollioris, ſed quod negari non poteſt, ne diſſolutus quidem quispiam ſe, niſi in ejus fidem tradit, cujus ſibi virtutes exiſtimat profuturas. Sed eſto Gallieni epiſtola ſequeſtretur: quid Aureliani judicium? qui Probo decimanos fortiſſimos exercitus fui, & cum quibus ipſe ingentia geſſerat, tradidit ſub hujuſmodi teſtimonio: *Aurelianus Auguſtus Probo ſalutem dicit. Ut ſcias quanti te faciam, decimanos meos ſume, quos Claudius mihi credidit. Iſti enim ſunt, qui quadam felicitatis prærogativa, præſules, niſi futuros Principes, habere non norunt.* Ex quo intellectum eſt Aurelianū in animo habuiſſe, ut ſi quid ſibi ſcienti prudentique eveniret, Probum Principem fa-

faceret. Jam Claudii, jam Taciti judicia de Probo longum eſt innectere; quamvis feratur in Senatu Tacitus dixiſſe, quum eidem offerretur imperium, debere Probum Principem fieri; ſed ego Senatuſconſultum ipſum non inveni. Ipſe autem Tacitus Imperator primam talem ad Probum epiſtolam dedit: *Tacitus Auguſtus Probo. Me quidem Senatus Principem fecit, de prudentis exercitus voluntate. Attamen ſciendum tibi eſt tuis nunc humeris magis incubuiſſe Rempublicam, qui & quantus ſis omnes novimus, ſcit Senatus. Adeſto igitur noſtris neceſſitatibus: tuæ familiæ aſſere, ut ſoles, Rempublicam. Nos tibi, decreto totius Orientis ducatu, ſalarium quintuplex fecimus, ornamenta militaria geminavimus, Conſulatum in annum proximum nobiſcum decrevimus; te enim manet pro virtutibus tuis Capitolina palmata.* Ferunt quidam Probo id pro imperii omine fuiſſe quod Tacitus ſcripſit: *Te manet Capitolina palmata*. Sed in hanc ſententiam omnibus ſemper Conſulibus ſcribebatur. Amor militum erga Probum ingens ſemper fuit; neque enim unquam ille paſſus eſt peccare militem. Ille quinetiam Aurelianum ſæpe a gravi crudelitate deduxit: ille ſingulos manipulos adiit, veſtes & calceamenta perſpexit: ſi quid prædæ fuit, ita diviſit, ut ſibi nihil præter tela & arma ſervaret. Quinetiam quum de prædato, ſive ex Alanis ſive ex aliqua alia gente incertum eſt, repertus eſſet equus non decorus, neque ingens, qui, quantum captivi loquebantur, centum ad diem mil-

liaria currere diceretur, ita ut per dies octo vel decem continuaret, & omnes crederent Probum tale animal ſibimet ſervaturum, jam primum dixit, *Fugitivo militi patius quam forti hic equus convenit*. Deinde in urnam militares juſſit nomen ſuum mittere, ut aliquis eum ſorte ductus acciperet: & quum eſſent in exercitu quidam nomine Probi alii quatuor milites, caſu evenit ut primum emergeret cui Probo nomen exſiſteret, quum ipſius Probi ducis nomen miſſum non eſſet. Sed quum quatuor illi milites inter ſe contenderent, ac ſortem ſibi quiſque defenderet, juſſit iterum agitari urnam; ſed & iterum Probi nomen emerſit: quunque tertio & quarto feciſſet, quarto Probi nomen effuſum eſt. Tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicavit; ipſis etiam militibus, quorum nomina exierant, id volentibus. Pugnavit & contra Marmaridas in Africa fortiſſime, eos denique vicit, atque ex Libya Carthaginem tranſiit, eandemque a rebellionibus vindicavit. Pugnavit & ſingulari certamine contra quendam Aradionem in Africa, eundemque proſtravit: & quia fortiſſimum ac pertinaciſſimum virum viderat, ſepulcro ingenti honoravit, quod adhuc exſtat, tumulo uſque ad ducentos pedes terræ lato, per milites quos otioſos eſſe nunquam eſt paſſus. Exſtant apud Ægyptum ejus opera, quæ per milites ſtruxit, in plurimis civitatibus. In Nilo autem tam multa fecit, ut vectigal frumentarium ſolus adjuverit: pontes, templa, por-

porticus, basilicas, labore militum struxit: ora fluminum multa patefecit, paludes pleraſque siccavit, atque in his segetes agroſque constituit. Pugnavit etiam contra Palmyrenos, pro Odenati & Cleopatræ partibus Ægyptum defendentes, primo feliciter, postea temere, ut pœne caperetur; sed postea refectis viribus, Ægyptum & Orientis maximam partem in Aureliani potestatem redegit. Quum his igitur tot & tantis virtutibus eniteret, Tacito absumpto fatalliter, ac Floriano imperium arripiente, omnes Orientales exercitus eundem Imperatorem fecerũt. Non inepta neque inelegans fabula est, scire quemadmodum imperium Probus sumpserit. Quum ad exercitus nuntius venisset, tum primum animus militibus fuit prævenire Italicos exercitus, ne iterum Senatus Principem daret; sed quum inter milites sermo esset quis fieri deberet, & manipulatim in campo tribuni eos alloquerentur, dicentes, requirendum esse Principem aliquem fortem, sanctum, verecundum, clementem, probum: idque per multos circulos, ut fieri assolet, diceretur; quasi divino nutu undique ab omnibus acclamatum est: *Probe Auguste, Dii te servent*: deinde concursus, & cespititium tribunal: appellatusque Imperator, ornatus etiam pallio purpureo, quod de statua templi oblatum est: atque inde ad Palatium reductus, invitus & retrectans, & sæpe dicens: *Non vobis expedit milites: non mecum bene agitis. Ego enim vobis blandiri non possum*. Prima ejus Epistola data ad Capitonem

nem præfectum prætorio talis fuit: *Imperium nunquam optavi, & invitus accepi. Deponere mihi rem invidioſiſſimam non licet. Agenda eſt perſona quam mihi miles impoſuit. Te quæſo Capito, ita mecum ſalva Republica perfruaris: annonam & commeatus & quidquid neceſſarium eſt ubique militi pares: ego, quantum in me eſt, ſi recte omnia gubernaveris, præfectum alterum non habebo.* Itaque milites cognito quod imperaret Probus, Florianum qui quaſi hereditarium imperium arripuerat, interemerunt; ſcientes neminem dignius imperare quam Probum. Ita ei ſine ulla moleſtia totius orbis imperium, & militum & Senatus judicio, delatum eſt. Et quoniam mentionem Senatus fecimus, ſciendum eſt quid ad Senatum ſcripſerit, quid item ad eum ampliſſimus ordo reſcripſerit. Oratio Probi prima ad Senatum: *Recte atque ordine, Patres Conſcripti, proximo ſuperiore anno factum eſt, ut veſtra clementia orbi terrarum Principem daret, & quidem de vobis, qui & eſtis mundi Principes, & ſemper fuiſtis, & in veſtris poſteris eritis: atque utinam id Florianus exſpectare voluiſſet, nec velut hereditarium ſibi vindicaſſet imperium, vel illum vel alium quempiam majeſtas veſtra feciſſet. Nunc quoniam ille imperium arripuit, nobis a militibus delatum eſt nomen Auguſtum, vindicatum quin etium in illum a prudentioribus militibus, quod fuerat uſurpatum: quæſo ut de meis meritis faciatis quidquid juſſerit veſtra clementia.* Item Senatuſconſultum. Die tertio nonas Februarias in æde Concordiæ: inter cetera. Ælius

Scor-

Scorpianus Conſul dixit: *Audiſtis, Patres Conſcripti, literas Aurelii Valerii Probi: de his quid videtur?* Tunc acclamatum eſt: *Probe Auguſte, Dii te ſervent. Olim dignus, & fortis, & juſtus, bonus ductor, bonus Imperator. Exemplum militiæ, exemplum imperii, Dii te ſervent. Aſſertor Reipublicæ felix impereſ! Magiſter militiæ felix imperes: te cum tuis Dii cuſtodiant. Et Senatus antea te delegit. Ætate Tacito poſterior, ceteris prior. Quod imperium ſuſcepiſti, gratias agimus. Tuere nos, tuere Rempublicam: bene tibi committimus quos ante ſervaſti. Tu Francicus, tu Gothicus, tu Sarmaticus, tu Parthicus, tu omnia, & prius fuiſti ſemper dignus imperio. dignus triumphis, felix agas, feliciter imperes.* Poſt hæc Manlius Statianus, qui primæ ſententiæ tunc erat, ita loquutus eſt: *Diis immortalibus gratias, & præ ceteris, Patres Conſcripti, Jovi Optimo, qui nobis Principem talem, qualem ſemper optabamus, dederunt. Si recte cogitemus, non nobis Aurelianus, non Alexander, non Antonini, non Trajanus, non Claudius requirendi ſunt: omnia in uno Principe conſtituta ſunt: rei militaris ſcientia, animus clemens vita venerabilis, exemplar agendæ Reipublicæ, atque omnium prærogativa virtutum: enimvero quæ mundi pars eſt quam ille non vincendo didicerit? Teſtes ſunt Marmaridæ, in Africæ ſolo victi, teſtes Franci, inviis ſtrati paludibus, teſtes Germani & Alemanni, longe a Rheni ſubmoti litoribus. Jam vero quid Sarmatas loquar quid Gothos, quid Parthos, ac Perſas: atque omnem Ponticum tractum? ubique vigent Probi virtutis inſignia. Longum eſt dicere, quos reges magnarum gentium fugaverit, quos duces*

manu ſua occiderit, quantum armorum ſit quæ ipſe cœpit privatus. Superiores Principes, quas illi gratias egerint, teſtes ſunt literæ publicis inſertæ monumentis. Dii boni quoties ille donis militaribus eſt donatus! quas militum laudes emerait! Adoleſcens tribunatum, non longe poſt adoleſcentiam, regendas legiones accepit. Jupiter Optime Maxime, Juno regina, tuque virtutum præſul Minerva, tu orbis Concordia, & tu Romana Victoria, date hoc Senatui populoque Romano, date militibus, date ſociis atque nationibus. Imperet quemadmodum militavit. Decerno igitur, Patres Conſcripti, votis omnium concinentibus nomen Cæſareum, nomen Auguſtum, addo proconſulare imperium, patris patriæ reverentiam, Pontificatum maximum, jus tertiæ relationis tribuniciam poteſtatem. Poſt hæc acclamatum eſt *Omnes, Omnes*. Accepto igitur hoc Senatuſconſulto, ſecundum orationem, permiſit Patribus, ut ex magnorum judicum appellationibus ipſi cognoſcerent, proconſules crearent, legatos Conſulibus darent, jus prætorium præſidibus darent: leges quas Probus ederet, Senatuſconſultis propriis conſecrarent. Statim deinde, ſi qui de interfectoribus Aureliani ſuperfuerant, vario genere vindicavit: mollius tamen moderatiuſque, quam prius exercitus, & poſtea Tacitus, vindicaverant. Deinde animadvertit etiam in eos qui Tacito inſidias fecerant. Floriani ſociis pepercit, quod non tyrannum aliquem videbantur ſequuti, ſed ſui Principis fratrem. Recepit deinde omnes Europenſes exercitus, qui Florianum & Impe-

peratorem fecerant & occiderant. His geſtis, cum ingenti exercitu Gallias petit: quæ omnes, occiſo Poſtumio, turbatæ fuerant: interfecto Aureliano, a Germanis poſſeſſæ: tanta autem illic prœlia feliciter geſſit, ut a Barbaris ſexaginta per Gallias nobiliſſimas reciperet civitates: prædam deinde omnem, qua illi, præter divitias, etiam efferebantur ad gloriam. Et quum jam in noſtra ripa, imo per omnes Gallias, ſecuri vagarentur, cæſis prope quadringentis millibus, qui Romanum occupaverant ſolum, reliquias ultra Nicrum fluvium & Albam removit, tantum his prædæ Barbaricæ tulit, quantum ipſi Romanis abſtulerant: contra urbes Romanas & caſtra in ſolo Barbarico poſuit, atq; illic milites collocavit. Agros, & horrea, & domos, & annonam Tranſrhenanis omnibus fecit, iis videlicet quos in excubiis collocavit: nec ceſſatum eſt unquam pugnari, quum quotidie ad eum Barbarorum capita deferrentur, jam ad ſingulos aureos ſingula, quamdiu reguli novem ex diverſis gentibus venirent, atque ad pedes Probi jacerent: quibus ille primum obſides imperavit, qui ſtatim dati ſunt: deinde frumentum, poſtremo etiam vaccas atque oves. Dicitur juſſiſſe his acrius, ut gladius non uterentur, Romanam exſpectaturi defenſionem, ſi eſſent ab aliquibus vindicandi. Sed viſum eſt id non poſſe fieri, niſi ſi limes Romanus extenderetur, & fieret Germania tota provincia. Maxime tamen, ipſis regibus conſentientibus, in eos vindicatum eſt qui prædam fideliter non reddiderunt. Accepit præterea ſedecim millia

lia tyronum, quos omnes per diverſas provincias ſparſit, ita ut numeris, vel limitaneis militibus, quinquagenos & ſexagenos interſeret, dicens ſentiendum eſſe, non videndum, quum auxiliaribus Barbaris Romanis juvatur. Compoſitis igitur rebus in Gallia, tales ad Senatum literas dedit: *Ago Diis immortalibus gratias, Patres Conſcripti, quia veſtra in me judicia comprobarunt. Subacta eſt omnis qua tenditur late Germania: novem reges gentium diverſarum ad meos pedes, imo ad veſtros, ſupplices ſtratique jacuerunt. Omnes jam Barbari vobis arant, vobis jam ſerunt, & contra interiores gentes militant. Supplicationes igitur veſtro more decernite. Nam & quadringenta millia boſtium cæſa ſunt, & ſedecim millia armatorum nobis oblata, & ſeptuaginta urbes nobiliſſimæ captivitate boſtium vindicatæ, & omnes penitus Galliæ liberatæ. Coronas quas mihi obtulerunt omnes Galliæ civitates aureas veſtræ, Patres Conſcripti, clementiæ dedicavi, & has Jovi Optimo Maximo, ceteriſque Diis deabuſque immortalibus, veſtris manibus conſecrate. Præda omnis recepta eſt: capta etiam alia & quidem major quam fuerat ante directa. Arantur Gallicana rura Barbaris bobus, & juga Germanica captiva præbent noſtris colla cultoribus: paſcuntur ad noſtram alimoniam gentium pecora diverſarum: equinum pecus noſtro jam fecundatur equitatui: frumento barbarico plena ſunt horrea. Quid plura? illis ſola relinquimus ſola, nos eorum omnia poſſidemus. Volueramus, Patres Conſcripti, Germaniæ novum præſidem facere, ſed hoc ad pleniora vota diſtulimus, quod quidem credimus con-*

ferre,

ferre, cum divina providentia noſtros uberius fecundarit exercitus. Poſt hæc Illyricum petiit: & prius quam veniret, Rhætias ſic pacatas reliquit, ut illic ne ſuſpicionem quidem ullius terroris relinqueret. In Illyrico Sarmatas ceteraſque gentes ita contudit, ut prope ſine bello cuncta reciperet quæ illi diripuerant. Tetendit deinde iter per Thracias, atque omnes Geticos populos fama rerum territos, & antiqui nominis potentia preſſos, aut in deditionem aut in amicitiam recepit. His geſtis Orientem petiit, atque in itinere potetiſſimo quodam latrone Palfurio capto & interfecto, omnem Iſauriam liberavit; populis atque urbibus Romanis legibus reſtitutis. Barbarorum qui apud Iſauros ſunt, vel per terrorem, vel per voluntatem, loca ingreſſus eſt: quæ quum peragraſſet, hoc dixit: *Facilius eſt ab iſtis locis latrones arceri, quam tolli*. Veteranis, omnia illa quæ anguſte adeuntur loca, privata donavit; addens, ut eorum filii, ab anno octavodecimo, mares dumtaxat, ad militiam mitterentur, ne ante latrocinari quam militare diſcerent. Pacatis denique omnibus Pamphyliæ partibus, ceterarumque provinciarum quæ ſunt Iſauriæ vicinæ, ad Orientem iter flexit. Blemyas etiam ſubegit, quorum captivos Romam tranſmiſit, qui mirabilem ſui viſum, ſtupente populo Romano præbuerunt. Copton præterea &

Pto-

Ptolemaidem urbes, ereptas Barbarico ſervitio, Romano addidit juri. Ex quo tantum profecit ut Parthi legatos ad eum mitterent, confitentes timorem, pacemque poſcentes: quos ille ſuperbius acceptos, magis timentes domum remiſit. Fertur etiam epiſtola illius, repudiatis donis quæ rex Parthorum miſerat, ad Narſeum talis fuiſſe: *Miror te de omnibus quæ noſtra futura ſunt, tam pauca miſiſſe. Habeto interim omnia illa quibus gaudes: quæ ſi nos habere cupiamus, ſcimus quemadmodum poſſidere debeamus.* His acceptis literis Narſeus maxime territus, & eo præcipue quod Copton & Ptolemaidem comperit a Blemyis qui eas tenuerant vindicatas, cæſoſque ad internecionem eos qui gentibus fuerant ante terrori, Facta igitur pace cum Perſis, ad Thracias rediit, & centum millia Baſtarnarum in ſolo Romano conſtituit, qui omnes fidem ſervaverunt. Sed quum & ex aliis gentibus pleroſque pariter tranſtuliſſet, id eſt, ex Gepidis, Gautunnis, & Vandalis, illi omnes fidem fregerunt, & occupato bellis tyrannicis Probo, per totum pœne orbem, pedibus & navigando, vagati ſunt, nec parum moleſtiæ Romanæ gloriæ intulerunt: quos quidem ille diverſis vicibus, variiſque victoriis oppreſſit, paucis domum cum gloria redeuntibus, quod Probi evaſiſſent manus. Hæc Probus cum Barbaris geſſit. Sed habuit etiam non leves tyrannicos motus; nam & Saturninum,

qui

qui Orientis imperium arripuerat, variis prœliorum generibus & nota virtute ſuperavit: quo victo, tanta in Oriente quies fuit, ut (quemadmodum vulgo loquebantur) mures rebelles nullus audiret. Deinde quum Proculus & Bonoſus, apud Agrippinam in Gallia, imperium arripuiſſent, omneſque ſibi jam Britannias, Hiſpanias, & braccatæ Galliæ provincias vindicarent, Barbaris ſemet juvantibus, vicit. Ac ne requiras plura vel de Saturnino, vel de Proculo, vel de Bonoſo, ſuo eoſdem inſeram libro, pauca de iiſdem, ut decet, imo ut poſcit neceſſitas, loquuturus. Unum ſane ſciendum eſt quod Germani omnes, quum ad auxilium eſſent rogati a Proculo, Probo potius perſervire maluerunt, quam cum Bonoſo & Proculo eſſe. Gallis omnibus & Hiſpanis ac Britannis hinc permiſit, ut vites haberent vinumque conficerent. Ipſe Almam montem, in Illyrico circa Sirmium militari manu foſſum, lecta vite conſevit. Dedit Romanis etiam voluptates, & quidem inſignes; delatis etiam congiariis. Triumphavit de Germanis & Blemyis: omnium gentium druugos uſque ad quinquagenos homines ante triumphum duxit. Venationem in Circo ampliſſimam dedit, ita ut populus cuncta diriperet. Genus autem ſpectaculi fuit tale. Arbores validæ per milites radicitus vulſæ connexis late longeque trabibus affixæ ſunt, terra deinde ſuperjecta, totuſque Circus ad ſilvæ conſitus ſpeciem, gratia novi

vi viroris effronduit. Immiſſi deinde per omnes aditus ſtruthiones mille, mille cervi, mille apri, mille damæ, ibices, oves feræ, & cetera herbatica animalia, quanta vel ali potuerunt vel inveniri: immiſſi deinde populates, rapuit quiſque quod voluit. Edidit alia die in Amphitheatro una miſſione centum jubatos leones, qui rugitibus ſuis tonitrua excitabant: qui omnes contiſiciis interempti ſunt, non magnum præbentes ſpectaculum quum occidebantur: neque enim erat beſtiarum impetus ille, qui eſſe ab eis egredientibus ſolet. Occiſi ſunt præterea multi qui diripere volebant, ſagittis. Editi deinde centum leopardi Libyci, centum deinde Syriaci, centum leænæ, & urſi ſimul trecenti: quarum omnium ferarum magnum magis conſtat ſpectaculum fuiſſe quam gratum. Edita præterea gladiatorum paria trecenta; Blemyis pleriſque pugnantibus, qui per triumphum erant ducti, pleriſque Germanis & Sarmatis, nonnullis etiam latronibus Iſauris. Quibus peractis, bellum Perſicum parans, quum per Illyricum iter faceret, a militibus ſuis per inſidias interemptus eſt. Cauſæ occidendi ejus hæ fuere. Primum: quod nunquam militem otioſum eſſe perpeſſus eſt: ſiquidem multa opera militari manu perfecit; dicens *annonam gratuitam militem comedere non debere*. His addidit dictum ejus grave. Si unquam eveniat ſalutare, Reipublicæ brevi milites neceſſarios non futuros. Quid ille conceperat animo qui hoc dicebat,

non-

nonne omnes barbaras nationes ſubjecerat pedibus? quia totum mundum fecerat jam Romanum: *Brevi* (inquit) *milites neceſſarios non habebimus*. Quid eſt aliud dicere? Romanus jam miles erit nullus, ubique regnabit, omnia poſſidebimus, ſecura Republica orbis terrarum non arma fabricabit, non annonam præbebit, vobis habebuntur aratra, equus naſcetur ad pacem, nulla erunt bella, nulla captivitas: ubique pax, ubique Romanæ leges, ubique judices noſtri. Longius amore Imperatoris optimi progredior, quam pedeſtris ſermo deſiderat. Quare addam illud quod præcipue tanto viro fatalem properavit neceſſitatem; nam quum Sirmium veniſſet, ac ſolum patrium effœcundari cuperet & dilatari, ad ſiccandam quandam paludem multa ſimul millia militum poſuit, ingentem parans foſſam, qua, dejectis in altum navibus, loca Sirmienſibus profutura ſiccaret: hoc permoti milites confugientem eum in turrem ferratam, quam ipſe ſpeculæ cauſa editiſſimam exædificaverat, interemerunt anno imperii ſui quinto. Poſtea tamen ingens ei ſepulcrum elatis aggeribus, omnes pariter milites fecerunt, cum titulo hujuſmodi inciſo marmori. *Hic Probus Imperator, & vere Probus, ſitus eſt, victor omnium gentium Barbararum, victor etiam tyrannorum*. Conferens ego cum aliis Imperatoribus Principem Probum, omnibus prope Romanis ducibus, qui fortes, qui clementes, qui prudentes, qui mirabiles exſtiterunt, intel-

telligo hunc virum parem fuiſſe, aut, ſi non repugnat invidia furioſa, meliorem. Quinquennio enim imperii ſui, per totum orbem terrarum tot bella geſſit, & quidem per ſe, ut mirabile ſit quemadmodum omnibus occurrerit prœliis. Multa manu ſua fecit, duces præclariſſimos inſtituit; nam ex ejus diſciplina Carus, Diocletianus, Conſtantius, Aſclepiodotus, Annibalianus, Leonides, Cecropius, Piſonianus, Herennianus, Gaudioſus, Urſinianus, Herculius, Maximianus, & ceteri, quos patres noſtri mirati ſunt, & de quibus nonnulli boni Principes exſtiterunt, inſtituti ſunt. Conferat nunc, cui placet, viginti Trajani Hadrianique annos: conferat prope totidem Antoninorum. Nam quid de Auguſto loquar? cujus imperii anni vix poſſunt credi. Malos autem Principes taceo: ipſa vox Probi clariſſima indicat quid ſe facere potuiſſe ſperaret, qui dixit: *Brevi neceſſarios milites non futuros*. Ille vero conſcius ſui non Barbaros timuit, non tyrannos. Quæ deinde felicitas emicuiſſet, ſi ſub illo Principe milites non fuiſſent? Annonam provincialis daret nullus, ſtipendia de largitionibus nulla erogarentur, æternos theſauros haberet Romana Reſpublica, nihil expenderetur a Principe, nihil a poſſeſſore redderetur: aureum profecto ſeculum promittebat. Nulla futura erant caſtra, nuſquam lituus audiendus, arma non erant fabricanda: populus iſte militantium, qui nunc bellis civilibus Rempublicam vexat,

pa-

pacis ſtudiis incumberet, erudiretur artibus, navigaret: adde quod nullus occideretur in bello. Dii boni, quid tantum vos offendit Romana Reſpublica, cui talem Principem ſuſtuliſtis? Eant nunc qui ad civilia bella milites parant, in germanorum necem arment dexteras fratrum, hortentur in patrum vulnera liberos, & divinitatem Probo derogent, quam Imperatores noſtri prudenter & conſecrandam vultibus, & ornandam templis & celebrandam ludis Circenſibus judicarunt. Poſteri Probi, vel odio invidiæ, vel timore, Romanam rem fugerunt: & in Italia circa Veronam ac Benacum & Larium, atque in his regionibus, larem locaverunt. Sane, quod præterire non potui, quum imago Probi in Veronenſi ita fulmine icta eſſet, ut ejus prætexta colores mutaret, aruſpices reſponderunt, hujus familiæ poſteros tantæ in Senatu claritudinis fore ut omnes ſummis honoribus fungerentur. Sed adhuc neminem vidimus: poſteri autem videntur æternitatem habere. Senatus mortem Probi graviſſime accepit, æque populus. Et quum eſſet nuntiatum, Carum imperare, virum bonum quidem, ſed longe a moribus Probi, cauſa filii ejus Carini, qui ſemper peſſime vixerat, tam Senatus quam populus inhorruit. Metuebant enim unuſquiſque triſtiorem Principem, ſed magis improbum metuebant hæredem. Hæc ſunt quæ de Probo cognovimus, vel quæ digna memo-

ratu exiſtimavimus. Nunc in alio libro, & quidem brevi, de Firmo, & Saturnino, & Bonoſo, & Proculo dicemus; non enim dignum fuit, ut quadrigæ tyrannorum bono Principi miſcerentur. Poſt deinde, ſi vita ſuppetit, Carum incipiemus propagare cum liberis.

FLA-

FLAVII VOPISCI SYRACUSII FIRMUS, SATURNINUS, PROCULUS ET BONOSUS.

MInuſculos tyrannos ſcio pleroſque tacuiſſe, aut breviter præteriſſe. Nam & Suetonius Tranquillus, emendatiſſimus & candidiſſimus ſcriptor, Antoninum & Vindicem tacuit, contentus eo quod eos curſim perſtrinxerat: & Marius Maximus, qui Avidium Marci temporibus, Albinum & Nigrum Severi, non ſuis propriis libris, ſed alienis innexuit. Et de Suetonio non miramur, cui familiare fuit amare brevitatem. Quid Marius Maximus, homo omnium verboſiſſimus, qui & mythiſtoricis ſe voluminibus implicavit, num ad iſtam deſcriptionem curamque deſcendit? At contra Trebellius Pollio ea fuit diligentia, eaque cu-

ra in edendis bonis maliſque principibus, ut etiam triginta tyrannos uno breviter libro concluderet, qui Valeriani & Gallieni, nec multo ſuperiorum aut inferiorum fuere Principum temporibus. Quare nobis etiam non minima fuit cura ut dictis Aureliano, Tacito & Floriano, Probo etiam magno ac ſingulari principe, quum dicendi eſſent Carus, Carinus, & Numerianus, de Saturnino, Bonoſo, Proculo, & Firmo, qui ſub Aureliano fuerant, non taceremus. Scis enim, mi Baſſe, quanta nobis contentio proxime fuerit cum amatore hiſtoriarum Marco Fontejo, quum ille diceret Firmum qui Aureliani temporibus Ægyptum occupaverat, latrunculum fuiſſe non principem: contra ego mecumque Rufus Celſus, & Cejonius Julianus, & Fabius Soſianus contenderent, dicentes illum & purpura uſum, & percuſſa moneta Auguſtum eſſe vocitatum: quinetiam nummos ejus Severus Archontius protulit; de Græcis autem Ægyptiiſque libris convicit, illum ΑΥ'ΤΟΚΡΑ'ΤΟΡΑ in edictis ſuis eſſe vocitatum. Et illi quidem adverſum nos contendenti hæc ſola ratio fuit quod dicebat Aurelianum in edicto ſuo non ſcripſiſſe, quod tyrannum occidiſſet, ſed quod latrunculum quendam a Republica removiſſet: perinde quaſi digne tanti princeps nominis debuerit tyrannum appellare hominem tenebrarium, aut non ſemper latrones vocitaverint magni principes eos, quos invadentes purpuras necaverunt. Ipſe ego in Aureliani vita prius

quam

quam de Firmo cuncta cognoſcerem, Firmum non inter purpuratos habui, ſed quaſi quendam latronem: quod idcirco dixi, ne quis me oblitum exiſtimaret mei. Sed ne volumini, quod breviſſimum promiſi, multa connectam, veniamus ad Firmum. Firmo patria Seleucia fuit: tametſi plerique Græcorum alteram tradunt, igitur eo tempore ipſo tres fuiſſe Firmos, quorum unus præfectus Ægypti, alter dux limitis Africani, idemque proconſul, tertius iſte Zenobiæ amicus ac ſocius: qui Alexandriam Ægyptiorum incitatus furore pervaſit, & quem Aurelianus, ſolita virtutum ſuarum felicitate, contrivit. De hujus divitiis multa dicuntur; nam & vitreis quadraturis, bitumine aliiſque medicamentis inſertis, domum induxiſſe perhibetur: & tantum habuiſſe de chartis, ut publice ſæpe diceret, exercitum ſe alere poſſe papyro & glutino. Idem & cum Blemyis ſocietatem maximam tenuit, & cum Saracenis: naves quoque ad Indos negotiatorias ſæpe miſit. Ipſe quoque dicitur habuiſſe duos dentes elephanti, pedum denum, è quibus Aurelianus ipſe ſellam conſtituerat facere, additis aliis duobus, in qua Juppiter aureus & gemmatus ſederet, cum prætexta, ponendus in templo Solis, Apenninis ſortibus additis: quem appellari voluerat Jovem Conſulem vel Conſulentem. Sed eoſdem dentes poſtea Carinus mulieri cuidam dono dedit, quæ lectum ex iis feciſſe narratur. Et quia nunc ſcitur, & ſciri apud poſteros nihil prode-

rit, taceo: Ita donum Indicum Jovi Optimo Maximo conſecratum, per deterrimum principem & miniſterium libidinis factum videtur & pretium. Fuit tamen Firmus ſtatura ingenti, oculis foris eminentibus, capillo criſpo, fronte vulnerata, vultu nigriore, reliqua parte corporis candidus, ſed piloſus atque hiſpidus, ita ut eum plerique *Cyclopem* vocarent. Carne multa veſcebatur, ſtruthionem ad diem comediſſe fertur. Vini non multum bibit, aquæ plurimum, mente firmiſſimus, nervis robuſtiſſimus ita ut Tritanum vinceret, cujus Varro meminit; nam & incudem ſuperpoſitam pectori conſtanter, aliis tundentibus, pertulit, quum ipſe reclinus ac reſupinus & curvatus in manus penderet potius quam jaceret. Fuit tamen ei contentio cum Aureliani ducibus ad bibendum, ſi quando eum tentare voluiſſet; nam quidam Burburus nomine, de numero vexillariorum, notiſſimus potator, quum ad bibendum eundem provocaſſet, ſitulas duas plenas mero duxit: & toto poſtea convivio ſobrius fuit. Et quum ei Burburus diceret: *Quare non faces bibiſti?* reſpondit ille: *Stulte, terra non bibitur*. Levia perſequimur, quum majora dicenda ſint. Hic ergo contra Aurelianum ſumpſit imperium ad defendendas partes quæ ſupererant Zenobiæ. Sed Aureliano de Carris redeunte ſuperatus eſt. Multi dicunt laqueo vitam eum finiſſe: aliud edictis ſuis oſtendit Aurelianus; namque quum eum viciſſet, tale edictum Romæ proponi juſ-

ſit. Amantiſſimo ſui Pop. Rom Aurelianus Auguſtus S. D. Pacato undique gentium toto qua patet orbe terrarum, Firmum etiam latronem Ægyptium, barbaricis motibus æſtuantem, & fœminei propudii reliquias colligentem, ne plurimum loquar, fugavimus, obſedimus, cruciavimus, & occidimus. Nihil eſt, Romulei Quirites, quod timere poſſitis. Canon Ægypti, qui ſuſpenſus per latronem improbum fuerat, integer veniet. Sit vobis cum Senatu concordia, cum equeſtri ordine amicitia, cum prætorianis affectio: ego efficiam ne ſit aliqua ſollicitudo Romana. Vacate ludis, vacate Circenſibus: nos publicæ neceſſitates teneant: vos occupent voluptates. Quare ſanctiſſimi Quirites; & reliqua. Hæc nos de Firmo cognoviſſe, ſcire debuiſti, ſed digna memoratu; nam ea quæ de illo Aurelianus Feſtivus libertus Aureliani ſigillatim retulit, ſi vis cognoſcere, eundem oportet legas, maxime quum dicat Firmum eundem inter crocodilos, unctum crocodilorum adipibus, nataſſe, & elephantum rexiſſe, & hippopotamos ediſſe, & ſedentem ingentibus ſtruthionibus vectum eſſe, & quaſi volitaſſe. Sed hæc ſcire quid prodeſt? quum & Livius & Salluſtius taceant res leves de iis quorum vitas ſcribendas arripuerint; non enim ſcimus quales mulos Clodius habuerit, aut mulas Titus Annius Milo, aut utrum Tuſco equo ſederit Catilina an Sardo, vel quali chlamyde Pompejus uſus fuerit, an purpura. Quare finem de Firmo faciemus, venientes ad Saturninum, qui contra Probum imperium ſibimet in Orientis partibus vindicavit.

SATURNINUS.

SAturninus oriundus fuit Gallis, ex gente hominum inquietiſſima, & avida ſemper vel faciendi principis vel imperii. Huic inter ceteros duces, qui vere ſummus videretur, Aurelianus limitis orientalis ducatum dedit, ſapienter præcipiens ne unquam Ægyptum videret: cogitabat enim, quantum videmus, vir prudentiſſimus, Gallorum naturam: & verebatur ne ſi perturbidam civitatem vidiſſet, quo cum natura ducebat, ſocietate quoque hominum duceretur. Sunt enim Ægyptii (ut ſatis noſti) viri ventoſi, furibundi, jactantes, injurioſi, atque adeo vani, liberi, novarum rerum, uſque ad cantilenas publicas cupientes, verſificatores, epigrammatarii, mathematici, aruſpices, medici; nam & Chriſtiani, Samaritæ, & quibus præſentia ſemper tempora cum enormi libertate diſpliceant. Ac ne quis mihi Ægyptiorum iraſcatur, & meum eſſe credat quod in literas retuli, Hadriani epiſtolam ex libris Phlegontis liberti ejus proditam, ex qua penitus Ægyptiorum vita detegitur, indidi: *Hadrianus Auguſtus Serviano Conſuli ſalutem. Ægyptum quam mihi laudabas, Serviane cariſſime, totam didici, levem, pendulam, & ad omnia famæ momenta volitantem. Illi qui Serapin colunt, Chriſtiani*

ſunt,

sunt, & devoti sunt Serapi, qui se Christi episcopos dicunt. Nemo illic archisynagogus Judeorum, nemo Samarites, nemo Christianorum presbyter, non mathematicus, non aruspex, non aliptes. Ipse ille patriarcha quum Ægyptum venerit, ab aliis Serapidem adorare, ab aliis cogitur Christum. Genus hominum seditiosissimum, vanissimum, injuriosissimum: civitas opulenta, dives, fœcunda, in qua nemo vivat otiosus. Alii vitrum conflant, ab aliis charta conficitur: omnes certe linisiones, cujuscumque artis & videntur & habentur. Podagrosi quod agant habent, claudi quod faciant: ne chiragrici quidem apud eos otiosi vivunt. Unus illis Deus, nullus est: hunc Christiani, hunc Judæi, hunc omnes venerantur & gentes, & utinam uberius esset morata civitas, digne profecto sui profunditate, quæ pro sui magnitudine totius Ægypti teneat principatum. Huic ego cuncta concessi: vetera privilegia reddidi: nova sic addidi, ut presenti gratias agerent: denique ut primum inde discessi, & in filium meum veram multa dixerunt, & de Antonino quæ dixerunt, rompe-risse te credo. Nihil illis opto nisi ut suis pullis alantur, quos quemadmodum fœcundant, pudet dicere. Calices tibi allassantes versicolores transmisi, quos mihi sacerdos templi obtulit, tibi & sorori meæ specialiter dedicatos, quos tu velim festis diebus conviviis adhibeas. Caveas tamen ne bis Africanus noster indulgenter utatur. Hæc ergo cogitans de Ægyptiis Aurelianus, jusserat ne Saturninus Ægyptum videret: & mente quidem divina; nam ut primum Ægyptii magnam potestatem ad se venisse viderunt, statim clamaverunt,

Satur-

Saturnine Auguſte, Dii te ſervent: & ille quidem, quod negari non poteſt, vir ſapiens, de Alexandrina civitate mox fugit, atque ad Palæſtinam rediit. Ibi tamen quum cogitare cœpiſſet, tutum ſibi non eſſe ſi privatus viveret, depoſita purpura ex ſimulacro Veneris, cyclade uxoria militibus circumſtantibus amictus, & adoratus eſt. Avum meum ſæpe dicentem audivi ſe interfuiſſe quum ille adoraretur. Flebat (inquit) & dicebat: *Neceſſarium* (*ſi non arroganter dicam*) *Reſpublica virum perdidit. Ego certe inſtauravi Gallias: ego a Mauris poſſeſſam Africam reddidi: ego Hiſpanias pacavi. Sed quid prodeſt? omnia hæc affectato ſemel honore perierunt.* Et quum eum animarent, vel ad vitam, vel ad imperium, qui induerunt purpuram, in hæc verba diſſeruit: *Neſcitis, amici, quid mali ſit imperare. Gladii & tela noſtris cervicibus impendent, imminent haſtæ undique, undique ſpicula: ipſi caſtodes timentur, ipſi comites formidantur: non cibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bella pro judicio, non arma pro ſtudio. Adde quod omnis ætas in imperio reprehenditur. Senex eſt quiſpiam? inhabilis videtur: ſin minus, ineſt furor; nam quod Imperatorem me cupitis, in neceſſitatem mortis me trahitis. Sed habeo ſolatium mortis, ſolus perire non potero.* Marcus Salvidienus hanc ipſius orationem vere fuiſſe dicit: & fuit re vera non parum literatus; nam & in Africa rhetoricæ operam dederat, Romæ frequentaverat pergulas magiſtrales. Et ne longius progrediar, dicendum eſt quod præcipue ad hunc pertinet. Errare-

rare quoſdam ſcio, & putare hunc eſſe Saturninum, qui Gallieni temporibus imperium occupavit; quum hic longe alius fuerit, & Probo pœne nolente ſit occiſus. Fertur autem Probus & clementes ad eum literas ſæpe miſiſſe, & veniam eſſe pollicitum; ſed milites qui cum eo fuerant, non credidiſſe. Obſeſſum denique in caſtro quodam ab iis quos Probus miſerat, invito Probo eſſe jugulatum. Longum eſt frivola quæque connectere, & odioſum dicere quali ſtatura fuerit, quo corpore, quo decore, quid biberit, quid comederit: ab aliis iſta dicantur, quæ prope ad exemplum nihil proſunt. Nos ad ea quæ ſunt dicenda, redeamus.

PROCULUS.

PRoculo patria Albingauni fuere, poſiti in Alpibus maritimis: domi nobilis, ſed majoribus latrocinantibus, atque adeo pecore, ac ſervis, & iis rebus quas abduxerat, ſatis dives. Fertur denique eo tempore quo ſumpſit imperium duo millia ſervorum ſuorum armaſſe. Huic uxor virago, quæ illum in hanc præcipitavit dementiam, nomine Sampſo, quod ei poſtea inditum eſt; nam antea Viturgia nominata eſt. Filius Hereunianus, quem & ipſum, quinquennium ſi impleſſet, (ita enim loque-

batur) dicaſſet imperio. Homo, quod negari non poteſt, optimus, idemque fortiſſimus: ipſe quoque latrociniis aſſuetus, qui tamen armatam ſemper egerit vitam; nam & multis legionibus tribunus præfuit, & fortia edidit facta. Et quoniam minima quæque jucunda ſunt, atque habent aliquid gratiæ quum leguntur; tacendum non eſt, quod & ipſe gloriatur in quadam ſua epiſtola, quam ipſam melius eſt ponere quam de ea plurimum dicere: *Proculus Metiano affini ſalutem dicit. Centum ex Sarmatia virgines cœpi. Ex his una nocte decem inivi: omnes tamen, quod in me erat, mulieres intra dies quindecim reddidi.* Gloriatur (ut vides) rem ineptam, & ſatis libidinoſam: atque inter fortes ſe haberi credit ſi criminum denſitate coaleſcat. Hic tamen, quum etiam poſt honores militares ſe improbe & libidino, ſe, tamen fortiter ageret, hortantibus Lugdunenſibus, qui & ab Aureliano graviter contuſi videbantur, & Probum vehementiſſime pertimeſcebant, in imperium vocitatus eſt, ludo pœne & joco, ut Oneſimus dicit: quod quidem apud nullum alium reperiſſe me ſcio. Nam quum in quodam convivio ad latrunculos luderetur, atque ipſe decies Imperator exiſſet, quidam non ignobilis ſcurra: *Ave* (inquit) *Auguſte*, allataque lana purpurea, humeris ejus ingeſſit, eumque adoravit: timor inde jam exercitus tentatio & imperii. Non nihilum tamen Gallis profuit; nam Alemannos, qui tunc adhuc Germani dicebantur, non ſine gloriæ ſplendore contrivit, nun-

nunquam aliter quam latrocinandi pugnans modo. Hunc tamen Probus fugatum uſque ad ultimas terras, & cupientem in Francorum auxilium venire, a quibus originem ſe trahere ipſe dicebat, ipſis prodentibus Francis, quibus familiare eſt ridendo fidem frangere, vicit & interemit. Poſteri ejus etiam nunc apud Albingaunos agunt, qui joco ſolent dicere, ſibi non placere eſſe vel Principes vel latrones. Hæc digna memoratu de Proculo didiciſſe memini. Veniamus ad Bonoſum, de quo multo minora condidi.

BONOSUS.

BOnoſus domo Hiſpanienſi fuit, origine Britannus; Galla tamen matre (ut ipſe dicebat) rhetoris filius: ut ab aliis comperi, pædagogi literarii: parvulus patrem amiſit, atque a matre fortiſſima educatus, literarum nihil didicit. Militavit primum inter ordinarios, deinde inter equites: duxit ordines, tribunatus egit, dux limitis Rhætici fuit: bibit quantum hominum nemo. De hoc Aurelianus ſæpe dicebat: *Non ut vivat natus eſt, ſed ut bibat*: quem quidem diu in honore habuit cauſa militiæ; nam ſi quando legati Barbarorum undecumque gentium veniſſent, ipſi propinabantur, ut eos inebriaret, atque ab his

per

per vinum cuncta cognoſceret. Ipſe quantumlibet bibiſſet, ſemper ſecurus & ſobrius: & ut Oneſimus dicit ſcriptor vitæ Probi, adhuc in vino prudentior. Habuit præterea rem mirabilem, ut quantum bibiſſet, tantum mingeret: neque umquam aut ejus pectus, aut venter, aut veſica gravaretur. Hic idem quum quodam tempore in Rheno Romanas luxurias Germani incendiſſent, timore ne pœnas daret, ſumpſit imperium: idque diutius tenuit quam merebatur; nam longo gravique certamine a Probo ſuperatus, laqueo vitam finivit. Tunc quidem jocus exſtitit: *Amphoram pendere, non hominem*. Filios duos reliquit, quibus ambobus Probus peperçit, uxore quoque ejus in honore habita, & uſque ad mortem ſalario præſtito. Fuiſſe enim dicitur (ut & avus meus dicebat) fœmina ſingularis exempli, & familiæ nobilis gentis Gothicæ: quam illi Aurelianus uxorem idcirco dederat, ut per eum a Gothis cuncta cognoſceret; erat enim illa virgo regalis. Exſtant literæ ad legatum Thraciarum ſcriptæ, de iis nuptiis & donis, quæ Aurelianus Bonoſo dari nuptiarum cauſa juſſit, quas ego inſerui: *Aurelianus Auguſtus Gallonio Avito ſalutem. Superioribus literis ſcripſeram, ut optimates Gothicas apud Perinthum collocares, decretis ſalariis, non ut ſingulæ acciperent, ſed ut ſeptem ſimul unum convivium haberent, quum enim diviſæ accipiunt, & illæ parum ſumunt, & Reſpublica plurimum perdit. Nunc tamen quoniam placuit Bonoſo Hunilam dari, dabis ei, juxta breve infra ſcriptum,*

ptum, omnia quæ præcipimus: ſumptu etiam publico nuptias celebrabis. Brevis numerus fuit: Tunicas palliolatas byacinthinas ſubſericas: tunicam auro clavatam ſubſericam librilem unam, interulas dilores duas, & reliqua quæ matronæ conveniunt. Ipſi dabis aureos Philippeos cenſum, argenteos Antoninianos mille, æris ſeſtertium decies. Hæc me legiſſe teneo de Bonoſo: & potui quidem horum vitam præterire, quos nemo quærebat: attamen, ne quid fidei deeſſet, etiam de iis quæ didiceram intimanda curavi. Superſunt mihi Carus, Carinus, & Numerianus; nam Diocletianus & qui ſequuntur, majore ſtylo dicendi ſunt.

FLA-

FLAVII VOPISCI SYRACUSII CARUS.

HAto Rempublicam regi, eamque nunc ad ſummum evehi, nunc ad minima retrahi, Probi mors ſatis prodidit. Nam quum ducta per tempora, variis vel erecta motibus, vel afflicta, nunc tempeſtate aliqua, nunc felicitate variata, omnia prope paſſa eſſet quæ patitur in homine uno mortalitas, videbatur poſt diverſitatem malorum jam ſecura, continuata felicitate manſura, poſt Aurelianum vehementem principem, Probo ex ſententia Senatus & populi, leges & gubernacula temperante. Sed ruina ingens, vel naufragii modo, vel incendii, accenſis fataliter militibus, ſublato è medio tali principe, in eam deſperationem votum publicum redegit, ut timerent omnes Domitianos, Vitellios, & Nerones; plus

enim

enim timetur de incertis moribus principis, quam ſperatur, maxime in ea Republica, quæ recentibus confoſſa vulneribus Valeriani captivitatem, Gallieni luxuriam, triginta etiam prope tyrannorum cæſa civilium membra ſibimet vindicantium perpeſſa meruerit. Nam ſi volumus ab ortu Urbis repetere quas varietates ſit paſſa Romana Reſpublica, inveniemus nullam magis vel bonis floruiſſe, vel malis laboraſſe. Et ut a Romulo incipiam vero patre ac parente Reipub. quæ illius felicitas: qui fundavit, conſtituit, roboravitque Rempublicam, atque unus omnium conditorum perfectam Urbem reliquit? Quid deinde Numam loquar: qui frequentem bellis & gravidam triumphis civitatem religione munivit? Viguit igitur uſque ad Tarquinii Superbi tempora noſtra Reſpublica; ſed paſſa tempeſtatem de moribus regiis, non ſine gravi exitio ſemet ulta eſt. Adolevit deinde uſque ad tempora Gallicani belli; ſed quaſi quodam merſa naufragio, capta præter arcem Urbe, plus pœne mali ſenſit quam tunc boni habuerat. Reddidit ſe deinde in integrum; ſed eouſque gravata eſt Punicis bellis, ac terrore Pyrrhi, ut mortalitatis mala præcordiorum timore ſentiret. Crevit deinde victa Carthagine, trans maria miſſis imperiis; ſed ſocialibus affecta diſcordiis, extenuato felicitatis ſenſu, uſque ad Auguſtum bellis civilibus confecta conſenuit: per Auguſtum deinde reparata (ſi reparata dici poteſt, libertate depoſita) tamen

utcumque (etiamſi domi triſtis fuit) apud exteras gentes efflorait: paſſa deincepſ tot Nerones, per Veſpaſianum caput extulit: nec omni Titi felicitate lætata, Domitiani vulnerata immanitate, per Nervam atque Trajanum, uſque ad Marcum ſolito melior, Commodi vecordia, & crudelitate lacerata eſt: nullum poſt hæc, præter Severi diligentiam, uſque ad Alexandrum Mammææ, ſenſit bonum. Longum eſt quæ ſequuntur univerſa connectere. Uti enim Principe Valeriano non potuit: & Gallienum per quindecim annos paſſa eſt. Invidit Claudio longinquitatem imperii; amans varietatum prope, & ſemper inimica fortuna juſtitiæ. Sic enim Aurelianus occiſus eſt, ſic Tacitus abſumptus, ſic Probus cæſus; ut appareat, nihil tam gratum eſſe fortunæ, quam ut ea quæ ſunt in publicis actibus, eventuum varietate mutentur. Sed quorſum talibus querelis & temporum caſibus diſtinemur? veniamus ad Carum, medium (ut ita dixerim) virum, inter bonos magis quam inter malos principes collocandum; & longe meliorem, ſi Carinum non reliquiſſet heredem. Caripatria ſic ambigue a pleriſque proditur, ut præſumpte veritatem dicere nequeam, quæ illa vera ſit. Oneſimus enim, qui diligentiſſime vitam Probi ſcripſit, Romæ illum & natum & literis eruditum, ſed Illyricianis parentibus fuiſſe, contendit. Sed Fabius Cerilianus, qui tempora Cari, Carini, & Numeriani ſolertiſſime perſequutus eſt, neque Romæ, ſed in Illyrico genitum, ne-

neque Pannoniis, ſed Pœnis parentibus aſſerit natum. In ephemeride quadam legiſſe memini, Carum Mediolanenſem fuiſſe, ſed avo juri Aquilejenſis civitatis inſertum. Ipſe, quod negari non poteſt, ut epiſtola ejus indicat, quam proconſul ad legatum ſcripſit, quum eum ad bona hortaretur officia, Romanus vult videri. Epiſtola Cari: *Manlius Aurelianus proconſul Ciliciæ, Junio legato ſuo. Majores noſtri Romani illi principes, in legatis creandis hac uſi ſunt conſuetudine, ut morum ſuorum ſpecimen per eos oſtenderent, quibus Rempublicam delegabant. Ego vero, ſi ita non eſſet, aliter non feciſſem: feci aliter, ſi te juvante non fallar. Fac igitur ut majoribus noſtris, id eſt Romanis, non diſcrepemus viris.* Vides quod tota epiſtola majores ſuos Romanos vult intelligi. Indicat & oratio ejus ad Senatum data iſtam generis prærogativam; nam quum primum Imperator eſſet creatus, ſic ad Senatorium ordinem ſcripſit inter cetera: *Gaudendum eſt itaque, Patres Conſcripti, quod unus ex veſtro ordine, veſtri etiam generis Imperator eſt factus. Quare adnitemur, ne meliores peregrini quam veſtri eſſe videantur.* Hoc quoque loco ſatis clarum eſt illum voluiſſe intelligi ſe eſſe Romanum, id eſt Roma oriundum. Hic igitur per civiles & militares gradus, ut tituli ſtatuarum ejus indicant, præfectus prætorii a Probo factus, tantum ſibi apud milites amoris locavit, ut interfecto Probo tanto principe, ſolus digniſſimus videretur imperio. Non me præterit, ſuſpicatos eſſe pleroſque, & eos in

faſtos retuliſſe, Cari factione interemptum Probum; ſed neque meritum Probi erga Carum, neque Cari mores id credi patiuntur: ſimul quia Probi mortem & acerrime & conſtantiſſime vindicavit. Quid autem de eo Probus ſenſerit, indicant literæ, de ejus honoribus ad Senatum datæ: *Probus Auguſtus amantiſſimo Senatui ſuo ſalutem dicit*. Inter cetera: *Felix eſſet noſtra Reſpublica, ſi qualis Carus eſt, aut plerique veſtrum, plures haberem in actibus collocatos. Quare equeſtrem ſtatuam viro morum veterum (ſi vobis placet) decernendam cenſeo: addito eo, ut publico ſumptu, vel eſdem exædificetur domus, marmoribus a me delatis. Decet enim nos talis integritatem remunerari viri*, & reliqua. Ac ne minima quæque connectam, & ea quæ apud alios poterunt inveniri, ubi primum accepit imperium, conſenſu omnium militum bellum Perſicum quod Probus parabat, aggreſſus eſt, liberis Cæſaribus nuncupatis: & ita quidem ut Carinum ad Gallias tuendas cum viris lectiſſimis deſtinaret; ſecum vero Numerianum adoleſcentem, quum lectiſſimum, tum etiam diſertiſſimum, duceret. Et dicitur quidem ſæpe dixiſſe, ſe miſerum quod Carinum ad Gallias Principem mitteret; neque illa ætas eſſet Numeriani ut illi Gallicanum, quod maxime conſtantem Principem quærit, crederetur imperium. Sed hæc alias. Nam exſtant etiam literæ Cari, quibus apud præfectum ſuum de Carini moribus quæritur; ut appareat verum eſſe quod Oneſimus dicit, habuiſſe in ani-

animo Carum ut Carino Cæſareum abrogaret imperium. Sed hæc [ut diximus] alias in ipſius Carini vita dicenda ſunt. Nunc ad ordinem revertamur. Ingenti apparatu, & totis viribus Probi profligato magna ex parte bello Sarmatico quod gerebat, contra Perſas profectus, nullo ſibi occurrente, Meſopotamiam Carus cœpit, & Cteſiphontem uſque pervenit: occupatiſque Perſis domeſtica ſeditione, Imperatoris Perſici nomen meruit. Verum quum avidus gloriæ, præfecto ſuo maxime jurgante (qui & ipſius & filii ejus quærebat exitium, cupiens imperare) longius progreſſus eſſet, ut alii dicunt, morbo: ut plures, fulmine interemptus eſt. Negari non poteſt, eo tempore quo periit, tantum fuiſſe ſubito tonitruum, ut multi terrore ipſo exanimati eſſe dicantur. Quum igitur ægrotaret, atque in tentorio jaceret, ingeniti exorta tempeſtate, immani coruſcatione, immaniori, ut diximus, tonitru, exanimatus eſt. Junius Calpurnius qui ad memoriam dictabat, talem ad præfectum Urbis, ſuper morte Cari, epiſtolam dedit. Inter cetera: *Quum* (inquit) *Carus, Princeps noſter vere carus, ægrotaret, ſanti turbinis ſubito exorta tempeſtas eſt, ut caligarent omnia, neque alter alterum noſceret: coruſcationum deinde ac tonitruum in modum fulgurum igniti ſideris continuata vibratio, omnibus nubis veritatis ſcientiam ſuſtulit. Subito enim conclamatum eſt, Imperatorem mortuum, & poſt illud præcipue tonitruum, quod cuncta terruerat. His acceſſit quod cubiculorii dolen-*

tes Principis mortem, incenderunt tentorium. Unde fama emerſit fulmine interemptum eum, quem, quantum ſcire poſſumus, ægritudine conſtat abſumptum. Hanc ego epiſtolam idcirco indidi, quod plerique dicunt, vim fati quandam eſſe, ut Romanus Princeps Cteſiphontem tranſire non poſſit: ideoque Carum fulmine abſumptum, quod eos fines tranſgredi cuperet qui fataliter conſtituti ſunt. Sed ſibi habeat artes ſuas timiditas calcanda virtutibus. Licet plane, ac licebit, per ſacratiſſimum Cæſarem Maximianum, Perſas vincere, atque ultra eos progredi: & futurum reor, ſi a noſtris non deferatur promiſſus Numinum favor. Bonum principem Carum fuiſſe, quum multa indicant, tum illud etiam, quod ſtatim adeptus imperium Sarmatas, adeo morte Probi feroces, ut invaſuros ſe non ſolum Illyricum, ſed Thracias quoque Italiamque minarentur; ita inter bella patiendo contudit, ut pauciſſimis diebus Pannonias ſecuritate donaverit, occiſis Sarmatarum ſedecim millibus, captis diverſi ſexus viginti millibus. Hæc de Caro ſatis eſſe credo. Veniamus ad Numerianum, cujus & vicinior patri, & admirabilior per ſocerum ſuum facta videtur hiſtoria. Et quamvis Carinus major ætate fuerit, prior etiam Cæſar ſit nuncupatus; tamen neceſſe eſt ut prius de Numeriano loquamur, qui patris ſequutus eſt mortem: poſt de Carino, quem vir Republiicæ neceſſarius, Auguſtus Diocletianus, habitis conflictibus, interemit.

NU-

NUMERIANUS.

NUmerianus Cari filius, moratus egregie & vere dignus imperio, eloquentia etiam præpollens, adeo ut publice declamaverit, feranturque illius ſcripta nobilia, declamationi tamen quam Tulliano accomodatiora ſtylo. Verſu autem talis fuiſſe prædicatur, ut omnes poetas ſui temporis vicerit; nam & cum Olympio Nemeſiano contendit, qui ἁλιευτικὰ, κυνηγετικὰ, & ναυτικὰ ſcripſit, quique omnibus coloniis illuſtratus emicuit: & Aurelium Apollinarem Jamborum ſcriptorem, qui patris ejus geſta in literas retulit, iiſdem quæ recitaverat editis, veluti radio ſolis obtexit. Hujus oratio fertur ad Senatum miſſa tantum habuiſſe eloquentiæ, ut illi ſtatua, non quaſi Cæſari, ſed quaſi rhetori decerneretur ponenda in bibliotheca Ulpia, cui ſubſcriptum, *Numeriano Cæſari, oratori temporibus ſuis potentiſſimo*. Hic patri comes fuit bello Perſico: quo mortuo, quum nimio fletu oculos dolere cœpiſſet, quod illud ægritudinis genus nimia utpote familiariſſima, confectus anguſtia incurriſſet: & dum lectica portaretur, factione Arrii Apri ſoceri ſui, qui invadere conabatur imperium, occiſus eſt. Sed quum per plurimos dies, de Imperatoris ſalute

tes Principis mortem, incenderunt tentorium. Unde fama emerſit fulmine interemptum eum, quem, quantum ſcire poſſumus, ægritudine conſtat abſumptum. Hanc ego epiſtolam idcirco indidi, quod plerique dicunt, vim fati quandam eſſe, ut Romanus Princeps Cteſiphontem tranſire non poſſit: ideoque Carum fulmine abſumptum, quod eos fines tranſgredi cuperet qui fataliter conſtituti ſunt. Sed ſibi habeat artes ſuas timiditas calcanda virtutibus. Licet plane, ac licebit, per ſacratiſſimum Cæſarem Maximianum, Perſas vincere, atque ultra eos progredi: & futurum reor, ſi a noſtris non deſeratur promiſſus Numinum favor. Bonum principem Carum fuiſſe, quum multa indicant, tum illud etiam, quod ſtatim adeptus imperium Sarmatas, adeo morte Probi feroces, ut invaſuros ſe non ſolum Illyricum, ſed Thracias quoque Italiamque minarentur; ita inter bella patiendo contudit, ut pauciſſimis diebus Pannonias ſecuritate donaverit, occiſis Sarmatarum ſedecim millibus, captis diuerſi ſexus viginti millibus. Hæc de Caro ſatis eſſe credo. Veniamus ad Numerianum, cujus & vicinior patri, & admirabilior per ſocerum ſuum facta videtur hiſtoria. Et quamvis Carinus major ætate fuerit, prior etiam Cæſar ſit nuncupatus; tamen neceſſe eſt ut prius de Numeriano loquamur, qui patris ſequutus eſt mortem: poſt de Carino, quem vir Republiicæ neceſſarius, Auguſtus Diocletianus, habitis conflictibus, interemit.

NU-

NUMERIANUS.

NUmerianus Cari filius, moratus egregie & vere dignus imperio, eloquentia etiam præpollens, adeo ut publice declamaverit, feranturque illius ſcripta nobilia, declamationi tamen quam Tulliano accomodatiora ſtylo. Verſu autem talis fuiſſe prædicatur, ut omnes poetas ſui temporis vicerit; nam & cum Olympio Nemeſiano contendit, qui ἁλιευτικὰ, κυνηγετικὰ, & ναυτικὰ ſcripſit, quique omnibus coloniis illuſtratus emicuit: & Aurelium Apollinarem Jamborum ſcriptorem, qui patris ejus geſta in literas retulit, iiſdem quæ recitaverat editis, veluti radio ſolis obtexit. Hujus oratio fertur ad Senatum miſſa tantum habuiſſe eloquentiæ, ut illi ſtatua, non quaſi Cæſari, ſed quaſi rhetori decerneretur ponenda in bibliotheca Ulpia, cui ſubſcriptum, *Numeriano Cæſari, oratori temporibus ſuis potentiſſimo*. Hic patri comes fuit bello Perſico: quo mortuo, quum nimio fletu oculos dolere cœpiſſet, quod illud ægritudinis genus nimia utpote familiariſſima, confectus anguſtia incurriſſet: & dum lectica portaretur, factione Arrii Apri ſoceri ſui, qui invadere conabatur imperium, occiſus eſt. Sed quum per plurimos dies, de Imperatoris ſalute

quæreretur a milite, concionareturque Aper, idcirco illum videri non posse, quod oculos invalidos a vento ac sole subtraheret; fœtore tamen cadaveris res esset prodita: omnes invaserunt Aprum, cujus factio latere non potuit, eumque ante signa & principia protraxere. Tunc habita est ingens concio, factum etiam tribunal. Et quum quæreretur, quis vindex Numeriani justissimus fieret, quis daretur Reipublicæ bonus Princeps, Diocletianum omnes divino consensu, cui multa jam signa facta dicebantur imperii, Augustum appellaverunt, domesticos tunc regentem, virum insignem, callidum, amantem Reipublicæ, amantem suorum, & ad omnia quæ tempus quæsierat, paratum: consilii semper alti, nonnunquam tamen effrontis, sed prudentis, nimia pervicacia motus inquieti pectoris comprimentis. Hic quum tribunal conscendisset, atque Augustus esset appellatus, & quæreretur quemadmodum Numerianus esset occisus, educto gladio, Aprum præfectum prætorii ostentans, percussit; addens verbis suis: *Hic est auctor necis Numeriani*. Sic Aper seipsum fœdavit, & deformibus consiliis agens, dignum moribus suis exitum dedit. Avus meus retulit, se interfuisse concioni, quum Diocletiani manu esset Aper occisus: percussisse autem dicebat Diocletianum, & dixisse: *Gloriare Aper, Æneæ magni dextra cadis*: quod ego miror de homine militari; quamvis sciam plurimos plus quam militares, vel Græce vel Latine, vel comicorum usurpare dicta

vel

vel talium poëtarum: ipsi denique comici plerumque sic milites inducunt ut eos faciant vetera dicta usurpare; nam & *Lepus tute es, & pulpamentum quæris*, Livii Andronici dictum est: multaque alia quæ Plautus Cæciliusque posuerunt. Curiosum non puto, neque satis vulgare, fabellam de Diocletiano Augusto ponere hoc convenientem loco, quæ illi data est ad omen imperii. Avus meus mihi retulit ab ipso Diocletiano compertum. Quum (inquit) Diocletianus apud Tungros in Gallia quadam in caupona moraretur, in minoribus adhuc locis militans, & cum Druide quadam muliere rationem convictus sui quotidiani faceret, atque illa diceret: *Diocletiane, nimium avarus, nimium parcus es*, joco non serio Diocletianus respondisse fertur: *Tunc ero largus quum Imperator fuero*. Post quod verbum Druias dixisse fertur: *Diocletiane, jocari noli: jam Imperator eris quum Aprum occideris*. Semper exinde Diocletianus in animo habuit imperii cupiditatem, idque Maximiano conscio atque avo meo, cui hoc dictum a Druide ipse retulerat. Denique ut erat altus, risit & tacuit. Apros tamen in venationibus, ubi fuit facultas, manu sua semper occidit. Denique quum Aurelianus imperium accepisset, quum Probus, quum Tacitus, quum ipse Carus, Diocletianus dixit: *Ego semper apros occido, sed alter semper utitur pulpamento*. Jam illud notum est, atque vulgatum, quod quum occidisset Aprum præfectum prætorii, dixisse fertur: *Tandem occidi*

cidi. Aprum fatalem. Ipſum Diocletianum idem avus meus dixiſſe dicebat, nullam aliam fuiſſe ſibi cauſam occidendi manu ſua Aprum, niſi ut impleret Druidis dictum, & ſuum firmaret imperium; non enim tam crudelem ſe innoteſcere cuperet, primis maxime diebus imperii, niſi illum neceſſitas ad hanc atrocitatem occiſionis attraheret. Dictum eſt de Caro, dictum etiam de Numeriano, ſupereſt nobis Carinus.

CARINUS.

CArinus homo omnium contaminatiſſimus, adulter, frequens corruptor juventutis (pudet dicere quod in literas Oneſimus retulit) ipſe quoque male uſus genio ſexus ſui. Hic quum Cæſar decretis ſibi Galliis atque Italia, Illyrico, Hiſpaniis ac Britanniis & Africa, relictus a patre, Cæſarianum teneret imperium, ſed ea lege, ut omnia faceret quæ Auguſti faciunt, enormibus ſe vitiis & ingenti fœditate maculavit. Amicos optimos quoſque relegavit: peſſimum quemque elegit, aut tenuit: præfectum Urbi unum ex cancellariis ſuis fecit; quo fœdius nec cogitari potuit aliquando, nec dici. Præfectum prætorii quem habebat, occidit: in ejus locum Matronianum, veterem conciliatorem fecit. Unum ex his notarium, quem ſtu-

pro-

prorum & libidinum conſcium ſemper atque adjutorem habuerat, invito patre Conſulem fecit. Superbas ad Senatum literas dedit. Vulgo Urbis Romæ, quaſi populo Romano, bona Senatus promiſit. Uxores ducendo ac reiiciendo novem duxit, pulſis pleriſque prægnantibus. Mimis, meretricibus, pantomimis, cantoribus atque lenonibus, Palatium implevit. Faſtidium ſubſcribendi tantum habuit, ut impurum quemdam cum quo ſemper meridie jocabatur, ad ſubſcribendum poneret, quem objurgabat plerumque quod bene ſuam imitaretur manum. Habuit gemmas in calceis: niſi gemmata fibula uſus non eſt: balteum etiam ſæpe gemmatum. Regem denique illum Illyrici plerique vocitarunt. Præfectis nunquam, Conſulibus, obviam proceſſit. Hominibus improbis plurimum detulit, eoſque ad convivium ſemper vocavit. Centum libras avium, centum piſcium, mille diverſæ carnis in convivio ſuo frequenter exhibuit. Vini plurimum effudit. Inter poma & melones natavit. Roſis Mediolanenſibus & triclinia & cubicula ſtravit. Balneis ita frigidis uſus eſt, ut ſolent eſſe cellæ ſuppoſitoriæ, frigidariis ſemper nivalibus. Quum hiemis tempore ad quemdam locum veniſſet, in quo fons erat aqua pertepida, ut ſolet per hyemem naturaliter, eaque in piſcina uſus eſſet, dixiſſe balneatoribus fertur: *Aquam mihi malicbrem præparatis*: atque hoc ejus clariſſimum dictum effertur. Audiebat pater ejus quæ ille faceret, & clamabat, non eſt meus.

Sta-

Statuerat denique Conſtantium (qui poſtea Cæſar eſt factus, tunc autem præſidatum Dalmatiæ adminiſtrabat) in locum ejus ſubrogare, quod nemo tunc vir melior videbatur: illum vero (ut Oneſimus dicit) occidere. Longum eſt ſi de ejus luxuria plura velim dicere: quicumque oſtiatim cupit noſcere, legat etiam Fulvium Aſprianum, uſque ad tædium geſtorum ejus univerſa dicentem. Hic ubi patrem fulmine abſumptum, fratrem a ſocero interemptum, Diocletianum Auguſtum appellatum comperit, majora vitia & ſcelera edidit, quaſi jam liber a frenis domeſticæ pietatis, ſuorum moribus abſolutus. Nec ei tamen defuit ad vindicandum ſibimet imperium vigor mentis; nam contra Diocletianum multis prœliis conflixit. Sed ultima pugna apud Murtium commiſſa, victus occubuit. Hic trium Principum finis fuit, Cari, Numeriani, & Carini: poſt quos Diocletianum & Maximianum Principes Dii dederunt; jungentes talibus viris Galerium atque Conſtantium: quorum alter natus eſt, qui acceptam ignominiam Valeriani captivitate deleret: alter qui Gallias Romanis legibus redderet. Quatuor ſane Principes mundi, fortes, ſapientes, benigni & admodum liberales, unum in Republica ſentientes: præterea Senatus Romani moderati, populo amici, poteſtate graves, religioſi, & quales principes ſemper oravimus: quorum vitam ſingulis libris Claudius Euſthenius, qui Diocletiano ab epiſtolis fuit, ſcripſit: quod idcirco dixi, ne quis a me tan-

tantam rem quæreret, maxime quum vel vivorum principum vita non ſine repreheniione dicatur. Memorabile maxime & Carini & Numeriani hoc habuit imperium, quod ludos populo Romano, novis ornatos ſpectaculis, dederunt, quos in Palatio circa porticum ſtabuli pictos vidimus. Nam & neurobaten, qui velut in ventis cothurnatus ferretur, exhibuit: & tichobaten, qui per parietem urſo eluſo cucurrit: & urſos mimum agentes: & item centum ſalpiſtas uno crepitu concinentes, & centum camptaulas, choraulas centum, etiam pithaulas centum, pantomimos & gymnicos mille: pegma præterea, cujus flammis ſcæna conflagravit, quam Diocletianus poſtea magnificentiorem reddidit. Mimos præterea undique advocavit. Exhibuit & ludum Sarmaticum, quo dulcius nihil eſt. Exhibuit Cyclopem. Donatum eſt & Græcis artificibus, & gymnicis, & hiſtrionibus & muſicis aurum & argentum; donata & veſtis ſerica. Sed hæc omnia, neſcio quantum ad populum gratiæ habeant: nullius certe ſunt momenti apud principes bonos. Diocletiani denique dictum fertur, quum ei quidam largitionalis ſuis editionem Cari laudaret, dicens, multum placuiſſe principes illos, cauſa ludorum theatralium, ludorumque Circenſium: *Ergo* (inquit) *bene riſus eſt imperio ſuo Carus*. Denique quum omnibus gentibus advocatis Diocletianus daret ludos, parciſſime uſus liberalitate, dicens: *caſtiores eſſe oportere ludos, ſpectante cenſore*.

Le-

Legat hunc locum Junius Meſſalla, quem ego libere culpare audeo; ille enim patrimonium ſuum ſcænicis dedit, heredibus abnegavit: matris tunicam dedit mimæ, lacernam patris mimo: & recte, ſi aviæ pallio aurato atque purpurato, pro ſyrmate tragœdus uteretur. Inſcriptum eſt adhuc in choraulæ pallio tyrianthino, quo ille velut ſpolio nobilitatis exſultat, Meſſallæ nomen & uxoris. Jam quid lineas petitas Ægyptoloquar? quid Tyro & Sidone tenuitate perlucidas, micantes purpura, plumandi difficultate pernobiles? Donati ſunt ab Atrebaticis birri petiti, donati birri Canuſini, Africanæ opes in ſcæna non prius viſæ. Et hæc quidem idcirco ego in literas retuli, quo futuros editores pudor tangeret, ne patrimonia ſua, proſcriptis legitimis heredibus, mimis & balatronibus deputarent. Habe, mi amice, meum munus, quod ego (ut ſæpe dixi) non eloquentiæ cauſa, ſed curioſitatis, in lumen edidi: id præcipue agens, ut ſi quis eloquens vellet facta Principum referare, materiam non requireret, habiturus meos libellos miniſtros eloquii. Te quæſo ſis contentus, noſque ſic voluiſſe ſcribere, meliuſque potuiſſe, contendas.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

00566794

Digitized by Google

Digitized by Google